

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

The Thailand Research Fund

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการศึกษาเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว
ทางน้ำในกรุงเทพฯ ชั้นในและบริเวณใกล้เคียง

โดย ผศ.ดร. ปิ่นรัชฎ์ กาญจนรัชฎี และคณะ

ตุลาคม 2547

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการศึกษาเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว
ทางน้ำในกรุงเทพฯ ชั้นในและบริเวณใกล้เคียง

คณะผู้วิจัย

- ผศ. ดร. ปิ่นรัชฎ์ กาญจนนัฐจิติ
- อ. จิตติศักดิ์ ธรรมมาภรณ์พิลาศ

ผู้ช่วยวิจัย

- นส. ภัทร สีอัมพรโรจน์
- นส. ศรัทธินท์ ภูเกล้าวัน

สังกัด

- คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สังกัด

- คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ชุดโครงการ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกว.ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

รายงานฉบับย่อสำหรับผู้บริหาร

Executive Summary

โครงการศึกษาเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางน้ำในกรุงเทพฯ ชั้นใน และบริเวณใกล้เคียง

1. บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ชุมชนริมน้ำในกรุงเทพฯ ชั้นใน และบริเวณใกล้เคียง เป็นแหล่งวัฒนธรรมสำคัญของประเทศ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิต การตั้งถิ่นฐานของคนไทยและพัฒนาการทางด้านกายภาพตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ชุมชนริมน้ำนอกจากจะมีคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม สังคม และ เศรษฐกิจ แล้วยังมีศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งไทย และต่างชาติได้ ปัจจุบันชุมชนริมน้ำส่วนใหญ่ ยังไม่ได้รับการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ และการท่องเที่ยวทางน้ำในปัจจุบัน ก็ไม่ได้ก่อให้เกิดประโยชน์โดยตรงกับชุมชน แต่กลับสร้างปัญหาให้กับชุมชนอีกมาก เช่น ปัญหาด้านมลภาวะ ปัญหาด้านการจราจรทางน้ำ เป็นต้น

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1.2.1 เพื่อจัดทำฐานข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวทางน้ำภายในพื้นที่กรุงเทพฯ ชั้นในและบริเวณใกล้เคียง
- 1.2.2 เพื่อวิเคราะห์ความสำคัญ และศักยภาพของพื้นที่ริมน้ำ เพื่อพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
- 1.2.3 เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางน้ำให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
- 1.2.4 เพื่อเสนอแนวคิดและแผนปฏิบัติการด้านอนุรักษ์และการท่องเที่ยวในพื้นที่กรณีศึกษา

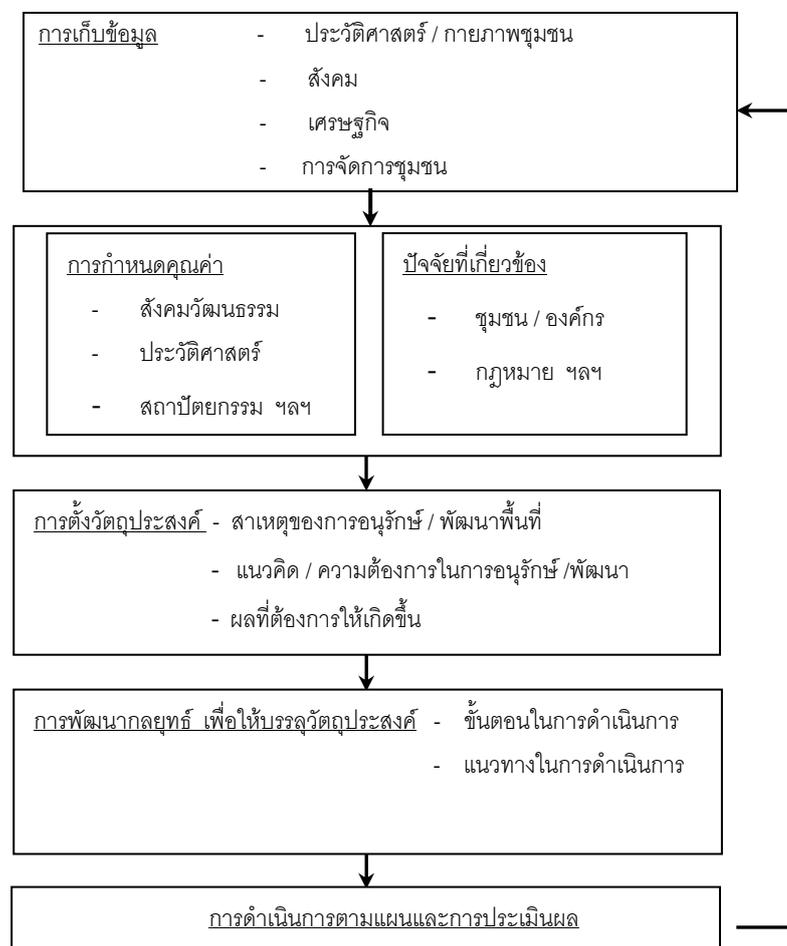
1.3 วิธีการศึกษา

การศึกษาเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ โครงการวิจัยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

- 1.3.1 การค้นคว้าข้อมูลทางเอกสารและการสำรวจพื้นที่ทางกายภาพ เพื่อให้ได้ ข้อมูลด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้
  - สังคมและเศรษฐกิจของพื้นที่ศึกษา
  - กายภาพ สภาพการใช้ที่ดิน และสภาพแวดล้อม

- โครงข่ายการคมนาคมทางน้ำ
  - ข้อมูลทางประวัติศาสตร์
- 1.3.2 การวิเคราะห์เพื่อประเมินคุณค่า และศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของพื้นที่
- 1.3.3 การกำหนดตำแหน่งและขอบเขตของพื้นที่ที่กรณีศึกษา
- 1.3.4 การศึกษาข้อมูลเชิงลึกในพื้นที่ที่กรณีศึกษา เพื่อกำหนดศักยภาพของพื้นที่ และศึกษาปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และพัฒนาด้านการท่องเที่ยว
- 1.3.5 การเสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยว และการอนุรักษ์ในพื้นที่กรณีศึกษา

1.4 ขั้นตอนการดำเนินงานในพื้นที่กรณีศึกษา

2. ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ศึกษา

2.1 ขนาดและขอบเขตพื้นที่

พื้นที่ศึกษาประกอบด้วยพื้นที่ชุมชนริมคลอง บริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ และคลองฝั่งธนบุรี โดยมีขอบเขตดังนี้

- พื้นที่ริมคลองรอบกรุง 2 ฝั่ง และพื้นที่ฝั่งตะวันตกของคลองรอบกรุง ซึ่งอยู่ในการปกครองเขตพระนคร
- พื้นที่ตั้งแต่คลองบางกอกน้อย คลองชักพระ คลองมอญ และส่วนต่อจากคลองชักพระจนถึงสุดที่คลองบางกอกใหญ่ อยู่ในเขตการปกครองรวม 5 เขต ได้แก่ บางกอกน้อย ตลิ่งชัน ภาษีเจริญ บางกอกใหญ่ และธนบุรี
- พื้นที่อยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาตั้งแต่เขตพระนคร ถึงสุดที่เขตธนบุรีในพื้นที่ศึกษามีคลองสำคัญอยู่หลายสายได้แก่
  - คลองคูเมืองเดิม
  - คลองรอบกรุง
  - คลองหลอด
  - คลองคูเมืองธนบุรีฝั่งตะวันตก
  - คลองนครบาล หรือคลองวัดแจ้ง
  - คลองแม่น้ำอ้อม (ช่วงต่างๆ มีชื่อเรียกต่างกัน คือ คลองบางกอกน้อย คลองบางขุนศรี หรือ คลองชักพระ คลองบางกอกใหญ่ หรือคลองบางหลวง คลองภาษีเจริญ)
  - คลองมอญ

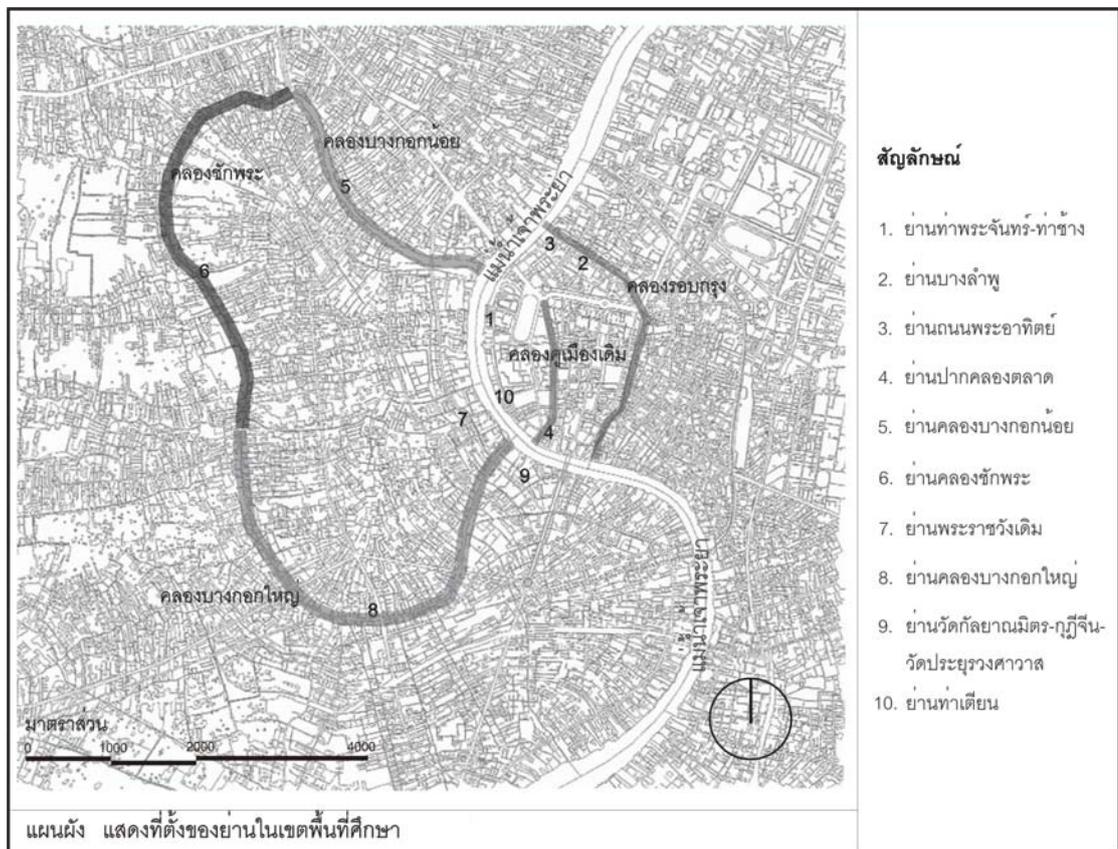
2.2 ประวัติศาสตร์ และความสำคัญของพื้นที่

บริเวณพื้นที่ศึกษาเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจของประเทศ เนื่องจากมีการตั้งถิ่นฐานของชุมชนสมัยเริ่มแรก ซึ่งเป็นชุมชนที่มีความเกี่ยวข้องอย่างมากกับลักษณะภูมิประเทศที่เป็นที่ราบลุ่มริมแม่น้ำ

ปัจจุบันการใช้ที่ดินของบริเวณพื้นที่ศึกษา เป็นการใช้พื้นที่อย่างผสมผสาน ระหว่างการค้าและที่อยู่อาศัย พื้นที่ที่มีลักษณะเฉพาะในพื้นที่ศึกษา สามารถแบ่งออกเป็นย่านสำคัญๆ ได้ดังนี้

- ย่านท่าพระจันทร์ –ท่าช้าง
- ย่านบางลำพู
- ย่านถนนพระอาทิตย์
- ย่านปากคลองตลาด

- ย่านคลองบางกอกน้อย
- ย่านคลองชักพระ
- ย่านพระราชวังเดิม
- ย่านคลองบางกอกใหญ่
- ย่านวัดกัลยาณมิตรวรวิหาร – ภูเก็ติน- วัดประยูรวงศาวาส
- ย่านท่าเตียน

3. ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของพื้นที่ศึกษา

3.1 แหล่งท่องเที่ยว ทางวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมประกอบไปด้วยการท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องราวในประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมของพื้นที่ในแง่ใดแห่งหนึ่ง กิจกรรมการท่องเที่ยวอาจเป็นการผสมผสานกันระหว่าง การชม สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ เมืองเก่า การชมการแสดงทางวัฒนธรรม และการจับจ่ายใช้สอย ชื้อของที่ระลึกในตลาดโบราณ หรือแหล่งหัตถกรรมพื้นบ้าน ดังนั้นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจึงมีความหลากหลาย สามารถแบ่งออกเป็นประเภทต่างๆ ได้ดังนี้

- แหล่งสำคัญทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และโบราณคดี
- แหล่งที่มีวิถีชีวิต ประเพณีและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์
- แหล่งที่มีรูปแบบสถาปัตยกรรม เป็นเอกลักษณ์
- บริเวณที่มีการค้าและการประกอบอาชีพที่น่าสนใจ
- เมืองใหญ่ที่มีการผสมผสานของแหล่งหลายประเภท
- พิพิธภัณฑ์และสถานที่อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม
- เทศกาลทางวัฒนธรรม
- แหล่งวัฒนธรรมที่มีความหมายต่อนักท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่ม

3.2 ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของย่านในพื้นที่ศึกษา

เราจะพบว่าย่านสำคัญ ภายในพื้นที่ศึกษาต่างก็มีศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ที่มีจุดเด่นในลักษณะ ต่าง ๆ กัน

3.2.1 ย่านท่าพระจันทร์ – ท่าช้าง

ในอดีตท่าพระจันทร์เป็นที่ตั้งของวังหน้า ส่วนท่าช้างเป็นท่าม้าสำหรับนำช้างมาทำความสะดวก ปัจจุบันใช้เป็นท่าเรือบริการผู้คนในพื้นที่ และผู้สัญจรผ่านพื้นที่ระหว่างฝั่งพระนครและฝั่งธนบุรีเป็นจำนวนมาก รวมทั้งบริเวณนี้เป็นที่ตั้งของสถานที่สำคัญหลายแห่ง เช่น พระบรมมหาราชวัง พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ และกระทรวงกลาโหม เป็นต้น

3.2.2 ย่านบางลำพูและถนนข้าวสาร

ย่านบางลำพูเป็นที่ตั้งของชุมชนดั้งเดิมหลายชุมชน ได้แก่ ชุมชนมัสยิดจักรพงษ์ ชุมชนตรอกไก่อแจ้ อีกทั้งเป็นแหล่งชุมชนของศิลปินดนตรีไทยที่มีชื่อเสียงในอดีต ได้แก่ โรงลิเกคณะหอมหวาน และคณะละครแม่ขุนนาค เป็นต้น ปัจจุบันย่านบางลำพูเป็นย่านการค้าที่น่าสนใจและมีชีวิตชีวาอยู่เสมอ มีชื่อเสียงด้านการจำหน่ายเครื่องแบบนักเรียน

ถนนข้าวสารเป็นชุมชนใหม่ของนักท่องเที่ยวต่างชาติในกรุงเทพฯ สองฝั่งถนนมีบ้านเช่าราคาถูกลง หอพักชั่วคราว ร้านขายของที่ระลึก ร้านขายเครื่องประดับ ร้านขายเสื้อผ้า ร้านอาหาร ร้านหนังสือเช่า และร้านจำหน่ายตัวเครื่องบินราคาถูกลง

3.2.3 ย่านถนนพระอาทิตย์

เดิมเป็นที่ตั้งวังเจ้านายในสมัยรัชกาลที่ 4 หลายพระองค์ ปัจจุบันวังมีการเรียกชื่อใหม่และใช้ประโยชน์ใหม่แตกต่างกันไป เช่น วังพระองค์เจ้าคำรบ (บ้านเจ้าพระยา) เป็นสำนักงานบริษัทผู้จัดการ วังพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนครสวรรค์เป็นอาคารองค์การยูนิเซฟ ตำแหน่งวังมะลิเป็นสำนักงานองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ เป็นต้น อีกทั้งตึกแถวริมถนนพระอาทิตย์ยังมีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมที่น่าสนใจ และเป็นย่านร้านอาหารทั้งเก่าแก่และใหม่เป็นจำนวนมาก

3.2.4 ย่านปากคลองตลาด

เป็นตลาดส่งสินค้าเกษตรที่สำคัญ เป็นตลาดเก่ามีมาตั้งแต่สมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นที่ตั้งของตลาด 3 แห่ง ได้แก่ ตลาดสดปากคลองตลาด ตลาดยอดพิมาน และตลาดส่งเสริมเกษตรไทย สินค้าส่วนใหญ่เป็นจำพวกผักสด ผลไม้ และดอกไม้

3.2.5 ย่านคลองบางกอกน้อย

เป็นที่ตั้งของชุมชนเก่าแก่ ตั้งอยู่ตามแนวคลองซึ่งเคยเป็นแม่น้ำเจ้าพระยาสายเดิม ในอดีตใช้ทางน้ำเป็นการคมนาคมหลัก และมีเอกลักษณ์ของวิถีชีวิตและอาชีพของชุมชน ได้แก่ ชุมชนวัดสุวรรณาราม (บ้านบุ) ชุมชนบ้านข้าวเม่า ชุมชนช่างหล่อ และชุมชนบ้านมะตูม เป็นต้น ปัจจุบันเอกลักษณ์ของชุมชนในพื้นที่ลดน้อยลง เนื่องจากคนในชุมชนหันไปประกอบอาชีพอื่นมากขึ้น

3.2.6 ย่านคลองชักพระ

เป็นที่ตั้งของชุมชนริมน้ำ มีอาชีพทำสวนผัก สวนผลไม้เป็นส่วนใหญ่ มีการปลูกเรือแพกอาศัยกระจายอยู่ตลอดแนวลำคลอง ส่วนที่มีความหนาแน่นเป็นชุมชนได้แก่ ชุมชนริมคลองชักพระ ชุมชนวัดช่างเหล็ก- เรไร ชุมชนหลังวัดกาญจนสิงหาสน์ ชุมชนหลังวัดรัชดาภิเษก และชุมชนวัดปากน้ำฝั่งเหนือ เป็นต้น

3.2.7 ย่านพระราชวังเดิม

เป็นที่ตั้งของวัดสำคัญและชุมชน ได้แก่ ชุมชนตรอกวังหลัง ชุมชนวัดระฆังโฆสิตาราม ชุมชนวัดเครือวัลย์วรวิหาร ชุมชนวัดอรุณ และชุมชนวัดโมลีโลกยาราม และเป็นที่ตั้งของสถานที่ราชการสำคัญ ได้แก่ พระราชวังเดิมของพระเจ้ากรุงธนบุรี ป้อมวิไชยประสิทธิ์ โรงพยาบาลศิริราช

พื้นที่ริมน้ำ(สถานีรถไฟบางกอกน้อย) อาคารราชนาวิกสภา ตรอกวังหลัง ตลาดศาลาน้ำร้อน และภัทราวดีเธียเตอร์ เป็นต้น

3.2.8 ย่านคลองบางกอกใหญ่

คลองบางกอกใหญ่หรือคลองบางลำหลวง คือ แม่น้ำเจ้าพระยาสายเดิม ในพื้นที่เป็นที่ตั้งของชุมชนตามแนวคลอง โดยเฉพาะบริเวณต้นคลอง ได้แก่ ชุมชนวัดหงส์รัตนาราม ชุมชนกุฎี

ขาว ชุมชนต้นสน และชุมชนกุฎีเจริญพาสณ์ เอกลักษณะที่น่าสนใจคือ บ้านเก่าแกริมน้ำที่สวยงามที่เหลืออยู่ไม่มากนักตามการเปลี่ยนแปลงของเมือง

3.2.9 ย่านวัดกัลยาณมิตรรวมหาวิหาร –กุฎีจีน- วัดประยูรวงศาวาสววิหาร

เป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีความต่างทางด้านความเชื่อและวัฒนธรรม ได้แก่ ชุมชนชาวพุทธบริเวณวัดกัลยาณมิตรรวมหาวิหาร ชุมชนชาวคริสต์หรือชุมชนกุฎีจีนบริเวณวัดช่างตาครู้ส และชุมชนมุสลิมหรือกุฎีขาวเยื้องกับมัสยิดต้นสน สิ่งปลูกสร้างในพื้นที่เป็นสถาปัตยกรรมที่งดงามและมีเอกลักษณ์ ศาลเจ้าแม่กวนอิม (ศาลเจ้าเกียนอันเกง)

3.2.10 ย่านท่าเตียน และวัดโพธิ์

เป็นชุมชนเก่าแก่ เคยเป็นที่ตั้งของวังที่ประทับของพระบรมวงศานุวงศ์ บ้านเรือนเสนาบดี ราชทูตและโรงงานหลวง ปัจจุบันเป็นย่านค้าพาณิชยกรรม ทั้งค้าปลีกและค้าส่ง สถาปัตยกรรมที่มีคุณค่า ได้แก่ ตึกสุนันทาลัย วังจักรพงษ์ และกลุ่มอาคารเก่า 2 ชั้นตามถนนมหาธาตุ

วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) เป็นพระอารามหลวงชั้นเอกและเป็นวัดประจำรัชกาลที่ ๑ แห่งราชวงศ์จักรี และได้ชื่อว่าเป็น “มหาวิทยาลัยแห่งแรกของประเทศไทย” ประกอบด้วยสิ่งที่น่าสนใจมากมายได้แก่ พระพุทธไสยาสน์(พระนอนวัดโพธิ์) พระเจดีย์ พระพุทธรูปปฏิมากร พระพุทธรูปโลกนาถศาสตราจารย์ พระวิหาร พระตำหนักวาศูกรีหรือบ้านกวี โรงเรียนแพทย์แผนโบราณและอายุรเวทวัดโพธิ์ และศาลเจ้าพ่อกรมหลวงชุมพร

4. แนวคิดด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

การวางแผนการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในพื้นที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ จำเป็นจะต้องคำนึงถึงปัจจัยต่างๆ จำนวนมาก แนวคิดทางด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม สามารถประมวลเป็นหัวข้อสำคัญได้ดังต่อไปนี้

4.1 การตัดสินใจวางแผนและพัฒนาการท่องเที่ยว ต้องคำนึงถึงคุณค่าทางด้านกายภาพและวัฒนธรรมของพื้นที่

4.2 การกำหนดรูปแบบของการท่องเที่ยวภายในชุมชนต้องคำนึงถึงศักยภาพด้านการรองรับนักท่องเที่ยวทั้งในแง่ของกายภาพ ระบบการบริการต่างๆ และความเปราะบางทางวัฒนธรรม

4.3 การพัฒนาการท่องเที่ยวต้องยึดความสมดุลย์ทางวัฒนธรรม และวิถีชีวิตชุมชนเป็นหลัก และต้องไม่ให้เกิดผลกระทบในเชิงลบต่อคุณค่าของมรดกวัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน

4.4 การท่องเที่ยวจะต้องเป็นการจัดการและพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable development)

4.5 ชุมชนควรจะมีบทบาทในการวางแผนเพื่อการท่องเที่ยว และการอนุรักษ์ชุมชนตั้งแต่เริ่มต้น

4.6 ประชาชนในชุมชนควรจะได้รับประโยชน์จากการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวอย่างเท่าเทียมกัน ผลประโยชน์ที่ได้รับอาจจะอยู่ในรูปแบบที่แตกต่างกัน

แนวคิดนี้จะนำมาใช้เป็นกรอบในการทำแผนเพื่อการพัฒนาและอนุรักษ์ เพื่อการท่องเที่ยวในกรณีศึกษา ชุมชนกุฎีจีนต่อไป

5. กรณีศึกษาชุมชนกุฎีจีน

5.1 การกำหนดคุณค่าและความสำคัญของชุมชนกุฎีจีน

5.1.1 คุณค่าทางประวัติศาสตร์

ชุมชนกุฎีจีนเป็นชุมชนโบราณที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของกรุงเทพมหานครมาเนิ่นนาน มีความสำคัญกับประวัติศาสตร์การค้า การคมนาคม และศาสนา เดิมผู้พำนักเป็นชาวโปรตุเกสมาตั้งบ้านเรือนและสร้างโบสถ์ข้างตาคู้อีส ตั้งแต่สมัยพระเจ้าตากสินมหาราช

5.1.2 คุณค่าด้านสถาปัตยกรรมและชุมชน

ชุมชนกุฎีจีนประกอบไปด้วยสถาปัตยกรรม ที่มีคุณค่าในรูปลักษณะต่างๆ เช่นโบสถ์ข้างตาคู้อีส บ้านพักอาศัยโบราณที่มีเอกลักษณ์ นอกจากนี้ชุมชนก็ยังคงลักษณะของความ เป็นชุมชนพักอาศัยอย่างดั้งเดิม ผู้อยู่อาศัยมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมและพื้นที่ตั้งของชุมชน การประกอบอาชีพและวิถีชีวิตอย่างดั้งเดิมยังคงปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจน ทั้งทางกายภาพและด้านขนบประเพณี

5.1.3 คุณค่าด้านสังคม

ชุมชนกุฎีจีนเป็นพื้นที่ที่ยังคงลักษณะสังคมแบบดั้งเดิมไว้ได้ เป็นความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับศาสนาซึ่งมีศูนย์กลางทั้งทางด้านกายภาพและจิตวิญญาณอยู่ที่โบสถ์ นอกจากนี้บริเวณแวดล้อมชุมชนกุฎีจีน ยังประกอบไปด้วยชุมชนต่างศาสนาที่อยู่รวมกันอย่าง เป็นเอกภาพมาช้านาน

5.1.4 คุณค่าทางด้านวัฒนธรรม-ประเพณี

ประเพณีในชุมชนกุฎีจีนเกี่ยวข้องกับความเชื่อทางศาสนาเทศกาลตามโอกาสพิเศษจะมีตลอดปี นอกจากนี้ในชุมชนจะเข้าร่วมกิจกรรมกันอย่างสม่ำเสมอแล้วยังเป็นจุดดึงดูดคนภายนอกชุมชนอีกด้วย

5.2 ศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยวของชุมชนกุฎีจีน

สิ่งสำคัญที่เป็นตัวกำหนดลักษณะของการท่องเที่ยวในพื้นที่คือ ศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยวหรือ Carrying capacity ของพื้นที่นั้นพิจารณาจาก

- โครงสร้างทางกายภาพของชุมชน
- โครงสร้างทางสังคมของชุมชน

พบว่าโครงสร้างทางกายภาพของชุมชน เช่นลักษณะชุมชนพักอาศัยและพื้นที่ทางศาสนา ลักษณะการคมนาคมภายในชุมชนเป็นถนนซอยขนาดเล็ก รถยนต์ไม่สามารถสัญจรได้ และมีพื้นที่โล่งขนาดใหญ่เฉพาะด้านหน้าและด้านข้างของโบสถ์ ทำให้บริเวณพักอาศัยเป็นบริเวณที่ค่อนข้างปิดใช้เฉพาะคนในพื้นที่ชุมชนเป็นส่วนใหญ่ ถ้ามีนักท่องเที่ยวจำนวนมากเข้าไปในบริเวณนี้อาจจะทำให้เกิดผลกระทบต่อการอยู่อาศัยของคนในบริเวณนั้น ส่วนพื้นที่โล่งรอบโบสถ์มีลักษณะเป็นพื้นที่สาธารณะที่สามารถรองรับคนจำนวนมาก มีความต่อเนื่องกับท่าเรือของชุมชน การจัดกิจกรรม เทศกาลต่างๆจะใช้บริเวณนี้เป็นพื้นที่รองรับ

ส่วนโครงสร้างทางสังคมพิจารณา

- ลักษณะการเป็นสังคมปิดหรือเปิด
- ความเหนียวแน่นของชุมชน
- ทักษะการต่อการเปลี่ยนแปลง
- ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับถิ่นฐานและประเพณีวัฒนธรรม
- ทักษะคติของคนในชุมชนต่อการท่องเที่ยว
- วิธีการตัดสินใจของคนในชุมชน

5.3 แนวคิดด้านการอนุรักษ์และพัฒนาชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว

5.3.1 ลักษณะการท่องเที่ยวภายในชุมชนควรเป็นการท่องเที่ยวสำหรับคนกลุ่มเล็ก และจะต้องไม่ทำให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนที่เป็นชุมชนพักอาศัย

5.3.2 ส่งเสริมกิจกรรมสำหรับดึงดูด คนจำนวนมากเฉพาะเวลาเทศกาล และจำกัดบริเวณในพื้นที่ สาธารณะขนาดใหญ่ (หน้าโบสถ์วัดช้างตากุ้ง) เท่านั้น

5.3.3 คำนึงถึงการอนุรักษ์อาคารสำคัญทางประวัติศาสตร์ของพื้นที่

5.3.4 พัฒนาชุมชนให้มีความสะอาด เป็นระเบียบ เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีของคนในชุมชน

5.3.5 มีการให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวอย่างถูกต้องและเหมาะสมกับความตั้งใจ

5.3.6 ปลุกสำนึกด้านการอนุรักษ์และแนวคิดด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้กับชุมชน

5.3.7 ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนและตัดสินใจในการอนุรักษ์และการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่

5.4 ข้อเสนอแนะในการอนุรักษ์และพัฒนาคุณภาพชุมชน

5.4.1 พื้นที่โดยรอบบริเวณบ้านพักบาทหลวง

สภาพปัจจุบัน พื้นที่โดยรอบบริเวณบ้านพักบาทหลวง

ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงพื้นที่โดยรอบบริเวณบ้านพักบาทหลวง

สภาพปัจจุบัน พื้นที่ทางเข้าชุมชนด้านข้าง

ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงบริเวณทางเข้าชุมชน ด้านข้างสุสานเดิม

5.4.2 บริเวณโบสถ์ซางตาครู้ส

สภาพปัจจุบัน บริเวณโดยรอบโบสถ์ซางตาครู้ส โดยคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

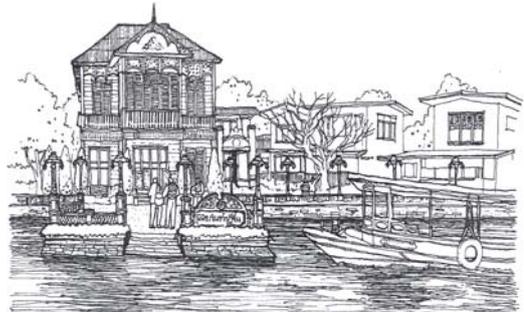

สภาพปัจจุบัน บริเวณโดยรอบโบสถ์ซางตาครู้ส จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

5.4.3 บ้านเก่า และสิ่งก่อสร้างดั้งเดิมภายในชุมชนบริเวณริมแม่น้ำ

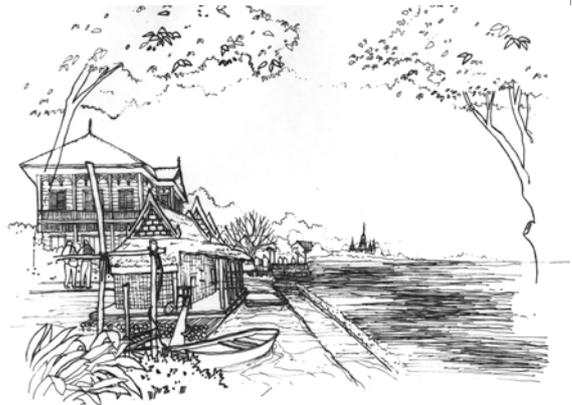
สภาพปัจจุบัน บ้านเก่าริมแม่น้ำเจ้าพระยา

ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงบ้านเก่าริมแม่น้ำ

สภาพปัจจุบัน สิ่งก่อสร้างและทางเดินริมน้ำของชุมชน

ข้อเสนอแนะปรับปรุงสภาพอาคารและทางเดินริมน้ำเพื่อเปิดมุมมองสู่ชุมชน

5.4.4 ป้ายข้อมูลพื้นที่ในอดีต และปัจจุบัน

สภาพปัจจุบัน ปากทางเข้า-ออกของทางเดินภายในชุมชน
โดยคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

ข้อเสนอแนะในการติดตั้งป้ายแสดงเส้นทางเดินชมชุมชน

5.4.5 ลักษณะเฉพาะตัวทางกายภาพ และภูมิทัศน์โดยรวมของชุมชน

สภาพปัจจุบัน ภูมิทัศน์ภายในชุมชน

ข้อเสนอแนะปรับปรุงภูมิทัศน์ภายในชุมชน และชุมชนประดูบ้าน

5.4.6 คุณภาพน้ำ และคลองในชุมชน

สภาพปัจจุบัน คลองคานค้ายันตลิ่งและทางเดินริมคลอง

ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงโครงสร้างตลิ่ง และทางเดินริมคลอง

5.5 ข้อเสนอแนะด้านการพัฒนาการท่องเที่ยว

5.5.1 ส่งเสริมให้ชุมชนภูมิจีนเป็นจุดหนึ่งของเส้นทางท่องเที่ยวทางน้ำ

5.5.2 ส่งเสริมให้มีการให้ข้อมูลเกี่ยวกับชุมชนที่ถูกต้องและเหมาะสมกับความสนใจของนักท่องเที่ยว ซึ่งอาจมีวิธีการวิธีการต่างๆ นักท่องเที่ยว

5.5.3 ส่งเสริมให้มีเทศกาลด้านวัฒนธรรม ที่เกี่ยวเนื่องกับประวัติศาสตร์ของชุมชน และประชาสัมพันธ์ เทศกาลเดิมที่มีอยู่แล้วให้เป็นที่รู้จักแพร่หลายมากขึ้น

5.6 ข้อเสนอแนะด้านการจัดการองค์กรชุมชน

5.6.1 ผลักดันให้องค์กรชุมชนเดิมมีบทบาทด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมากขึ้น

5.6.2 กำหนดบทบาทขององค์กรชุมชน ให้เป็นตัวกลางระหว่างประชาชนในชุมชนสร้างความเข้าใจในเรื่องการท่องเที่ยวและผลกระทบจากการท่องเที่ยวให้คนในชุมชนมีความเข้าใจอย่างถูกต้อง

5.6.3 ให้องค์กรชุมชนเป็นตัวกลางระหว่างชุมชน กับหน่วยงานภายนอก และสร้างเครือข่ายระหว่างชุมชนกับองค์กรชุมชนอื่น

บทคัดย่อ

ชุมชนริมน้ำในเขตกรุงเทพมหานครชั้นในและบริเวณใกล้เคียง เป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมของประเทศ แม้ว่าบทบาทของแม่น้ำลำคลองทางด้านการคมนาคมจะลดน้อยลงจากอดีต แต่ชุมชนส่วนหนึ่งก็ยังคงสภาพสถาปัตยกรรม และวิถีชีวิต อย่างดั้งเดิมไว้ได้ นับเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สะท้อนให้เห็นรูปแบบทางสังคมและลักษณะไทยที่สำคัญ และเป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างดี

ปัจจุบันกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในชุมชนริมน้ำมีอยู่น้อย และที่เป็นอยู่ก็ยังไม่มีการจัดการที่เป็นระบบ นอกจากนี้คนในชุมชนก็ยังไม่ได้รับผลตอบแทนจากการท่องเที่ยวอย่างแท้จริง แต่กลับได้รับผลกระทบทางลบด้านต่างๆจากการท่องเที่ยวด้วย

การวิจัยนี้จึงเป็นการศึกษา แนวคิดและแนวทางการวางแผนการอนุรักษ์ และการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในชุมชนริมน้ำ โดยมีพื้นที่ศึกษา ครอบคลุมกรุงเทพฯ ชั้นในและบริเวณใกล้เคียง การวิจัยเริ่มจากการศึกษาศักยภาพของชุมชนริมน้ำด้านการเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อใช้เป็นแนวทางในการเลือกพื้นที่เฉพาะเป็นกรณีศึกษา และนำมาวางแผนการอนุรักษ์และพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยวในรายละเอียด กรณีศึกษาที่เลือก คือชุมชนกุฎีจีน เขตธนบุรี เนื่องจากเป็นชุมชนที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม และวัฒนธรรมที่เด่นชัด แนวคิดของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในพื้นที่กรณีศึกษาจะต้องคำนึงถึง

- การอนุรักษ์คุณค่าทางกายภาพและวัฒนธรรมของพื้นที่
- ศักยภาพของการรองรับนักท่องเที่ยวภายในพื้นที่
- การควบคุมไม่ให้เกิดผลกระทบทางลบต่อกายภาพ และวัฒนธรรมของชุมชน
- การพัฒนาอย่างยั่งยืน
- ชุมชนจะต้องมีบทบาทในการวางแผนตั้งแต่ต้น
- คนในชุมชนจะต้องได้รับประโยชน์โดยตรงจากการพัฒนาการท่องเที่ยว

แนวคิดนี้ใช้เป็นกรอบในการวางแผนการท่องเที่ยวในชุมชนกุฎีจีน โดยแบ่งแผนการปฏิบัติงานออกเป็นสามส่วนคือ

- แผนการอนุรักษ์และพัฒนาคุณภาพของชุมชน
- แผนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
- แผนการจัดการชุมชน

แนวคิดและแผนการปฏิบัติงานในพื้นที่จะเป็นตัวอย่างที่สามารถนำไปใช้ในการวางแผนการท่องเที่ยวในชุมชนอื่นๆต่อไปได้

Abstract

Water based communities of inner Bangkok and its surrounding are of national important in term of history and culture . Even though, the role of waterway as the major mean of transportation has been lessen, some of the water based communities still retain their original physical features and traditional ways of life . They are an important cultural heritage that reflect traditional society and Thai identity . These historic communities are one of cultural resources with development potential for tourist attraction . At present, tourist activity within water based community has not flourished and the existing ones are operated without proper management . The population of the communities rarely benefit from tourist activities . Instead they have to endure negative impacts generated from tourism such as air and noise pollution and the deterioration of traditional culture .

The aim of the study is to find an appropriate approach to the heritage tourism plan for water based communities of inner Bangkok and surrounded area . The study starts from the potential analysis of water based communities as a type of tourist attraction . Later a community is identified as a pilot study area . Kudee Jeen community in Thonburi District is selected because of its historical architectural and cultural values . The concept of cultural tourism is identified . It includes :

- the tourism plan must consider the conservation of physical and cultural values of the area .
- the tourism plan must be based on carrying capacity of the area . It must not create negative impact on physical fabric and culture of the area .
- the conservation and development should be sustainable .
- community participation must be included in the planning process .
- community should equally received direct benefit of tourism .

The concept is used as the framework for conservation and tourism development in Kudee Jeen community . The plan are divided into three sections as follows :

- a plan for conservation and development of physical features in the community .
- a plan for cultural tourism development .
- a plan for community organization .

The concept and the suggested plan for the pilot study area can be applied to other historic communities in similar context .

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
สารบัญ	ค
สารบัญแผนผัง	ง
สารบัญตาราง	ช
บทนำ	บทนำ-1
บทที่ 1 ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ศึกษา	
1.1 ขนาดและขอบเขตพื้นที่ศึกษา	1-1
1.2 ประวัติศาสตร์ของพื้นที่ศึกษา	1-3
1.3 ระบบการสัญจรทางน้ำภายในพื้นที่ศึกษา	1-5
บทที่ 2 ชุมชนลักษณะเฉพาะภายในพื้นที่ศึกษา	
2.1 ประเภทของชุมชน	2-1
2.1.1 การแบ่งชุมชนโดยการเกิดของชุมชน	2-1
2.1.2 การแบ่งชุมชนตามลักษณะชุมชน	2-3
2.2 ลักษณะเฉพาะและศักยภาพของพื้นที่	2-17
2.2.1 ย่านท่าพระจันทร์-ท่าช้าง	2-17
2.2.2 ย่านบางลำพู	2-18
2.2.3 ย่านถนนพระอาทิตย์	2-19
2.2.4 ย่านปากคลองตลาด	2-20
2.2.5 ย่านคลองบางกอกน้อย	2-20
2.2.6 ย่านคลองซีกพระ	2-21
2.2.7 ย่านพระราชวังเดิม	2-21
2.2.8 ย่านคลองบางกอกใหญ่	2-21
2.2.9 ย่านวัดกัลยาณมิตร-กุฎีจีน-วัดประยุรวงศาวาส	2-22
2.2.10 ย่านท่าเตียน	2-22

บทที่ 3 แนวคิดด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม	
3.1 แหล่งสำคัญทางวัฒนธรรม	3-1
3.1.1 แหล่งสำคัญทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและโบราณคดี	3-2
3.1.2 แหล่งที่มีวัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์เด่นชัด	3-3
3.1.3 แหล่งที่มีรูปแบบสถาปัตยกรรมเด่นชัด	3-3
3.1.4 บริเวณที่มีการค้าขายหรือการประกอบอาชีพที่น่าสนใจ	3-3
3.1.5 เมืองใหญ่	3-3
3.1.6 พิพิธภัณฑสถานที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม	3-4
3.1.7 เทศกาลทางวัฒนธรรม	3-5
3.1.8 แหล่งพิเศษตามความต้องการของนักท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่ม	3-5
3.2 ลักษณะของการท่องเที่ยวในกรุงเทพฯและบริเวณใกล้เคียง	3-5
3.2.1 การท่องเที่ยวที่จัดโดยบริษัทท่องเที่ยว	3-5
3.2.2 การท่องเที่ยวที่จัดโดยชุมชนและท้องถิ่น	3-7
3.2.3 การท่องเที่ยวแบบอิสระโดยนักท่องเที่ยวกลุ่มเล็ก	3-7
3.3 ศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยวของพื้นที่	3-8
3.3.1 สภาพแวดล้อมทางด้านกายภาพ และระบบสังคม และเศรษฐกิจของพื้นที่	3-8
3.3.2 ชนิดและคุณลักษณะของการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว	3-8
3.3.3 ข้อพิจารณาในการกำหนดศักยภาพด้านการรองรับนักท่องเที่ยว	3-9
3.4 ผลกระทบของการท่องเที่ยว	3-9
3.4.1 ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม	3-10
3.4.2 ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อเศรษฐกิจและสังคม	3-11
3.5 แนวคิดด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	3-12
บทที่ 4 กรณีศึกษา ชุมชนกุฎีจีน	
4.1 การกำหนดคุณค่าและความสำคัญของพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์และพัฒนา	4-1
4.1.1 คุณค่าทางประวัติศาสตร์	4-2
4.1.2 คุณค่าทางด้านสถาปัตยกรรมและชุมชน	4-5

4.1.3	คุณค่าทางด้านสังคม	4-11
4.1.4	คุณค่าด้านวัฒนธรรม-ประเพณี	4-13
4.2	ศักยภาพของพื้นที่ในการเป็นแหล่งท่องเที่ยว	4-14
4.3	ปัญหาและปัจจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับศักยภาพของพื้นที่ในการเป็นแหล่งท่องเที่ยว	4-17
4.4	ศักยภาพด้านการรองรับการท่องเที่ยวของพื้นที่ศึกษา	4-17
4.4.1	โครงสร้างด้านกายภาพของชุมชนกุฎีจีน	4-18
4.4.2	โครงสร้างทางสังคมของชุมชนกุฎีจีน	4-21
4.5	แนวคิดและแนวปฏิบัติในการอนุรักษ์และพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนกุฎีจีน	4-22
4.6	ข้อเสนอแนะในการอนุรักษ์และพัฒนาชุมชนกุฎีจีน	4-22
4.6.1	ข้อเสนอแนะในการอนุรักษ์และพัฒนาสภาพชุมชน	4-23
4.6.2	ข้อเสนอแนะด้านการจัดการการท่องเที่ยวภายในชุมชน	4-35
4.6.3	ข้อเสนอแนะด้านการจัดการองค์กรชุมชน	4-40
บรรณานุกรม		1
ภาคผนวก		
ภาคผนวก ก.	รายชื่อชุมชนในเขตที่อยู่ในพื้นที่ศึกษา	ก-1
ภาคผนวก ข.	เทศกาลทางวัฒนธรรมในพื้นที่ศึกษา	ข-1
ภาคผนวก ค.	สถานที่ท่องเที่ยวบริเวณพื้นที่ศึกษาส่วนเกาะรัตนโกสินทร์	ค-1
ภาคผนวก ง.	แหล่งท่องเที่ยวข้างเคียงชุมชนกุฎีจีน	ง-1
ภาคผนวก จ.	รายงานการสัมภาษณ์ชุมชน	จ-1
ภาคผนวก ฉ.	บทความสำหรับเผยแพร่	ฉ-1

สารบัญแนผผัง

	หน้า
แผนผผังที่ 1-1 แสดงเขตที่ตั้งของพื้นที่ศึกษา	1-1
แผนผผังที่ 1-2 แสดงคลองสำคัญในพื้นที่ศึกษา	1-2
แผนผผังที่ 1-3 แสดงลักษณะก่อนและหลังจากการขุดคลองลัดแม่น้ำ	1-3
แผนผผังที่ 1-4 แสดงลักษณะทางกายภาพของคลองคูเมืองเดิม	1-9
แผนผผังที่ 1-5 แสดงลักษณะทางกายภาพของคลองรอบกรุง	1-10
แผนผผังที่ 2-1 แสดงตำแหน่งชุมชนในเขตพระนคร	2-4
แผนผผังที่ 2-2 แสดงตำแหน่งชุมชนในเขตบางกอกน้อย	2-7
แผนผผังที่ 2-3 แสดงตำแหน่งชุมชนในเขตธนบุรี	2-10
แผนผผังที่ 2-4 แสดงตำแหน่งชุมชนในเขตตลิ่งชัน	2-12
แผนผผังที่ 2-5 แสดงตำแหน่งชุมชนในเขตบางกอกใหญ่	2-14
แผนผผังที่ 2-6 แสดงตำแหน่งชุมชนในเขตภาษีเจริญ	2-16
แผนผผังที่ 2-7 แสดงที่ตั้งของย่านในเขตพื้นที่ศึกษา	2-23
แผนผผังที่ 4-1 แสดงสถานที่สำคัญในอดีต	4-3
แผนผผังที่ 4-2 แสดงระบบคมนาคมในอดีตของชุมชนกุฎีจีน	4-8
แผนผผังที่ 4-3 แสดงชื่อถนน ซอย และระบบคมนาคมในชุมชนกุฎีจีน	4-9
แผนผผังที่ 4-4 แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินในชุมชนกุฎีจีน	4-10
แผนผผังที่ 4-5 แสดงชุมชนและสถานที่สำคัญข้างเคียงชุมชนกุฎีจีน	4-12
แผนผผังที่ 4-6 แสดงเส้นทางการเดินท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนกุฎีจีน	4-15
แผนผผังที่ 4-7 แสดงวิธีการวิเคราะห์โครงสร้างทางกายภาพของชุมชนกุฎีจีน	4-19
แผนผผังที่ 4-8 แสดงโครงสร้างทางกายภาพของชุมชนกุฎีจีน	4-20

สารบัญตาราง

	หน้า	
ตารางที่ 2-1	แสดงข้อมูลชุมชนและประเภทของชุมชน ในเขตพระนคร ปี พ.ศ.2545	2-3
ตารางที่ 2-2	แสดงข้อมูลชุมชนและประเภทของชุมชน ในเขตบางกอกน้อย ปี พ.ศ. 2545	2-5
ตารางที่ 2-3	แสดงข้อมูลชุมชนและประเภทของชุมชน ในเขตธนบุรี ปี พ.ศ. 2545	2-8
ตารางที่ 2-4	แสดงข้อมูลชุมชนและประเภทของชุมชน ในเขตตลิ่งชัน ปี พ.ศ. 2545	2-11
ตารางที่ 2-5	แสดงข้อมูลชุมชนและประเภทของชุมชน ในเขตบางกอกใหญ่ ปี พ.ศ. 2545	2-13
ตารางที่ 2-6	แสดงข้อมูลชุมชนและประเภทของชุมชน ในเขตภาษีเจริญ ปี พ.ศ. 2545	2-15
ตารางที่ 2-7	แสดงรายละเอียดสถานที่ท่องเที่ยวภายในพื้นที่ศึกษา	2-24
ตารางที่ 4-1	แสดงตัวอย่างการท่องเที่ยวภายในพื้นที่กรณีศึกษาชุมชนกุฎีจีน	4-16
ตารางที่ 4-2	ตัวอย่างเส้นทางการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษาฝั่งธนบุรี	4-35
ตารางที่ 4-3	ตารางแนวทางการดำเนินการด้านต่างๆ	4-41

บทที่ 1

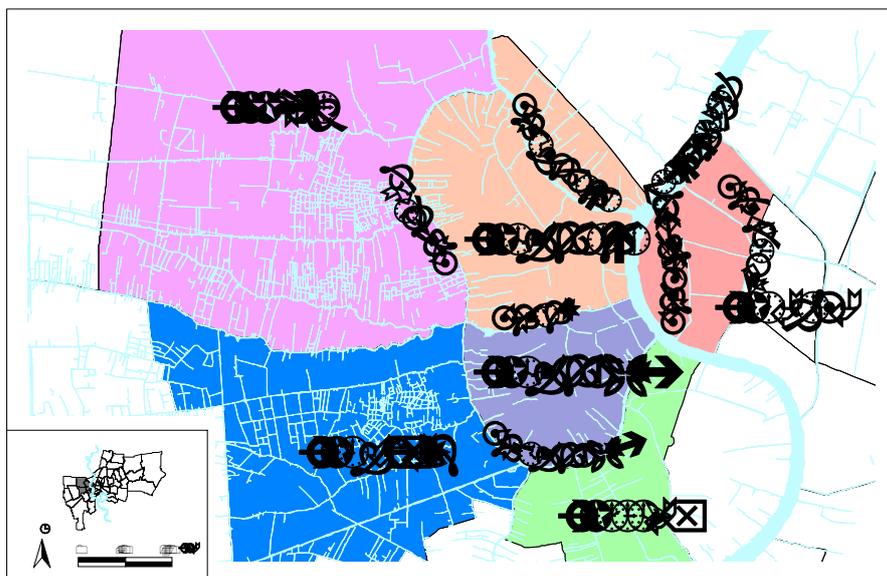
ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ศึกษา

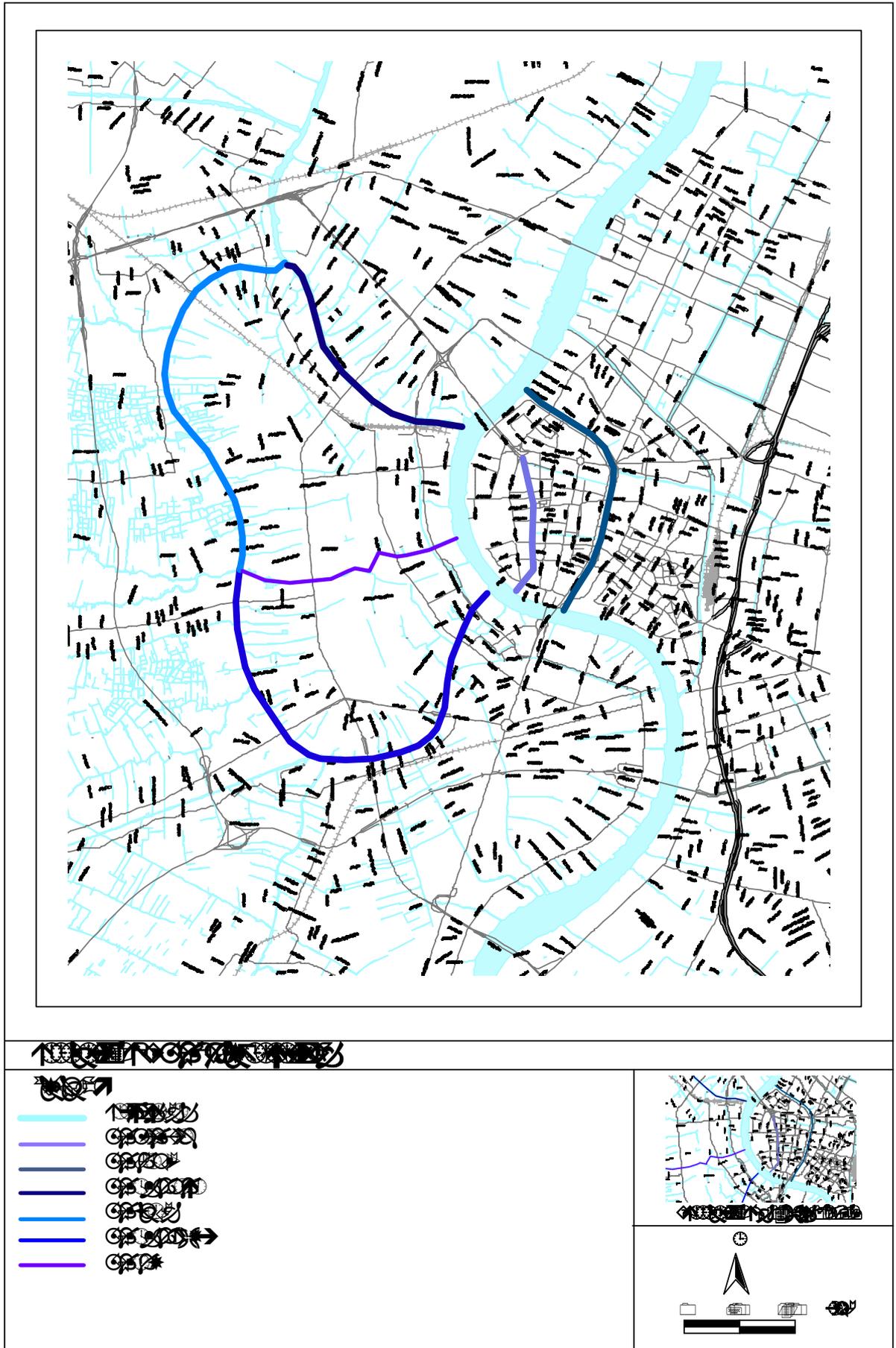
1.1 ขนาดและขอบเขตพื้นที่ศึกษา

พื้นที่ศึกษาประกอบด้วยพื้นที่ชุมชนริมคลองบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์และคลองฝั่งธนบุรีได้ใช้การกำหนดขอบเขตโดยถือเอาพื้นที่ดังนี้

- พื้นที่ริมคลองรอบกรุงทั้ง 2 ฝั่งและพื้นที่ฝั่งตะวันตกของคลองรอบกรุงซึ่งอยู่ในเขตการปกครองพระนคร
- พื้นที่ตั้งแต่ปากคลองบางกอกน้อย คลองชักพระ คลองมอญ และส่วนต่อจากคลองชักพระจนถึงสิ้นสุดที่ปากคลองบางกอกใหญ่ อยู่ในเขตการปกครองรวม 6 เขตได้แก่ เขตพระนคร เขตบางกอกน้อย เขตตลิ่งชัน เขตภาษีเจริญ เขตบางกอกใหญ่ และเขตธนบุรี (ดูแผนผังที่ 1-1 ประกอบ)
- พื้นที่ที่อยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาตั้งแต่เขตพระนครสิ้นสุดที่เขตธนบุรี
- แม่น้ำและลำคลองที่อยู่ในพื้นที่ศึกษามีจำนวน 7 สายซึ่งจะกล่าวถึงลักษณะทางกายภาพ ศักยภาพ รวมทั้งปัญหาของพื้นที่ริมคลองในบทต่อไป (ดูแผนผังที่ 1-2 ประกอบ)

เนื่องจากโครงการศึกษาเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาฉบับนี้ผู้จัดทำมิได้กำหนดขนาดพื้นที่การศึกษาชัดเจนเพราะเน้นไปทางการศึกษาสภาพกายภาพในพื้นที่ที่อยู่ริมคลองร่วมกับชุมชนที่อยู่ริมคลองรวมไปถึงพื้นที่กิจกรรมที่มีศักยภาพทางการท่องเที่ยวต่อเนื่องบริเวณใกล้เคียงซึ่งสามารถเดินทางถึงกันจากริมคลองโดยทางเท้า ซึ่งบางครั้งพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ที่เคยมีความสัมพันธ์และเข้าถึงในทางคลองแต่ในปัจจุบันความสัมพันธ์ดังกล่าวกลับลดบทบาทลงเนื่องจากการสร้างระบบคมนาคมที่สะดวกกว่าและยังต้องการแผนงานเพื่อเข้าไปฟื้นฟูและส่งเสริมศักยภาพที่เคยโดดเด่นขึ้นมาอีกครั้ง

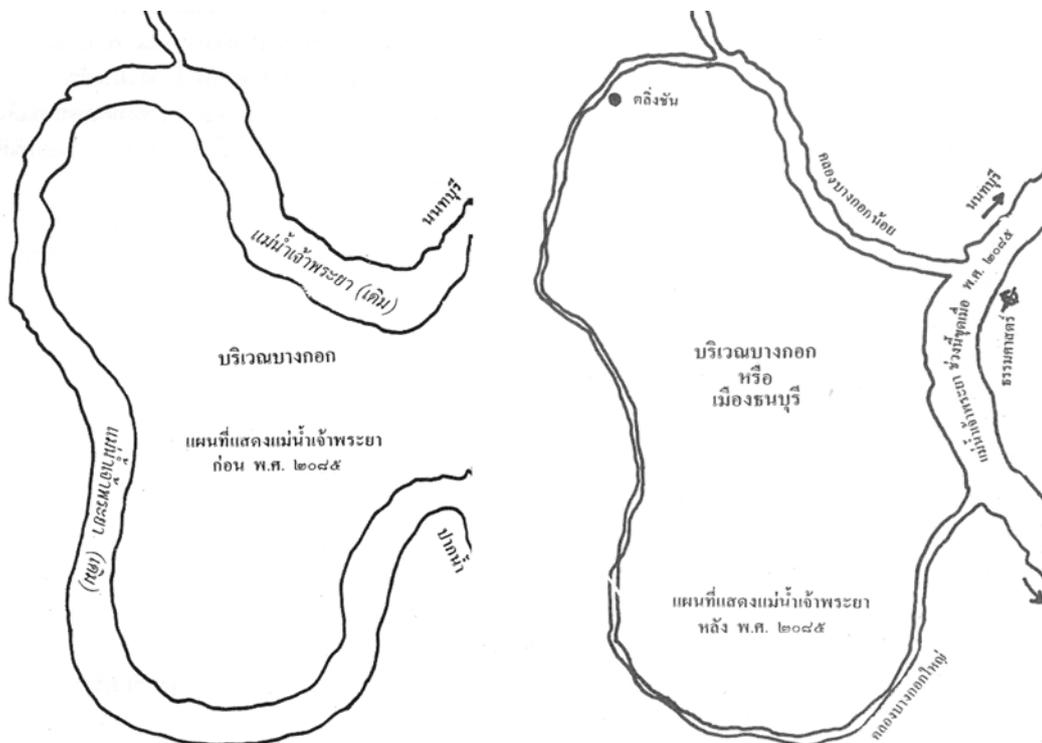

1.2 ประวัติศาสตร์ของพื้นที่ศึกษา

พื้นที่ศึกษาเป็นพื้นที่ราบลุ่มขนาดใหญ่ มีแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นแม่น้ำสายหลักที่ไหลผ่าน ทำให้เกิดความอุดมสมบูรณ์เหมาะกับการตั้งถิ่นฐาน ซึ่งการตั้งถิ่นฐานของชุมชนสมัยเริ่มแรกในบริเวณนี้มีมานานแล้ว มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ให้ทราบว่า สมัยที่พระเจ้าอู่ทองทรงสถาปนากรุงศรีอยุธยา เมื่อปีพ.ศ.1893 นั้น เมืองพระประแดงเป็นเมืองหน้าด่านสำคัญทำหน้าที่รักษาพื้นที่บริเวณปากอ่าวไทย ถัดขึ้นมาเป็นชุมชนบางกอก ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา แต่ไม่ได้เป็นสภาพที่มีแม่น้ำผ่านกลางแบ่งพื้นที่ฝั่งพระนครและฝั่งธนบุรีดังเช่นทุกวันนี้ แต่แม่น้ำเจ้าพระยาที่ไหลผ่านตามธรรมชาติเดิมนั้น ไหลวกวนจากทางเหนือเข้าคลองบางกอกน้อยอ้อมเข้าคลองตลิ่งชันและคลองบางระมาด แล้วไหลออกทางคลองบางกอกใหญ่ ดังนั้นพื้นที่ศึกษาในอดีตก็คือ ตำบลบางกอกซึ่งมีพื้นที่ทั้งฝั่งพระนครและฝั่งธนบุรี รวมเป็นแผ่นดินเดียวกันมาก่อน ชุมชนนี้มีความเจริญเติบโตและมีความหนาแน่นของประชากรเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ พร้อมกับความรุ่งเรืองของอาณาจักรกรุงศรีอยุธยา

จากความเจริญรุ่งเรืองทางการค้าจากเรือสำเภากับชาวต่างประเทศ ทำให้มีการขุดคลองลัดบางกอกขึ้นในสมัยสมเด็จพระไชยราชาธิราช (พ.ศ.2077-2089) จากคลองบางน้อยถึงคลองบางกอกใหญ่ เป็นเหตุให้สายน้ำเปลี่ยนทิศทางจนคลองนี้ได้ขยายตัวกว้างออกเป็นลำน้ำใหญ่ ส่วนเส้นทางแม่น้ำเดิมแคบลงและตื้นเขินจนเปลี่ยนสภาพเป็นคลอง ทำให้สภาพพื้นที่ศึกษาที่เคยเป็นแผ่นดินเดียวกันถูกแบ่งออกจากกัน โดยมีแม่น้ำเจ้าพระยาผ่ากลางดังเช่นในปัจจุบัน

แผนผังที่ 1-3 แสดงลักษณะก่อนและหลังจากการขุดคลองลัดแม่น้ำ

พื้นที่ศึกษาฝั่งกรุงรัตนโกสินทร์ในปัจจุบัน ได้แก่ พื้นที่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยาซึ่งล้อมรอบด้วยคลองรอบกรุงและพื้นที่ฝั่งตะวันตกบริเวณกรุงธนบุรี เป็นพื้นที่ที่มีคุณค่าและความสำคัญที่สุดแห่งหนึ่งของประเทศด้วยเป็นที่ตั้งของสถานที่ที่มีความสำคัญและความสามารถในการเป็นศูนย์กลางทางสังคมและศิลปวัฒนธรรมอันประกอบด้วยพระบรมมหาราชวัง วัดพระศรีรัตนศาสดาราม พระราชวังบวรสถานมงคล และพระราชวังบวรสถานพิมุข นอกจากนี้ยังมีพระอารามหลวงที่สำคัญได้แก่ วัดพระเชตุพลวิมลมังคลาราม วัดอรุณราชวราราม วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ วัดสุทัศน์เทพวราราม และวัดบวรนิเวศวิหาร เป็นต้น

พื้นที่ศึกษาฝั่งธนบุรีในปัจจุบันได้แก่ พื้นที่ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งมีคลองบางกอกน้อย คลองชักพระ คลองบางกอกใหญ่ ไหลผ่านกลางพื้นที่ เป็นพื้นที่ที่มีคุณค่าและความสำคัญที่สุดอีกแห่งหนึ่งของประเทศด้วยเป็นที่ตั้งของสถานที่สำคัญและเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้แก่ พระราชวังเดิม วัดอรุณราชวรารามวรมหาวิหาร พิพิธภัณฑ์เรือพระราชพิธี วัดหงส์รัตนาราม บ่อนมิไชยประสิทธิ์ วัดโมลีโลกยารามวรวิหาร วัดเครือวัลย์วรวิหาร โบสถ์ซางตาครู้ส มัสยิดต้นสน มัสยิดหลวง ภูมิจริยพาศน์ วัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร วัดกัลยาณมิตรวรวิหาร นอกจากนี้คุณค่าและความสำคัญดังกล่าวแล้ว พื้นที่ศึกษาฝั่งกรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่ศึกษาฝั่งธนบุรียังเป็นที่ตั้งสถาบันราชการ ได้แก่ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงกลาโหม กระทรวงการต่างประเทศ และศาลฎีกา อีกทั้งยังเป็นที่ตั้งของสถาบันการศึกษา ได้แก่ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยมหิดล สถาบันการศึกษาการแพทย์ศาสตร์ ศิริราชพยาบาล

ภายในบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์และฝั่งธนบุรียังประกอบไปด้วยชุมชนและย่านพานิชยกรรมที่มีลักษณะเฉพาะของประเภทสินค้าและหัตถกรรม รวมทั้งตลาดขายส่งสินค้าการเกษตรของกรุงเทพมหานคร เช่น ตลาดขายส่งปากคลองตลาด ตลาดส่งเสริมการเกษตรไทย ตลาดยอดพิมาน ตลาดศาลาน้ำร้อน ด้วยสาเหตุของการเป็นที่ตั้งของสถานที่ที่มีความสำคัญทางด้านสถาปัตยกรรม ศิลปกรรม ประวัติศาสตร์ และโบราณคดี บริเวณกรุงรัตนโกสินทร์จึงเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของประเทศที่ก่อให้เกิดรายได้แก่ประเทศและชุมชนโดยรอบ นอกจากนี้พื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่ฝั่งธนบุรียังเป็นจุดเชื่อมต่อของการคมนาคมขนส่ง โดยเฉพาะระบบขนส่งสาธารณะระหว่างการสัญจรทางบกและระบบการสัญจรทางน้ำ อันได้แก่ การเชื่อมต่อการเดินทางโดยสารประจำทาง กับเส้นทางเดินเรือโดยสารสายต่างๆ ในคลองสายสำคัญ เช่น คลองบางกอกน้อย และคลองบางกอกใหญ่ การสัญจรดังกล่าวโดยเฉพาะการสัญจรทางน้ำเป็นส่วนที่มีบทบาทสำคัญต่อการท่องเที่ยวกรุงรัตนโกสินทร์และธนบุรี เนื่องจากสองฝั่งแม่น้ำลำคลองเป็นที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ และสถานที่สำคัญจำนวนมาก

เนื่องจากพื้นที่ศึกษาฝั่งกรุงรัตนโกสินทร์เป็นพื้นที่ตั้งของนครหลวง จึงเป็นที่ตั้งของสถานที่ราชการวังเจ้านายและแหล่งชุมชนของราชกุมารมาแต่อดีต จึงปรากฏความเด่นชัดของย่านการค้าและชุมชนเดิมที่มีพัฒนาการทางเศรษฐกิจสังคม ตลอดจนองค์ประกอบของเมืองภายในพื้นที่จำนวนมาก จากการจำแนก

ประเภทการใช้ประโยชน์อันได้แก่ ประเภทที่พักอาศัย พาณิชยกรรม อุตสาหกรรม คลังสินค้า สถานที่ราชการ สถาบันการศึกษา ศาสนสถาน ที่พักผ่อนหย่อนใจ ถนนตรอกซอย แม่น้ำลำคลอง และที่ว่าง

การใช้ที่ดินถูกแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ กล่าวคือ การใช้ที่ดินที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน เช่น ศาสนสถานต่างๆ โบราณสถาน วัด และอีกประการหนึ่ง คือ ประเภทการใช้ที่ดินที่สามารถเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินได้ เช่น ที่อยู่อาศัย พาณิชยกรรม การใช้พื้นที่บนกรุงรัตนโกสินทร์และกรุงเทพมหานคร ซึ่งพื้นที่ทั้ง 2 ประเภทนี้มีการใช้พื้นที่ใช้งานของกิจกรรมที่ทับซ้อนกันอยู่ของกลุ่มผู้ใช้พื้นที่กลุ่มต่างๆ โดยที่เห็นได้เด่นชัดคือ กิจกรรมการท่องเที่ยว กิจกรรมในย่านการค้าและที่อยู่อาศัย ซึ่งส่งผลกระทบต่อต่างๆ ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ และพื้นที่ฝั่งธนบุรีและบริเวณใกล้เคียง

พื้นที่พาณิชยกรรมในบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ส่วนใหญ่นั้นเป็นการใช้พื้นที่แบบผสมผสาน (Mix Used) ระหว่างการค้ากับที่อยู่อาศัย หรือย่านชุมชนการค้าโดยพิจารณาจากการใช้งานตามย่านต่างๆ ในขณะที่ย่านที่อยู่อาศัยโดยเฉพาะนั้นจะกระจายตัวอยู่ในเขตกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นนอกและพื้นที่ฝั่งธนบุรี ส่วนพื้นที่การค้าโดยเฉพาะนั้นจะกระจายตัวในอัตราส่วนที่ต่ำในบริเวณพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ชั้นในและเขตป้อมปราบศัตรูพ่าย โดยที่พื้นที่นั้นๆ จะมีเอกลักษณ์เฉพาะและความสัมพันธ์โดยตรงกับการกระจุกตัวของกลุ่มผู้ใช้พื้นที่เป็นอย่างมาก ซึ่งสามารถแยกเป็นประเภทได้ ดังนี้

- ย่านท่าพระจันทร์ – ท่าช้าง
- ย่านบางลำพู
- ย่านถนนพระอาทิตย์
- ย่านปากคลองตลาด
- ย่านคลองบางกอกน้อย
- ย่านคลองชักพระ
- ย่านพระราชวังเดิม
- ย่านคลองบางกอกใหญ่
- ย่านวัดกัลยาณมิตรวรวิหาร-กุฎีจีน-วัดประยุรวงศาวาส วรวิหาร
- ย่านท่าเตียน

1.3 ระบบการสัญจรทางน้ำภายในพื้นที่ศึกษา

แม่น้ำเจ้าพระยาเป็นเส้นทางการสัญจรหลักทางน้ำที่ผ่านเข้ามาภายในพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์เป็นเส้นทางที่มีความสำคัญต่อระบบการสัญจรไม่เพียงแต่ในพื้นที่ศึกษาแต่รวมถึงระบบการสัญจรทางน้ำในเครือข่ายการคมนาคมขนส่งที่สำคัญยิ่งต่อสยามประเทศ อีกทั้งยังเป็นที่ตั้งของชุมชนชาวน้ำที่มีเรือและเรือนแพเป็นที่

อยู่อาศัย ซึ่งมีลักษณะพิเศษแตกต่างจากชุมชนบกในที่อื่นๆ นอกจากนี้แม่น้ำเจ้าพระยายังทำหน้าที่เป็นเหมือนปราการทางธรรมชาติให้กับพระนคร คุ้งคูน้ำขนาดใหญ่ป้องกันการรุกรานจากศัตรู ในบางวาระโอกาสแม่น้ำเจ้าพระยาทำหน้าที่เป็นสถานที่เพื่อแสดงความยิ่งใหญ่ของพระราชพิธีเสด็จพระราชดำเนินถวายผ้าพระกฐินโดยกระบวนเรือพยุหยาตราทางชลมารค

ลำคลองเป็นระบบเครือข่ายการสัญจรที่รองลงมาจากเส้นทางหลักของแม่น้ำ ลำคลองบางกอกน้อยและบางกอกใหญ่ซึ่งแต่เดิมคือช่วงโค้งของลำน้ำเจ้าพระยาที่เปลี่ยนไปเนื่องจากการขุดคลองลัดในสมัยสมเด็จพระไชยราชาธิราชแห่งกรุงศรีอยุธยา เป็นเส้นทางที่สำคัญในการสัญจรเข้าสู่ชุมชนดั้งเดิมนับแต่อดีตจวบจนปัจจุบัน การคมนาคมขนส่งภายในลำคลองอาจเปรียบได้กับการสัญจรไปตามถนนรอง ซึ่งมีระบบเครือข่ายของตรอกซอกซอยที่แตกย่อยต่อไปอีก ระบบเครือข่ายเหล่านี้มีมากจนทำให้กรุงเทพมหานครได้รับสมญานามว่าเวนิสตะวันออก เนื่องจากมีลำคลองมากมายเหมือนเมืองเวนิสในประเทศอิตาลี ลำคลองในอดีตนอกจากใช้ในการสัญจรแล้วยังทำหน้าที่เป็นสถานที่ค้าขายหรือแลกเปลี่ยนสินค้า ของประชากรในพื้นที่ลำคลองที่สำคัญในพื้นที่ศึกษาได้แก่

■ คลองคูเมืองเดิม

เป็นคลองซึ่งขุดขึ้นเพื่อเป็นคูของพระนครในสมัยรัชกาลสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ราวปี พ.ศ.2314 แบ่งเรียกชื่อคลองนี้ออกเป็น3ตอนโดยให้คลองช่วงระหว่างท่าช้างวังหน้าถึงปากคลองหลอด วัดราชนันทดา มีชื่อเรียกว่า"คลองโรงไหมวังหน้า" ช่วงต่อมาถึงปากคลองหลอดวัดราชบพิธเรียกว่า "คลองหลอด" ช่วงสุดท้ายจนถึงแม่น้ำเจ้าพระยามีชื่อว่า "คลองตลาด" แต่คลองเส้นนี้ได้ถูกเรียกผิดเพี้ยนไปเป็นคลองหลอดในความหมายของคลองทั้งสาย ปัจจุบันคลองคูเมืองเดิมได้มีการบำบัดน้ำปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ให้เกิดความสวยงาม อีกทั้งยังมีการติดตั้งประตูระบายน้ำควบคุมเปิดปิดไม่ให้ระดับน้ำมีความตื้นเขิน อย่างไรก็ตามการใช้งานในปัจจุบันในด้านการสัญจรไม่มีอีกต่อไปแล้ว

■ คลองรอบกรุง

คลองรอบกรุงถูกขุดขึ้นเมื่อครั้งสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชมีพระประสงค์จะขยายอาณาเขตของพระนครโดยเกณฑ์แรงงานชาวเขมรขุดเชื่อมคลองเก่า 2สายเข้าด้วยกัน นั่นคือคลองบางลำภูและคลองโง่งอซึ่งโดยมีหน้าที่เหมือนคูเมืองล้อมรอบพระนครไว้ คลองรอบกรุงในปัจจุบันได้มีการบูรณะ บำรุงรักษาสภาพน้ำและสภาพทางภูมิทัศน์ให้ดีขึ้นโดยสภาพน้ำไม่เน่าเสียส่งกลิ่นเหม็นเหมือนเช่นก่อน มีการขุดลอกป้องกันการตื้นเขินและปรับปรุงสภาพทางภูมิทัศน์ริมคลอง โดยเฉพาะบริเวณมุมมองที่เห็นได้จากพื้นที่สาธารณะในแต่ละจุดที่สำคัญ

■ คลองหลอด

เป็นคลองตรงขนาดเล็กที่สุดเชื่อมระหว่างคลองคูเมืองและคลองรอบกรุงโดยจุดประสงค์แต่เดิมเพื่อประโยชน์ในการคมนาคมและการป้องกันพระนครตามหลักยุทธศาสตร์ โดยแบ่งออกเป็นคลอง

2สายคือ คลองหลอดวัดราชนัคตาและคลองหลอดวัดราชบพิศ ปัจจุบันคลองหลอดทั้งสองสายมีหน้าที่ช่วยในการระบายถ่ายเทน้ำในฤดูฝนให้ไหลถ่ายเทน้ำในฤดูฝนได้สะดวก แต่ไม่ได้มีการใช้ในการคมนาคมสัญจรอีกต่อไป

▪ คลองคูเมืองธนบุรีฝั่งตะวันตก

สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีโปรดให้ขุดขึ้นเป็นคูเมืองป้องกันพระนครในฝั่งตะวันตก โดยเริ่มตั้งแต่คลองบางกอกใหญ่ไปจรดคลองบางกอกน้อย มีคลองข่อยสายเล็กๆหลากสายตัดผ่านทำให้เกิดเป็นชื่อเรียกคลองตามละแวกนั้นๆ คือช่วงปากคลองบางกอกน้อยถึงสถานีรถไฟธนบุรี เรียกว่าคลองบ้านเนิน ช่วงต่อไปจนถึงคลองวัดระฆังเรียกว่าคลองบ้านช่างหล่อ จากคลองวัดระฆังตัดถึงคลองมอญเรียกคลองบ้านขมิ้น ช่วงต่อคลองมอญถึงคลองวัดแจ้งเรียกคลองบ้านหม้อ และช่วงสุดท้ายจนถึงคลองบางกอกใหญ่เรียกคลองวัดโมลีโลก หรือคลองวัดท้ายตลาด ปัจจุบันคลองในบางส่วนตื้นเขินเหลือสภาพเป็นเพียงคูน้ำ ในบางจุดถูกล้างก่อสร้างสร้างทับจนไม่เหลือร่องรอยของคลองอีกต่อไป

▪ คลองนครบาลหรือคลองวัดแจ้ง

อยู่ทางตอนเหนือของวัดอรุณราชวราราม บางครั้งชาวบ้านจึงเรียกกันติดปากว่า “คลองวัดอรุณ” ในสมัยกรุงธนบุรีคลองสายนี้ทำหน้าที่เป็นคูของพระราชวังเดิมทางด้านทิศเหนือ ปากคลองจะเชื่อมต่อกับแม่น้ำเจ้าพระยาบริเวณช่างวัดอรุณราชวราราม และไหลยาวไปจนบรรจบกับคลองมอญ ปัจจุบันคลองสายนี้มีความตื้นเขินแต่ได้มีแผนในการปรับปรุงขุดลอกและสร้างภูมิทัศน์ที่ดีตลอดบริเวณสองฝั่งคลองนี้

▪ คลองแม่น้ำอ้อม

เป็นเส้นทางเดินเดิมของแม่น้ำเจ้าพระยาเมื่อครั้งคลองลัดกรุงถูกขุดขึ้นสมัยรัชกาลสมเด็จพระไชยราชาธิราชในแผ่นดินกรุงศรีอยุธยา เส้นทางเดินของแม่น้ำเจ้าพระยาจึงเปลี่ยนไป แนวแม่น้ำเดิมจึงแคบลงกลายเป็นคลองจวบจนปัจจุบัน

คลองแม่น้ำอ้อมนี้มักเป็นที่รู้จักกันในชื่อเฉพาะตามช่วงของแม่น้ำ โดยมีชื่อเรียกแตกต่างกันไปคือ

- คลองบางกอกน้อย

เริ่มจากปากคลองส่วนบรรจบแม่น้ำเจ้าพระยาบริเวณสถานีรถไฟบางกอกน้อยไหลเข้าเชื่อมต่อกับคลองบางขุนศรี ตรงข้ามวัดสุวรรณคีรี(วัดชีเหล็ก)

- คลองบางขุนศรีหรือคลองชักพระ

เป็นช่วงเชื่อมต่อของคลองจากคลองบางกอกน้อยไปเชื่อมต่อกับคลองบางกอกใหญ่ บริเวณสามแยกซึ่งคลองบางกอกใหญ่คลองซั๊กพระและคลองภาษีเจริญมาต่อเชื่อมกัน คลองบางขุนศรีและคลองซั๊กพระเป็นคลองสายเดียวกัน แต่บางครั้งจะถือเอาจุดตัดของคลองมอญ

เป็นเส้นแบ่งการเรียกชื่อคลองซั๊กพระ เนื่องจากมีประเพณีการซั๊กพระลากผ่านลำคลองโดยนำพระพุทธรูปจากวัดนางชีประดิษฐานในเรือ และจุ่งผ่านไปตามลำแม่น้ำอ้อมออกสู่ปากคลองบางกอกน้อยและเข้าคลองบางกอกใหญ่กลับสู่วัดในวัน แรม 2 ค่ำเดือน 12 ของทุกปีเพื่อให้ประชาชนในบริเวณใกล้เคียงได้มีโอกาสสักการะกราบไหว้บูชา คลองซั๊กพระเส้นนี้จะมีคลองสายย่อยอีกหลายสายเชื่อมต่อได้แก่ คลองตลิ่งชัน คลองบางระมาด คลองบางจาก และคลองภาษีเจริญ ปัจจุบันคลองในช่วงนี้ยังมีการสัญจรและใช้ลำน้ำเพื่อการอุปโภคและทำกินอยู่ สภาพน้ำจะแปรเปลี่ยนไปตามฤดูกาลและการเปิดปิดประตูระบายน้ำที่ปากคลองแม่น้ำอ้อมซึ่งเชื่อมต่อกับแม่น้ำเจ้าพระยาทั้งสองด้าน

■ คลองบางกอกใหญ่หรือคลองบางหลวง

เป็นคลองช่วงสำคัญช่วงหนึ่งของคลองแม่น้ำอ้อม โดยเริ่มจากปากคลอง ซึ่งบรรจบกับแม่น้ำเจ้าพระยาบริเวณป้อมวิไชยประสิทธิ์ ไปจนบรรจบกับคลองบางขุนศรี โดยมีคลองย่อยไหลมาเชื่อมต่อกับ ได้แก่ คลองบ้านสมเด็จ คลองบางไส้ไก่ คลองสำเหร่ คลองบางน้ำชัน คลองบางสะแก และคลองด่าน ปัจจุบันคลองบางกอกใหญ่ยังมีการใช้งานอยู่อย่างปกติ สภาพความสะอาดของน้ำในลำคลองอยู่ในสภาพค่อนข้างดี

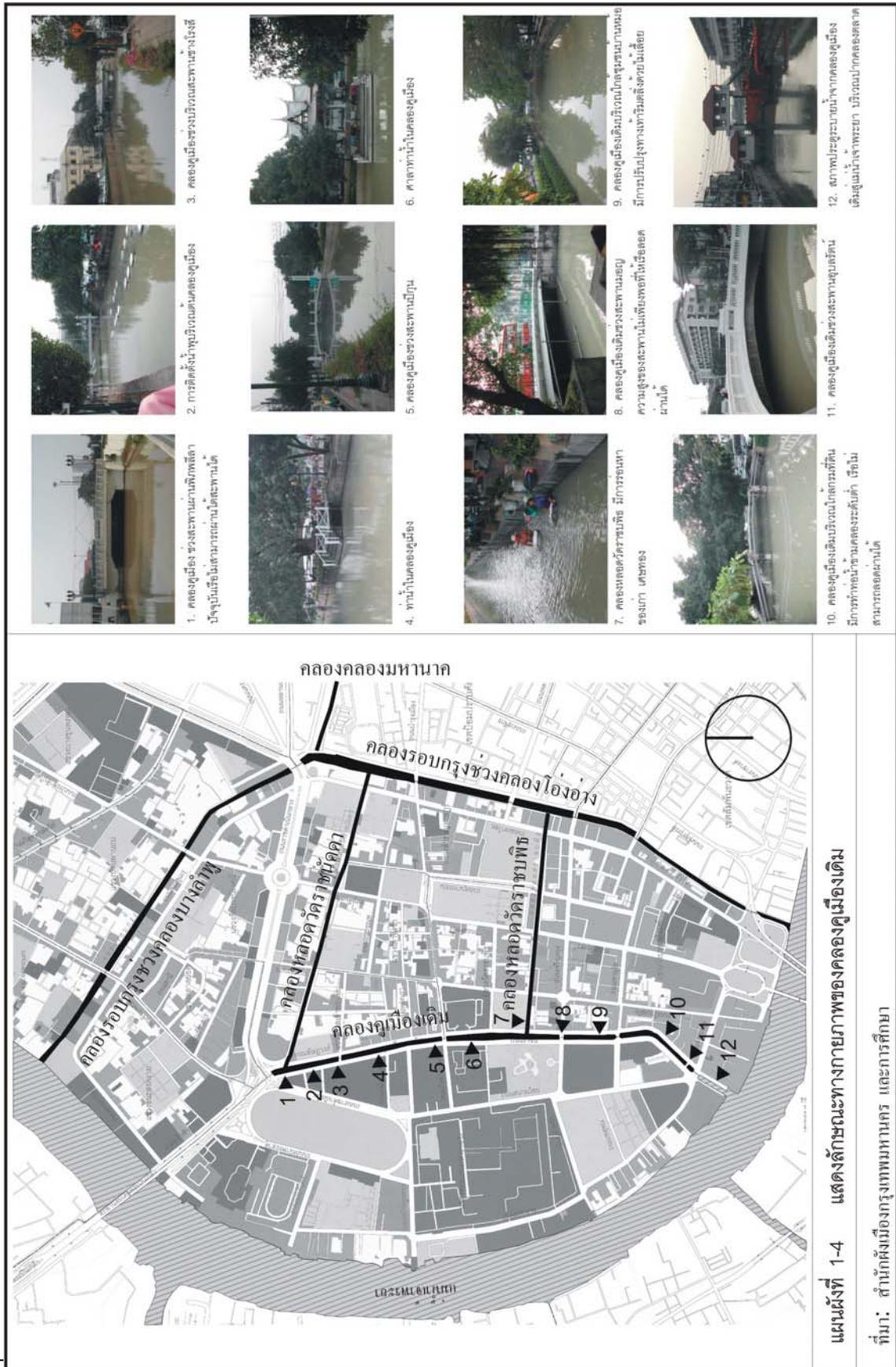
■ คลองภาษีเจริญ

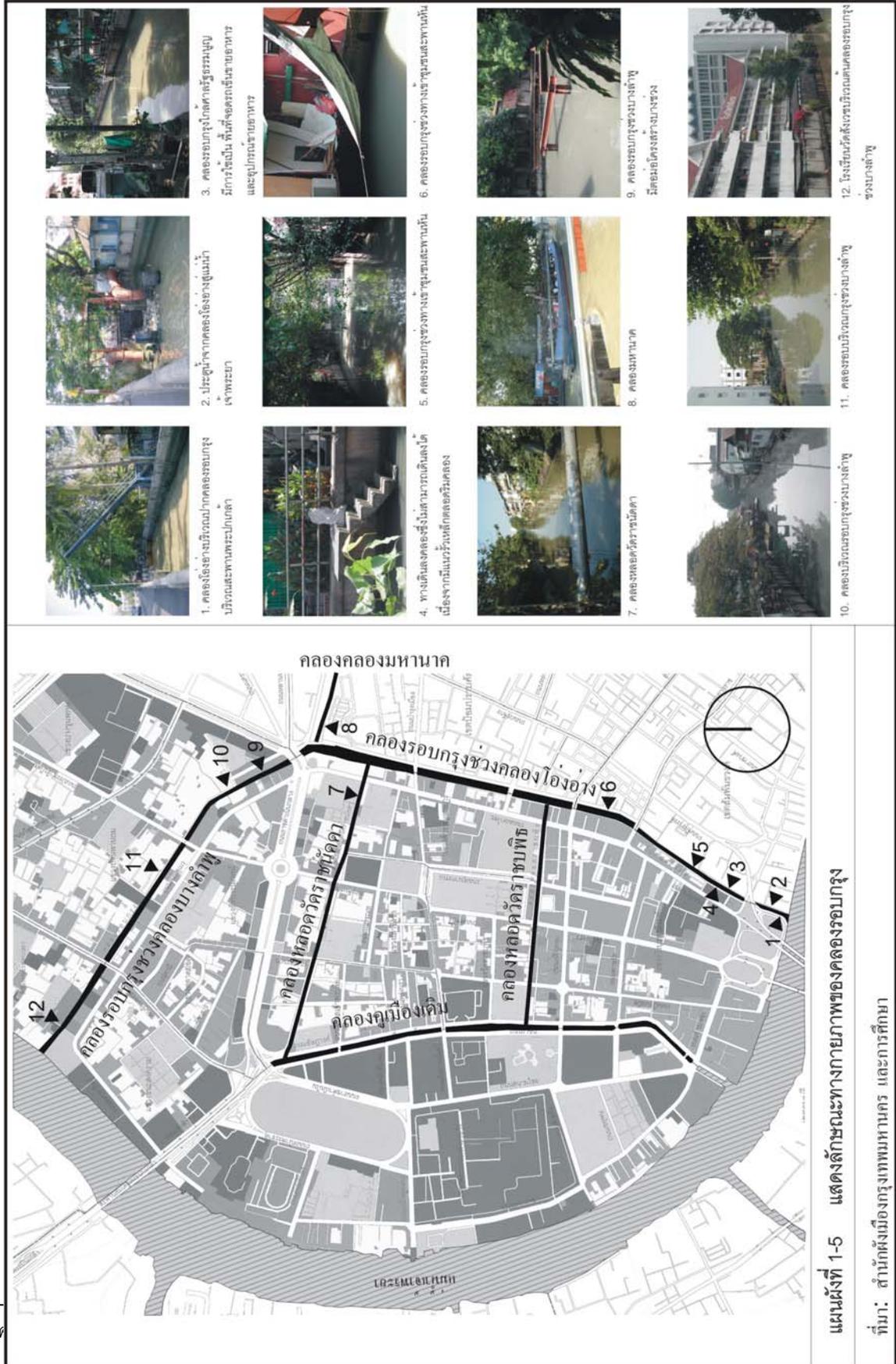
ชื่อคลองเป็นชื่อที่ได้รับพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ โดยมีจุดเริ่มต้นจากบริเวณปากคลองบางกอกใหญ่ ซึ่งเป็นสามแยกบรรจบกับคลองบางขุนศรีไปจนบรรจบกับแม่น้ำท่าจีน บริเวณตำบลดอนไก่ดี จังหวัดสมุทรสาคร ยาว 28 กิโลเมตร คลองภาษีเจริญนี้เป็นคลองขุด ซึ่งถูกขุดสมัยรัชกาลที่ 4 - รัชกาลที่ 5 และขุดเสร็จใน พ.ศ. 2415 มีประตูน้ำในคลองอยู่ 2 ประตู ได้แก่ ประตูน้ำภาษีเจริญตอนนอก และประตูน้ำภาษีเจริญตอนใน เพื่อประโยชน์ในการควบคุมน้ำ เพื่อการชลประทาน ปัจจุบันประตูน้ำเหล่านี้จะทำหน้าที่ช่วยควบคุมระดับน้ำในคลองเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อการสัญจรทางน้ำมากกว่าการใช้งานในด้านชลประทานเมื่อก่อน

■ คลองมอญ

เป็นลำคลองสาขาสายเล็กๆ ซึ่งบรรจบกับแม่น้ำเจ้าพระยาบริเวณข้างราชนาวิกสภา ไหลผ่านคลองบ้านขมิ้น ไปจนถึงคลองบางขุนศรี (คลองซั๊กพระ) เดิมมีชื่อเรียกว่า “คลองบางเสาธง” ปัจจุบันบริเวณคลองมอญยังคงมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบดั้งเดิม ซึ่งมีผลกระทบบริเวณจากปัจจัยภายนอกน้อยกว่าคลองอื่นๆในละแวกใกล้เคียง

นอกจากศักยภาพของวิถีชีวิตในลำคลอง บางสายยังสามารถที่จะพัฒนาลักษณะทางกายภาพเพื่อส่งเสริม แต่ต้องประกอบกับชุมชนที่ตั้งอยู่ริมคลองที่มีศักยภาพเช่นกัน

3. คลองรอบกรุงใกล้ศาลาธรรมชัญญ์ มีกรน้ำเงิน พื้นที่จอดรถเป็นรายอาคาร และอุปกรณ์ระบายน้ำ

2. บริเวณน้ำจากคลองโองงเข้าสู่แม่น้ำเจ้าพระยา

1. คลองโองงเข้าสู่บริเวณปากคลองรอบกรุง บริเวณสะพานพระปกเกล้า

6. คลองรอบกรุงช่วงทางเข้าสู่ชุมชนสะพานหิน

5. คลองรอบกรุงช่วงทางเข้าสู่ชุมชนสะพานหิน

4. ทางเดินลงคลองซึ่งมีส่วนรถเดินลงได้ เนื่องจากมีแนวรั้วที่กีดขวางริ้วคลอง

9. คลองรอบกรุงช่วงบางลำพู มีตอม่อโคงข้างบางช่วง

8. คลองมหานาค

7. คลองคอกควัวราชคณา

12. โรงเรียนวัดสังฆมณฑลบริเวณต้นคลองรอบกรุง ช่วงบางลำพู

11. คลองรอบกรุงบริเวณคลองบางลำพู

10. คลองบริเวณคลองบางลำพู

บทที่ 2

ชุมชนและลักษณะเฉพาะภายในพื้นที่ศึกษา

ปัจจุบันชุมชนได้เข้ามามีบทบาทต่อนโยบายการพัฒนาปรับปรุงประเทศอย่างมาก การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน สร้างให้เกิดรูปแบบการพัฒนาจากโครงสร้างระดับพื้นฐานทางสังคม ส่งผลให้แผนและนโยบายต่างๆสามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้จริง และประสบผลสำเร็จได้มากขึ้น ชุมชนจึงอาจเรียกได้ว่าเป็นหน่วยย่อยที่สุดที่สามารถตอบสนองต่อนโยบายภาครัฐได้เป็นอย่างดี

2.1 ประเภทของชุมชน

การแบ่งประเภทของชุมชนสามารถแบ่งได้ โดยอาศัยหลักการจัดแบ่งที่แตกต่างกันดังต่อไปนี้

2.1.1 การแบ่งประเภทชุมชนโดยการเกิดของชุมชน

■ ชุมชนที่เกิดขึ้นจากกลุ่มเชื้อชาติ

การเกิดของชุมชนประเภทนี้มีเกิดขึ้นมานานตั้งแต่สมัยโบราณ โดยเป็นชุมชนที่ถูกกวาดต้อนรวบรวมมาเป็นเชลยศึกเพื่อเกณฑ์แรงงาน มักถูกกักกันให้ตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัยและพื้นที่ทำกินเป็นหลักแหล่งเฉพาะเจาะจงไป โดยไม่สามารถเคลื่อนย้ายหรือขยายพื้นที่ทำกินของตนเองได้โดยอิสระ ที่ตั้งของชุมชนประเภทนี้จึงมักเป็นที่ตั้งดั้งเดิมและมีขอบเขตของชุมชนชัดเจน รวมทั้งประชากรเดิมที่อยู่อาศัยภายในชุมชนก็มักจะสามารรถสืบค้นเชื้อสายความสัมพันธ์ได้ชัดเจนเป็นส่วนใหญ่ เช่น ชุมชนชาวจีนย่านเยาวราช ชุมชนชาวเขมรบ้านเขมร เป็นต้น

■ ชุมชนที่เกิดขึ้นจากการรวมกลุ่มทางความเชื่อและศาสนา

ความเชื่อและศาสนาเป็นปัจจัยสำคัญที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของมนุษย์มาเป็นเวลายาวนานตั้งแต่อดีต ด้วยปัจจัยดังกล่าวนี้ ชุมชนหลายชุมชนได้เกิดขึ้นโดยมีแรงยึดเหนี่ยวของกลุ่มชุมชนจากความเชื่อที่ยึดถือแบบเดียวกัน กลุ่มชุมชนประเภทนี้แต่เดิมมักเป็นกลุ่มที่เกิดจากเชื้อชาติเดียวกันเป็นส่วนใหญ่ แต่ในปัจจุบันลักษณะชุมชนเหล่านี้อาจมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้าง โดยอาจมีการรวมกลุ่มจากประชากรหลายเชื้อชาติแต่มีความเชื่ออย่างเดียวกัน เช่น ชุมชนชาวคริสต์กุฎีจีน เป็นต้น

■ ชุมชนที่เกิดจากการรวมกลุ่มตามสภาพทางกายภาพ

ลักษณะทางภูมิศาสตร์ ที่ราบลุ่มแม่น้ำ เนินเขา ทุ่งหญ้า ป่าละเมาะ ป่าชายเลน เป็นส่วนสำคัญทางกายภาพที่สร้างให้เกิดการรวมกลุ่มตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนของชุมชนในหลายพื้นที่ โดยการที่ต้องต่อสู้หรือหลีกเลี่ยงพื้นที่อันเกิดจากการบีบบังคับของธรรมชาติ ทำให้การรวมกลุ่มของชุมชนเหล่านี้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ซึ่งไม่ใช่ด้วยสภาพทางกายภาพด้านการตั้งถิ่นฐานแต่เพียงอย่างเดียว แต่อาจรวมถึงการทำกินประกอบ

อาชีพ เช่นการทำปศุสัตว์ทำเกษตรกรรม หรือหัตถกรรม อุตสาหกรรมบางประเภทที่ต้องอาศัยวัตถุดิบที่มีเฉพาะพื้นที่ เช่น แห่ดินเพื่อทำเครื่องปั้นดินเผา หรือภาชนะบางประเภท เป็นต้น

- ชุมชนที่เกิดจากการรวมกลุ่มของอาชีพ

กลุ่มบ้านช่างหรือชุมชนช่าง เป็นกลุ่มชุมชนที่มีลักษณะเฉพาะที่ชัดเจนของชุมชนนั้นๆ มาแต่สมัยโบราณความเข้าใจหรือการรับรู้ของคนภายนอกต่อชุมชนประเภทนี้มักสามารถระบุได้ตามชื่อเรียกซึ่งมีที่มาของอาชีพทำกินในชุมชนนั้นๆ อย่างชัดเจน ประชากรที่ได้ชื่อว่าเป็นสมาชิกหรือคนในชุมชนมักได้รับความเชื่อถือด้านอาชีพ ฝีมือแรงงานด้านนั้นๆ จากคนภายนอก ตัวอย่างเช่น ชุมชนบ้านบาตรซึ่งมีอาชีพทำบาตร บ้านบุที่มีฝีมือในการทำชั้นลงหินที่สวยงาม หรือแม้แต่บ้านดอกไม้ที่ทำและจำหน่ายดอกไม้ไฟในงานเทศกาลต่างๆ

2.1.2 การแบ่งประเภทชุมชนตามลักษณะชุมชน

เป็นการแบ่งโดยอาศัยสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบันของชุมชนนั้นๆ โดยมักใช้การแบ่งลักษณะนี้ในหน่วยงานภาครัฐ เช่น เขต หรือเทศบาลเมือง เป็นต้น โดยข้อมูลรายละเอียดเป็นไปตามประกาศกรุงเทพมหานครดังนี้

- ชุมชนแออัด

หมายถึงชุมชนที่มีอาคารหนาแน่นไม่ต่ำกว่า 15 หลังคาเรือนต่อพื้นที่ 1 ไร่ อาคารมีการวางตำแหน่งที่ตั้งอย่างไร้ระเบียบ สภาพอาคารมีความชำรุดทรุดโทรม ประชากรในชุมชนอาศัยอยู่อย่างแออัด สภาพแวดล้อมในชุมชนไม่เหมาะสมต่อการพักอาศัย และอาจก่อให้เกิดซึ่งความเสียหายและอันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สินของผู้อยู่อาศัย

- ชุมชนชานเมือง

ได้แก่ชุมชนที่กรุงเทพมหานครได้จัดทำเป็นประกาศกำหนดชุมชน โดยชุมชนเหล่านี้จะมีพื้นที่เพื่อดำเนินกิจกรรมทางด้านการเกษตรในเขตกรุงเทพมหานครบริเวณรอบนอกเป็นส่วนใหญ่ สภาพการตั้งบ้านเรือนที่อยู่อาศัยจะไม่หนาแน่น เท่ากับชุมชนแออัด แต่การตั้งบ้านเรือนจะไม่เป็นระเบียบและขาดการวางผังในพื้นที่ชุมชน เช่นระบบระบายน้ำหรือทางสัญจรภายในชุมชน เป็นต้น

- ชุมชนบ้านจัดสรร

เป็นชุมชนพักอาศัยที่มีบ้านจัดสรรเป็นที่อยู่อาศัย และดำเนินการบริหารดูแลโดยภาคเอกชน ลักษณะที่อยู่อาศัยและดำเนินการบริหารดูแลโดยภาคเอกชน ลักษณะที่อยู่อาศัยภายในชุมชนจะมีทั้งบ้านเดี่ยว บ้านแฝด ทาวน์เฮ้าส์ หรือตึกแถว โดยชุมชนประเภทนี้มักมีการพัฒนาและวางผัง จัดการภายในชุมชนเป็นอย่างดีทั้งระบบสาธารณูปโภคและการจัดการภายในชุมชน

- **เคหะชุมชน**

เป็นชุมชนที่ได้รับการจัดตั้ง ดำเนินการ และดูแลชุมชนโดยการเคหะแห่งชาติส่วนใหญ่ มักมีสภาพที่พักอาศัยเป็นอาคารประเภทแฟลต โดยหน่วยงานภาครัฐจะเข้าไปดำเนินการส่งเสริมด้านระบบสาธารณูปโภคและสิ่งจำเป็นต่างๆ เช่นระบบระบายน้ำ การกำจัดขยะ ทางเท้า ระบบการบริหารชุมชน และเศรษฐกิจภายในชุมชน สุขอนามัยและอื่นๆ

- **ชุมชนเมือง**

ชุมชนเมืองนี้จะมีความหนาแน่นของประชากร(คิดจากที่พักอาศัย)น้อยกว่าชุมชนแออัด กล่าวคือมีความหนาแน่นน้อยกว่า 15 หลังคาเรือนต่อไร่ แต่จะมีความหนาแน่นมากกว่าชุมชนชานเมือง ซึ่งข้อแม้คือมีความแตกต่างจากชุมชนประเภทอื่นๆ ตามประกาศของกรุงเทพมหานคร

จากข้อมูลการสำรวจของกรุงเทพมหานคร พ.ศ.2537 พบว่าในกรุงเทพมหานครมีชุมชนรวมทั้งสิ้น 1,246 ชุมชน คิดเป็นประชากรที่พักอาศัยรวมทั้งสิ้น 1,247,175 คน หรือ 208,139 หลังคาเรือน โดยจำแนกเป็นชุมชนแออัด 511 ชุมชน ชุมชนชานเมือง 401 ชุมชน ชุมชนเมือง 264 ชุมชน ชุมชนบ้านจัดสรร 67 ชุมชนและเคหะชุมชน 3 แห่ง (ดูแผนที่ 2-1 ถึง 2-6 แสดงที่ตั้งชุมชนในเขตพื้นที่ศึกษา)

ตารางที่ 2-1 แสดงข้อมูลชุมชนและประเภทของชุมชน ในเขตพระนคร ปี พ.ศ.2545

ชื่อชุมชน	ขนาดพื้นที่(ไร่)	จำนวนหลังคาเรือน	ประเภทชุมชน
ชุมชนวัดถนนารด	1	40	แออัด
ชุมชนวัดสามพระยา	4	73	แออัด
ชุมชนวัดสังเวช	5.5	296	เมือง
ชุมชนวัดเขียนนิวาสน์-ตรอกไก่แจ้	8	80	แออัด
ชุมชนมัสยิดจักรพงษ์	6	120	แออัด
ชุมชนท่าวัง	1.7	75	แออัด
ชุมชนท่าเตียน	3	300	เมือง
ชุมชนแพ่งภูธร	3.5	300	เมือง
ชุมชนวัดอินทรวีหาร	10.5	126	แออัด
ชุมชนวัดใหม่อมตรส	30	302	เมือง
ชุมชนบวรรังษี	6	83	เมือง
ชุมชนมัสยิดบ้านตึกดิน	4.3	62	แออัด
ชุมชนบ้านพานถม	10.5	250	แออัด
ชุมชนตรอกศิลป์-ตึกดิน	4.3	115	แออัด
ชุมชนหลังวัดราชนัดดา	3.33	80	เมือง
ชุมชนโบสถ์พราหมณ์	10	80	เมือง
ชุมชนราชบพิตรพัฒนา	3	475	เมือง
ชุมชนเฟื่องทอง - ตรอกวิสูตร	3	300	เมือง
ชุมชนสามยอด	6.5	-	เมือง

ที่มา: หนังสือสรุปข้อมูลชุมชนปี 2545 สำนักงานเขตพระนคร

ตารางที่ 2-2 แสดงข้อมูลชุมชนและประเภทของชุมชน ในเขตบางกอกน้อย ปี พ.ศ. 2545

ชื่อชุมชน	ขนาดพื้นที่(ไร่)	จำนวนหลังคาเรือน	ประเภทชุมชน
ชุมชนวัดสุวรรณาราม	20	300	แออัด
ชุมชนวัดระฆัง	15	200	แออัด
ชุมชนตรอกวังหลัง	10	399	แออัด
ชุมชนสันติสุข	7	120	แออัด
ชุมชนวัดวิเศษการ-วัดฉิมทายากาวาส	5	400	เมือง
ชุมชนวัดอมรทาศึกษาภิรมย์	2	130	แออัด
ชุมชนตรอกข้าวเม่า	23	350	แออัด
ชุมชนวัดยางสุทธารธรรม	25	700	แออัด
ชุมชนวัดครุฑ	15	350	แออัด
ชุมชนเหนือวัดสี่หีบไกรสร	11	50	แออัด
ชุมชนวัดคงมุลเหล็ก	19	950	แออัด
ชุมชนวัดอัมพวา	20	400	แออัด
ชุมชนซอยบ้านช่างหล่อ	15	45	แออัด
ชุมชนวัดโพธิ์เรียง	20	500	แออัด
ชุมชนสายใต้เก่า	5	200	แออัด
ชุมชนซอยสุดสาคกร	23	350	แออัด
ชุมชนเคหะชุมชนสถานีตำรวจนครบาล บางกอกน้อย	4.54	4	เคหะชุมชน
ชุมชนพรพิพัฒน์	7	200	แออัด
ชุมชนวัดบางขุนนนท์	20	300	แออัด
ชุมชนวัดใหม่ยายแป้น	4	108	แออัด
ชุมชนชวนชื่น	8	100	แออัด
ชุมชนวัดดุสิตาราม	12	900	แออัด
ชุมชนสวนหลวง	3	80	แออัด
ชุมชนสันติชนสงเคราะห์	10	80	แออัด
ชุมชนมัสยิดหลวงอินชอริชสุนนระห์	3	36	แออัด
ชุมชนวัดไชยทิศ	12	205	แออัด
ชุมชนประชากรรวมใจ	20	500	แออัด
ชุมชนตรอกไผ่-วัดบางเสาธง	30	750	แออัด
ชุมชนวัดรวกสุทธาราม	25	482	แออัด
ชุมชนวัดมะลิ 1	20	300	แออัด
ชุมชนวัดมะลิ 2	10	250	แออัด
ชุมชนปลายซอยเจริญฯ 29 (ฝั่งขวา)	5	200	แออัด
ชุมชนปลายซอยเจริญฯ 29 (ฝั่งซ้าย)	7	200	แออัด
ชุมชนหลังตลาดนครหลวง	14	150	แออัด
ชุมชนหมู่บ้านปัทมอร	4	72	บ้านจัดสรร
ชุมชนบางขุนศรี	8	70	แออัด

ชุมชนวัดเพลงวิปัสนา	7	40	แออัด
ชุมชนนุภาพาสวรรค์	10	1,063	แออัด
ชุมชนจรัญสามสิบเอ็ดรวมใจ	9	299	เมือง
ชุมชนชอยจรัญสนิทวงศ์ 41	15	450	แออัด
ชุมชนหัวถนน (วัดแก้ว)	10	178	แออัด

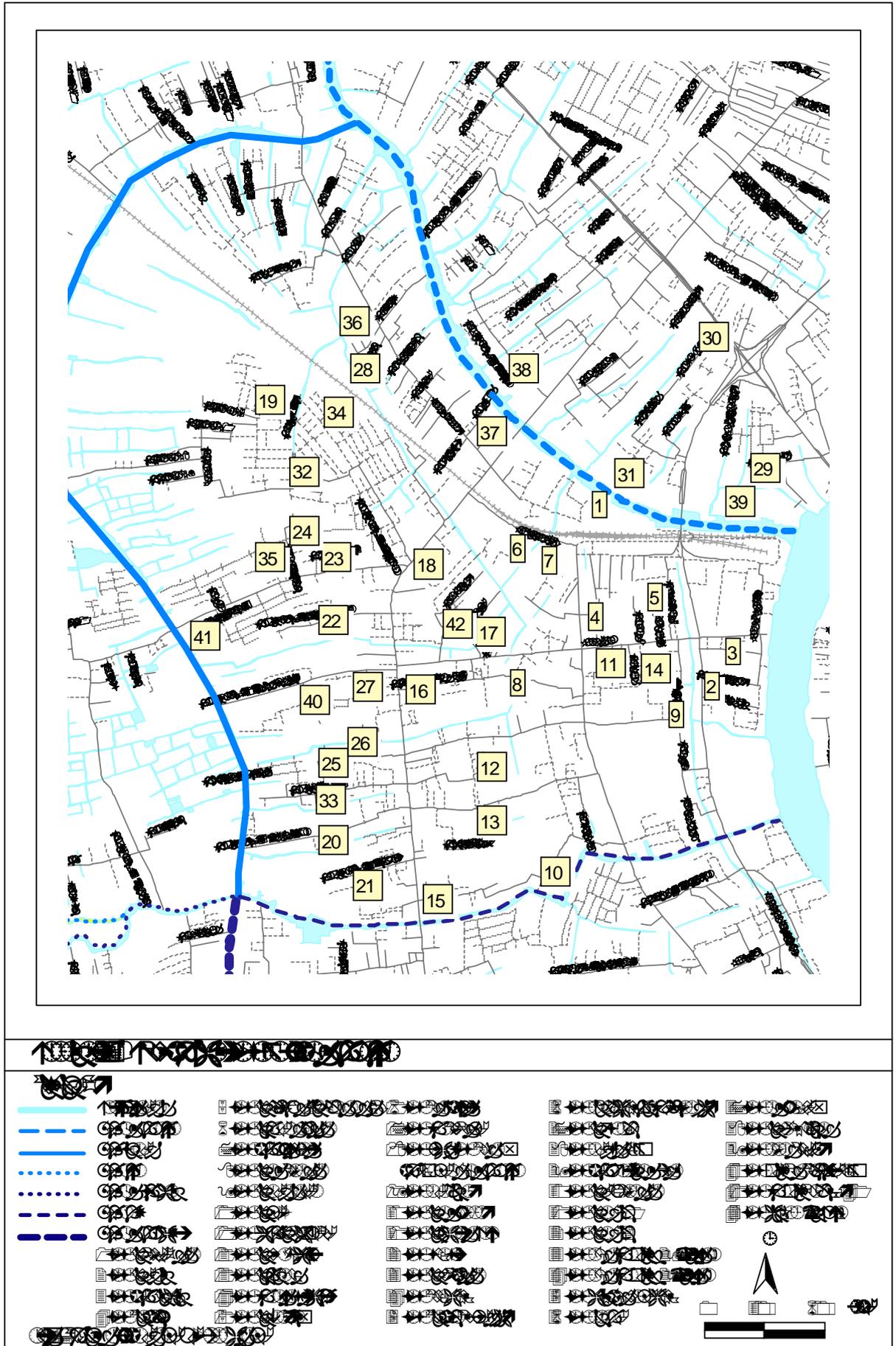
ที่มา : สำนักงานเขตบางกอกน้อย

ภาพที่ 2-1 ย่านสินค้าผลิตภัณฑ์ไม้แปรรูปหลังวัดสระเกศ (เขตพระนคร)

ภาพที่ 2-2 ลักษณะชุมชนริมคลองในบางกอกน้อย (เขตบางกอกน้อย)

ตารางที่ 2-3 แสดงข้อมูลชุมชนและประเภทของชุมชน ในเขตธนบุรี ปี พ.ศ. 2545

ชื่อชุมชน	ขนาดพื้นที่(ไร่)	จำนวนหลังคาเรือน	ประเภทชุมชน
ชุมชนวัดใหม่ยายนุ้ย	20	112	แออัด
ชุมชนสามัคคีธรรม	10	102	แออัด
ชุมชนวัดบางสะแกใน	7	70	แออัด
ชุมชนปากคลองบางสะแก	9	135	แออัด
ชุมชนวัดก้นตฬาราม	35	548	แออัด
ชุมชนข้างสถานีรถไฟวงเวียนใหญ่	28	400	แออัด
ชุมชนโรงเจ 1	31	424	แออัด
ชุมชนโรงเจ 2	33	245	แออัด
ชุมชนตากสินสัมพันธ์	90	800	แออัด
ชุมชนวัดอินทาราม	9	105	แออัด
ชุมชนตรอกเทวดา	13	204	แออัด
ชุมชนหลังศูนย์จันทริคมไพบูลย์	14	135	แออัด
ชุมชนสวนพลู	37	780	แออัด
ชุมชนพัฒนาบ้านล่าง	22	195	แออัด
ชุมชนปู้สุข	10	160	แออัด
ชุมชนวัดกัลยาณัม	22	280	แออัด
ชุมชนกุฎีขาว	27	230	แออัด
ชุมชนวัดบุปผาราม	27.2	232	แออัด
ชุมชนวัดประยูรวงศ์	13	228	แออัด
ชุมชนกุฎีจีน	32	280	แออัด
ชุมชนโรงคราม	5	100	แออัด
ชุมชนศรีภูมิ	10	180	แออัด
ชุมชนวัดใหญ่ศรีสุพรรณ	19.8	355	แออัด
ชุมชนสามัคคีศรีสุพรรณ	5	106	แออัด
ชุมชนมัสยิดบ้านสมเด็จ	14	187	แออัด
ชุมชนบางไผ่บ้านสมเด็จ	11	134	แออัด
ชุมชนวัดประดิษฐาราม	15	127	แออัด
ชุมชนสี่แยกบ้านแขก	11	224	แออัด
ชุมชนประสานมิตร	16	312	แออัด
ชุมชนเจริญนคร 66	10	67	แออัด
ชุมชนมะนาวหวาน	14	78	แออัด
ชุมชนวัดราชวรินทร์	31	216	แออัด
ชุมชนวัดบางน้ำขุน	9	43	แออัด
ชุมชนหลังไปรษณีย์สำเหร่	7	60	แออัด
ชุมชนสุทธาราม	21	239	แออัด
ชุมชนแก้ววิทยา	15	264	แออัด
ชุมชนวัดดาวคอง	10	170	แออัด

ชุมชนรวมพลัง	11	74	แออัด
ชุมชนโกวบือพัฒนา	25	430	แออัด
ชุมชนตรอกสะพานยาว	15	303	แออัด
ชุมชนสนามแดง	10	65	แออัด
ชุมชนแช่ซึ่มส่วนบน	4	328	แออัด
ชุมชนสองร้อยห้อง	50	410	แออัด
ชุมชนสายสัมพันธ์	23	346	แออัด

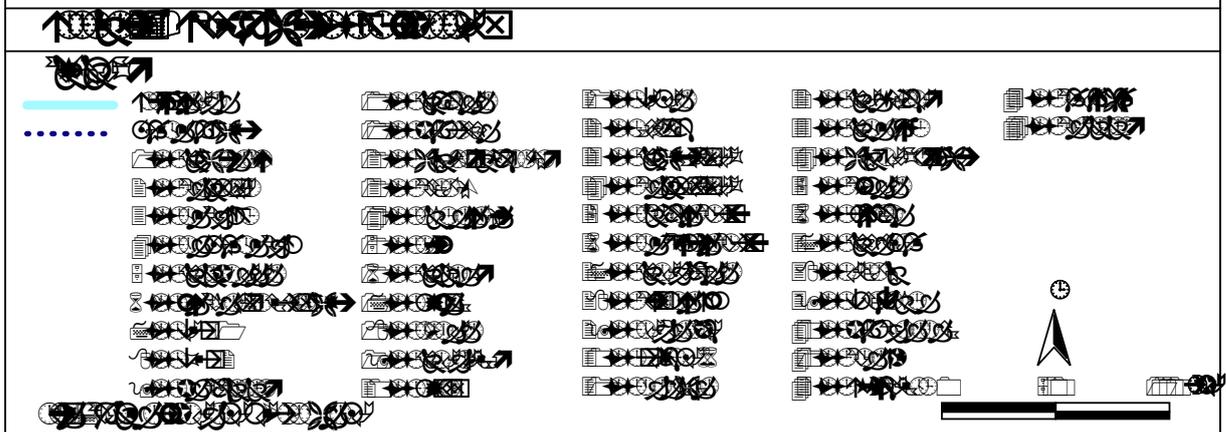
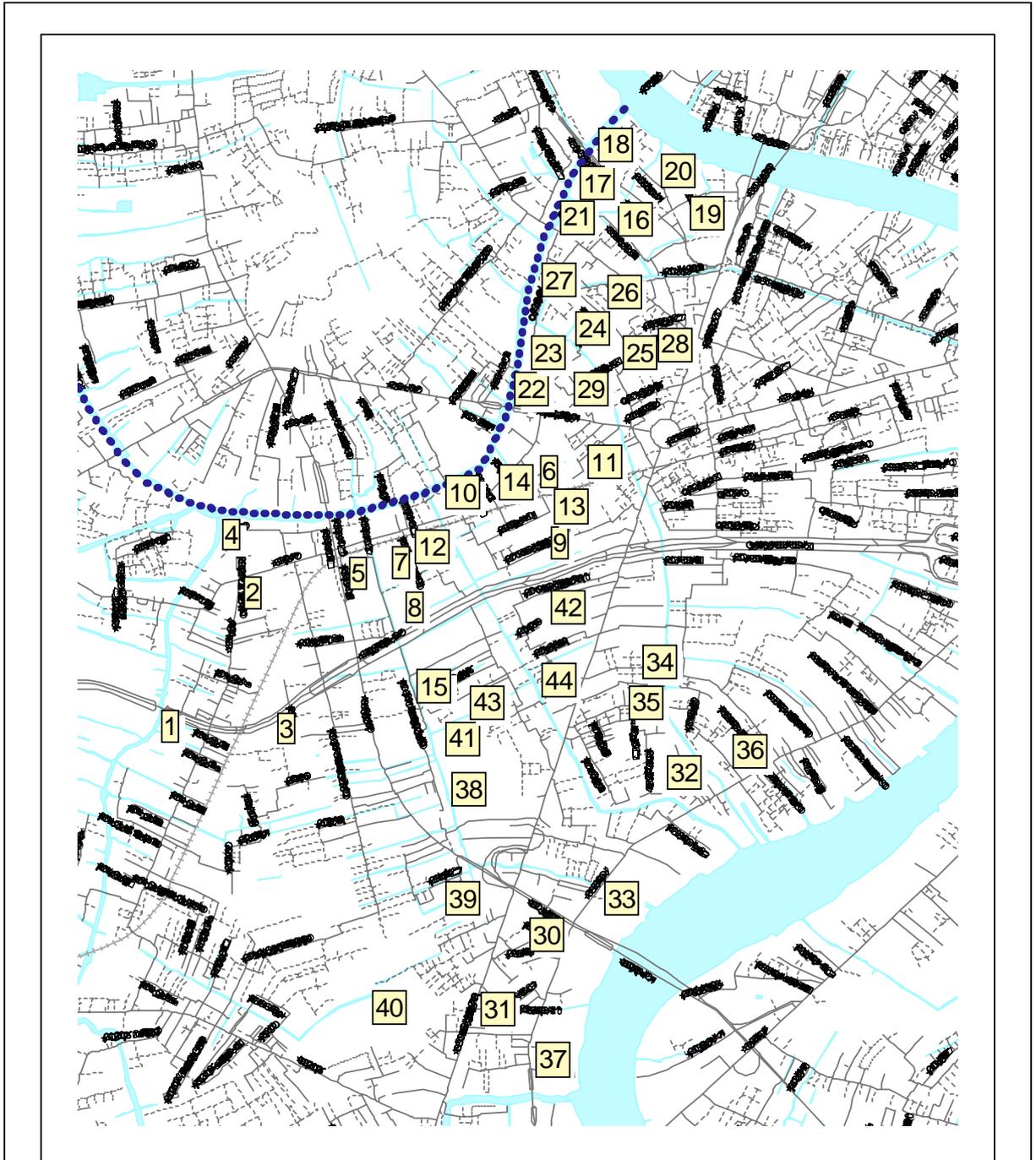
ที่มา : สำนักงานเขตธนบุรี

ภาพที่ 2-3 ลักษณะชุมชนริมคลองชักพระ (เขตบางกอกน้อย)

ภาพที่ 2-4 ลักษณะชุมชนกุฎีจีน (เขตธนบุรี)

ตารางที่ 2-4 แสดงข้อมูลชุมชนและประเภทของชุมชน ในเขตตลิ่งชัน ปี พ.ศ. 2545

ชื่อชุมชน	ขนาดพื้นที่(ไร่)	จำนวนหลังคาเรือน	ประเภทชุมชน
ชุมชนริมคลองชักพระ	25	50	แออัด
ชุมชนหมู่บ้านเจ้าพระยา	7	122	หมู่บ้าน
ชุมชนสองแวง	20	100	ชานเมือง
ชุมชนบ้านลุ่ม	5	45	แออัด
ชุมชนโรงเรียนวัดตลิ่งชัน	20	65	แออัด
ชุมชนศาลเจ้าพ่อจู้ยี้	36	68	ชานเมือง
ชุมชนริมทางรถไฟชัยพฤกษ์	15	61	ชานเมือง
ชุมชนซอยชัยพฤกษ์อุดม - วัดน้อยโน	38	131	ชานเมือง
ชุมชนวัดชัยพฤกษ์มาลา	45	61	ชานเมือง
ชุมชนสะพานผัก - คลองศาลเจ้า	63	86	ชานเมือง
ชุมชนฉิมพลี	50-80	97	ชานเมือง
ชุมชนวัดกระดังง์	35	70	ชานเมือง
ชุมชนวัดจำปา	45	88	ชานเมือง
ชุมชนวัดสมรโกฏิ-บางระจัน	-	127	ชานเมือง
ชุมชนหมู่บ้านพัฒนาหมู่ที่13 บางระมาด	65	64	ชานเมือง
ชุมชนวัดมณฑป	45	185	ชานเมือง
ชุมชนวัดช่างเหล็ก - วัดเรไร	50	340	ชานเมือง
ชุมชนวัดมะกอก	25	103	ชานเมือง
ชุมชนหมู่ 6 แขวงบางระมาด	90-120	59	ชานเมือง
ชุมชนหมู่บ้านพัฒนาหมู่ที่ 4 บางระมาด	70	57	ชานเมือง
ชุมชนหมู่บ้านพัฒนาวัดอินทราวาส	80	279	ชานเมือง
ชุมชนหมู่บ้าน 2521	10	103	หมู่บ้าน
ชุมชนวัดเพลงกลางสวน	11	63	ชานเมือง
ชุมชนหลังวัดกาญจนสิงหาสน์	25	50	แออัด
ชุมชนหมู่บ้านพัฒนา วัดกาญจนสิงหาสน์	137	223	ชานเมือง
ชุมชนหลังวัดวิสุทธิสถาน	30	104	ชานเมือง
ชุมชนวัดปากน้ำฝั่งเหนือ	60-80	100	ชานเมือง
ชุมชนหมู่ 1,3 แขวงบางพรม	80	255	ชานเมือง
ชุมชนวัดเกาะ	63	104	ชานเมือง

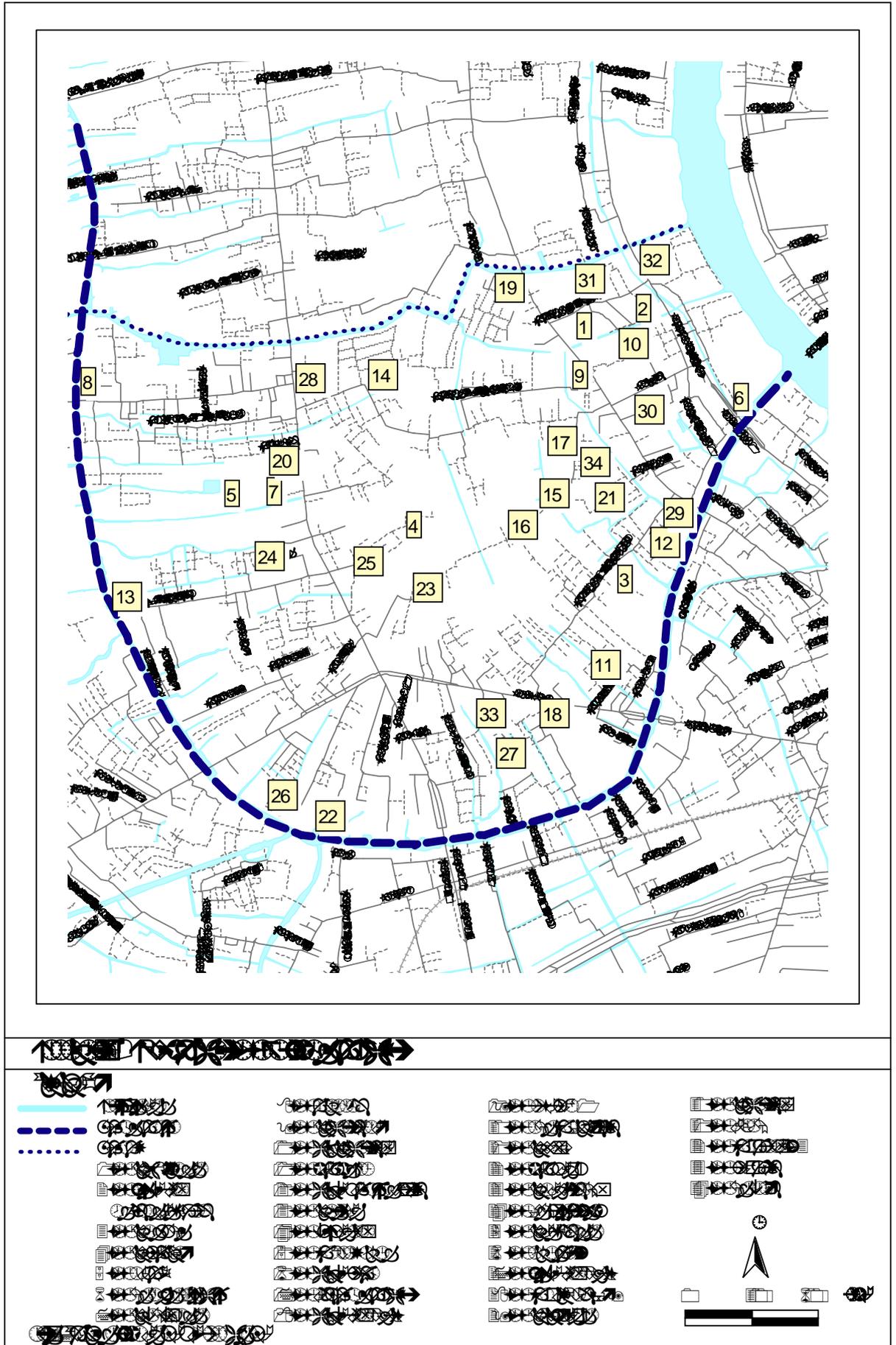
ที่มา : สำนักงานเขตตลิ่งชัน

ตารางที่ 2-5 แสดงข้อมูลชุมชนและประเภทของชุมชน ในเขตบางกอกใหญ่ ปี พ.ศ. 2545

ชื่อชุมชน	ขนาดพื้นที่(ไร่)	จำนวนหลังคาเรือน	ประเภทชุมชน
ชุมชนวัดหงส์รัตนาราม	31.20	285	แออัด
ชุมชนข้างโรงเรียนพาณิชย์การราชดำเนิน	16.00	144	แออัด
ชุมชนวัดนาคกลาง	10.00	230	แออัด
ชุมชนวัดเครือวัลย์	2.50	85	แออัด
ชุมชนปรกอรุณ	16.00	277	แออัด
ชุมชนลานมะขาม – บ้านหม้อ	20.00	198	แออัด
ชุมชนวัดโมลีโลกยาราม	16.00	78	แออัด
ชุมชนอนันตภูมิ	3.00	31	แออัด
ชุมชนวัดใหม่พิเรนทร์	15.00	176	แออัด
ชุมชนหลังวัดใหม่พิเรนทร์	4.00	59	แออัด
ชุมชนตรอกตาแทน	22.00	266	แออัด
ชุมชนหลังโรงกรองน้ำภาษีเจริญ	25.00	190	แออัด
ชุมชนวัดท่าพระ	15.00	91	แออัด
ชุมชนโค้งกระเทียม	10.00	168	แออัด
ชุมชนซอยสมบุญพัฒนา	12.00	86	แออัด
ชุมชนหลังโรงเคลือบ	11.00	69	แออัด
ชุมชนริมคลองบางกอกใหญ่	3.00	34	แออัด
ชุมชนหลังโรงเรียนเสสสะเวช	4.00	72	แออัด
ชุมชนเพชรเกษม 1	11.50	88	แออัด
ชุมชนปลายซอยศักดิ์เจริญ	3.00	42	แออัด
ชุมชนวัดดีดวด	4.50	54	แออัด
ชุมชนตรอกกระจุก	5.00	48	แออัด
ชุมชนวัดประดู่ฉิมพลี	23.00	61	แออัด
ชุมชนศาลเจ้าพ่อตง	14.00	103	แออัด
ชุมชนวัดราชสิทธิาราม	5.00	51	แออัด
ชุมชนพัฒนาอยู่สุข	20.00	48	แออัด
ชุมชนข้างโรงเรียนเสสสะเวช	15.00	57	แออัด
ชุมชนซอยจรัญสนิทวงศ์ 9	12.00	48	แออัด
ชุมชนวัดสังข์กระจาย	16.00	75	แออัด
ชุมชนวัดใหม่วีเชียร	50.00	96	หมู่บ้านจัดสรร
ชุมชนรวมพล	25.00	121	หมู่บ้านจัดสรร
ชุมชนซอยจำเนียรสุข 3	4.00	278	แออัด
ชุมชนเกษจำเจริญ	12.00	98	แออัด
ชุมชนลานโพธิ์	15.00	152	แออัด

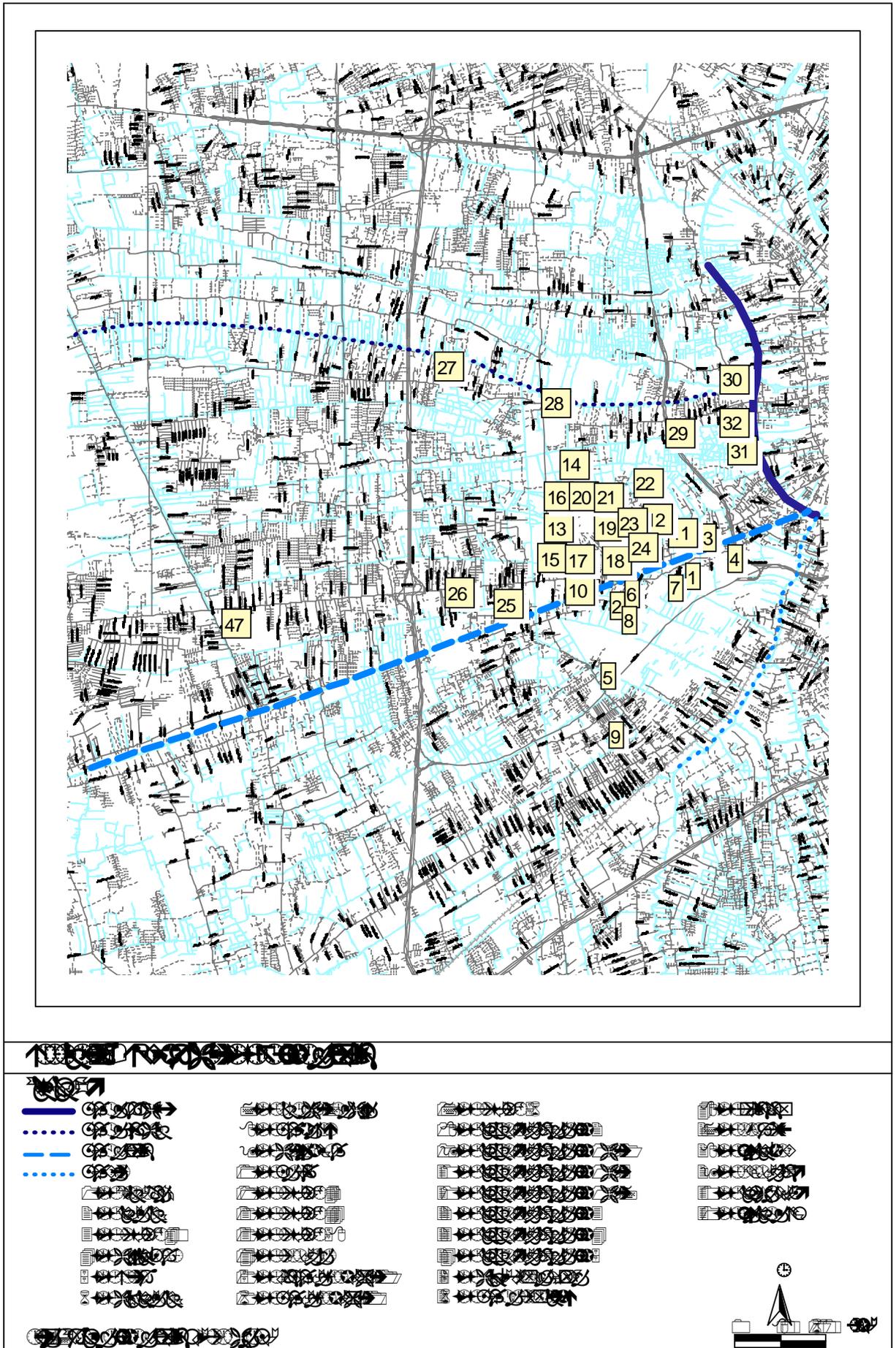
ที่มา : สำนักงานเขตบางกอกใหญ่

ตารางที่ 2-6 แสดงข้อมูลชุมชนและประเภทของชุมชน ในเขตภาษีเจริญ ปี พ.ศ. 2545

ชื่อชุมชน	ขนาดพื้นที่(ไร่)	จำนวนหลังคาเรือน	ประเภทชุมชน
ชุมชนสุภัทรวภิบาล	23.23	159	แออัด
ชุมชนวัดรางบัว	2	61	แออัด
ชุมชนเพชรเกษม 40	50	130	แออัด
ชุมชนหน้าวัดโคกอน	50	122	แออัด
ชุมชนแมนย่า	14	205	แออัด
ชุมชนหลังวัดรางบัว	24	61	แออัด
ชุมชนหมู่บ้านพัฒนาหมู่ 7 บางหว้า	277.89	182	ชานเมือง
ชุมชนคลองตาแป้น	30	303	แออัด
ชุมชนหมู่บ้านดวงทอง	20	600	หมู่บ้านจัดสรร
ชุมชนคานเรือ	12	182	แออัด
ชุมชนเพชรเกษม 42	8	115	แออัด
ชุมชนเพชรเกษม 44	17	152	แออัด
ชุมชนเพชรเกษม 58	14	108	แออัด
ชุมชนเทพประทาน	70	110	แออัด
ชุมชนริมคลองราชมนตรี หมู่ 11	11	152	แออัด
ชุมชนริมคลองราชมนตรี หมู่ 10	10	300	แออัด
ชุมชนเพชรเกษม 56	13	145	แออัด
ชุมชนวัดจันทร์ประดิษฐารามเขต 2	10	189	แออัด
ชุมชนวัดจันทร์ประดิษฐารามเขต 1 หมู่ 1	6	121	แออัด
ชุมชนวัดจันทร์ประดิษฐารามเขต 1 หมู่ 3	25	220	แออัด
ชุมชนวัดจันทร์ประดิษฐารามเขต 1 หมู่ 7	9	125	แออัด
ชุมชนวัดจันทร์ประดิษฐารามเขต 3	15	255	แออัด
ชุมชนวัดจันทร์ประดิษฐารามเขต 4	8	75	แออัด
ชุมชนวัดจันทร์ประดิษฐารามเขต 5	12	101	แออัด
ชุมชนหลังโรงเรียนสาธิตศึกษา	2	64	แออัด
ชุมชนคลองยายเทียบฝั่งใต้	10	300	แออัด
ชุมชนเจริญวิถี	80	130	แออัด
ชุมชนพูนบำเพ็ญ	145	114	แออัด
ชุมชนข้างวัดไทรน	6	163	แออัด
ชุมชนนวมประดิษฐ์	35	105	หมู่บ้านจัดสรร
ชุมชนวัดคูหาสวรรค์	15	170	แออัด
ชุมชนวัดบางแวก	6	91	แออัด

ที่มา : สำนักงานเขตภาษีเจริญ

2.2 ลักษณะเฉพาะที่น่าสนใจและศักยภาพของพื้นที่

พื้นที่ศึกษาที่มีความน่าสนใจและมีศักยภาพที่สามารถนำมาใช้เป็นปัจจัยในการส่งเสริมการท่องเที่ยวและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องในบริเวณพื้นที่ศึกษาได้แก่

2.2.1 ย่านท่าพระจันทร์-ท่าช้าง

ตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งตะวันออก ในพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์ ในอดีตบริเวณท่าพระจันทร์เป็นที่ตั้งของวังหน้า ส่วนท่าช้างจะเป็นท่าน้ำสำหรับนำช้างมาทำความสะอาด มีถนนมหาธาตุเชื่อมระหว่างพื้นที่ ปัจจุบันย่านท่าพระจันทร์-ท่าช้าง มีลักษณะเป็นย่านกิจกรรม การค้า และพาณิชยกรรม บริเวณท่าเรือที่มีอยู่ 2 ท่า ได้แก่ ท่าช้าง และท่าพระจันทร์ ให้บริการผู้คนในพื้นที่ และผู้ใช้เป็นเส้นทางเดินทางผ่านพื้นที่เป็นจำนวนมากเป็นจุดเปลี่ยนรูปแบบการคมนาคมระหว่างทางน้ำกับทางบกรองรับผู้สัญจรระหว่างฝั่งพระนครและฝั่งธนบุรี รวมทั้งบริเวณนี้เป็นที่ตั้งของสถานที่สำคัญๆ หลายแห่งได้แก่

- พระบรมมหาราชวัง วัดพระศรีรัตนศาสดารามวรมหาวิหาร และศาลหลักเมือง

เมื่อรัชกาลที่ 1 เสด็จขึ้นครองราชย์เป็นปฐมกษัตริย์แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ ในปี พ.ศ. 2325 ได้ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระราชวังขึ้นใหม่ โดยให้ถือแนวการก่อสร้างแบบกรุงศรีอยุธยา โดยประกอบด้วย พระมหาปราสาท พระราชมณเฑียรสถานและวัดพระศรีรัตนศาสดาราม มีเนื้อที่ 132 ไร่ สร้างเสร็จสมบูรณ์เมื่อ ปี พ.ศ. 2328 ในรัชกาลต่อมา ได้มีการสร้างพระที่นั่งองค์ต่างๆ เพิ่มอีกหลายองค์ พระที่นั่งที่สำคัญๆ ในพระบรมมหาราชวัง ได้แก่ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท พระที่นั่งพระอาภรณ์พิโมกข์ปราสาท พระที่นั่งราชกรัณยสภา พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย พระที่นั่งดุสิตดาภิรมย์ หอศาสตราคม พระที่นั่งบรมพิมาน ฯลฯ ปัจจุบันพระบรมมหาราชวัง วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญในระดับชาติซึ่งได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวทั้งภายในประเทศและนักท่องเที่ยวต่างชาติ ให้การแวะเวียนมาจำนวนมาก

ในการสร้างกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1 ได้โปรดเกล้าฯ ให้กระทำพิธียกเสาหลักเมืองเพื่อความเป็นสิริมงคลตามความเชื่อที่มีมาแต่โบราณ เมื่อวันที่ 21 เมษายน 2325 เวลา 6.45 น. ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 4 ได้โปรดเกล้าฯ ให้บูรณะซ่อมแซมใหม่ เสาหลักเมืองสร้างด้วยไม้ชัยพฤกษ์สูงพื้นดิน 108 นิ้ว ส่วนที่ฝังอยู่ในดินยาว 79 นิ้ว มียอดสวมลงบนเสาธงรักปิดทองสำหรับบรรจุดวงชะตาเมือง ต่อมาในปี 2523 ได้มีการบูรณะซ่อมแซมครั้งใหญ่ ปัจจุบันอยู่ในความดูแลขององค์การทหารผ่านศึก มีการจัดละครว่า ละครหาตรี ไว้สำหรับให้ผู้ต้องการแสดงความคารวะได้ว่าจ้างด้วยการรำบูชาศาลหลักเมืองอยู่ตรงด้านข้างด้วย

- มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และมหาวิทยาลัยศิลปากร

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นมหาวิทยาลัยที่ได้รับการสถาปนาขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 7 ภายหลังจากทรงได้พระราชทานรัฐธรรมนูญให้แก่ประชาชนแล้วโดยมี ศ.ดร.ปรีดี พนมยงค์ (หลวงประดิษฐมนูญธรรม) เป็นผู้ประศาสน์การ

มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยศิลปากรเป็นสถาบันการศึกษา ระดับอุดมศึกษา ของรัฐในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย เดิมคือโรงเรียนประณีตศิลปกรรมสังกัดกรมศิลปากร เปิดสอนวิชา จิตรกรรมและประติมากรรมให้แก่ข้าราชการและนักเรียนในสมัยนั้นโดยไม่เก็บค่าเล่าเรียน ศาสตราจารย์ ศิลป์ พีระศรี (เดิมชื่อ Corrado Feroci) ชาวอิตาลีซึ่งเดินทางมารับราชการใน ประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ เป็นผู้ก่อตั้งโรงเรียน แห่งนี้ขึ้น และได้เจริญเติบโตเป็นลำดับเรื่อยมา จนกระทั่งได้รับการยกฐานะขึ้นเป็น มหาวิทยาลัยศิลปากร เมื่อวันที่ ๑๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๖

- พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ โรงละครแห่งชาติ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หอศิลป์

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเดิมเป็นพิพิธภัณฑสถานส่วนพระองค์ของรัชกาลที่ 4 ครั้นสมัย รัชกาลที่ 7 ได้ทรงพระราชทานพระที่นั่งและหมู่พระวิมานทั้งหมดในวังหน้าให้เป็น “พิพิธภัณฑสถาน สำหรับพระนคร”

โรงละครแห่งชาติเป็นโรงมหรสพในความดูแลของกรมศิลปากร จัดแสดงการละเล่นละคร ฯลฯ โดยเฉพาะรายการศรีสุชนาฏกรรม ซึ่งจัดให้มีขึ้นทุกวันศุกร์ และวันเสาร์ปลายเดือน

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หอศิลป์ เดิมเป็นที่ตั้งโรงกษาปณ์สิทธิการในพระบรมมหาราชวัง ในสมัยรัชกาลที่ 4 จนถึงสมัยรัชกาลที่ 5 โปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นใหม่แทนของเดิม เมื่อเครื่องจักร เสื่อมสภาพลงจึงย้ายไปตั้งที่ถนนปฎิพัทธ์ กรมศิลปากรได้ขอใช้อาคารนี้จากกรมธนารักษ์ทำการ ปรับปรุงเป็นหอศิลป์แห่งชาติในปี 2517

- วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์

เป็นวัดที่สร้างในสมัยกรุงศรีอยุธยา ได้มีการบูรณะต่อเนื่องกันในรัชกาลที่ 1-5 คนทั่วไป เรียกวัดนี้สั้นๆว่า “วัดมหาธาตุ”

- กระทรวงกลาโหม

ในอดีตเป็นที่ตั้งวัง 3 แห่งซึ่งรัชกาลที่ 1 ให้สร้างพระราชทานแก่พระเจ้าลูกยาเธอ ลักษณะ อาคารเป็นอาคารรูปแบบสถาปัตยกรรมยุโรป ปัจจุบันบริเวณด้านหน้าและด้านข้างจัดแสดง พิพิธภัณฑสถานกลางแจ้งแสดงปืนใหญ่ที่จัดลำดับมาจากปลายสมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

จากลักษณะความสำคัญของพื้นที่ในด้านการคมนาคมขนส่งและการเป็นที่ตั้งของสถานที่ สำคัญหลายอย่าง จึงทำให้บริเวณนี้เกิดเป็นย่านการค้าและพาณิชยกรรมโดยรอบท่าเรือทั้ง 2 แห่ง และตลอดแนวถนนมหาธาตุ

2.2.2 ย่านบางลำพู และถนนข้าวสาร

บางลำพูเป็นพื้นที่สำคัญในอดีตตั้งอยู่บนเกาะรัตนโกสินทร์ มีพื้นที่ตอนเหนือจรดคลอง บางลำพู ตะวันออกจรดวัดบวรนิเวศวิหารราชวรวิหาร ตะวันตกไปจรดป้อมพระสุเมรุ และตอนใต้จรด

วัดชนะสงคราม ย่านบางลำพูเป็นที่ตั้งของชุมชนดั้งเดิมหลายชุมชน ได้แก่ ชุมชนมัธยมศึกษารพวงษ์ ชุมชนตรอกไก่แจ้ (เขียนนิวาสน์) เป็นต้น อีกทั้งยังเป็นแหล่งชุมนุมของศิลปินดนตรีไทยที่มีชื่อเสียงในอดีต ได้แก่ โรงลิเกคณะหอมหวล และคณะละครแม่ขุนาคเป็นต้น ปัจจุบันย่านบางลำพูเป็นพื้นที่ย่านการค้าและพาณิชย์กรรมอีกแห่งหนึ่งบนเกาะรัตนโกสินทร์ที่ยังคงมีความน่าสนใจและมีชีวิตชีวาอยู่เสมอ โดยเฉพาะมีชื่อเสียงด้านการเป็นแหล่งรวมของร้านจำหน่ายรองเท้าและเสื้อผ้านักเรียน

ถนนข้าวสารเป็นชุมชนใหม่ของนักท่องเที่ยวต่างชาติในกรุงเทพฯ เป็นจุดนัดพบของนักเดินทางทั่วโลก สองฝั่งถนนมีบ้านเช่าราคาถูก หอพักชั่วคราว (Guest House) ร้านขายของที่ระลึก ร้านขายเครื่องประดับ ร้านขายเสื้อผ้า ร้านอาหาร ร้านหนังสือให้เช่า และบริษัทจำหน่ายตัวเครื่องบินราคาถูก

2.2.3 ย่านถนนพระอาทิตย์

ย่านพระอาทิตย์เป็นย่านที่น่าสนใจของกรุงเทพมหานครริมแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งตะวันออก ในพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์ตอนเหนือต่อจากย่านท่าพระจันทร์-ท่าช้าง โดยมีอาณาเขตติดกับย่านบางลำพู บริเวณถนนพระอาทิตย์ เดิมเคยเป็นที่ตั้งวังเจ้านายในสมัยรัชกาลที่ 4 หลายพระองค์ ได้แก่

- “วังพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าคำรบ” เดิมเป็นวังของกรมหมื่นสวัสดิวัดราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ปัจจุบันเรียกชื่อ “บ้านเจ้าพระยา”
- บ้านเจ้าพระยาวรวงษ์ชีพัตน์ (ม.ร.ว.เย็น อิศรเสนา) ปัจจุบันเรียกบ้านพระอาทิตย์ และใช้เป็นอาคารสำนักงานบริษัทเอกชน
- วังพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนเรศวรฤทธิ์พระวรวงศ์เธอในสมัยรัชกาลที่ 4 ปัจจุบัน เป็นอาคารองค์การยูนิเซฟ
- ตำนันวังมะลิวัลย์ สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 6 ออกแบบโดยนายอี. มันเฟรดีสถาปนิกชาวอิตาลี ในปัจจุบันเป็นที่ทำการขององค์การอาหารและเกษตรกรรมแห่งสหประชาชาติ (FAO)
- วังกรมพระสวัสดิ์วัฒนวิเศษ เป็นอาคารเก่าแก่ที่เดิมเคยเป็นที่ตั้งทำการของกรมตำรวจภูธรแห่งแรกของประเทศไทย ปัจจุบันมีบริเวณซึ่งเป็นที่ทำการขององค์การกองทุนสงเคราะห์แห่งสหประชาชาติ และสำนักงานวางแผนงานสื่อสารเพื่อการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ
- ห้องสมุดพุทธสมาคมแห่งประเทศไทย เป็นที่รวบรวมหนังสือและวารสารที่เกี่ยวกับพุทธศาสนาทั้งภาษาต่างประเทศและภาษาไทย หนังสือกฎหมาย ธรรมะ สารคดีต่างๆ เพื่อศึกษาค้นคว้าและวิจัยสำหรับผู้สนใจ
- ดิถภัณฑ์ตั้งวันออกตามแนวถนนพระอาทิตย์ที่มีคุณค่าความงามทางสถาปัตยกรรมที่น่าสนใจควรค่าแก่การอนุรักษ์และท่องเที่ยว ปัจจุบันย่านถนนพระอาทิตย์เป็นย่านการค้า ที่มี

ร้านอาหารทั้งเก่าใหม่ตั้งอยู่ตามแนวถนนพระอาทิตย์เป็นจำนวนมาก มี “ร้านหนังสือเล็กๆ” ซึ่งเป็นร้านหนังสือที่ขายหนังสือเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

- อาคารโรงพิมพ์ครุสภา มีความสำคัญคือเป็นโรงเรียนสอนช่างพิมพ์แห่งแรกของเมืองไทย
- ป้อมพระสุเมรุ สร้างสมัยรัชกาลที่ 1 ตามกำแพงพระนครชั้นนอกรายล้อมแนวคลองรอบกรุงไปจนถึงแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งภายหลังป้อมที่สร้างในสมัยแรก 14 ป้อมทรุดโทรมลงและมีการรื้อทิ้งเกือบหมด เหลือเพียงป้อมพระสุเมรุ และ ป้อมพระกาฬ

2.2.4 ย่านปากคลองตลาด

ตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งตะวันออก ในพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์ตอนล่างติดกับสะพานพระพุทธยอดฟ้า ย่านปากคลองตลาดเป็นตลาดค้าส่งสินค้าเกษตรที่สำคัญของกรุงเทพมหานคร เนื่องจากมีที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา ทำให้สะดวกต่อการขนส่งสินค้าเกษตรที่มาจากพื้นที่ใกล้เคียงที่เป็นเรือกสวนและมีลำคลองเชื่อมต่อ ตลาดบริเวณนี้เป็นตลาดเก่ามีมาตั้งแต่สมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม และในพื้นที่ยังเป็นที่ตั้งของตลาด 3 แห่ง ได้แก่ ตลาดสดปากคลองตลาด ตลาดยอดพิมาน และตลาดส่งเสริมเกษตรไทย สินค้าที่จำหน่ายส่วนใหญ่จะเป็นจำพวกผักสด ผลไม้ และดอกไม้ ปัจจุบันตลาดในย่านปากคลองตลาดยังคงมีบทบาทสำคัญในฐานะตลาดค้าส่งสินค้าเกษตรที่สำคัญของกรุงเทพมหานครและพื้นที่ใกล้เคียง

2.2.5 ย่านคลองบางกอกน้อย

เป็นย่านพักอาศัยที่สำคัญและเป็นที่ตั้งของชุมชนเก่าแก่หลายชุมชนตั้งอยู่ตามแนวคลองบางกอกน้อย เดิมคลองบางกอกน้อยเป็นส่วนหนึ่งของแม่น้ำเจ้าพระยา แต่เนื่องจากแม่น้ำบริเวณนี้มีลักษณะแคบและคดโค้ง จึงได้มีการขุดคลองลัดขึ้นเพื่อย่นระยะทางจากแม่น้ำสายเดิมในสมัยสมเด็จพระไชยราชาธิราชเพื่อความสะดวกแก่การคมนาคม ทำให้แม่น้ำเจ้าพระยาเดิมกลายมาเป็นคลองบางกอกน้อยในปัจจุบัน ตามแนวคลองบางกอกน้อยจะเป็นที่ตั้งของชุมชนริมน้ำเพื่อความสะดวกต่อการคมนาคมในอดีตที่ใช้ทางน้ำเป็นหลักและมีเอกลักษณ์ของวิถีชีวิตและอาชีพหลักของชุมชนได้แก่ ชุมชนวัดสุวรรณาราม (บ้านบุ) เป็นชุมชนที่ทำขนลงหินที่มีชื่อเสียง ชุมชนบ้านข้าวเม่าที่ทำข้าวเม่าขาย ชุมชนบ้านช่างหล่อประกอบอาชีพหล่อพระพุทธรูป ชุมชนบ้านมะตูมทำมะตูมเชื่อม ชุมชนบริเวณปากคลองบางกอกน้อยมีอาชีพทำที่นอน ปัจจุบันเอกลักษณ์ของชุมชนในพื้นที่ลดน้อยลงเนื่องจากคนในชุมชนหันไปประกอบอาชีพอื่น

2.2.6 ย่านคลองชักพระ

ย่านคลองชักพระหรือเรียกกันว่าคลองบางระมาดตั้งขึ้น หรือคลองบางขุนศรี เป็นคลองแยกจากคลองบางกอกน้อย ลักษณะพื้นที่ตามแนวคลองชักพระจะเป็นเรือสวนและเป็นที่ตั้งของชุมชนริมน้ำที่ประกอบอาชีพทำสวนผัก สวนผลไม้ เป็นส่วนใหญ่ โดยมีบ้านเรือนพักอาศัยปลูกตามแนวลำน้ำกระจายตัวอยู่อย่างสม่ำเสมอ ชุมชนริมคลองชักพระจะมีการกระจายอยู่ตลอดตามแนวลำคลอง โดยชุมชนที่มีความหนาแน่นของประชากรมาก ได้แก่ ชุมชนริมคลองชักพระ ชุมชนวัดช่างเหล็ก-เวโร ชุมชนหลังวัดกาญจนสิงหาสน์ ชุมชนหลังวัดรัษฎาภิษฐาน และชุมชนวัดปากน้ำฝั่งเหนือ เป็นต้น

2.2.7 ย่านพระราชวังเดิม

ได้แก่พื้นที่ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยาตั้งแต่ปากคลองบางกอกน้อยลงมาจนถึงปากคลองบางกอกใหญ่ ตรงข้ามเกาะรัตนโกสินทร์ครอบคลุมพื้นที่พระราชวังเดิม เป็นที่ตั้งของชุมชนตรอกวังหลัง ชุมชนวัดระฆังโฆสิตาราม ชุมชนวัดเครือวัลย์วรวิหาร ชุมชนวัดอรุณ และชุมชนวัดโมลีโลกยาราม ซึ่งเป็นชุมชนดั้งเดิมสืบต่อมาแต่ครั้งสมัยกรุงธนบุรีเป็นราชธานี ปัจจุบันบริเวณดังกล่าวยังเป็นที่ตั้งของศาสนสถานที่สำคัญ ได้แก่ วัดระฆังโฆสิตาราม วัดเครือวัลย์วรวิหาร วัดโมลีโลกยาราม วัดอรุณราชวรารามซึ่งมีพระปรางค์วัดอรุณฯ เป็นเอกลักษณ์ของกรุงเทพมหานคร สถานที่ราชการสำคัญ ได้แก่ พระราชวังเดิมของพระเจ้ากรุงธนบุรี ป้อมวิไชยประสิทธิ์ป้อมปืนเก่าแก่ตั้งแต่สมัยอยุธยา โรงพยาบาลศิริราชเป็นโรงพยาบาลสมัยใหม่แห่งแรกของประเทศไทย และพื้นที่ริมน้ำ (สถานีรถไฟบางกอกน้อยในอดีต) ที่มีเอกลักษณ์ทางด้านสถาปัตยกรรม อาคารราชนาวิกสภา และย่านการค้าและพาณิชยกรรมอันได้แก่บริเวณตรอกวังหลัง ตลาดศาลาน้ำร้อนในวัดอมรินทราราม และภัทราวดีเธียเตอร์ ซึ่งจัดการแสดงบนเวที ในรูปแบบของการเต้น และละครเวที

2.2.8 ย่านคลองบางกอกใหญ่

ย่านคลองบางกอกใหญ่หรือคลองบางข้าหลวง หรือคลองบางหลวง คือ แม่น้ำเจ้าพระยาสายเดิมก่อนมีการขุดคลองลัดแม่น้ำเจ้าพระยาในสมัยสมเด็จพระไชยราชาธิราช ต่อกับแม่น้ำเจ้าพระยาในปัจจุบันบริเวณป้อมวิไชยประสิทธิ์ ในพื้นที่จะเป็นที่ตั้งของชุมชนตามแนวคลองบางกอกใหญ่โดยเฉพาะบริเวณตอนต้นของคลอง ได้แก่ ชุมชนวัดหงส์รัตนาราม ชุมชนกุฎีขาว ชุมชนต้นสน และชุมชนกุฎีเจริญพาสณ์ เอกลักษณ์ที่น่าสนใจของชุมชนเหล่านี้ ได้แก่ บ้านริมน้ำตามแนวคลองที่มีความเก่าแก่และสวยงามซึ่งนับวันจะหมดลงไปคงเหลืออยู่ไม่มากนักตามการเปลี่ยนแปลงของความเป็นเมือง

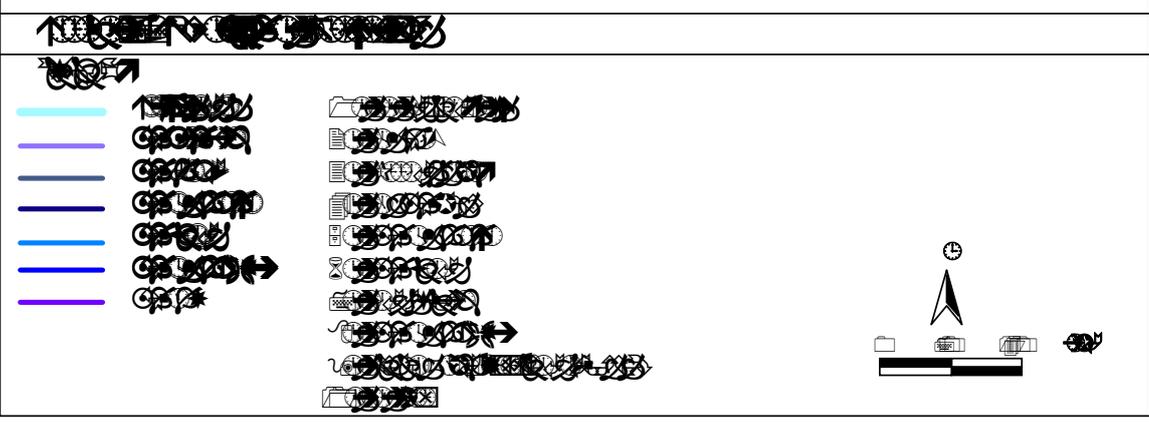
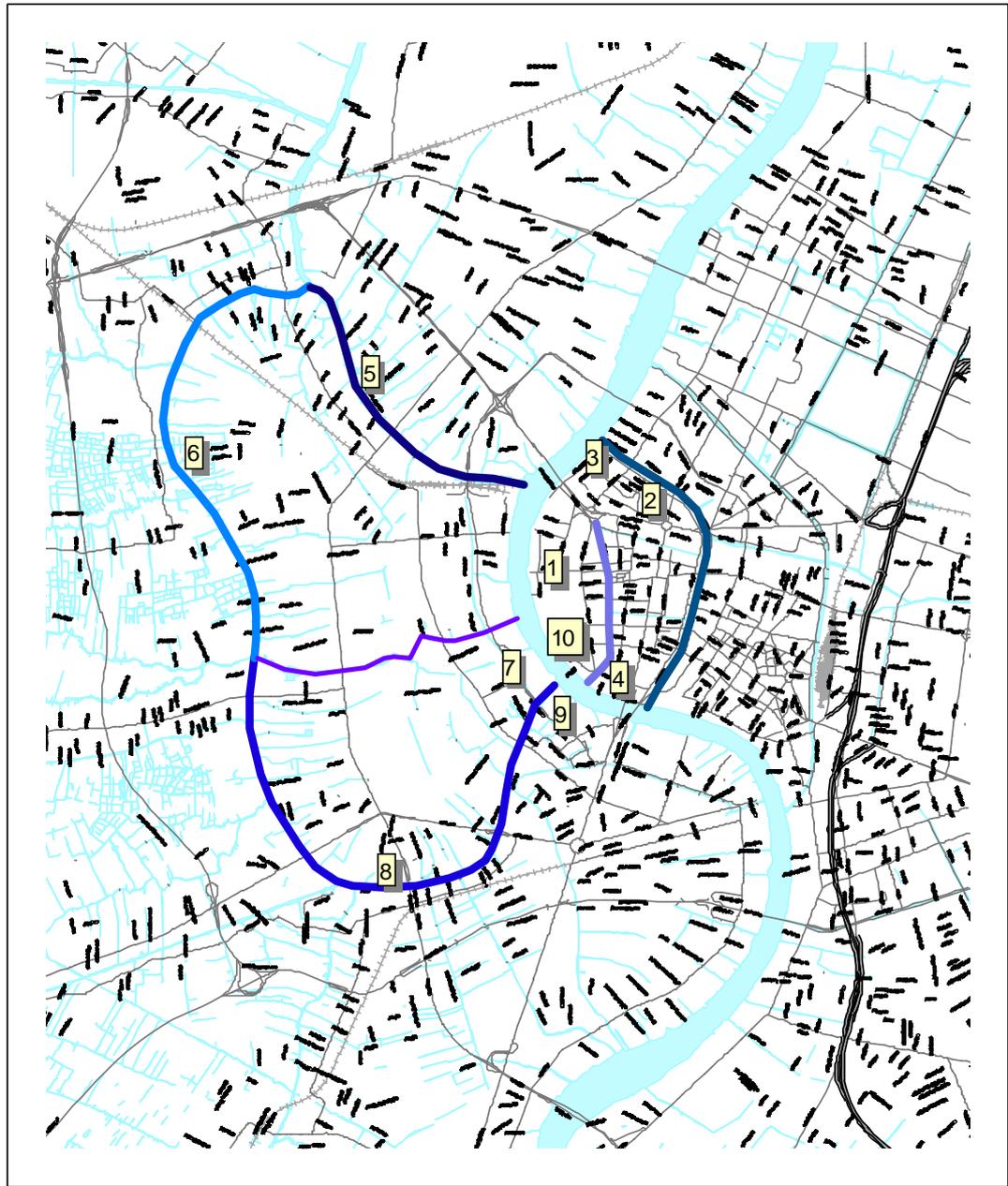
2.2.9 ย่านวัดกัลยาณมิตรรวมหาวิหาร-กุฎีจีน-วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร

ได้แก่ พื้นที่ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา ตั้งแต่ปากคลองบางกอกใหญ่ลงมาจนถึงสะพานพระพุทธยอดฟ้า บริเวณนี้เป็นย่านชุมชนเก่าแก่ที่มีความต่างทางด้านความเชื่อและวัฒนธรรมอันได้แก่ ชุมชนชาวพุทธบริเวณวัดกัลยาณมิตรรวมหาวิหารและวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร ชุมชนชาวคริสต์หรือชุมชนกุฎีจีนบริเวณวัดซางตาครู้สซึ่งมีเชื้อสายเดิมมาจากชาวโปรตุเกส และชุมชนมุสลิมหรือกุฎีขาวบริเวณริมคลองบางกอกใหญ่เชื่อมกับมัสยิดต้นสน และเป็นพื้นที่ที่เป็นที่ตั้งของสิ่งปลูกสร้างที่มีสถาปัตยกรรมงดงามและมีเอกลักษณ์ อันได้แก่พระอุโบสถวัดกัลยาณมิตร ศาลเจ้าแม่กวนอิม (ศาลเจ้าเกียนอันเกง) เจดีย์วัดประยุรวงศาวาส โบสถ์ซางตาครู้ส เป็นต้น

2.2.10 ย่านท่าเตียน และวัดโพธิ์

ย่านท่าเตียนได้แก่พื้นที่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งตะวันออก ทางด้านใต้ของพระบรมมหาราชวังไปจรดคลองคูเมืองเดิม บริเวณนี้เดิมเป็นชุมชนเก่าแก่ที่เคยเป็นที่ตั้งของวังที่ประทับของพระบรมวงศานุวงศ์ บ้านเรือนเสนาบดี ราษฎร และโรงงานหลวง ไปตามแนวแม่น้ำเจ้าพระยา ปัจจุบันได้กลายเป็นย่านการค้าพาณิชยกรรมทั้งค้าปลีกและค้าส่ง สถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าและควรแก่อนุรักษ์ในบริเวณนี้ได้แก่ ตึกสุนันทาลัยภายในโรงเรียนราชินี วงจักรพงษ์ และกลุ่มอาคารเก่า 2 ชั้นตามแนวถนนมหาราช

วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) เป็นพระอารามหลวงชั้นเอกและเป็นวัดประจำรัชกาลที่ ๑ แห่งราชวงศ์จักรี และได้ชื่อว่าเป็น “มหาวิทยาลัยแห่งแรกของประเทศไทย” ประกอบด้วยสิ่งที่น่าสนใจมากมายได้แก่ พระพุทธไสยาสน์(พระนอนวัดโพธิ์) พระเจดีย์ พระพุทธเทวปฏิมากร พระพุทธโลกนาถศาสตราจารย์ พระวิหาร พระตำหนักวาสุกรีหรือบ้านกวี โรงเรียนแพทย์แผนโบราณและอายุรเวทวัดโพธิ์ และศาลเจ้าพ่อกรมหลวงชุมพร

ตารางที่ 2-7 แสดงรายละเอียดสถานที่ท่องเที่ยวภายในพื้นที่ศึกษา

ชื่อสถานที่	สิ่งที่น่าสนใจ หรือ กิจกรรมที่แนะนำ	ระยะเวลา	ค่าใช้จ่าย
1. ย่านท่าพระจันทร์-ท่าช้าง			
ท่าพระจันทร์	ตึกแถวและตรอก-ซอย บริเวณท่าพระจันทร์เป็นแหล่งตลาดพระเครื่อง ยังมีพระพุทธรูป เหรียญกษาปณ์ และอุปกรณ์ที่เกี่ยวกับการสะสมพระรวมทั้งหนังสือคู่มือดูพระต่างๆ กลางคืนเป็นร้านขายอาหาร ลานท่าพระจันทร์ สามารถนั่งพักผ่อนรอบๆลาน ในช่วงจะมีการจัดกิจกรรมในลานซึ่งสามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย	ตลอดวัน	■ ไม่เสียค่าใช้จ่าย
ท่าช้าง	บริเวณลานท่าช้าง ช้างราชนาวิสุโมสร เป็นที่คลาดล่า ไปด้วยร้านรวงขายอาหาร เต็มสองข้างทางเหมาะแก่การแวะทานอาหารหรือเดินชมตึกแถวโบราณที่ได้รับการอนุรักษ์	ตลอดวัน	■ ไม่เสียค่าใช้จ่าย
พระบรมมหาราชวัง	พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท พระที่นั่งจักรพรรดิพิมาน พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ศาลาเครื่องราชอิสริยยศ เครื่องราชอิสริยาภรณ์ และเหรียญกษาปณ์	เปิดให้เข้าชมทุกวัน ตั้งแต่เวลา 8.00 - 16.00 น.	<ul style="list-style-type: none"> ■ คนไทยเสียค่าเข้าชม อัตรา 10 บาท ■ ชาวต่างชาติเสียค่าเข้าชมอัตรา 200 บาท ■ เข้าชมเป็นหมู่คณะ ตั้งแต่ 10 คนขึ้นไปต้องทำหนังสือขออนุญาตถึงผู้อำนวยการสำนักงานบริหารเงินตราล่วงหน้า 1 สัปดาห์
วัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว)	พระพุทธรูปมณีรัตนปฏิมากร (พระแก้วมรกต) อยู่ในเขตพระบรมมหาราชวัง รัชกาลที่ 1 ทรงสร้างพร้อมพระบรมมหาราชวัง เพื่อเป็นที่ประดิษฐาน " พระพุทธรูปมณีรัตนปฏิมากร " หรือที่นิยมเรียกกันว่า " พระแก้วมรกต " วัดนี้จึงนิยมเรียกกันว่า " วัดพระแก้วมรกต " มีพระอุโบสถที่งดงาม ที่ระเบียงรอบวัดมีภาพเขียนฝาผนังงามเกียรตินอกจากนี้ยังมีสิ่งที่น่าสนใจอีกมากมาย ได้แก่ หอพระคันธราช ประสาทพระเทพบิดร พระมณฑป พระศรีรัตนเจดีย์ นครวัดจำลอง ฯลฯ	เปิดให้เข้าชมทุกวันตั้งแต่เวลา 8.00 - 16.00 น.	<ul style="list-style-type: none"> ■ คนไทยไม่เสียค่าเข้าชม ■ ชาวต่างชาติเสียค่าเข้าชมอัตรา 200 บาท
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	อาคารโดม เป็นสัญลักษณ์ของมหาวิทยาลัย ได้ยอดโดมมีนาฬิกาเคยเป็นที่ทำงานของศ.ดร.ปรีดี พนมยงค์ผู้ก่อตั้ง	จันทร์ - ศุกร์ ตั้งแต่เวลา 8.30-	■ ไม่เสียค่าใช้จ่าย

	มหาวิทยาลัย	19.30 น.	
มหาวิทยาลัยศิลปากร	<p>หอศิลป์ มีการจัดแสดงนิทรรศการศิลปะแบบหมุนเวียน มี 3 แห่งคือ บริเวณท้องพระโรงของวังท่าพระเดิม หอศิลป์คณะจิตรกรรม ประติมากรรมและภาพพิมพ์ และหอศิลป์คณะมัณฑนศิลป์</p> <p>หอสมุดวังท่าพระ</p> <p>อนุสาวรีย์ ศ.ศิลป์ พีระศรี</p>	<p>บริเวณมหาวิทยาลัยเปิด</p> <p>ทุกวันสำนักงานเปิดวัน</p> <p>จันทร์ – ศุกร์</p> <p>8.30-16.30 น.</p> <p>หอสมุดวังท่าพระ</p> <p>เปิดวัน</p> <p>จันทร์ – ศุกร์</p> <p>9.00 - 19.30 น.</p> <p>เสาร์เปิด</p> <p>9.00 -16.00 น.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ ไม่เสียค่าใช้จ่าย
พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ	<p>พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร จัดเป็นพิพิธภัณฑ์สถานประเภทประวัติศาสตร์ ประวัติศาสตร์ศิลปะ โบราณคดี และชาติพันธุ์วิทยา ปัจจุบันแบ่งการจัดแสดงออกเป็น 4 ประเภทใหญ่ๆ คือ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ประวัติศาสตร์ชาติไทย จัดแสดงเกี่ยวกับเรื่องราวความเป็นมาของชนชาติไทยและประวัติศาสตร์ชาติไทย โดยสังเขป โดยจัดแสดง ณ พระที่นั่งวิมุกตมาน 2.ประวัติศาสตร์ศิลปะและโบราณคดี เป็นการจัดแสดงวิวัฒนาการของศิลปะและโบราณคดีในประเทศไทย ลำดับตามยุคสมัย โดยจัดแสดงมรดกอารามหาสุสิงหนาท และอาคารประพาสพิพิธภัณฑ์ 3.ประณีตศิลป์และชาติพันธุ์วิทยา จัดแสดงโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ อันเป็นสิ่งที่สร้างขึ้นอย่างประณีตหรือเครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันแต่โบราณ เช่น เครื่องเงิน เครื่องทอง เครื่องถม เครื่องมุก เครื่องดนตรี เครื่องไม้จำหลัก เครื่องประกอบการเล่นมหรสพต่างๆ เครื่องแต่งกายและผ้าโบราณ เครื่องถ้วย อารูธโบราณ ราชยานคานหาม ราชรถและเครื่องประกอบการพระราชพิธีพระบรมศพ เป็นต้น โดยจัดแสดงที่อาคารหมู่พระวิมาน และโรงราชรถ 4. อาคารโบราณสถาน จัดแสดงอาคารหมู่พระที่นั่งในพระราชวังบวรสถานมงคลมาแต่เดิม รวมทั้งอาคารที่เคลื่อนย้ายมาจากพระราชวังต่างๆ อาทิ เช่น พระที่นั่งพุทไธสวรรย์ ตำหนักแดง พระที่นั่งอิศเรศราชานุสรณ์ ศาลาสำราญมุขมาตย์ พระที่นั่งปวิหารยศไฉนย ศาลาลงทรง เป็นต้น 	<p>เวลาทำการ 09.00 - 16.00 น.</p> <p>ปิดวันจันทร์ วันอังคาร และวันหยุดนักขัตฤกษ์</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ คนไทย 20 บาท ■ ชาวต่างประเทศ 40 บาท ■ นักเรียน นักศึกษาในเครื่องแบบ ทัศนศึกษาและนักบวชในศาสนาต่างๆ เข้าชมโดยไม่เสียค่าธรรมเนียม

<p>วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์</p>	<p>ชมสถาปัตยกรรมที่ได้สร้างขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยา พระมณฑป ภายในประดิษฐานพระเจดีย์ทองศรีรัตนมหาธาตุบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ พระอุโบสถ ภายในมีพระประธานขนาดใหญ่ ฝีมือพระยาเทวารังสรรค์ซึ่งถือว่าเป็นยอดฝีมือช่างวังหน้า</p>	<p>ตลอดวัน</p>	<p>■ ไม่เสียค่าใช้จ่าย</p>
<p>กระทรวงกลาโหม</p>	<p>ปืนใหญ่โบราณ หน้ากระทรวงกลาโหม</p>	<p>ตลอดวัน</p>	<p>■ ไม่เสียค่าใช้จ่าย</p>
<p>2. ย่านบางลำพูและถนนข้าวสาร</p>			
<p>ย่านบางลำพู</p>	<p>เดินชมและเลือกซื้อสินค้า เสื้อผ้า เครื่องสำอาง ที่มีให้เลือกหลายราคา และจำหน่ายทั้งราคาปลีก หรือ ส่ง อีกทั้งยังมีนักท่องเที่ยวสามารถเลือกรับประทานอาหารในร้านค้าตลอดย่านบางลำพูซึ่งจะสลับการขายจากร้านหนึ่งสู่อีกร้านหนึ่งในหนึ่งวัน</p>	<p>ตลอดวัน</p>	<p>■ ไม่เสียค่าใช้จ่าย</p>
<p>ย่านถนนข้าวสาร</p>	<p>ถนนข้าวสาร เป็นถนนเล็กๆ ที่เชื่อมระหว่างถนนตะนาว และถนนจักรพงษ์ ซึ่งเป็นถนนในย่านบางลำพู แหล่งค้าขายที่สำคัญในเกาะรัตนโกสินทร์ ถนนข้าวสารโด่งดัง มานับสิบปี มีที่พักร้านอาหารและแหล่งอำนวยความสะดวก ให้เลือกหลากหลายราคา ได้แก่ร้านขายของที่ระลึกและบริการด้านการท่องเที่ยว มีอาหารให้เลือกซื้อได้จากร้านดังในอาคารพาณิชย์ จนถึงรถเข็นที่ขายก๋วยเตี๋ยว ปอเปี๊ยะทอด และขนมSamosa ที่มีลักษณะเหมือน กระหรี่ปั๊บบ้างเป็นแป้งพับทอด เป็นรูปสามเหลี่ยมข้างในเป็นไส้ผัก หนังสือในถนนข้าวสาร ส่วนมากจะเป็นหนังสือเก่าจากทั่วโลกที่สภาพยังดีอยู่ เครื่องแต่งกาย เสื้อผ้า และกระเป๋า อุปกรณ์ เครื่องประดับเก่าๆ แพลกตา ขายเป็นแผงลอย หรือเป็นร้านขายทั้งในราคาปลีก-ส่ง แผงขายซีดีเพลง เทปเพลงจำนวนมากมาจากทั่วโลก ถนนข้าวสารจะเป็นที่พุดถึงในหมู่นักเดินทางทั้งหลาย ด้วยเอกลักษณ์เฉพาะตัว และความเป็นเส้นทางที่รวมเอาทุกเชื้อชาติมารวมกันอย่างง่าย ๆ แต่เป็นกันเองได้สร้างเสน่ห์และสีสันที่ไม่เคยเสื่อมคลาย เที่ยวสงกรานต์ที่ถ.ข้าวสาร ในวันที่ 13 เมษายน</p>	<p>ตลอดวัน</p>	<p>■ ไม่เสียค่าใช้จ่าย</p>
<p>3. ย่านถนนพระอาทิตย์</p>			

ถนนพระอาทิตย์	เป็นถนนมีบรรยากาศ ตึกงามบ้านช่อง และท่าพระอาทิตย์ ชุมชนที่น่ารัก และมีร้านอาหาร ร้านหนังสือการท่องเที่ยว ผับ เล็กๆ น่าสนใจจำนวนมาก	ตลอดวัน	■ ไม่เสียค่าใช้จ่าย
สวนสันติชัยปราการ	ชมต้นลำพู 2 ต้นสุดท้าย ใกล้กับป้อมพระสุเมรุ	ตลอดวัน	■ ไม่เสียค่าใช้จ่าย
ป้อมพระสุเมรุ	ชมป้อมพระสุเมรุ ซึ่งสร้างสมัยรัชกาลที่ 1 ตามกำแพงพระ นครชั้นนอกรายล้อมแนวคลองรอบกรุงไปจนถึงแม่น้ำ เจ้าพระยา	ตลอดวัน	■ ไม่เสียค่าใช้จ่าย
วังเจ้านายในสมัย รัชกาลที่ 4	บ้านเจ้าพระยา (วังของกรมหมื่นสวัสดิวัดราชสวัสดิ์พระ ราชโอรส ในพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว) บ้านพระอาทิตย์ บ้านเจ้าพระยารวงษ์ทิพัฒน์ (ม.ร.ว. เย็น อิศรเสนา) อาคารองค์การยูนิเซฟ (วัดพระเจ้าบรมวงศ์เธอพระ นเรศวรฤทธิ์ พระราชโอรสในรัชกาลที่ 4)	เวลาทำการ	■ ไม่เสียค่าใช้จ่าย
4.ย่าน ปากคลองตลาด			
	ปากคลองตลาด ตลาดยอดพิมาน ตลาดส่งเสริมเกษตรไทย	ตลอดวัน	■ ไม่เสียค่าใช้จ่าย
5.ย่านคลองบางกอก น้อย			
วัดสุวรรณาราม	พระอุโบสถ ความงามภายนอกของพระอุโบสถคือ ซ่อฟ้า ใบระกา ประดับกระจกเป็นรูปเทพนมและนารายณ์ทรง ครุฑปิดทอง บานประตูหน้าต่างเขียนลายรดน้ำ ฝาผนังข้าง ในมีความงดงามด้วยภาพเขียนต่าง ๆ เพดานเขียนลาย ทองมีดาวประดับด้วยฝีมือของจิตรกรเอกในสมัยรัชกาลที่ 3 อย่างครบครัน ภาพจิตรกรรมอันสวยงามเหล่านี้ ส่วนมากเป็นชาดกเรื่องต่าง ๆ นับวันจะหาดูได้ยาก	บริเวณวัด เวลา 5.00-21.00 น. โบสถ์ เวลา 8.00-9.00 น. และ 16.00-18.00 น.	■ ไม่เสียค่าใช้จ่าย ■ เข้าชมโบสถ์ควร โทรแจ้งล่วงหน้า
ชุมชน	เดินชมชุมชนวัดสุวรรณาราม ได้แก่บ้านบุ บ้านบาตร บ้านชั้นลงหิน ชุมชนบ้านข้าวเม่า ชุมชนบ้านช่างหล่อ และชุมชนบ้านมะตูม ซึ่งแต่ละชุมชนก็สามารถซื้อหา สินค้าที่ผลิตในชุมชนได้	ทุกวัน 9.00-18.00 น.	■ ไม่เสียค่าใช้จ่าย
6.ย่านคลองชักพระ			
ชุมชนริมคลอง	ได้แก่ชุมชนริมคลองชักพระ ซึ่งโดยมากยังประกอบอาชีพ ทางการเกษตรอยู่ มีผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรจำหน่ายริม คลอง เช่นไม้ประดับ ซึ่งจะจำหน่ายทั้งปลีกและส่ง	ทุกวัน	■ ไม่เสียค่าใช้จ่าย
7.ย่านพระราชวังเดิม			

<p>วัดระฆังโฆสิตาราม</p>	<p>พระอุโบสถ สร้างในสมัยรัชกาลที่ 1 ภาพจิตรกรรมฝาผนังเป็นฝีมือของจิตรกรเอกในสมัยรัชกาลที่ 6 พระปรางค์ สร้างในสมัยรัชกาลที่ 1 ได้รับการยกย่องว่าทำถูกแบบแผนที่สุด และเป็นแบบฉบับของพระปรางค์ที่สร้างในยุคต่อมา หอรระฆัง ถือว่าเป็นสัญลักษณ์ของวัด หอไตร (ตำนานจันท์) เดิมเป็นตำนานและหอประทับของรัชกาลที่ 1 ซึ่งถือว่าเป็นปูชนียสถานชั้นเอกของสถาปัตยกรรมไทย</p>	<p>ทุกวัน โบสถ์ 6.00-18.00 น. พระวิหาร สมเด็จพระ 8.00-17.00 น.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ ไม่เสียค่าใช้จ่าย
<p>วัดเครือวัลย์วรวิหาร</p>	<p>พระอุโบสถ ภายในจิตรกรรมฝาผนังเป็นฝีมือช่างในรัชกาลที่ 3 เรื่องพระพุทธเจ้า 500 ชาติ พระวิหาร สถาปัตยกรรมเป็นแบบเดียวกับพระอุโบสถ</p>	<p>ทุกวัน บริเวณวัด 5.00-20.00 น. บริเวณโบสถ์ 7.00-8.00 น. และ 16.00-17.00 น.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ ไม่เสียค่าใช้จ่าย
<p>วัดอรุณราชวราราม</p>	<p>พระอุโบสถ เป็นสถาปัตยกรรมที่โดดเด่นในสมัยรัชกาลที่ 2 พระปรางค์ ก่ออิฐถือปูน ประดับด้วยกระเบื้องเคลือบจาน ชามเบญจรงค์และเปลือกหอย ทำเป็นลายดอกไม้ ใบไม้ และลายอื่นๆ ยอดพระปรางค์เป็นนาคเศและมงกุฎปิดทอง พระระเบียงคต ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปปางมารวิชัย 120 องค์ ได้รับการยกย่องว่าเป็น ระเบียงที่มีทรวดทรงงดงามกว่าระเบียงที่ไหนทั้งหมด เป็นศรีแห่งฝีมือในรัชกาลที่ 2 และควรชมอย่างยิ่ง</p>	<p>จันทร์-อังคาร และ พฤหัสบดี-อาทิตย์ พฤษภาคม-ธันวาคม 8.30-17.30 น. หยุดทุกวันพุธ และวันนักขัตฤกษ์</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ ไม่เสียค่าใช้จ่าย ■ พระปรางค์ อัตราค่าเข้าชม 10 บาท
<p>วัดโมลีโลกยาราม</p>	<p>พระอุโบสถ หลังคามุขลด 3 ชั้นมุงด้วยกระเบื้องไทย ซ้อฟ้าใบระกา ชุ่มประตู่ หน้าต่าง และหน้าบัน เป็นลายปูนปั้น พระวิหาร สร้างสมัยกรุงศรีอยุธยา ลายปูนปั้นเป็นฝีมือช่างในรัชกาลที่ 3</p>	<p>ทุกวัน บริเวณวัด 5.00-20.00 น. โบสถ์ 8.30-9.00 น.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ เข้าชมโบสถ์ควร โทรแจ้งล่วงหน้า
<p>พระราชวังเดิม</p>	<p>เป็นพระราชวังที่พระเจ้าตากสินมหาราชทรงย้ายราชธานีจากกรุงศรีอยุธยามาตั้งราชธานีใหม่ ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของกองทัพเรือ อาคารท้องพระโรง พระตำหนักเก๋งคู่ พระตำหนักเก๋งสมเด็จพระปิ่นเกล้าฯ เป็นตึกแบบ</p>	<p>จันทร์-ศุกร์ 8.00-16.00 น.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ ไม่เสียค่าเข้าชม ■ ต้องชมเป็นหมู่คณะและต้องทำหนังสือขออนุญาตถึงรองประธานมูลนิธิอนุรักษ์โบราณสถานในพระราชวังเดิม

	อเมริกันถือเป็น ตำนานแบบตะวันตกองค์แรกที่สร้างขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์ ศาลสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี เป็นที่ประดิษฐานพระบรมรูปสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช		ล่วงหน้า 1 สัปดาห์
ป้อมวิไชยประสิทธิ์	สร้างในสมัยพระเจ้าตากสินสถาปนากรุงธนบุรีเป็นราชธานีระหว่างที่ทรงสร้างพระราชวัง ได้ทรงบูรณะป้อมและสร้างกำแพงใหม่ แล้วพระราชทานนามใหม่ว่า ป้อมวิชัยประสิทธิ์	ทุกวัน 8.00-16.00 น .	<ul style="list-style-type: none"> ไม่เสียค่าเข้าชม
โรงพยาบาลศิริราช	ภายในโรงพยาบาลศิริราชมีการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ต่างๆ ได้แก่ พิพิธภัณฑ์กายวิภาคศาสตร์คองดอน (ชั้น 3 ตึกกายวิภาค) พิพิธภัณฑ์ก่อนประวัติศาสตร์ สงกรานต์ นิยมเสน (ชั้น 2 ตึกอศุลยเวชวิกรม) พิพิธภัณฑ์นิติเวชศาสตร์ สงกรานต์ นิยมเสน (ชั้น 2 ตึกอศุลยเวชวิกรม) พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ (ชั้น 7 ตึกอศุลยเวชวิกรม) พิพิธภัณฑ์ประวัติการแพทย์ไทย อวย เกตุสิงห์ (ชั้น 1 ตึกสรีรศาสตร์) พิพิธภัณฑ์พยาธิวิทยาเอลลิส (ชั้น 8 ตึกอศุลยเวชวิกรม) พิพิธภัณฑ์โรคระบบทางเดินอาหาร วิกิจ วีรานูวัตต์ (ชั้น 1 ตึกผะอบ)	จันทร์-ศุกร์ 8.30-16.30 น. ปิดวันเสาร์ อาทิตย์ และวันหยุดนักขัตฤกษ์	<ul style="list-style-type: none"> ไม่เสียค่าเข้าชม
ภัทราวดีเธียเตอร์	ชมการแสดงเวทีในรูปแบบของการเต้น และ ละครเวที	เวลาทำการ	<ul style="list-style-type: none"> ติดต่อฝ่ายขายบัตร
8.ย่านคลองบางกอกใหญ่			
วัดหงส์รัตนาราม	วัดหงส์รัตนาราม ชมภาพจิตรกรรมสีฝุ่นเขียนในกรอบกระจกเรื่องรัตนพิมพวงศ์ (ตำนานพระแก้วมรกต) ฝีมือช่างในสมัยรัชกาลที่ 3 และรัชกาลที่ 4 ศาลสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช สระน้ำมนต์ พระพุทธรูปทองโบราณ	ทุกวัน บริเวณวัด 5.00-22.00 น. โบสถ์ 8.30-9.00 น.	<ul style="list-style-type: none"> ไม่เสียค่าเข้าชม
มัสยิดหลวง(กุฎีขาว)	ชุมชนกุฎีขาว เดินชมย่านชุมชนในอดีตซึ่งเป็นชุมชนที่มีชาวมุสลิมรวมตัวกัน และมีศูนย์กลางชุมชนเป็นมัสยิดหลวง(กุฎีขาว) ซึ่งมีลักษณะเป็นหลังคาทรงไทย	ทุกวัน	<ul style="list-style-type: none"> ติดต่อเจ้าหน้าที่ของมัสยิดก่อนเข้าชม ไม่เสียค่าใช้จ่าย
มัสยิดต้นสน	ชุมชนต้นสน เดินชมมัสยิดต้นและย่านชุมชนชาวมุสลิม	ทุกวัน 12.00-13.00 น. 18.00- 19.00 น.	<ul style="list-style-type: none"> ติดต่อเจ้าหน้าที่ของมัสยิดก่อนเข้าชม ไม่เสียค่าใช้จ่าย

		20.00-20.30 น. ศุกร์ 8.00-14.00 น.	
กฎึเจริญพาสณ์	กฎึเจริญพาสณ์ เป็นศาสนถานสำคัญของชาวมุสลิม ชีอะห์ที่ใช้เผยแพร่และประกอบพิธีกรรมทางศาสนา	ทุกวัน 12.00-18.00 น.	■ ไม่เสียค่าใช้จ่าย
9.ย่านวัดกัลยาณมิตร วรมหาวิหาร -กฎึจิ้น -วัดประยุรวงศาวาส วรวิหาร			
วัดกัลยาณมิตร วรมหาวิหาร	ชมสถาปัตยกรรมที่งดงามอันได้แก่ พระวิหารหลวง พระวิหารน้อย พระอุโบสถ หอพระธรรมมณเฑียรเถลิงพระเกียรติ เทศกาลตรุษจิ้น (ปลาย ม.ค.-ก.พ.) เทศน์มหาชาติ (ก่อนออกพรรษา) เทศกาลสารทจิ้น (ส.ค.) งานทิ้งกระจาด (หลังสารทจิ้น)	ทุกวัน บริเวณวัด 6.00-18.00 น. โบสถ์ 8.30-9.00 น. 17.00-18.00 น วิหาร 6.00-18.00 น.	■ ไม่เสียค่าใช้จ่าย
ชุมชนช่างตาคู้ต (กฎึจิ้น)	ชุมชนกฎึจิ้น เยี่ยมชมโบสถ์ช่างตาคู้ต ระสังโพราน และชมขนมฝรั่งกฎึจิ้นที่ทำขึ้นใหม่จากร้านขนมในชุมชน พิธีมิสซา 6.00 น. 19.00 น. เทศกาลวันอีสเตอร์ เทศกาลวันคริสมาสต์ วันฉลองวัด	ทุกวัน 5.30-8.30 น. 18.00-20.00 น.	■ ไม่เสียค่าใช้จ่าย ■ สอบถามวันเวลา เทศกาลต่างๆกับ เจ้าหน้าที่ของโบสถ์ช่าง ตาคู้ต
วัดประยุรวงศาวาส	วัดประยุรวงศาวาส เป็นพระอารามหลวงรัชกาลที่ 3	ทุกวัน	■ ไม่เสียค่าใช้จ่าย
ศาลเจ้าแม่กวนอิม (ศาลเจ้าเกียนอันเกง)	ศาลเจ้าแม่กวนอิม (ศาลเจ้าเกียนอันเกง) เดินชมสถาปัตยกรรมแบบจิ้น ไหว้พระทำบุญ	ทุกวัน	■ ไม่เสียค่าใช้จ่าย
10.ย่านท่าเตียนและ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์)			
ท่าเตียน	เดินชมชุมชนเก่าแก่ที่เคยเป็นที่ตั้งของวังที่ประทับของ พระบรมวงศานุวงศ์ บ้านเรือนเสนาบดี ราษฎร และโรงงาน หลวง ไปตามแนวแม่น้ำเจ้าพระยา และแวะรับประทานอาหาร อาหารในบริเวณท่าเตียน	ทุกวัน	■ ไม่เสียค่าใช้จ่าย

<p>วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์)</p>	<p>วัดโพธิ์ ได้ชื่อว่าเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกของประเทศไทย มีสถานที่ที่น่าสนใจดังนี้</p> <p>พระพุทธไสยาสน์ (พระนอนวัดโพธิ์)</p> <p>พระเจดีย์ ในวัดโพธิ์อาจเรียกได้ว่าเป็นอาณาจักรแห่งเจดีย์ แต่มี พระมหาเจดีย์ที่มีความพิเศษคือพระมหาเจดีย์ 4 องค์</p> <p>พระพุทธเทวปฏิมากร พระประธานในพระอุโบสถภายในองค์พระบรมพุทธรูปมหารีกราชธาตุที่ฐานชุกชีประดิษฐานพระบรมราชสรีรางคารรัชกาลที่ 1</p> <p>พระพุทธโลกนาถศาสตราจารย์</p> <p>พระวิหาร วัดโพธิ์นับเป็นวัดที่มีพระวิหารมากที่สุด โดยมีถึง 12 หลัง แบ่งเป็นพระวิหารทิศ 4 หลัง พระวิหารคด 4 หลัง พระวิหารน้อย 2 หลัง พระวิหารพุทธไสยาสน์ 1 หลัง และพระวิหารหลวง 1 หลัง</p> <p>พระตำหนักवासुกรีหรือบ้านกวี</p> <p>โรงเรียนแพทย์แผนโบราณและอายุรเวทวัดโพธิ์</p> <p>ทำการสอนวิชาปรุงยา ตรวจโรคและนวดแผนโบราณตามจารึกในแผ่นศิลา และรูปแบบปั้นฤๅษีตัดตนที่รัชกาลที่ 3 โปรดเกล้าฯ ให้รวบรวมขึ้น การสอนเน้นที่ภาคปฏิบัติ และมีบริการสอนและนวดแก่นักท่องเที่ยว</p> <p>ศาลเจ้าพ่อกรมหลวงชุมพร ซึ่งย้ายมาจากสะพานนางเล็งมาประดิษฐานในพระวิหารน้อยใกล้ประตูทางเข้าทางทิศใต้</p>	<p>เปิดทุกวัน</p> <p>8.00-17.00 น.</p> <p>โบสถ์เปิดทุกวัน</p> <p>8.00-17.00 น.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ คนไทยไม่เสียค่าใช้จ่าย ■ ชาวต่างชาติ 20 บาท
---	---	--	--

ที่มาข้อมูล หนังสือของดีกรุงเทพฯ : ศูนย์ส่งเสริมการท่องเที่ยวกรุงเทพมหานคร

 <p>1</p>	 <p>2</p>	 <p>3</p>	<p>ย่านท่าพระจันทร์-ท่าช้าง</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. อาคารพาณิชย์และที่พักอาศัยริมถนนพระอาทิตย์ 2. ลานท่าพระจันทร์ 3. ร้านค้าภายในท่าพระจันทร์
 <p>4</p>	 <p>5</p>	 <p>6</p>	<p>ย่านบางลำพู</p> <ol style="list-style-type: none"> 4. อาคารพาณิชย์ขายเสื้อผ้าและเครื่องแต่งกายสำเร็จรูป 5. ร้านค้าและแผงลอยริมทาง 6. อาคารพาณิชย์ในย่าน
 <p>7</p>	 <p>8</p>	 <p>9</p>	<p>ย่านถนนพระอาทิตย์</p> <ol style="list-style-type: none"> 7. "บ้านเจ้าพระยา" อาคารที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรม 8. อาคารพาณิชย์และที่พักอาศัยริมถนนพระอาทิตย์ 9. ลักษณะบ้านพักอาศัย ดั้งเดิมในพื้นที่
 <p>10</p>	 <p>11</p>	 <p>12</p>	<p>ย่านปากคลองตลาด</p> <ol style="list-style-type: none"> 10. ตลาดยอดพิมาน 11. ตลาดสดปากคลองตลาด 12. ตลาดส่งเสริมการเกษตรไทย
 <p>13</p>	 <p>14</p>	 <p>15</p>	<p>ย่านคลองบางกอกน้อย</p> <ol style="list-style-type: none"> 13. สถานีรถไฟบางกอกน้อย และศูนย์บริการข้อมูลการท่องเที่ยว 14. มัสยิดหลวง 15. ชุมชนบ้านบุญ

 <p>1</p> <p>2</p> <p>3</p>	<p>ย่านคลองชักพระ</p> <ol style="list-style-type: none"> พื้นที่เกษตรที่ยังเหลืออยู่ริมคลองชักพระ วัดเกษีเจริญ ชุมชนริมคลองชักพระ
 <p>4</p> <p>5</p> <p>6</p>	<p>ย่านพระราชวังเดิม</p> <ol style="list-style-type: none"> โรงพยาบาลศิริราช พระราชวังเดิม ป้อมวิไชยประสิทธิ์และพระปรางค์วัดอรุณ
 <p>7</p> <p>8</p> <p>9</p>	<p>ย่านคลองบางกอกใหญ่</p> <ol style="list-style-type: none"> ชุมชนริมน้ำในคลองบางกอกใหญ่ ทาวนเฮาส์ที่พักอาศัยริมคลองบางกอกใหญ่ วัดปากน้ำภาษีเจริญ
 <p>10</p> <p>11</p> <p>12</p>	<p>ย่านวัดกัลยาณมิตรวรวิหาร-กุฏิเจ้าวัดประยูรวงศาวาส วรวิหาร</p> <ol style="list-style-type: none"> วัดกัลยาณมิตรวรวิหาร ความงามของสถาปัตยกรรม ภายในโบสถ์ทางตากวสุ วัดประยูรวงศาวาส วรวิหาร
 <p>13</p> <p>14</p>	<p>ย่านท่าเตียน</p> <ol style="list-style-type: none"> อาคารพาณิชย์บริเวณท่าเตียน มุมมองพระปรางค์วัดอรุณจากชุมชนท่าเตียน

บทที่ 3

แนวคิดด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นลักษณะของการท่องเที่ยวที่มีความเกี่ยวข้องกับมรดกทางสถาปัตยกรรมและชุมชนเก่าเป็นอย่างมาก สถาปัตยกรรมที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และชุมชนพื้นถิ่นเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้พอกันกับแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ การท่องเที่ยวในปัจจุบันเป็นกิจกรรมที่มีความซับซ้อน เกี่ยวข้องกับปัจจัยด้านต่างๆอีกมาก เช่น เศรษฐกิจ สังคม การเมือง การศึกษา ระบบนิเวศน์ และสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ดังนั้นการสร้างสมดุลระหว่างปัจจัยต่างๆ เหล่านี้ทั้งที่เกี่ยวข้องกับนักท่องเที่ยว และความต้องการของชุมชนพื้นถิ่น จึงเป็นสิ่งที่ต้องคำนึงถึงอย่างมาก การจัดการและการพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยวที่ไม่ได้มาตรฐาน หรือมีการจัดการมากเกินไปจนเกิดความจำเป็น จะทำให้แหล่งท่องเที่ยวนั้นมีแนวโน้มในการเปลี่ยนแปลงลักษณะทางกายภาพ การสูญเสียความงดงาม และคุณค่าเฉพาะไปได้ นอกจากนี้การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโดยที่ไม่ได้คำนึงถึงความสำคัญของมรดกทางสถาปัตยกรรมและชุมชนมักจะก่อให้เกิดความสูญเสียคุณค่าด้านประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรมศาสตร์ และคุณค่าทางด้านสุนทรียภาพ และอาจนำมาซึ่งความเสื่อมถอยของวัฒนธรรม ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชนที่ต้องการอนุรักษ์ด้วย

เนื้อหาของบทนี้จะเป็นการศึกษาเกี่ยวข้องกับลักษณะโดยทั่วไปของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อที่จะนำไปสู่การวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนบริเวณกรุงเทพฯ ชั้นใน และพื้นที่ใกล้เคียง และการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยต่างๆ ที่ควรคำนึงถึงเมื่อทำการวางแผนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เช่น ลักษณะของการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ประเภทและลักษณะของนักท่องเที่ยว ผลกระทบของการท่องเที่ยวทั้งในแง่บวกและลบ เป็นต้น

3.1 แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมประกอบไปด้วยการท่องเที่ยวรูปแบบต่างๆ ที่ล้วนแล้วแต่มีความเกี่ยวเนื่องกับเรื่องราวในประวัติศาสตร์ในแง่ใดแง่หนึ่ง กิจกรรมของการท่องเที่ยวอาจเป็นการไปชมสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ หรือเมืองเก่า ซึ่งเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่นิยมของคนทั่วไป หรืออาจเป็นการท่องเที่ยวของกลุ่มคนที่มีความสนใจในมรดกทางวัฒนธรรมเฉพาะอย่าง เช่น ทัศนศิลป์ นาฏศิลป์ หรือมรดกทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต การประกอบอาชีพของคนในชุมชน เช่น ตลาดเก่า แหล่งหัตถกรรมพื้นบ้าน ความเข้าใจในเรื่องของแหล่งท่องเที่ยว และความต้องการของ

นักท่องเที่ยวจึงเป็นสิ่งสำคัญเพื่อจะได้นำมาใช้ในการวางแผนการท่องเที่ยวที่มีประสิทธิภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมสามารถแบ่งออกเป็นประเภทต่างๆได้ดังนี้

3.1.1 แหล่งสำคัญทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและโบราณคดี

เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความหลากหลายมากขึ้นอยู่กับประเภท และลักษณะของแหล่งนั้นๆ พื้นที่ที่มีศักยภาพในการเป็นที่ท่องเที่ยวอาจมีขนาดที่ต่างกัน เช่น เป็นอาคารหลังเดียว จนถึงเมืองสำคัญทางประวัติศาสตร์ หรือพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์กับเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ เป็นต้น ความแตกต่างของแหล่งก็มีมากมาย เช่น เป็นอาคารหรือพื้นที่สำคัญทางศาสนา เป็นแหล่งชูดังทางโบราณคดีหรือเป็นมรดกโลก ปัจจุบันนี้แหล่งสำคัญทางประวัติศาสตร์วัฒนธรรมและโบราณคดีมีลักษณะที่แตกต่างมากไปกว่ารูปแบบเดิมที่เราเคยรู้จัก เช่น แหล่งโบราณคดีได้นำ ซึ่งมีการชูดังพบซากเรือโบราณหรือเมืองโบราณ ซึ่งในบางแห่งก็มีการสร้างเป็นพิพิธภัณฑ์แสดงเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับแหล่งโบราณคดีได้นั้น หรือจัดให้เป็นพื้นที่สำหรับนักท่องเที่ยวได้เข้าไปชมซากเรือโบราณที่จมอยู่ใต้น้ำอย่างใกล้ชิด แหล่งสำคัญทางประวัติศาสตร์อีกประเภทหนึ่งซึ่งเริ่มมีความสำคัญในฐานะที่เป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวคือโบราณสถานที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรม ในหลายประเทศในยุโรปพื้นที่ในลักษณะนี้มีการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจได้ ยกตัวอย่างเช่น เมืองถ่านหินในยุคศตวรรษที่ 19 ซึ่งอยู่มากมายในยุโรปเหนือ เมื่อเหมืองเหล่านี้หยุดการผลิตไปแล้ว ก็ได้มีการอนุรักษ์สภาพไว้ให้เหมือนเดิมแล้วเปิดให้ผู้สนใจเข้าไปชมวิถีการผลิตและสภาพชีวิตการทำงานของคนงานเหมืองได้ แหล่งโบราณคดีบางแห่งยังเปิดให้นักโบราณคดีสมัครเล่นเข้าไปมีส่วนร่วมในการชูดัง โดยมีผู้เชี่ยวชาญควบคุมอยู่ด้วย

แหล่งสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีส่วนใหญ่จะเป็นแหล่งที่ได้รับการอนุรักษ์ไว้ในฐานะที่เป็นมรดกสำคัญของท้องถิ่นหรือของชาติ หรือในบางกรณีก็อาจถือได้ว่าเป็นมรดกโลก แต่แนวทางปัจจุบัน นอกจากการอนุรักษ์แล้ว พื้นที่สำคัญทางวัฒนธรรมจะผสมผสานกับการให้ความรู้ความสนุกสนานแก่ผู้เข้าชมสถานที่นั้นด้วย โดยการนำเสนอข้อมูลในรูปแบบต่างๆ เช่น การจัดนิทรรศการในพิพิธภัณฑ์หรือศูนย์ข้อมูล การนำชมโดยมัคคุเทศน์ที่แสดงบทบาทให้เข้ากับลักษณะและยุคสมัยของพื้นที่นั้น ไม่ว่าจะเป็นการแต่งกายในยุคโบราณหรือการจัดการแสดงเป็นเรื่องราวเพื่อเล่าถึงความสำคัญของพื้นที่ และการให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวโดยใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น เทคนิคสื่อผสม เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้และความบันเทิงไปในขณะเดียวกัน

3.1.2 แหล่งที่มีวัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์เด่นชัด

แหล่งที่มีรูปแบบของวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีการดำเนินชีวิตของผู้คนที่มีเอกลักษณ์เห็นอย่างเด่นชัดจะเป็นพื้นที่ที่มีความน่าสนใจสำหรับนักท่องเที่ยวที่มาจากวัฒนธรรมที่แตกต่างไปรูปแบบวัฒนธรรมจะหมายรวมถึง ประเพณี พิธีกรรม การแต่งกาย ความเป็นอยู่ แหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้มักจะเป็นชุมชนที่อยู่ห่างไกลจากตัวเมือง แต่บางครั้งเราก็อาจพบชุมชนลักษณะนี้สอดแทรกอยู่ภายในเมืองใหญ่ๆ ได้ด้วย เช่น ชุมชนมอญในอำเภอพระประแดงที่ยังคงรูปแบบวัฒนธรรม ลักษณะการจัดการเพื่อการท่องเที่ยวภายในพื้นที่เหล่านี้จะมีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ ดังนั้น จึงจะต้องระมัดระวังอย่างมากเพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งระหว่างนักท่องเที่ยวและผู้อยู่อาศัยรวมทั้งต้องป้องกันไม่ให้เกิดผลกระทบทั้งทางด้านกายภาพ และสังคมที่อาจจะเกิดขึ้นในชุมชนด้วย

3.1.3 แหล่งที่มีรูปแบบสถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์

พื้นที่ที่มีรูปแบบสถาปัตยกรรมเป็นเอกลักษณ์ก็สามารถเป็นแหล่งดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ สถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์นี้อาจจะเป็นสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น เช่น หมู่บ้านที่มีเรือนไทยจำนวนมาก ตั้งอยู่ในสภาพแวดล้อมชนบทอย่างดั้งเดิมหรือพื้นที่ที่มีสถาปัตยกรรมร่วมสมัยที่ออกแบบอย่างงดงาม และมีเอกลักษณ์ก็สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาชมได้ เช่น ย่านอาคารพาณิชย์บริเวณ ถนนพระอาทิตย์ และย่านท่าเตียน ท่าช้าง รวมทั้งบ้านริมน้ำบางส่วนที่ยังคงเป็นบ้านที่อยู่ติดคลองและบ้านริมน้ำส่วนมากบริเวณคลองชักพระ

3.1.4 บริเวณที่มีการค้าขายหรือการประกอบอาชีพที่น่าสนใจ

วิถีการประกอบสัมมาอาชีพของคนต่างวัฒนธรรมและต่างความเป็นอยู่ก็เป็นที่น่าสนใจสำหรับนักท่องเที่ยว เช่น การเข้าไปชมไร่ นา หรือหมู่บ้านชาวประมงเพื่อศึกษาวิถีการประกอบอาชีพของกลุ่มคนเหล่านี้ เราจะเห็นว่ามีจัดการท่องเที่ยวในลักษณะนี้ตามที่ต่างๆ ทั่วประเทศไทย เช่น การไปชมการทำนาเกลือ การผลิตน้ำตาลมะพร้าว การทำซันลงหินที่บ้านบุ หรือโรงงานผลิตไวน์เป็นต้น ตลาดแบบดั้งเดิมก็เป็นพื้นที่ที่นักท่องเที่ยวนิยม พื้นที่เหล่านี้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ไม่ต้องการการลงทุนเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวมากนัก แต่ต้องการการจัดการและการให้ข้อมูลที่ดี

3.1.5 เมืองใหญ่

เมืองเป็นแหล่งที่ผสมผสานรูปแบบของแหล่งหลายประเภท เช่น ความหลากหลายของสถาปัตยกรรมทั้งร่วมสมัยและสถาปัตยกรรมที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ย่าน หรือชุมชนเก่า ชีวิตคนริมท้องถนน สวนสาธารณะ แหล่งจับจ่ายใช้สอย ตลาด การเข้าชมสถานที่สำคัญต่างๆ เช่น

พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ การท่องเที่ยวในสถานที่เหล่านี้ อาจผนวกรวมกับกิจกรรมประเภทอื่นๆ ในเมืองนั้น เช่น การแสดงละครดนตรี ในเมืองใหญ่ๆ หลายเมืองของโลก เช่น นิวยอร์ก หรือลอนดอน การเข้าชม ละคร หรือการแสดงดนตรี เป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวจากทั่วโลกได้ ซึ่งสิ่งเหล่านี้นับว่าเป็นแหล่งรายได้ จากนักท่องเที่ยวที่สำคัญของเมือง

พื้นที่ศึกษาฝั่งพระนครถือเป็นพื้นที่เมืองใหญ่ มีสถานที่ท่องเที่ยว ที่มีทั้งรูปแบบแหล่ง จับจ่ายสินค้า และ สถานที่สำคัญทางศาสนา พื้นที่ประวัติศาสตร์ สวนสาธารณะ และอื่นอีกมากมาย ได้แก่ พระบรมมหาราชวัง และวัดพระศรีรัตนศาสดาราม วัดพระเชตุพน(วัดโพธิ์) โรงละครแห่งชาติ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ (พระนคร) ถนนพระอาทิตย์ ถนนข้าวสาร

3.1.6 พิพิธภัณฑ์และสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม

นอกเหนือจากแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและสถานที่ทางวัฒนธรรมแล้วยังมีพิพิธภัณฑ์ ลักษณะต่างๆ หรือใช้ทรัพยากรทางวัฒนธรรมมาใช้เป็นส่วนของการจัดแสดง เช่น พิพิธภัณฑ์ทางด้าน โบราณคดี ประวัติศาสตร์ ศิลปะทัศนกรรมและธรรมชาติวิทยา เป็นต้น พิพิธภัณฑ์เหล่านี้แวกที่เดียวก็มี วัตถุประสงค์เพื่อประชาชนในพื้นที่มากกว่านักท่องเที่ยว แต่ถ้าพิพิธภัณฑ์นั้นมีการแสดงที่ดี และมี ลักษณะเฉพาะก็อาจจะกลายเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวได้อย่างดี เช่น พิพิธภัณฑ์แห่งสหราชอาณาจักร (British Museum) ในกรุงลอนดอน ในประเทศไทยได้แก่ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ(พระนคร) ซึ่งจัด แสดง 4 ประเภทใหญ่ๆ คือ

1. ประวัติศาสตร์ชาติไทย จัดแสดงเกี่ยวกับเรื่องราวความเป็นมาของชนชาติไทยและ ประวัติศาสตร์ชาติไทยโดยสังเขป โดยจัดแสดง ณ พระที่นั่งศิวโมกขพิมาน
2. ประวัติศาสตร์ศิลปะและโบราณคดี เป็นการจัดแสดงวิวัฒนาการของศิลปะและ โบราณคดีในประเทศไทย ลำดับตามยุคสมัย โดยจัดแสดงมราอาคารมหาสุรสิงหนาทและอาคาร ประพาสพิพิธภัณฑ์
3. ประณีตศิลป์และชาติพันธุ์วิทยา จัดแสดงโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ อันเป็นสิ่งที่สร้างขึ้น อย่างประณีต หรือเครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันแต่โบราณ เช่น เครื่องเงิน เครื่องทอง เครื่องถม เครื่องมุก เครื่องดนตรี เครื่องไม้จำหลัก เครื่องประกอบการเล่นมหรสพต่างๆ เครื่องแต่งกายและผ้า โบราณ เครื่องถ้วย อารูธโบราณ ราชยานคานหาม ราชรถและเครื่องประกอบการพระราชพิธีพระบรมศพ เป็นต้น โดยจัดแสดงที่อาคารหมู่พระวิมานและโรงราชรถ
4. อาคารโบราณสถาน จัดแสดงอาคารหมู่พระที่นั่งในพระราชวังบวรสถานมงคลมาแต่เดิม รวมทั้งอาคารที่เคลื่อนย้ายมาจากพระราชวังต่างๆ อาทิ เช่น พระที่นั่งพุทไธสวรรย์ ตำหนักแดง พระที่

นั่งอิศเรศราชานุสรณ์ ศาลาส้ำราญมุขมาตย์ พระที่นั่งปาฏิหารย์ทิศไฉย ศาลาลงสง เป็นต้น

3.1.7 เทศกาลทางวัฒนธรรม

เทศกาลทางวัฒนธรรมในลักษณะต่างๆซึ่งเกี่ยวเนื่องกับประเพณีของท้องถิ่นนั้นก็อาจเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ เทศกาลสงกรานต์ ลอยกระทง หรืองานวัดประจำปี เป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นว่าสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้จากในและนอกประเทศ เทศกาลเหล่านี้อาจจะจัดขึ้นโดยองค์กรของรัฐหรือเอกชนก็ได้ เช่นเทศกาลสงกรานต์ที่ตรอกข้าวสาร เทศกาลลอยกระทงคลองบางกอกน้อย เทศกาลกินเจในถนนเยาวราช

3.1.8 แหล่งพิเศษตามความต้องการของนักท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่ม

นอกเหนือไปจากแหล่งท่องเที่ยวที่กล่าวมาแล้วข้างต้นยังมีสิ่งที่จะต้องคำนึงถึงบางประการ ถ้าเราจะทำการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้ถูกต้อง เหตุผลของการเดินทางของนักท่องเที่ยวอาจจะไม่ใช่เพียงแค่การพักผ่อนหย่อนใจ หรือความสนุกสนานเท่านั้น การเดินทางอาจจะเกี่ยวเนื่องกับความเชื่อทางศาสนา หรือความต้องการกลับไปสู่สถานที่ที่มีความหมายต่อชีวิตของนักเดินทางนั้น พื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับความต้องการในลักษณะนี้อาจจะกลายมาเป็นแหล่งดึงดูดนักท่องเที่ยวได้อีกประเภทหนึ่ง การเดินทางไปแสวงบุญในเมืองที่มีความสำคัญทางศาสนา เช่น เมืองเมกกะ มาดีนา เยรูซาเล็ม วาติกัน หรือพาราณสี เป็นศูนย์กลางของการแสวงบุญมานานนับศตวรรษ และยังคงดึงดูดนักเดินทางแสวงบุญอยู่จนถึงปัจจุบัน นักเดินทางประเภทนี้ต้องการสิ่งอำนวยความสะดวก การบริการ และระบบสาธารณูปโภคเพื่อสนองตอบความต้องการระหว่างการเดินทาง และพักอยู่ในเมืองนั้นๆ ซึ่งทำให้กิจกรรมการท่องเที่ยวในลักษณะนี้เป็นสิ่งที่ส่งเสริมระบบเศรษฐกิจของพื้นที่นั้นได้อย่างดี แต่ในขณะเดียวกันก็อาจจะก่อให้เกิดปัญหาที่เนื่องมาจากการพัฒนาการท่องเที่ยวได้หลายประการ ถ้าไม่มีการวางแผนที่รัดกุม ตัวอย่างของจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของคนเฉพาะกลุ่ม เช่น การเดินทางของทหารผ่านศึกอังกฤษ ออสเตรเลีย และทหารญี่ปุ่น มายังสุสานทหารผ่านศึกในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 และสะพานข้ามแม่น้ำแควในจังหวัดกาญจนบุรี หรือการเดินทางไปยังสมรภูมิมิรบในสมัยสงครามโลกในยุโรป เป็นต้น ลักษณะของการท่องเที่ยวเช่นนี้บางครั้งเรียกกันว่า nostalgic tourism เนื่องจากเป็นการนำเอาแหล่งที่มีความสำคัญด้านความรู้สึกของคนเฉพาะกลุ่มมาใช้เป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวได้

3.2 ลักษณะของการท่องเที่ยวในกรุงเทพฯและบริเวณใกล้เคียง

3.2.1 การท่องเที่ยวที่จัดโดยบริษัทท่องเที่ยว

■ การท่องเที่ยวสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ จุดแวะชมสำคัญที่มักจะมีปรากฏในโปรแกรมของบริษัทท่องเที่ยว ได้แก่

- วัดพระศรีรัตนศาสดาราม และ พระบรมมหาราชวัง
- วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม
- พระที่นั่งวิมานเมฆ
- วัดเบญจมบพิตร
- วัดไตรมิตรวิทยาราม

บริษัทท่องเที่ยวจะเลือกสถานที่สำคัญเหล่านี้มาจัดให้อยู่ในเส้นทางของการท่องเที่ยวที่สามารถนำชมได้ภายในครึ่งวัน นอกจากนี้ยังมีสถานที่ท่องเที่ยวอื่น ๆ ที่ใช้เวลาเดินทางจากกรุงเทพมหานครได้ไม่มากนัก เช่น สวนสามพรานจังหวัดนครปฐม เมืองโบราณ สมุทรปราการ และตลาดน้ำอัมพอดำเนินสะดวก เป็นต้น

■ “ทัวร์คลอง” ใช้เวลาครึ่งวัน การเดินทางโดยเรือขนาดกลางสำหรับนักท่องเที่ยว เป็นโปรแกรมที่เป็นที่นิยมอย่างมาก จุดเริ่มต้นของการท่องเที่ยวอยู่ที่ท่าเรือสาธารณะริเวอร์ไซด์ล่องแม่น้ำเจ้าพระยาเข้าคลองมอญ ออกคลองบางกอกน้อย และกลับเข้าแม่น้ำเจ้าพระยาอีกครั้งหนึ่งเพื่อส่งนักท่องเที่ยวที่ทำเรือเดิม โดยมีจุดแวะชม 1-2 จุด ได้แก่ วัดอรุณราชวราราม และพิพิธภัณฑสถานเรือพระราชพิธี ใช้เวลาชมจุดละครึ่งชั่วโมง

■ การล่องเรือจากกรุงเทพฯ ไปอยุธยาโดยใช้เรือขนาดใหญ่ มีจุดแวะชมที่ศูนย์ศิลปาชีพบางไทร พระราชวังบางปะอิน และจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นการเดินทางที่ใช้เวลาทั้งวันโดยนักท่องเที่ยวสามารถเลือกโปรแกรมการท่องเที่ยวได้ระหว่าง การเดินทางจากกรุงเทพฯ-อยุธยา โดยเรือและกลับโดยรถโค้ช หรือเดินทาง จากกรุงเทพฯ-อยุธยา โดยรถโค้ชและกลับทางเรือ

■ การล่องเรือในแม่น้ำเจ้าพระยา และคลองแยก โดยค้างบนเรือ โปรแกรมการเดินทางนี้จะใช้เวลา 2-3 วัน โดยพาหนะที่ใช้เป็นเรือเอนกประสงค์ที่เคยใช้เป็นเรือขนข้าว นำมาดัดแปลงเป็นที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวกลุ่มเล็กๆ การเดินทางจะมีจุดหมายที่จังหวัดใกล้เคียงกรุงเทพมหานคร เช่น สมุทรสงคราม อ่างทอง เป็นต้น นักท่องเที่ยวสามารถสัมผัสวิถีชีวิตของชาวบ้านได้จากการแวะชมสถานที่สำคัญ หรือหมู่บ้านริมแม่น้ำลำคลอง โดยใช้การขี่จักรยาน หรือการเดินทางทำเป็นหลัก บางโปรแกรมการท่องเที่ยว จัดให้นักท่องเที่ยวพักค้างคืนในบ้านพื้นถิ่นในลักษณะของ Home-Stay ด้วย

■ “Dinner Cruise” เป็นการให้บริการนักท่องเที่ยว โดยร้านอาหารริมแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งผสมผสานการชมทัศนียภาพริมแม่น้ำ และการรับประทานอาหารค่ำ การท่องเที่ยวประเภทนี้มักจะ

เป็นเวลากลางคืน เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เห็นทัศนียภาพโบราณสถานสำคัญริมแม่น้ำที่มีการจัดตกแต่งด้วยแสงไฟ เส้นทางเดินเรือจะใช้แม่น้ำเจ้าพระยาเป็นหลัก

3.2.2 การท่องเที่ยวที่จัดโดยชุมชนและท้องถิ่น

ความเข้มแข็งของชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญอันหนึ่งที่ทำให้เกิดความสนใจในชุมชน และก่อให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวภายในพื้นที่ ลักษณะของการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นโดยความประสงค์ของชุมชนมี

หลายลักษณะ ขึ้นอยู่กับศักยภาพของพื้นที่ ตัวอย่างที่ปรากฏให้เห็นในปัจจุบันมีอยู่ในหลายชุมชนในฝั่งธนบุรี เช่น บริเวณคลองบางกอกน้อย ตลิ่งชัน บางขุนเทียน การจัดการท่องเที่ยวเริ่มขึ้นโดยชุมชน ที่ว่าการเขต และนักวิชาการที่มีความสนใจในพื้นที่ กิจกรรมที่เกิดขึ้นจะมีหลากหลายตั้งแต่ การจัดการบรรยาย เรื่องประวัติศาสตร์พื้นที่ การเดินชมพื้นที่ตามรอยประวัติศาสตร์ การนั่งเรือชมทัศนียภาพของชุมชน การท่องเที่ยวประเภทนี้จะมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษา และสร้างความเข้าใจในความสำคัญของพื้นที่มากกว่าการท่องเที่ยวเพื่อความสนุกสนาน หรือพักผ่อนหย่อนใจ ดังนั้น กลุ่มของนักท่องเที่ยว และผู้เข้าร่วมกิจกรรม จึงค่อนข้างเจาะจงเฉพาะกลุ่ม ซึ่งโดยมากจะเป็นนักศึกษา นักวิชาการ และผู้ที่มีความสนใจในพื้นที่จริงๆ

3.2.3 การท่องเที่ยวแบบอิสระโดยนักท่องเที่ยวกลุ่มเล็ก

นักท่องเที่ยวที่เดินทางโดยอิสระมักจะเดินทางคนเดียวหรือเป็นกลุ่มขนาดเล็ก จะมีลักษณะของการท่องเที่ยวที่ยืดหยุ่นตามความประสงค์ นักท่องเที่ยวที่เดินทางโดยอิสระสามารถเลือกใช้การเดินทางในกรุงเทพฯ ได้หลายลักษณะ เช่น เช่ารถและมัดคู่เทคนิกจากบริษัทนำเที่ยวหรือให้รถรับจ้างสาธารณะหรือขนส่งมวลชนอื่นๆ สำหรับการท่องเที่ยวในแม่น้ำเจ้าพระยาและคลองแยกมักเป็นการเช่าเรือเพื่อ “ทัวร์คลอง” บริเวณท่าเรือสาธารณะหลายแห่งมีเรือขนาดต่างๆ ให้นักท่องเที่ยวได้เช่าเหมาลำเพื่อล่องแม่น้ำเจ้าพระยา และคลองต่างๆ ผู้ประกอบการเรือเช่ามักจะมีเส้นทางที่กำหนดไว้โดยเฉพาะ ขึ้นอยู่กับระยะเวลาที่นักท่องเที่ยวต้องการใช้ นอกจากนี้บริษัทเรือด่วนเจ้าพระยายังมีเรือท่องเที่ยวล่องแม่น้ำสำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการประหยัดงบประมาณการเดินทางด้วย

จะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวภายในชุมชนริมน้ำในปัจจุบันนี้ยังมีน้อยมาก โดยเฉพาะการท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่ เนื่องจากผู้ประกอบการท่องเที่ยวมีความเห็นว่า ชุมชนไม่มีความโดดเด่นพอที่จะนำมาใช้เป็น “จุดขาย” ให้กับนักท่องเที่ยวได้ นอกจากการเข้าถึงอาจทำได้ไม่สะดวกและไม่มีส่วนบริการที่จะรองรับนักท่องเที่ยวจำนวนมาก เช่น ที่จอดรถ ท่าเทียบเรือ หรือห้องน้ำที่สะอาด ข้อจำกัดด้านเวลาของการท่องเที่ยวก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่ไม่เอื้ออำนวยให้แวะชมที่ใดที่หนึ่งเป็นเวลานาน ดังนั้นการ

แวะชมสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ โดยใช้เวลาประมาณครึ่งชั่วโมง จึงเป็นการใช้เวลาที่คุ้มค่ามากกว่าการชมชุมชนที่ต้องใช้เวลามากกว่าและอาจไม่มีความน่าสนใจเท่า วิธีชีวิตชุมชนจึงเป็นเพียงทัศนียภาพที่นักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสโดยการนั่งเรือหรือรถผ่านไปเท่านั้น

การที่จะพัฒนาชุมชนริมน้ำในกรุงเทพฯ ให้มีศักยภาพในการดึงดูดนักท่องเที่ยวได้เป็นเรื่องที่จะต้องพิจารณาให้รอบคอบ เนื่องจากการพัฒนาหรือแม้แต่การอนุรักษ์ที่ต้องคำนึงถึงแต่เพียงผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวแต่อย่างเดียวอาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนทั้งทางด้านกายภาพและวัฒนธรรม

3.3 ศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยวของพื้นที่

การที่จะทำการวางแผนการท่องเที่ยวในพื้นที่หนึ่งจำเป็นต้องมีการศึกษาศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยวของพื้นที่นั้นๆเสียก่อน เพราะพื้นที่ที่จะมีความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวได้จำนวนหนึ่งเท่านั้น ถ้าจำนวนนักท่องเที่ยวมีมากเกินไปจนเกินความสามารถในการรองรับจะเกิดผลเสียต่อสภาพของพื้นที่และคุณภาพของวิถีชีวิต ชุมชนดั้งเดิม นอกจากนี้คุณภาพของการท่องเที่ยวก็อาจจะลดน้อยลงด้วย

ศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยวของพื้นที่ กำหนดขึ้นโดยจำนวนของนักท่องเที่ยวที่มากที่สุดที่พื้นที่นั้นสามารถรองรับได้โดยไม่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของพื้นที่ ที่มากจนยอมรับไม่ได้และในขณะเดียวกัน คุณภาพของการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวจะได้รับต้องไม่ลดน้อยลงจนถึงจุดที่ยอมรับไม่ได้ด้วย แต่การพิจารณาในเรื่องผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทางกายภาพอย่างเดียวก็คงจะไม่เพียงพอสำหรับพื้นที่ที่มีความสำคัญในแง่ของชุมชน ดังนั้นศักยภาพด้านการรองรับนักท่องเที่ยวของชุมชนจึงจะถูกกำหนดโดย จำนวนนักท่องเที่ยวที่มากที่สุด ที่จะไม่ก่อให้เกิดผลกระทบที่ยอมรับไม่ได้ต่อสังคม วัฒนธรรม และระบบเศรษฐกิจภายในพื้นที่นั้นด้วยเราจะเห็นได้ว่าการกำหนดศักยภาพด้านการรองรับนักท่องเที่ยวภายในพื้นที่พิจารณาได้จาก

3.3.1 สภาพแวดล้อมทางด้านกายภาพ และระบบสังคม และเศรษฐกิจของพื้นที่

จำนวนนักท่องเที่ยวที่พื้นที่จะรองรับได้จะต้องอยู่ในขอบเขตที่จะไม่ทำให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ไม่ว่าจะเป็นสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ หรือที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้น และจะต้องไม่ทำให้เกิดปัญหาทางด้านสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจของชุมชนนั้น โดยจะต้องพยายามให้มีความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการพัฒนา การที่พัฒนาด้านการท่องเที่ยวจนเกินขอบเขตที่จะรองรับได้ อาจจะทำให้เกิดความเสียหายต่อสภาพแวดล้อมสังคมและวัฒนธรรมอย่างไม่อาจเยียวยาได้

3.3.2 ชนิดและคุณลักษณะของการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว

จำนวนนักท่องเที่ยวจำนวนมากที่สุดเหมาะสมกับลักษณะของแหล่ง และรูปลักษณะของพื้นที่ และนักท่องเที่ยวจะไม่สูญเสียบรรยากาศในการเที่ยวชมสถานที่นั้นๆ ถ้าพื้นที่นั้นมีการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวที่มากไปจนถึงจุดอิ่มตัวความเพลิดเพลินในการเที่ยวของนักท่องเที่ยวอาจจะลดน้อย หรือถูกทำลายไปได้ จนในที่สุดคุณภาพของพื้นที่จะค่อยๆลดลงไปพร้อมกับจำนวนนักท่องเที่ยวที่จะเข้ามาเที่ยว

3.3.3 ข้อพิจารณาในการกำหนดศักยภาพด้านการรองรับนักท่องเที่ยว

มีข้อควรคำนึงถึงดังต่อไปนี้

- กายภาพ
  - ระดับของผลกระทบทางด้านภูมิทัศน์ที่ยอมรับได้
  - จุดที่ความสมดุลทางนิเวศวิทยายังคงอยู่ได้ (ถ้าเกินจากนี้จะเกิดความเสียหาย)
  - การอนุรักษ์พืชพรรณพื้นถิ่นในพื้นที่
  - ระดับของมลภาวะที่ยังยอมรับได้ (น้ำ อากาศ และเสียง)
- เศรษฐกิจ
  - ลักษณะของการท่องเที่ยวที่สร้างผลตอบแทนทางเศรษฐกิจให้กับพื้นที่มากที่สุด
  - ระดับของการจัดงานในกิจการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชนในพื้นที่นั้น
- สังคม และวัฒนธรรม
  - การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ชุมชนสามารถรับได้โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และวัฒนธรรมของชุมชน
  - ระดับของการท่องเที่ยวที่จะช่วยให้เกิดการอนุรักษ์ และการดูแลรักษาโบราณสถาน ศิลปะ ทัศนกรรมพื้นถิ่น ระบบความเชื่อ และขนบธรรมเนียมประเพณี
- สาธารณูปโภค
  - ระบบ และการบริการด้านการขนส่งที่พอเพียง
  - การบริการน้ำประปา ไฟฟ้า การกำจัดขยะ น้ำเสียและระบบโทรคมนาคมที่เหมาะสมเพียงพอต่อความต้องการของการท่องเที่ยว
  - ระบบและการบริการอื่น ๆ ที่มีความจำเป็นต่อการท่องเที่ยว เช่น ระบบสาธารณสุข และระบบการรักษาความปลอดภัย

3.4 ผลกระทบของการท่องเที่ยว

ผลกระทบจากการจัดการด้านการท่องเที่ยวที่มีต่อสภาพแวดล้อม ระบบสังคม และเศรษฐกิจ มีทั้งผลกระทบด้านบวกและด้านลบ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะของแผนการท่องเที่ยวและการจัดการ ถ้ามีการจัดการที่ดี การท่องเที่ยวสามารถพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจ สังคมของชุมชนได้มาก

3.4.1 ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

ผลดีทางด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการท่องเที่ยว ได้แก่ การที่สภาพแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมได้รับการอนุรักษ์และดูแลรักษาอย่างต่อเนื่อง การท่องเที่ยวเป็นเหตุ

ผลสำคัญที่สนับสนุนการอนุรักษ์โบราณสถานและแหล่งโบราณคดี ทั้งทางด้านแนวคิด และด้านการเงินเพื่ออนุรักษ์ ถ้าไม่มีการท่องเที่ยวแหล่งสำคัญทางประวัติศาสตร์และมรดกทางวัฒนธรรมอาจถูกทอดทิ้งหรือโดนทำลายได้ รายรับจากการท่องเที่ยวก็จะนำมาใช้ในการซ่อมแซมอนุรักษ์และดูแลรักษาโบราณสถานและการศึกษาวิจัยทางด้านโบราณคดีต่อไปได้ การวางแผนทางการท่องเที่ยวที่เหมาะสมอาจจะทำให้เกิดการพัฒนาทางกายภาพในลักษณะต่างๆกัน เช่น การสร้างสถาปัตยกรรมเพื่อการท่องเที่ยวที่มีการออกแบบก่อสร้างอย่างเหมาะสมจะช่วยส่งเสริมทัศนียภาพของพื้นที่ได้ ในขณะที่เดียวการพัฒนาด้านสาธารณูปโภค สาธารณูปการต่างๆ เช่น ถนน สนามบิน ระบบน้ำใช้และน้ำเสีย ซึ่งเป็นระบบพื้นฐานที่รองรับความต้องการของนักท่องเที่ยวก็ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อพื้นที่ที่ทำการพัฒนาด้วย

ความสนใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมก็มีส่วนช่วยในการกระตุ้นสำนึกในการอนุรักษ์และดูแลรักษาสภาพแวดล้อมของคนในพื้นที่ด้วย โดยเฉพาะในบริเวณที่คนพื้นถิ่นมีความสนใจในด้านนี้น้อยหรืออาจไม่มีความสนใจเลย

ส่วนผลกระทบด้านลบของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่มีต่อสิ่งแวดล้อมก็มีหลายลักษณะ และมักจะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเมื่อไม่มีการวางแผนด้านการพัฒนา หรือไม่สามารถควบคุมการเติบโตของการท่องเที่ยวให้เป็นไปตามแผนได้ ตัวอย่างผลกระทบเห็นได้ชัด ได้แก่ การเสื่อมสภาพของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ เช่น ปัญหาน้ำเสีย มลภาวะทางอากาศ มลภาวะอันเกิดจากเสียงและทัศนอุจาด เป็นต้น นอกจากนี้การท่องเที่ยวอาจทำให้เกิดการสูญเสียของระบบนิเวศน์ทางธรรมชาติได้ ปัญหาสำคัญอีกข้อหนึ่งซึ่งเป็นผลกระทบโดยตรงกับสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมก็คือการที่สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ และแหล่งโบราณคดีเสื่อมสภาพลงเนื่องจากการเปิดให้นักท่องเที่ยวเข้าไปเยี่ยมชม พื้นของอาคารอาจสึกกร่อนจากเท้าของคนที่ย่ำลงไปอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ความชื้นในอากาศที่สูงขึ้น ความสั่นสะเทือนที่อาจเกิดขึ้นจากการจราจร และการเสื่อมสภาพที่เกิดจากความเลินเล่อ หรือความสะเพร่าของนักท่องเที่ยว

ปัญหาที่เกิดจากการใช้ที่ดินก็เป็นผลกระทบอย่างหนึ่งของการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว การสร้างสถานที่อำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยวอาจทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของราคาที่ดินที่สูงขึ้นกว่าปกติ ทำให้ที่ดินซึ่งควรเป็นพื้นที่ควบคุมเพื่อการอนุรักษ์หรือพื้นที่สวนสาธารณะไม่สามารถประโยชน์ใช้สอยเต็มไปได้ สิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว เช่น ร้านค้า ร้านอาหาร ฯลฯ อาจจะมีลักษณะของการพัฒนาเป็นแนวยาวตามระบบถนนซึ่งก็ก่อให้เกิดปัญหาด้านระบบสาธารณูปโภคที่ไม่สามารถบริการพื้นที่เหล่านี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในขณะที่เดียวกันการพัฒนาสิ่งก่อสร้างและอาคารพาณิชย์เป็นแนวตลอดสองข้างถนนก็ก่อให้เกิดปัญหาด้านทัศนียภาพที่ไม่สวยงามได้ด้วย ถ้าแผนการใช้ที่ดินไม่ผสมผสานกับแผนการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ ระบบอาจจะไม่เพียงพอที่จะรองรับการพัฒนาได้ ทำให้เกิดปัญหาเช่นการจราจรติดขัด น้ำประปาไม่พอใช้ และปัญหาการกำจัดขยะของเสียได้

3.4.2 ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อเศรษฐกิจและสังคม

ผลกระทบด้านเศรษฐกิจและสังคมก็คล้ายกับผลกระทบสิ่งแวดล้อมในแง่ที่มีทั้งด้านดีและด้านเสีย แต่การเกิดผลกระทบจะขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการเช่นลักษณะของการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ลักษณะของชุมชนที่เป็นแหล่งท่องเที่ยววนั้นๆ และทัศนคติของชุมชนที่มีต่อการท่องเที่ยว ซึ่งจะแตกต่างกันออกไปในแต่ละชุมชน หรือแม้แต่คนในชุมชนเดียวกันเองก็มีความเห็นในเรื่องของการท่องเที่ยวที่ไม่เหมือนกันได้

ผลดีของการท่องเที่ยวต่อเศรษฐกิจและสังคมมีอยู่หลายประการได้แก่

- ประโยชน์ที่ได้ในเชิงเศรษฐกิจ

นอกจากรัฐจะได้รับประโยชน์จากกิจกรรมการท่องเที่ยวในรูปแบบของภาษีแล้ว การท่องเที่ยวยังทำให้เกิดการจ้างงานในชุมชน ซึ่งนำไปสู่การยกระดับมาตรฐานการดำรงชีวิตของประชากรในพื้นที่ได้ การเดินทางไปหางานในถิ่นอื่นก็อาจจะลดลง การพัฒนาธุรกิจประเภทอื่นซึ่งไม่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการท่องเที่ยวก็อาจจะมีมากขึ้น เช่น การผลิตสินค้า และธุรกิจบริหารการก่อสร้าง เป็นต้น นอกจากนี้ชุมชนยังได้รับเงินสนับสนุนจากรัฐเพื่อปรับปรุงและพัฒนาสาธารณูปโภคในพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวซึ่งก็เป็นประโยชน์ที่ชุมชนได้รับโดยตรง ผลตอบแทนในเชิงเศรษฐกิจนี้มักจะเป็นเหตุผลสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน

- การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวจะเป็นตัวกระตุ้นในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในพื้นที่ ซึ่งเหตุผลในการอนุรักษ์ก็เพื่อใช้เป็นแหล่งดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาในพื้นที่ การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมมีขอบเขตตั้งแต่ อาคารสำคัญทางประวัติศาสตร์ แหล่งโบราณคดี จนกระทั่งถึงงานศิลปะแขนงต่างๆ

เช่น ศิลปะพื้นถิ่น หัตถกรรม นาฏศิลป์ ดนตรี เครื่องแต่งกายชนบประเพณีและชีวิตพื้นถิ่น นอกจากนี้แล้วผลพลอยได้อีกอย่างหนึ่งของการท่องเที่ยวก็คือการสนับสนุนด้านการเงินให้แก่ พิพิธภัณฑ์ และหอศิลป์ เพราะถือได้ว่าสถานที่เหล่านี้เป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวได้คืออีกแห่งหนึ่ง

- ผลกระทบด้านลบต่อวัฒนธรรม

ผลกระทบต่อวัฒนธรรมของท้องถิ่นเป็นสิ่งที่มักจะไม่ค่อยได้รับการพิจารณาเมื่อทำการวางแผนในด้านการท่องเที่ยว เนื่องจากปัญหามักจะไม่ปรากฏให้เห็นเป็นกายภาพชัดเจนเหมือนผลกระทบด้านอื่นๆ แต่ผลกระทบต่อวัฒนธรรมจะเป็นสาเหตุที่ทำให้แหล่งท่องเที่ยวเสียคุณค่าไปได้ และ อาจจะถึงกับสูญเสียความเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไปได้ในที่สุด

นักท่องเที่ยวโดยทั่วไปมักจะมีเวลาในการท่องเที่ยวจำกัดแต่ต้องการมีประสบการณ์ให้มากที่สุดเมื่อเข้ามาในสถานที่ท่องเที่ยว ดังนั้นเรามักจะพบว่าเรื่องราวทางวัฒนธรรมได้ถูกตัดแปลง ตัดตอน และนำเสนอในรูปแบบที่คาดว่าจะเหมาะสมกับนักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นผู้บริโภคผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมนั้น เช่น นาฏศิลป์ที่มีความหมายลึกซึ้ง มีคุณค่าเกี่ยวเนื่องกับความเชื่อทางศาสนามีการตัดออกให้สั้นลงเพื่อให้เหมาะสมกับเวลาและรสนิยมของนักท่องเที่ยว ทำให้ง่ายขึ้นเพื่อที่คนจากต่างวัฒนธรรมสามารถเข้าใจและสนุกสนานกับการแสดงนั้นได้ในระยะเวลาสั้นๆ การกระทำเช่นนี้เป็นการจัดการทางวัฒนธรรมเชิงพาณิชย์ ซึ่งจะนำไปสู่ความเสื่อมและความสูญเสียคุณค่าอย่างแท้จริงของมรดกทางวัฒนธรรมของพื้นที่ได้ ในกรณีที่มีวัฒนธรรมนำมาใช้ในเชิงพาณิชย์อย่างสุดขีด อาจเกิดการสูญเสียความเป็นเอกลักษณ์ของสังคมนั้นไปเลยก็ได้ เพราะการยอมให้อิทธิพลของวัฒนธรรมจากภายนอก ซึ่งแตกต่างจากวัฒนธรรมดั้งเดิมเข้ามามีบทบาทเหนือความต่อเนื่องทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น

ในหลายๆพื้นที่ที่มีความพยายามในการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว อาจจะทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้นระหว่างนักท่องเที่ยวและเจ้าของพื้นที่ได้ ความขัดแย้งนี้อาจมีสาเหตุจากความแตกต่างพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวและเจ้าของถิ่นนั้น แม้ว่าอาจจะไม่ได้ตั้งใจให้เกิดขึ้น แต่การที่นักท่องเที่ยวมีพฤติกรรมที่ไม่คำนึงถึงขนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อของคนท้องถิ่นอาจก่อให้เกิดความขัดแย้งอย่างรุนแรงได้

ถ้าเราจะมองในมุมกลับถึงผลกระทบด้านดีที่มีต่อวัฒนธรรมก็จะพบว่ามรดกทางวัฒนธรรมหลายประเภทแม้จะมีการดัดแปลงต่อเติมให้เหมาะกับนักท่องเที่ยว และนำไปสู่ความถดถอยของวัฒนธรรมแต่ก็มีหลายกรณีที่มีความสนใจในด้านวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวเป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษาวิจัยและส่งเสริมวัฒนธรรมให้มีการสืบสานถ่ายทอดต่อไปในอนาคตด้วย ศิลปและงานหัตถกรรมที่เป็นของแท้ดั้งเดิมจะต้องมีพื้นฐานอยู่บนประวัติศาสตร์และประเพณีของเดิมในขณะเดียวกันก็ต้องอยู่บนพื้นฐานของชีวิตมนุษย์ในปัจจุบันด้วย ความเป็นของแท้ดั้งเดิมไม่สามารถเกิดขึ้นจากการอนุรักษ์แต่เพียงอย่างเดียว เพราะถ้าเป็นเช่นนั้นแล้ววัฒนธรรมนั้นก็หยุดนิ่งและตายไปในที่สุด

3.5 แนวคิดด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

- การพัฒนาการท่องเที่ยวภายในชุมชนจะต้องคำนึงถึงคุณค่าทางด้านกายภาพ และด้านวัฒนธรรม ที่ทำให้ชุมชนแต่ละแห่งมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะก่อนที่จะทำโครงการอนุรักษ์ หรือพัฒนาชุมชน จำเป็นต้องมีความเข้าใจ ความสำคัญ และคุณค่าของสถานที่นั้นอย่างถ่องแท้ การตัดสินใจใดๆก็ตามที่เนื่องกับการพัฒนา หรือการอนุรักษ์ จะต้องอยู่บนพื้นฐานของความเข้าใจในคุณค่าเหล่านั้น

- การพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยว และการกำหนดรูปแบบของการท่องเที่ยวภายในชุมชน จะต้องคำนึงถึงศักยภาพในด้านการรองรับนักท่องเที่ยว ทั้งในแง่ของกายภาพชุมชน ระบบและบริการต่างๆที่จะรองรับนักท่องเที่ยว และความเปราะบางทางวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมของพื้นที่

- แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน จะต้องยึดความสมดุลทางวัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชนเป็นหลัก การพัฒนาทางด้านการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นจะต้องไม่ก่อให้เกิดผลกระทบในเชิงลบต่อคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตของชุมชนนั้น

- ลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการพัฒนาและจัดการอย่างยั่งยืน (SUSTAINABLE DEVELOPMENT) เพื่อการใช้มรดกทางวัฒนธรรมในปัจจุบัน และในอนาคต

- ชุมชนควรมีบทบาทในการวางแผนเพื่อการอนุรักษ์ และพัฒนาด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ของตนเอง การวางแผนจะต้องเคารพความต้องการของชุมชน ถึงแม้ว่าความต้องการนั้นอาจเป็นข้อจำกัดในการจัดการพื้นที่

- ประชาชนในชุมชนควรจะได้รับประโยชน์โดยตรงจากการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวอย่างเท่าเทียมกันในทุกๆระดับ โดยประโยชน์ที่ได้รับอาจอยู่ในรูปแบบที่แตกต่างกัน

บทที่ 4

กรณีศึกษา ชุมชนกุฎีจีน

จากการศึกษาข้อมูลทางกายภาพของชุมชนริมน้ำในกรุงเทพฯ ชั้นในและบริเวณใกล้เคียง ประกอบกับปัจจัยด้านต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว พบว่าในพื้นที่ที่ศึกษามีชุมชนที่มีศักยภาพในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้หลายแห่ง แต่ละแห่งประกอบด้วยสถานที่ และกิจกรรมที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ในลักษณะต่างๆกัน เช่น เป็นชุมชนพักอาศัย ชุมชนศาสนา และชุมชนการค้า ความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวและความพร้อมของชุมชนก็แตกต่างกันไปด้วย ดังนั้นเพื่อการจัดทำแผนการอนุรักษ์และพัฒนาในรายละเอียด ผู้วิจัยจึงต้องตั้งเกณฑ์ในการเลือกพื้นที่ศึกษาขึ้น เพื่อที่การวางแผนและการดำเนินงานจะมีความเป็นไปได้ และสามารถนำไปใช้เป็นตัวอย่างสำหรับชุมชนอื่นๆต่อไปด้วย

เกณฑ์ในการพิจารณาในการเลือกพื้นที่กรณีศึกษา ได้แก่

- เป็นพื้นที่ที่มีคุณค่าในด้านต่างๆ ทั้งด้านกายภาพ ด้านวัฒนธรรม ประเพณีและทางด้านเศรษฐกิจ
- เป็นพื้นที่ที่มีการจัดการด้านองค์การชุมชนที่ชัดเจนอยู่แล้วแต่ยังไม่มียุทธศาสตร์ในการจัดการท่องเที่ยว หรือการอนุรักษ์
- เป็นพื้นที่ที่สามารถจัดรวมให้อยู่ในเส้นทางของการท่องเที่ยวทางน้ำเพราะชุมชนไม่อาจเป็นแหล่งดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ด้วยตัวเอง จำเป็นต้องสร้างโครงข่ายของแหล่งท่องเที่ยวผสมผสาน กับแหล่งอื่นๆ ที่อาจมีลักษณะคล้ายคลึงกัน เช่น ชุมชนอื่น หรือแตกต่างกัน เช่น วัดพิพิธภัณฑน์หรือสวน เป็นต้น
- คนในชุมชนมีทัศนคติที่ดีต่อการท่องเที่ยว

ชุมชนกุฎีจีนเป็นชุมชนที่มีคุณสมบัติตรงกับเกณฑ์ดังกล่าวเมื่อเปรียบเทียบกับชุมชนอื่นๆ ที่ตั้งอยู่ในเส้นทางท่องเที่ยวทางน้ำที่มีอยู่แล้ว

4.1 การกำหนดคุณค่าและความสำคัญของพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์และพัฒนา

การจัดการอนุรักษ์ในพื้นที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมจำเป็นที่จะต้องมีความเข้าใจถึงความสำคัญและคุณค่าของพื้นที่ประวัติศาสตร์อย่างถ่องแท้ เพื่อที่จะกำหนดแนวทางการอนุรักษ์ได้อย่างถูกต้อง และถ้าจะมีโครงการพัฒนาเกิดขึ้นในพื้นที่นั้นด้วยยิ่งจะเป็นที่ตรงทำการวิเคราะห์ความสำคัญและคุณค่าให้ครอบคลุมทุกด้าน เพื่อแนวทางในการพัฒนาที่กำหนดขึ้นจะไม่เกิดเป็นข้อขัดแย้งกับการอนุรักษ์ และไม่เป็นการทำลายคุณค่าของพื้นที่นั้นไป

ชุมชนกุฎีจีนเป็นชุมชนที่มีศักยภาพ มีความสำคัญในแง่ต่างๆมากมาย ทำให้เป็นพื้นที่ที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์และส่งเสริมให้มีการพัฒนากิจกรรมด้านวัฒนธรรมขึ้นในชุมชน เพื่อเพิ่มคุณค่าและความสำคัญคุณค่าของกุฎีจีนเหล่านี้ประกอบด้วย

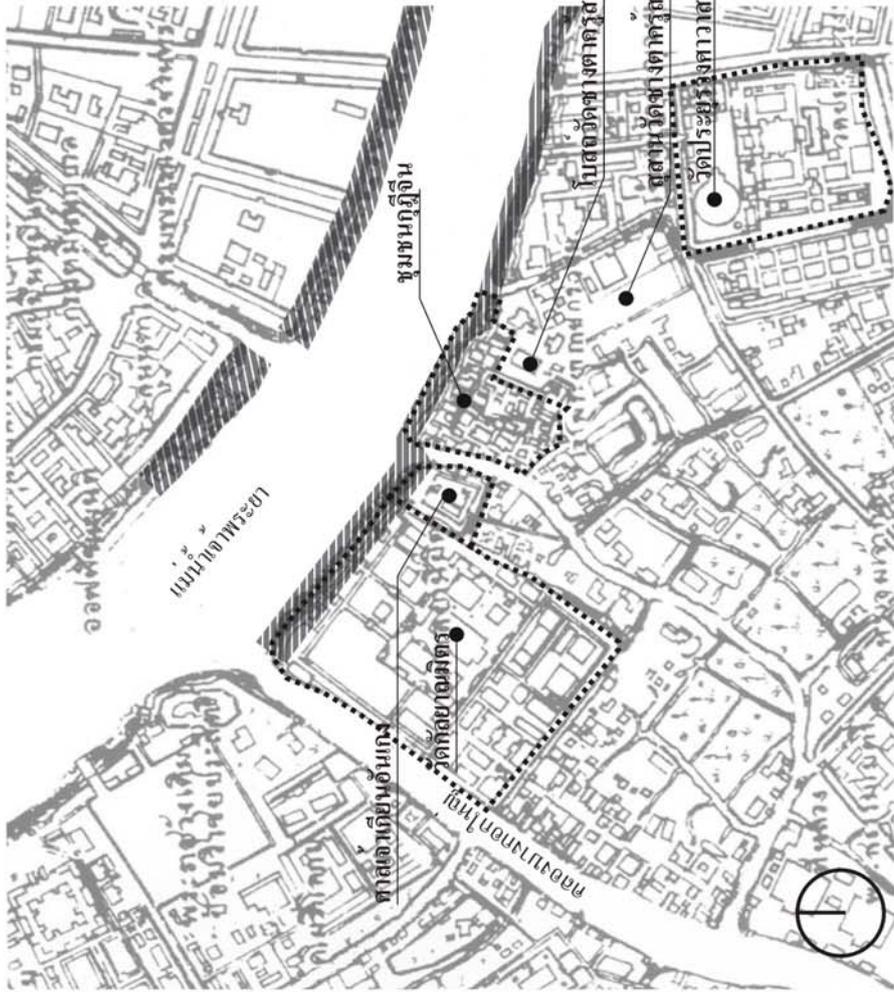
4.1.1 คุณค่าทางประวัติศาสตร์

ชุมชนหรืออาคารที่มีความเก่าแก่ออกจากจะมีความสำคัญด้านอายุแล้วยังมีความเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ในระดับท้องถิ่น หรือประวัติศาสตร์ของชาติด้วย สถานที่นั้นอาจจะเป็นที่เกิดของเหตุการณ์สำคัญระดับชาติ หรือเกี่ยวเนื่องกับบุคคลสำคัญในอดีต ชุมชนและอาคารโบราณสามารถบอกเล่าเรื่องราวในประวัติศาสตร์และวิวัฒนาการของเหตุการณ์ในอดีตที่สืบเนื่องมาจนปัจจุบัน เป็นเสมือนหลักฐานทางกายภาพของประวัติศาสตร์ที่ปรากฏให้คนรุ่นหลังสามารถนำมาศึกษาถึงเรื่องราวในอดีตได้

กุฎีจีนและบริเวณใกล้เคียงเป็นชุมชนโบราณ ซึ่งปรากฏหลักฐานว่าเป็นชุมชนพักอาศัย ตั้งแต่ครั้งกรุงธนบุรี โดยเริ่มต้นจากการสร้างวัดช่างตาครุฑ บนที่ดินที่ได้รับพระราชทานจากสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชใน ปีพ.ศ. 2312 โดยที่ผู้ที่พำนักอยู่ในชุมชนนี้ส่วนใหญ่เป็นชาวโปรตุเกสที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา

ที่ตั้งของชุมชนกุฎีจีนเป็นบริเวณที่มีความสำคัญทางด้านการคมนาคมและการค้าในอดีต ฝั่งตรงข้ามของกุฎีจีนเป็นปากคลองตลาด ที่เป็นตลาดริมแม่น้ำขนาดใหญ่ อีกทั้งยังมีบ้านเรือนข้าราชการตั้งอยู่ในละแวกนี้มากมาย ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว นายโรเบิร์ต ฮันเตอร์ พ่อค้าชาวอังกฤษได้เข้ามาตั้งสำนักงานบนที่ดินเช่าฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา บริเวณหน้าวัดประยูรวงศาวาส สร้างอาคารแบบฝรั่งใช้เป็นที่ดำเนินกิจการค้า พ่อค้าต่างชาติเรียกอาคารหลังนี้ว่า The British Factory คนไทยในสมัยนั้นเรียกว่า ห้างหันแตร ภรรยาของนายฮันเตอร์ ซึ่งมีเชื้อสายโปรตุเกสก็ได้ปลูกบ้านอยู่ที่กุฎีจีน ถัดขึ้นไปทางทิศเหนือของห้างหันแตร ปัจจุบันไม่เหลือหลักฐานทางกายภาพที่จะบอกถึงตำแหน่งที่ตั้งของอาคารเหล่านี้ได้แล้ว

ชุมชนกุฎีจีนยังเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์การพิมพ์ของไทยด้วย เนื่องจากพบว่าหนังสือซึ่งเป็นสิ่งพิมพ์ที่เก่าแก่ที่สุดที่พบในประเทศไทย พิมพ์ที่โรงพิมพ์ในวัดช่างตาครุฑ หนังสือนั้นพิมพ์ด้วยอักษรโรมันที่สามารถอ่านออกเสียงเป็นภาษาไทยได้ บรรยายหน้าปกว่า “คำสอนคริสตังภาคต้น” พิมพ์ที่ “ในวัดช่างตาครุฑ ณ บางกอก ศักราชที่ไถ่มนุษย์ 1796 ปี” นายแพทย์ แคน บีช เบรดลีย์ (Dr. Dan Beach Bradley M.D.) หรือที่คนไทยเรียกว่าหรือหมอบรัดเล มิซซันนารีชาวอเมริกัน เป็นผู้นำเอาแท่นพิมพ์อักษรไทย มาจากสิงคโปร์ในสมัยรัชกาลที่ 3 หมอบรัดเลยังพำนักอยู่ในกุฎีจีน เป็นบ้านเช่าขนาดเล็ก ปลูกอยู่ใกล้วัดช่างตาครุฑ ณ ที่นี้ท่านได้เปิดโอสถสถานและตั้งโรงพิมพ์ขึ้นด้วย

แผนที่ที่ 4-1 แสดงสถานที่สำคัญในอดีต

สัญลักษณ์

- กลุ่มเรือนแพริมน้ำ
- ขอบเขตสถานที่

โบสถ์ข้างตาวู้สได้มีการสร้างทั้งหมด 3 ครั้ง โดยหลังแรกทีสร้างในสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสิน เป็นเรือนไม้ขนาดเล็ก มีเพียงหลังคาแต่ไม่มีฝาผนัง และได้ขุดทรุดโทรมในปี พ.ศ. 2377 คุณพ่อบิลเลอกัว เจ้าอาวาส ในขณะนั้นจึงได้สร้างโบสถ์หลังใหม่ ในปีพ.ศ. 2378

ภาพวาดบริเวณภูมิจินในอดีต เป็นชุมชนและย่านการค้าและพาณิชย์ โดยมีพ่อค้าชาวอังกฤษเข้ามาเอาอาครทำกิจการค้าขายสินค้านำเข้ามาเป็นแห่งแรกของประเทศไทย

ภาพถ่ายที่คาดว่าเป็นการรายนานภาพรูปแห่งแรกชื่อว่า Francis Chit & Son ตั้งอยู่บนเรือนแพหน้าวัดข้างตาวู้ส เป็นของ นายจิตร หรือหลวงอินันฤมิตรเป็นช่างถ่ายภาพคนที่ 4 ของประเทศไทยและเป็นผู้มีผลงานมากมายที่ปัจจุบัน เพิ่งค้นพบและได้เก็บรักษาไว้ ณ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ

โบสถ์ข้างตาวู้สหลังที่ 2

ภาพวาดทางพันแตรใน สมัยรัชกาลที่ 3

บ้านเรือนไทยริมน้ำ

หลวงอินันฤมิตร (นายจิตร จิตราคม)

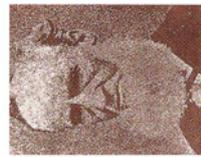
สุสานวัดจากาศูส

ศาลเจ้าเทียนอันเกง

ชาวอินทรีอยู่บริเวณกุ๊จิ้น

หมอบรัดเล

วงศ์มนตรี นันทสิงคิต

เป็นสถานที่ฝังศพนักบวชและคริสตศาสนิกชน เมื่อครั้งปีพ.ศ.2526เกิดอุทกภัยใหญ่เป็นเวลา 3 เดือนทำให้กำแพงสุสานเสียหาย ทานเจ้าอาวาส คุณพ่ออดุลย์ได้ทำการปรับปรุงสุสานใหม่ โดยทำการขุดเก็บศพไว้ตามชาย และปลูกต้นไม้ตามหน้าเพื่อเพิ่มความร่มรื่นและความสวยงาม ปัจจุบันได้ใช้เป็นพื้นที่ของโรงเรียนช่างเทคนิคศึกษา

ศาลเจ้าจิ้น ที่มีคนสันนิษฐานว่าเป็น ส่วนหนึ่งของที่มาของชื่อกุ๊จิ้น โดย ส.พลายน้อย นักเขียนเรื่องในอดีต ได้ตั้งข้อสงสัยเกตุตั้งนี้ว่า การที่ได้ชื่อว่า "กุ๊จิ้น" นั้นเข้าใจว่าเนื่องจากมีชาวจีนมาอยู่ก่อน คือ มีภิกษุจีนพำนักอยู่ในกุ๊จิ้นหมู่หนึ่ง มีชื่อว่า "เทียนอันเกง" ตั้งอยู่ทางด้านตะวันออกของวัด กัลยาณมิตร กุ๊จิ้นแห่งนี้ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ก็เคยเสด็จไปเห็นมาแล้วครั้งหนึ่งตั้งได้ตรัสเล่าให้สมเด็จพระเจ้าฟ้าฉัตรราชานุวัดติวงศ์ สรุปได้ว่า ศาลเจ้ากุ๊จิ้นเป็นศาลที่สร้างหันหน้าทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ บริเวณแหลมแม่น้ำเลี้ยว สร้างเมื่อสายแม่น้ำเจ้าพระยายังไม่ทางคลองบางกอกใหญ่ เวลาตรงที่วัดกัลยาณมิตรยังเป็นที่ยี่มนำสมัยเมื่อแรกหรือก่อนขุดคลองลัดบางกอก ครั้งรัชกาลสมเด็จพระชัยราชาธิราช คลองกุ๊จิ้นเป็นแนวฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยาในสมัยนั้น แต่ตรงที่สร้างวัดกัลยาณมิตร ต้นเงินเงินเกิดคลองกุ๊จิ้นมาแต่ในปลายกรุงศรีอยุธยา แล้วจะนั่นเมื่อ พระเจ้ากรุงธนบุรีตั้งเมืองธนฯ จึงโปรดให้ชาวอินทรีอพยพมาจากพระนครศรีอยุธยาตั้งบ้านเรือนอยู่ข้างเหนือคลองกุ๊จิ้น ตรงที่วัด กัลยาณมิตร ส่วนฝรั่งชาวโปรตุเกสที่เคยอยู่พระนครศรีอยุธยา ให้ตั้งบ้านเรือนอยู่ริมแม่น้ำได้กุ๊จิ้นต่อไป และเรียกชื่อว่า "ฝรั่งกุ๊จิ้น"

บ้านพักนายแพทย์ แคน บีช แบริดลีย์ (Dr. Dan Beach Bradley M.D.) หรือที่คนไทยเรียกว่าหมอปรัดเล หรือปรัดเล มีชนนาริชาวอเมริกัน ที่มีชื่อเสียงและสร้างคุณประโยชน์แก่ประเทศไทยหลายประการ เช่นดำเนินการพิมพ์เป็นภาษาไทยครั้งแรก เผยแพร่วิทยการตาม การแพทย์สมัยใหม่ และตั้งโอสถสถานแห่งแรกในประเทศไทย

วงศ์มนตรีคนนี้เป็นอดีตเป็นวงที่มีชื่อเสียง และเป็นที่ยกย่องมากเพราะนักดนตรีทุกคนมีฝีมือในการเล่นดี นำชื่อเสียงมาสู่วัดจากาศูสเป็นอันมาก แต่เป็นที่น่าเสียดายว่า วงดนตรีคนนี้ได้ยุบเลิกไปโดยปริยาย เมื่อเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 และเมื่อเสร็จสงคราม วงดนตรีก็มีได้รับการฟื้นฟูขึ้นอีก เพราะแต่ละท่านติดภารกิจและไม่ได้มีผู้สานต่อ

4.1.2 คุณค่าทางด้านสถาปัตยกรรมและชุมชน

เป็นคุณค่าที่ปรากฏให้เห็นทางกายภาพ คุณค่าทางด้านสถาปัตยกรรมหมายรวมถึงสถาปัตยกรรมที่มีความสวยงามเป็นเอกลักษณ์ เป็นตัวอย่างของงานสถาปัตยกรรมของยุคนี้ๆ หรือออกแบบด้วยสถาปนิกที่มีชื่อเสียง สร้างสรรค์โดยช่างฝีมือทางศิลปกรรม หรืออาจเป็นสถาปัตยกรรมที่หายากเป็นตัวอย่างของงานพื้นถิ่นที่ไม่ปรากฏในพื้นที่อื่นๆ งานสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าอาจจะเป็นอาคารหลังเดี่ยวๆ หรือกลุ่มของอาคารก็ได้ ซึ่งทั้งหมดนี้จะเป็นสิ่งที่ท่อนให้เห็นถึงเรื่องราวประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของผู้ที่สร้างสรรค์งานสถาปัตยกรรมนั้นๆ ได้เป็นอย่างดี

ส่วนคุณค่าทางด้านชุมชนเกิดขึ้นจากองค์ประกอบทั้งทางด้านกายภาพและทางด้านสังคมที่ประกอบกันเป็นสภาพชุมชนที่ยังคงมีความสมบูรณ์เห็นเป็นเอกลักษณ์ที่เด่นชัด ชุมชนที่มีคุณค่าสามารถจะบอกเล่าถึงเรื่องราวด้านต่างๆ เช่น วิวัฒนาการของสังคมและระบบเศรษฐกิจของชุมชนนั้นๆ ได้ องค์ประกอบทางกายภาพของชุมชนจะเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้คุณค่าของชุมชนเด่นชัด เช่นสถาปัตยกรรมลักษณะต่างๆ ระบบถนนและทางสัญจรลักษณะต่างๆ แม่น้ำลำคลองที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตชุมชน พื้นที่ว่างและลักษณะของกิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่ว่าง และในอาคารภายในชุมชนนั้น

รายละเอียดขององค์ประกอบทางกายภาพของชุมชน เช่น รูปแบบหลังคา ความสูงอาคาร วัสดุก่อสร้างที่ใช้ในพื้นที่ ฯลฯ จะเป็นตัวกำหนดเอกลักษณ์ของชุมชนด้วย ถ้าองค์ประกอบทางกายภาพนี้เป็นองค์ประกอบที่มีมาแต่อดีตและชุมชนนั้นยังคงสภาพการใช้สอยสืบเนื่องมาจนปัจจุบันจะทำให้ชุมชนมีคุณค่า เป็นชุมชนประวัติศาสตร์และสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ควรอนุรักษ์ให้สืบเนื่องต่อไปในอนาคตด้วย (ดูตำแหน่งสถานที่สำคัญชุมชนในแผนผังที่ 4-1)

สภาพทางเข้าชุมชนจากทางน้ำ

สภาพแวดล้อมรอบโบสถ์ข้างตาคู้อุส

ลักษณะสถาปัตยกรรมภายในโบสถ์ข้างตาคู้อุส

ระฆังโบราณภายในยอดโบสถ์ข้าง
ตาคูร์ต

ภาพ Stained glass ภายในโบสถ์
ข้างตาคูร์ต

บ้านไม้โบราณที่สามารถมองเห็นได้
จากแม่น้ำเจ้าพระยา

ลักษณะของซุ้มประตูปูนปั้น ของบ้าน
ไม้โบราณ

ลักษณะของซุ้มประตูไม้ที่พบในชุมชน

สภาพทางเดินเท้าภายในชุมชน

สภาพบ้านเรือนภายในชุมชนกุฎีจีน
ที่ได้รับการดูแลอย่างดี

กิจกรรมการค้าภายในชุมชน

ผลิตภัณฑ์ชุมชน (ขนมฝรั่งกุฎีจีน)

ผลิตภัณฑ์ชุมชน (ขนมหน้านวล)

ผลิตภัณฑ์ชุมชน (กรอบเค็ม)

สภาพชุมชนกุฎีจีน

ขอบเขตพื้นที่ที่กรณีศึกษาชุมชนกุฎีจีน เมื่อหันออกจากแม่น้ำเจ้าพระยา ด้านขวามีขอบเขตสุดอาคารโรงเรียนช่างตาครูส์ศึกษา ริมคลองวัดประยูรวงศ์ ซึ่งบริเวณนี้มีกลุ่มชุมชนข้างโรงเรียนช่างตาครูส์ศึกษา ไม่ได้รวมอยู่ในขอบเขตชุมชน ลัดเลาะไปตามเขตรั้วของโรงเรียนช่างตาครูส์ศึกษา ถึงถนนเทศบาลสาย 1 เลี้ยวเข้าซอยวัดกัลยาณิ ส่วนด้านซ้ายมือใช้แนวคลองกุฎีจีนเป็นเส้นแบ่งเขตจากชุมชนวัดกัลยาณิจนถึงสุดซอยวัดกัลยาณิ (ขอบเขตที่ดินแสดงในแผนผังที่ 4-3)

ลักษณะทางกายภาพของชุมชนกุฎีจีนในปัจจุบันไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงจากอดีตไปมากนัก เนื่องจากการใช้ที่ดินยังคงเป็นที่พักอาศัยเป็นส่วนใหญ่ มีโบสถ์เป็นศูนย์กลางของชุมชน ที่ยังเป็นเช่นนี้ เพราะผู้ครอบครองที่ดินบริเวณชุมชนกุฎีจีนคือมิสซังคาทอลิก ที่มีกฎเกณฑ์ในการให้เช่าที่ดินที่เคร่งครัด กล่าวคือผู้เช่าจะต้องเป็นคริสต์ศาสนิกชนเท่านั้น บ้านเรือนภายในชุมชนปลูกสร้างอย่างหนาแน่นมาตั้งแต่ 50 ปีก่อน

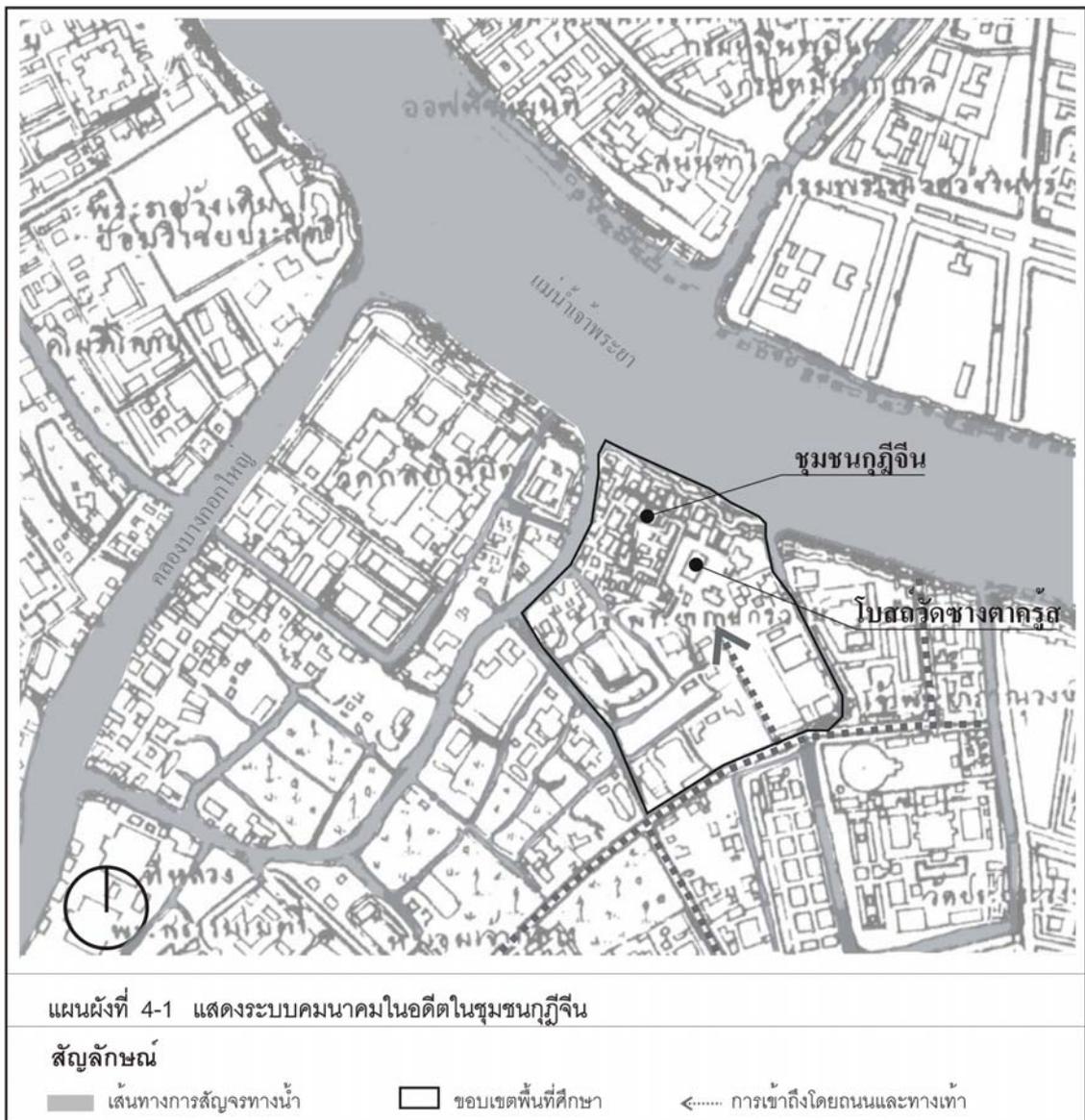
การเข้าถึงชุมชนในอดีตจะใช้แม่น้ำเจ้าพระยาและคลองแยก จะสังเกตได้ว่าบ้านเรือนที่อยู่ริมคลองนั้นจะหันหน้าเข้าหาลำคลองเป็นส่วนใหญ่ ปัจจุบันไม่สามารถมีการสัญจรทางเรือในลำคลองได้ เนื่องจากการสร้างเขื่อนคอนกรีตที่มีคานคอนกรีตเสริมเหล็กพาดตามความกว้างของลำคลองทำให้ให้ความสำคัญของคลองในฐานะเส้นทางคมนาคมสิ้นสุดลง ถ้าเข้าโดยทางรถยนต์สามารถเข้าจากซอยวัดกัลยาณิ หรือถนนเทศบาล และจอดรถที่บริเวณลานจอดรถภายในโรงเรียนช่างตาครูส์ศึกษา (แผนผังที่ 4-1 และ 4-2)

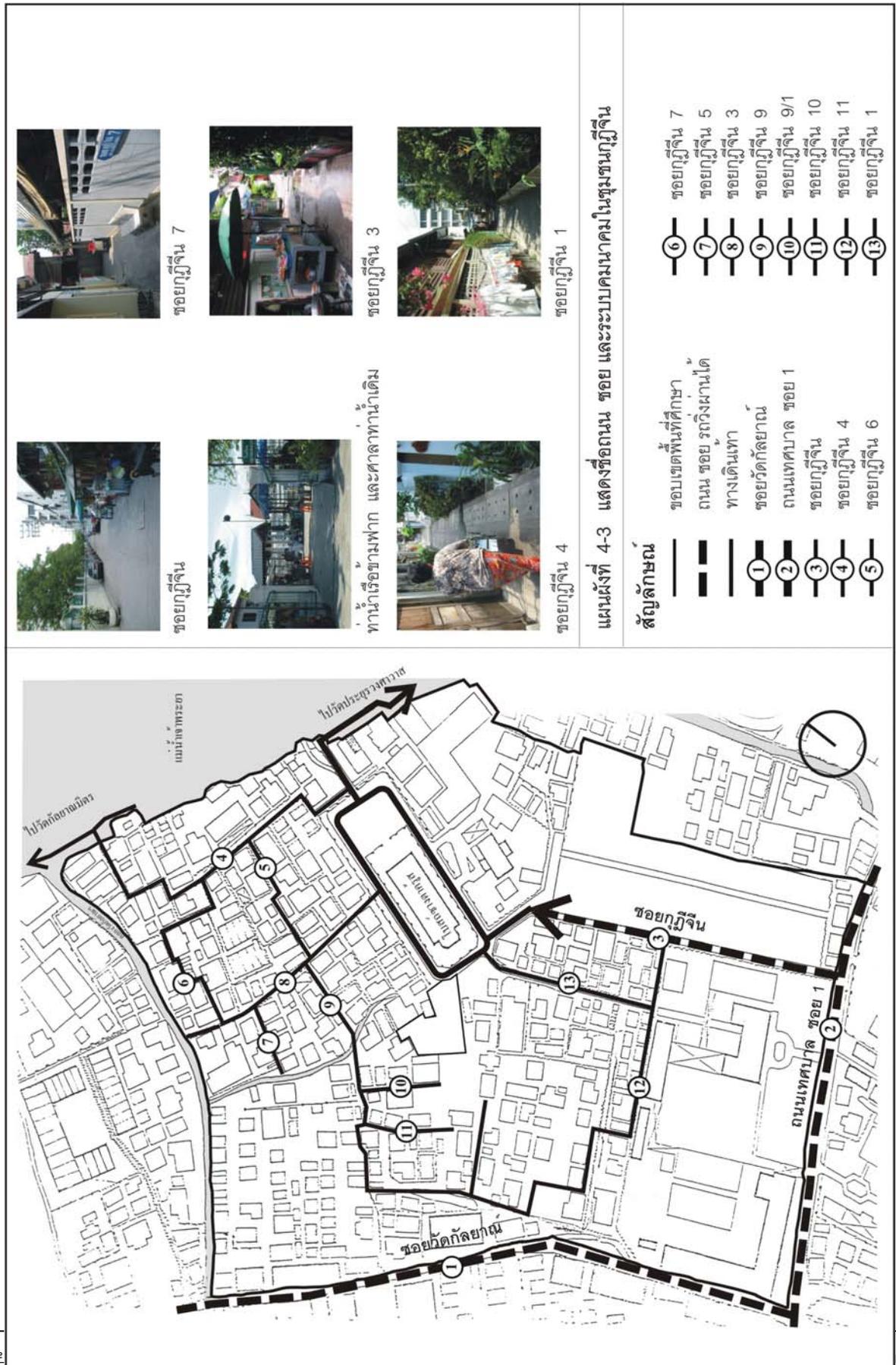
ถนนภายในชุมชน จะเป็นถนนคนเดินขนาดเล็กๆ ตามลักษณะอย่างดั้งเดิม บ้านพักอาศัยในชุมชนส่วนใหญ่เป็นบ้านหลังเดี่ยวมีรั้วรอบ บางหลังยังคงลักษณะรั้วและซุ้มประตูทางเข้าบ้านแบบโบราณไว้ได้เป็นอย่างดี ทำให้ถนนภายในชุมชนมีลักษณะเป็นเอกลักษณะ ทางเดินหลักคือซอย 3 กับ ซอย 9 แต่ก็สามารถเดินได้หมดทุกซอย ซอย 3 คือทางเดินที่เชื่อมจากชุมชนออกมาสู่โบสถ์ เมื่อก่อนทางเดินเป็นกระดานไม้พาด ข้างล่างเป็นดินเลน และได้ปรับปรุงมาเรื่อยๆ ตั้งแต่สิบกว่าปีก่อนจนเป็นทางเดินคอนกรีตทั้งหมดดังเช่นปัจจุบัน

ลักษณะเศรษฐกิจภายในชุมชนกุฎีจีน อาชีพค้าขายทั่วไปเกิดรอบ ศาลาสนสถาน และสถานศึกษา ซึ่งในชุมชนประกอบด้วยร้านขายขนมและของชำอยู่ 4 แห่ง และมีร้านค้าขายขนมฝรั่งกุฎีจีนอีก 3 แห่ง เป็นสินค้าที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน รายแรกเป็นบ้านของนายบุญญา สุจริตกุล อยู่ในซอย 7 โดยรับช่วงการทำต่อมาจากผู้เป็นพ่อที่สืบทอดการทำมาจากบรรพบุรุษของตนในชุมชน บ้านนี้ทำขนมและเปิดขายหน้าบ้าน รายที่สองเป็นบ้านของนายเล็ก มณีประสิทธิ์ อยู่ในซอย 9 สืบทอดมาจากบรรพบุรุษของตนในชุมชนเดียวกัน รับทำขนมตามที่มีคนสั่ง และมีบ้านอยู่ที่ซอย 3 รับขนมฝรั่งมาขายและตนเองทำขนมพายกวยเตี๋ย้และกรอบเค็มขาย นอกจากนี้มีร้านค้าอาหารแผงลอยเป็นบางเวลา เช่น วันอาทิตย์มีแผงลอยขายอาหารประมาณ 5-6 ร้าน ขายกวยเตี๋ย้ ข้าวราดแกง ในช่วงเช้า 7.00-10.30 น. เป็นช่วงเวลาที่

คนในชุมชนและภายนอกชุมชนมาร่วมพิธีมีสชาติสาข ในช่วง 8.30-9.30 น. จะตั้งร้านอยู่บริเวณด้านหน้าโบสถ์ใกล้กับท่าเรือกุฎีจีน นอกจากนี้ยังมีวันจันทร์ถึงศุกร์ช่วงเวลาเข้าก่อนโรงเรียนเช้าช่วง 5.00-8.00น. และช่วงเย็นหลังโรงเรียนเลิก 15.00-18.00น. จะเป็นการขายอาหารให้กับเด็กนักเรียนโรงเรียนช่างศาครู้สศึกษา รถเข็นแผงลอยจะกระจุกตัวอยู่บริเวณริมถนนในซอยกุฎีจีนใกล้โรงเรียนช่างศาครู้สศึกษา และทางเข้าโบสถ์ทางซอยกุฎีจีน ของขายจะเป็นอาหารและของทางเล่น เช่น ก๋วยเตี๋ยว ข้าวราดแกง อาหารตามสั่ง ลูกชิ้นทอด ข้าวโพดปิ้ง บะหมี่กึ่งสำเร็จรูป เป็นต้น

ประชากรส่วนใหญ่ของชุมชนกุฎีจีนจะประกอบอาชีพรับจ้างและค้าขายมากที่สุด นอกจากนี้มีที่ประกอบอาชีพภายนอกชุมชน มีทั้งข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ พนักงานบริษัท ส่วนคนที่มาเช่าที่บ้านต่อจากเจ้าของเดิมอยู่ มีอาชีพรับจ้างใช้แรงงานเช่นผักที่ปากคลองตลาดหรือขายของตามรถเข็น ซึ่งมีอยู่จำนวนน้อย โดยเฉลี่ยแล้วประชากรในชุมชนส่วนใหญ่มีเศรษฐกิจปานกลาง ทำงานอย่างมาก 6 วัน มีเวลาพักผ่อนอยู่บ้าน 1-2 วัน ทำให้มีเวลาดูแลบ้านและมีเวลาให้กับงานส่วนรวมในชุมชน (พาดิษฐ์ กมลเสต, สัมภาษณ์ 9 กุมภาพันธ์ 2545)

4.1.3 คุณค่าทางด้านสังคม

คุณค่าทางสังคมแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างอาคารหรือชุมชนต่อสังคมปัจจุบัน เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าโบราณสถานหรือชุมชนเก่ายังคงมีชีวิต และเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตของเมืองที่ทำให้เมืองนั้นมีมิติทางวัฒนธรรมที่เด่นชัด

ชุมชนกุฎีจีนเป็นชุมชนพหุศาสนาที่ยังคงวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมไว้ได้เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับศาสนาซึ่งมีศูนย์กลางทั้งทางด้านกายภาพและด้านจิตวิญญาณอยู่ที่โบสถ์ การที่คนในชุมชนมีความใกล้ชิดกันเปรียบเสมือนญาติ ซึ่งสะท้อนให้เห็นในการใช้พื้นที่ภายในชุมชนในธนบุรี และกรุงเทพมหานคร แต่เป็นสิ่งที่หาได้ยากในสังคมเมืองปัจจุบัน โดยเฉพาะเมื่อความสัมพันธ์ของสังคมปรากฏให้เห็นในสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ยังคงลักษณะแบบดั้งเดิมไว้

เมื่อพิจารณาถึงบริเวณแวดล้อมชุมชนกุฎีจีน จะเห็นถึงความสำคัญด้านสังคมอีกแง่หนึ่ง กล่าวคือ ชุมชนกุฎีจีนเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ที่ประกอบไปด้วยชุมชนที่นับถือศาสนาต่าง ๆ กัน แต่สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นเอกภาพ กล่าวคือ

1. ชุมชนชาวคริสต์กุฎีจีนซึ่งเป็นชื่อเรียกมาจากศาลเจ้าเกียนอันเกง
2. ชุมชนชาวพุทธบริเวณวัดกัลยาณ์ ซึ่งมีกิจกรรมเกี่ยวข้องกับศาลเจ้าเกียนอันเกง
3. ชุมชนกุฎีขาวเป็นชุมชนอิสลาม

ชุมชนชาวคริสต์ (โบสถ์ซางตาครู้ส)

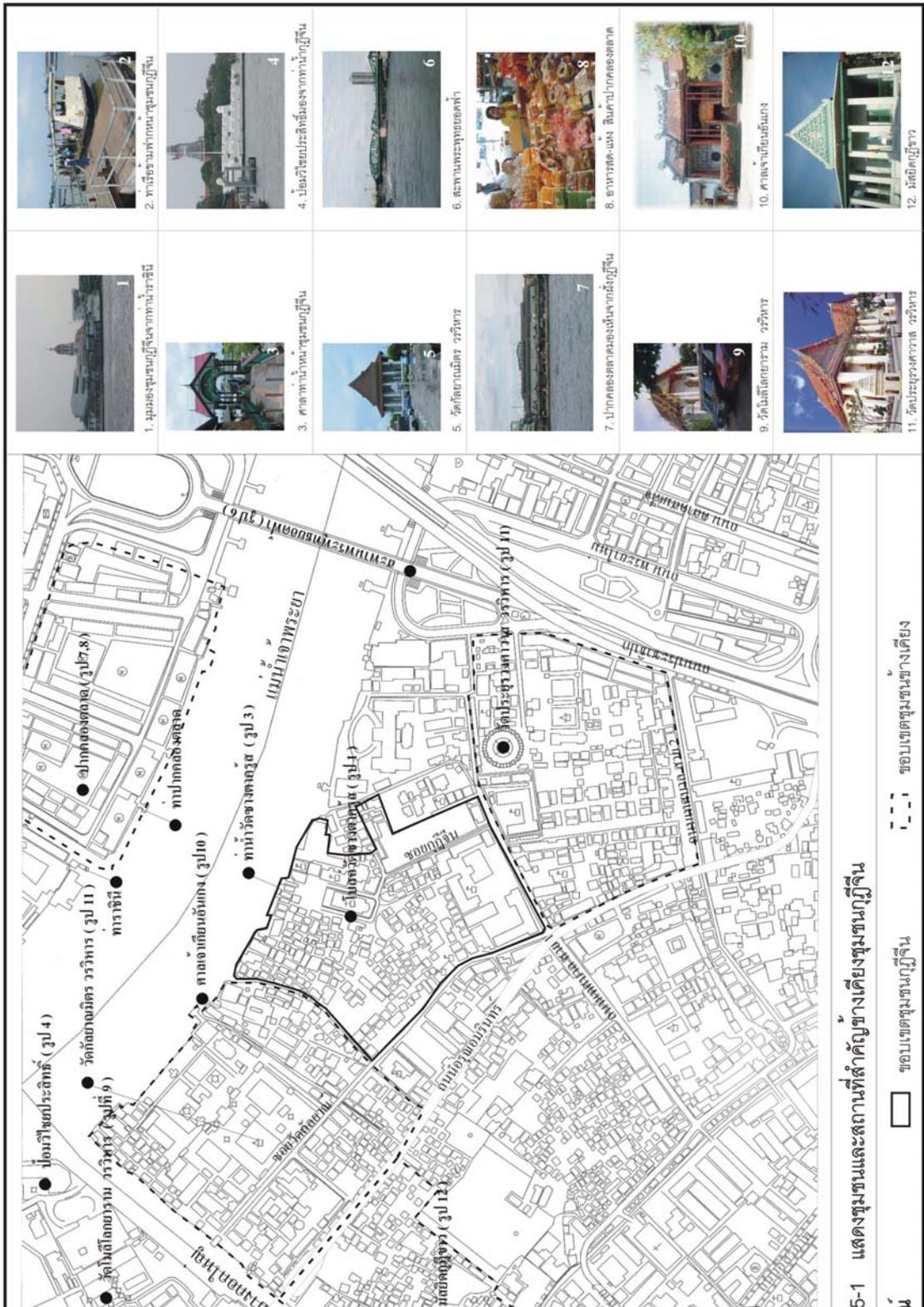
ชุมชนชาวพุทธ (วัดกัลยาณ์)

ชุมชนชาวพุทธ (วัดกัลยาณัม)

ศาลเจ้าแม่กวนอิม (เกียนอันเกง)

ชุมชนชาวมุสลิม (มัสยิดกุฎีขาว)

4.1.4 คุณค่าด้านวัฒนธรรม-ประเพณี

เนื่องจากชุมชนกุฎีจีนเป็นชุมชนที่มีผู้นับถือศาสนาคริสต์ตั้งนั้นวัฒนธรรมที่มีแต่ดั้งเดิมจึงเป็นวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ในปัจจุบันเทศกาลที่จัดขึ้น

ภายในชุมชนกุฎีจีนมีการจัดกิจกรรมภายในชุมชนที่สามารถจำแนกได้เป็น 2 ประเภทคือ

- กิจกรรมเทศกาลพิเศษประจำปี

ประกอบด้วยเทศกาลตามโอกาสพิเศษตามวันสำคัญทางศาสนาได้แก่

- เทศกาลปีใหม่ จัดในวันที่ 1 มกราคมของทุกปี โดยจะมีกิจกรรมการเล่นสลุกสนานที่จัดโดยชุมชนบริเวณลานหน้าโบสถ์
- คริสมาสต์ จัดในวันที่ 25 ธันวาคมของทุกปี มีการจัดพื้นที่เล่นเกมส์ ออกร้านขายของกันที่ลานหน้าโบสถ์
- วันพุทธรับแก้ว จัดประมาณเดือนกุมภาพันธ์หรือเดือนมีนาคม มีการรับแก้วหลังทำพิธีมิสซา ภายในโบสถ์
- วันอาทิตย์ไบลาน จัดหลังจากเทศกาลมหาพรตประมาณ 40 วัน มีการนำไบลานมาวางเป็นทางในพิธีมิสซา
- วันพฤษศกดิ์สิทธิ์ หลังจากเทศกาลมหาพรตอยู่ในสัปดาห์ศกดิ์สิทธิ์ มีการล้างเท้าให้แก่สานุศิษย์เพื่อระลึกถึงการกระทำของพระเยซูเจ้า
- วันศุกร์ศกดิ์สิทธิ์ หลังจากเทศกาลมหาพรตอยู่ในสัปดาห์ศกดิ์สิทธิ์ มีการแห่พระกายาพระคริสต์ และพิธีถอดพระ โดยจัดงานในช่วงเย็นพร้อมการแสดงบทละครตามเหตุการณ์จริง บริเวณในโบสถ์และลานหน้าวัด
- อีสเตอร์ จัดขึ้นในเดือนเมษายนหลังวันศุกร์ศกดิ์สิทธิ์เพื่อระลึกถึง วันที่พระเยซูจะถูกตรึงกางเขน มีการแห่พระเยซูทำพิธีที่ลานหน้าโบสถ์

- วันฉลองวัด จัดขึ้นในวันอาทิตย์ที่ 2 ของเดือนกันยา มีการใช้พื้นที่หน้าวัดมาทำพิธีทางศาสนา มีขบวนแห่มาที่ลานหน้าโบสถ์
- วันแห่แม่พระรอบโบสถ์ จัดขึ้นในวันที่ 15 สิงหาคมของทุกปี แต่เดิมเคยจัดทุกวันเสาร์สิ้นเดือนเพราะท่านบาทหลวงวิจิตร บาทหลวงองค์ก่อนบาทหลวงปัจจุบัน ท่านกำหนดให้มีพิธีนี้ทุกเสาร์สิ้นเดือน เพื่อเพิ่มศรัทธาของคนชุมชน และเพิ่งมีการยกเลิกไปเพราะไม่ตรงตามวันจริง
- พิธีกรรมทางศาสนาประจำวัน

ประกอบด้วยพิธีมิสซาที่มีทุกวัน และงานแต่งงาน งานศพ

  - พิธีมิสซา วันจันทร์-วันเสาร์ สองรอบ เช้า 6.00 น. เย็น 19.00 น.
วันอาทิตย์ สามรอบ เช้า 6.00 น. สาย 8.30 น. เย็น 19.00 น.
ถ้าวันอาทิตย์ไม่ว่างทำพิธีก็สามารถมาวันเสาร์เย็นแทนได้ ถ้าไม่มาถือว่าบาป
  - งานแต่งงานมีพิธีเหมือนการแต่งงานชาวคริสต์ทั่วไป ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนก็มาแต่งงานที่โบสถ์ข้างตาคูร์ซแห่งนี้ด้วย ชาวคาทอลิกภายนอกก็สามารถมาแต่งงานที่โบสถ์แห่งนี้ได้ แต่ต้องแสดงหลักฐานการเป็นคาทอลิกให้ท่านบาทหลวงด้วย โบสถ์ข้างตาคูร์ซนี้มีผู้นิยมมาแต่งงานที่นี่เสมอเนื่องจากเป็นโบสถ์ที่สวยงาม ปัจจุบันคู่สมรสที่จะแต่งงานมักจะตกลงกันตามสะดวกว่าจะแต่งงานที่โบสถ์แห่งไหน แต่โดยมากแล้วก็จะแต่งในโบสถ์ที่ตนเองไปอยู่ประจำ
  - งานศพ มีการสวดภาวนาและทำพิธีศพให้แก่คนในชุมชน บริเวณศาลาศานติสุขและโบสถ์

จากการสำรวจพบว่า แม้ได้มีการจัดงานขึ้นแต่เป็นลักษณะงานที่ยังขาดการประชาสัมพันธ์สู่คนทั่วไป เนื้อหาของงานจะมุ่งเน้นแต่ด้านศาสนาเพียงด้านเดียว และเวลาในการจัดงานส่วนมากจะเป็นในช่วงเวลาหัวค่ำเพียงเวลาเดียว เหล่านี้เป็นทางเลือกที่น้อยไปสำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการเข้ามาเที่ยวชม

4.2 ศักยภาพของพื้นที่ในการเป็นแหล่งท่องเที่ยว

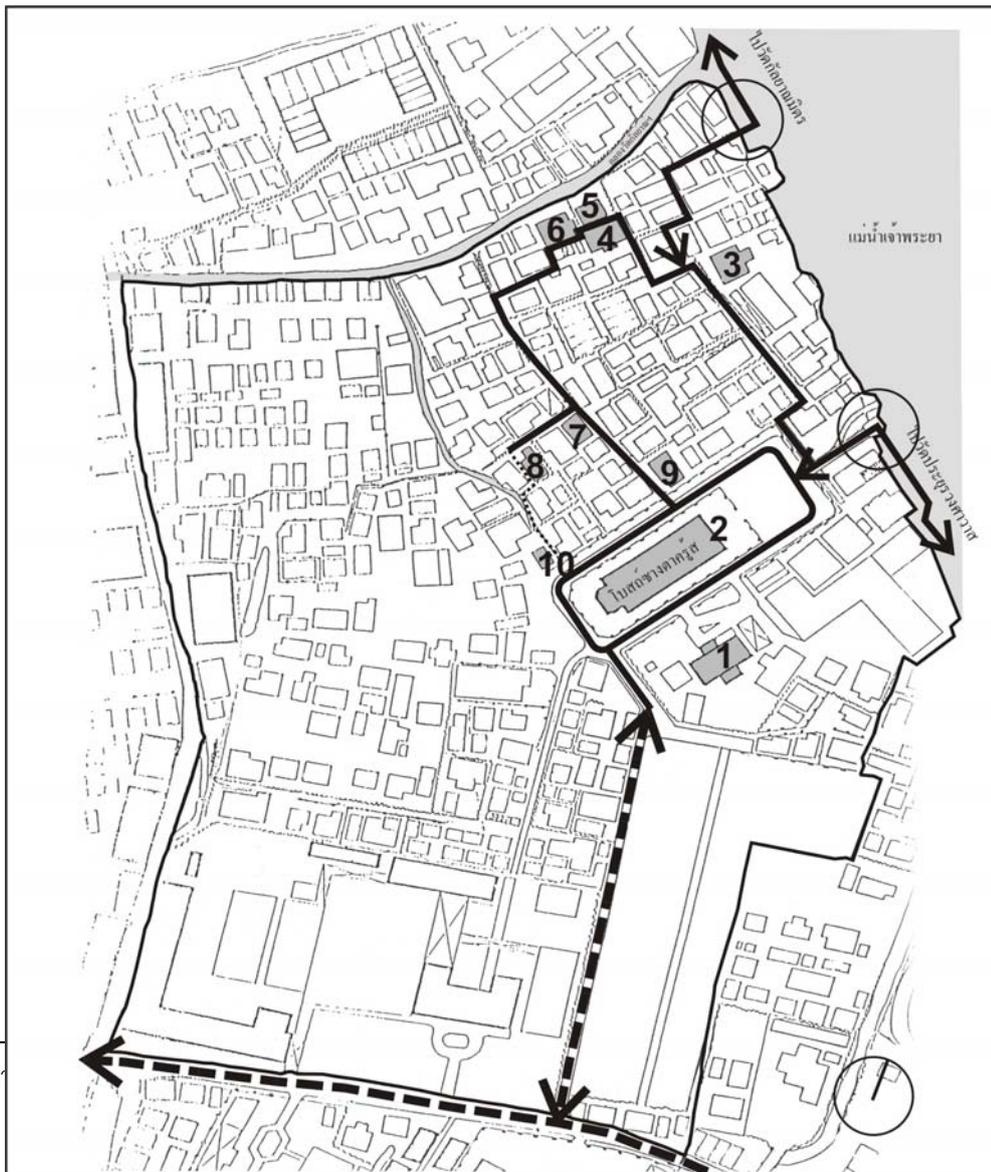
จากการศึกษาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (บทที่ 3 ข้อ 3.1) สามารถสรุปได้ว่าพื้นที่ที่มีศักยภาพเป็นแหล่งท่องเที่ยวควรจะประกอบด้วยคุณลักษณะต่างๆ ดังต่อไปนี้

- เป็นแหล่งสำคัญทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม หรือ โบราณคดี
- เป็นแหล่งที่มีวัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์เด่นชัด
- เป็นแหล่งที่มีรูปแบบสถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์
- เป็นบริเวณที่มีการค้าขายหรือการประกอบอาชีพที่น่าสนใจ

- เป็นเมืองที่มีการผสมผสานกิจกรรมทางวัฒนธรรม อย่างหลากหลายรูปแบบ
- เป็นบริเวณที่มีพิพิธภัณฑ์และสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม
- เป็นพื้นที่ที่มีเทศกาลทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น

จากข้อสรุปข้างต้นเมื่อนำมาพิจารณากับคุณค่าและความสำคัญของพื้นที่ศึกษาจะพบว่า ชุมชนกุฎีจีน มีคุณสมบัติต่างๆครบถ้วน ด้วยเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาสะดวกต่อการเดินทางโดยทางเรือ เนื่องจากมีท่าเรือจำนวน 1 ท่าและยังสามารถลงเรือและเดินจากท่าเรือวัดกัลยาณมาในชุมชนกุฎีจีน มีการรวมตัวของคนในชุมชนอย่างเหนียวแน่นและมีการจัดการบริหารชุมชนโดย ประธานชุมชน เป็นชุมชนที่มีความพร้อมสูงเพื่อดำเนินการด้านการท่องเที่ยวโดยการจัดการร่วมกันภายในชุมชนได้ในระยะแรกเริ่ม ดำเนินการพัฒนาเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางน้ำ และถ้าพิจารณาครอบคลุมชุมชนบริเวณใกล้เคียงจะพบว่าคุณภาพของการเป็นแหล่งท่องเที่ยวจะมีมาก จนสามารถที่จะจัดให้เป็นเครือข่ายของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่มีความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยวได้อย่างน่าสนใจ

ผังการท่องเที่ยวที่นำเสนอเป็นผังที่ได้จากการสำรวจ โดยเสนอการลงเรือเดินชมทัศนียภาพในชุมชน และซื้อสินค้าในชุมชน พร้อมกับการรับฟังการบรรยายโดยวิทยากรท้องถิ่น (แผนผังที่ 4-6)

ตารางที่ 4 - 1 แสดงตัวอย่างการท่องเที่ยวภายในพื้นที่กรณีศึกษาชุมชนกุฎีจีน

ระยะเวลา	สถานที่ท่องเที่ยว	หมายเหตุ
40 นาทีขึ้นไป	<p>เดินเที่ยวชุมชนกุฎีจีน โดยมีวิทยากรชุมชนเป็นผู้บรรยาย</p> <p>1. โบสถ์ซางตาครู้ส ฟังประวัติโบสถ์จากวิทยากรท้องถิ่น</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ ชมภาพบนกระจก และสถาปัตยกรรมโบสถ์ซางตาครู้ส ▪ ขึ้นบันไดไปชั้นใต้หลังคาโดมโบสถ์เพื่อชมระฆังโบราณ <p>2. ชุมชนกุฎีจีน</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ เดินชมบรรยากาศชุมชน โดยเริ่มเดินจากซอย 3 และจบที่ซอย 4 ระหว่างทางจะพบซุ้มประตูแต่ละบ้านที่สวยงาม และชมบ้านไม้โบราณซึ่งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา (ปัจจุบันยังไม่สามารถเข้าชมด้านในได้) ▪ แวะซื้อขนมฝรั่งกุฎีจีน และขนมไทยหลากหลายชนิดที่ทำเสร็จใหม่จากเตา ▪ เขาไปชมกรรมวิธีการผลิตขนม (ขออนุญาตเจ้าของก่อน ในกรณีไปเป็นกลุ่มต้องติดต่อล่วงหน้า) ▪ ชมวิวทิวทัศน์แม่น้ำเจ้าพระยาและนั่งพักผ่อนริมทำนูน้ำหน้าโบสถ์กุฎีจีน ▪ เลือกเดินต่อไปยังชุมชนวัดกัลยาณ์ผ่านเส้นทางเดินริมแม่น้ำเจ้าพระยา ระหว่างทางอาจแวะสักการะศาลเจ้าแม่กวนอิม (ศาลเจ้าเกียนอันเกง) หรือเลือกเดิน 	<ul style="list-style-type: none"> - สามารถเข้าชมได้ทุกวัน - การเข้าชมโบสถ์ควรติดต่อล่วงหน้าหรือขออนุญาตกับท่านเจ้าอาวาส - ถ้าต้องการวิทยากรสามารถนัดวิทยากรล่วงหน้าได้กับหัวหน้าชุมชน - มีเส้นทางเดินเที่ยวในกุฎีจีน แล้วสามารถเดินเชื่อมต่อไปยังชุมชนข้างเคียง (ชุมชนวัดกัลยาณ์) และสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจต่อไปได้ - ถ้าต้องการเห็นกิจกรรมทางศาสนาในชุมชนสามารถมาเที่ยวชมได้ตามกำหนดการพิธีกรรมต่างๆ ประจำปี (ภาคผนวก ข - 3)

	ไปวัดประยุรวงศาวาส หรือเดินข้ามถนนอรุณอมรินทร์ เพื่อชมกุฏิขาว (ดูข้อมูลการท่องเที่ยวต่อจากพื้นที่ชุมชนกุฏิจีนได้ใน ตารางข้อมูลเส้นทางการท่องเที่ยวในหน้าที่ 4-35)	
--	---	--

4.3 ปัญหาและปัจจัยอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับศักยภาพของพื้นที่ในการเป็นแหล่งท่องเที่ยว

อย่างไรก็ตามการที่จะกำหนดว่า บริเวณใดมีศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไม่สามารถพิจารณาจากคุณค่า ความสำคัญ ทางกายภาพของแหล่งแต่เพียงอย่างเดียว เราจำเป็นที่จะต้องพิจารณาถึงปัญหาและปัจจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่นั้นด้วย เพื่อที่จะได้ทำการวางแผนการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของพื้นที่ได้อย่างถูกต้อง ปัจจัยที่ควรจะนำมาพิจารณาประกอบกับศักยภาพของพื้นที่ อาทิ

- ข้อจำกัดด้านความสำคัญของพื้นที่
- ข้อจำกัดทางด้านสังคมและวัฒนธรรมของพื้นที่
- ศักยภาพในด้านการรองรับการท่องเที่ยวของพื้นที่ (carrying capacity)
- ทักษะคติของชุมชนต่อการท่องเที่ยว
- แผนการพัฒนาในด้านต่างๆ ที่มีผลต่อพื้นที่ศึกษา
- ลักษณะขององค์กรท้องถิ่นในพื้นที่ศึกษา

4.4 ศักยภาพด้านการรองรับการท่องเที่ยวของพื้นที่ศึกษา

เป้าหมายของการวางแผนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีอยู่สองประการใหญ่ๆ นั่นคือ นักท่องเที่ยวควรได้รับประสบการณ์ด้านวัฒนธรรมอย่างเต็มที่ และในขณะเดียวกันก็ได้รับความสนุกสนานจากการท่องเที่ยวนี้ นอกจากนี้แล้วการท่องเที่ยวจะต้องไม่ก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านลบต่อสถานที่ทางวัฒนธรรมที่นักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปด้วย

จากแนวคิดนี้ทำให้เกิดการวางแผนการท่องเที่ยวโดยคำนึงถึงศักยภาพในด้านการรองรับการท่องเที่ยวของพื้นที่หรือ Carrying Capacity ซึ่งเป็นแนวคิดที่มีจุดเริ่มต้นจากการวางแผนการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ

การกำหนดว่าพื้นที่ใดมีความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว จะพิจารณาจากปัจจัยต่างๆ หลายประการ แต่ที่เห็นได้ชัดเจนนที่สุดคือการกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวที่มากที่สุดที่พื้นที่นั้นจะรองรับได้ การกำหนดจำนวนนี้จะขึ้นอยู่กับโครงสร้างทางกายภาพ และโครงสร้างทางด้านสังคมของพื้นที่ จำนวน

นักท่องเที่ยวที่มากไปจะทำให้เกิดความเสียหายต่อระบบคมนาคมหรือระบบสาธารณูปโภคที่มีอยู่อาจจะรองรับคนจำนวนมากๆได้ และถ้ามีการพัฒนาระบบเหล่านี้จนรองรับคนจำนวนมากได้ ก็อาจทำให้ลักษณะกายภาพชุมชนเสียหายไปได้ เช่นการพัฒนาระบบถนน สร้างที่จอดรถขนาดใหญ่ ห้องน้ำสำหรับนักท่องเที่ยว หรือระบบการทิ้งและจัดเก็บขยะ เป็นต้น

การที่มีคนจำนวนมากเข้าไปในพื้นที่ จะมีผลกระทบโดยตรงกับการเสื่อมสภาพของโบราณสถาน และภูมิสถาปัตยกรรม และยังทำให้การรับรู้ทางด้านสุนทรียภาพของนักท่องเที่ยวลดลงด้วย การเยี่ยมชมชุมชนให้ได้รับความรู้และความเพลิดเพลิน จำเป็นจะต้องใช้เวลาในการเดินเยี่ยมชมและมีปฏิสัมพันธ์กับคนในพื้นที่ เช่น วิทยากรท้องถิ่น ดังนั้นถ้าจำนวนนักท่องเที่ยวมากไป จะทำให้ประสบการณ์ที่ได้รับจากการท่องเที่ยวลดน้อยลงด้วย

เกณฑ์การพิจารณาลักษณะเฉพาะของชุมชน หรือนำมาใช้กำหนด Carrying Capacity ของพื้นที่นั้นๆ ได้แก่

- โครงสร้างทางกายภาพของชุมชน
- โครงสร้างทางสังคมของชุมชน

4.4.1 โครงสร้างด้านกายภาพของชุมชนกวีจีน

การประเมินชุมชนว่ามีความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวได้ประการใดนั้น เป็นเรื่องยากเพราะการตัดสินเรื่องระดับของการยอมรับได้นั้นขึ้นอยู่กับตัวบุคคลอย่างมาก สิ่งที่สามารถจะนำมาใช้เป็นเกณฑ์ได้ คือการพิจารณาลักษณะของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน และนักท่องเที่ยว ประกอบกับการพิจารณา ลักษณะทางกายภาพที่เอื้อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์นั้น

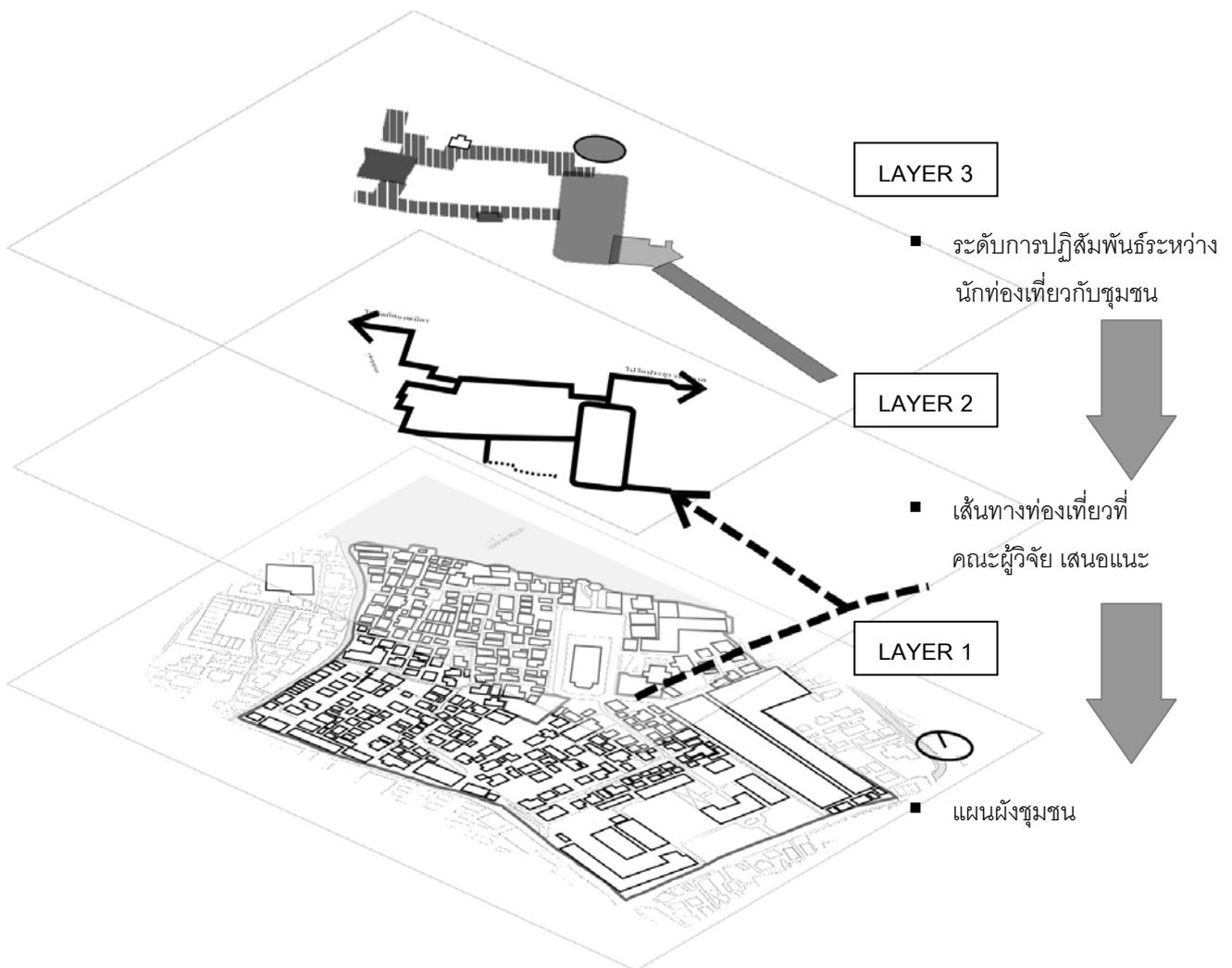
ระดับของการใช้พื้นที่ภายในชุมชนเพื่อการปฏิสัมพันธ์เริ่มตั้งแต่พื้นที่น้อยที่สุดไปจนถึงมากที่สุด ดังมีลักษณะของพื้นที่ดังต่อไปนี้

- พื้นที่ปิด เป็นพื้นที่ที่ไม่มีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนและนักท่องเที่ยว หรืออาจเป็นบริเวณที่ไม่อนุญาตให้มีกิจกรรมการท่องเที่ยวเกิดขึ้น ได้แก่บริเวณ บ้านพักอาศัยส่วนบุคคลหรือบริเวณหวงห้ามทางศาสนา การที่มีนักท่องเที่ยวเข้าไปในบริเวณนี้จะก่อให้เกิดผลกระทบต่อความเป็นอยู่ หรือความเอื้อของคนในชุมชนได้
- พื้นที่ที่มีการเข้าถึงได้ แต่ต้องมีการควบคุม ได้แก่พื้นที่ที่เปิดให้นักท่องเที่ยวเข้าได้ในบางเวลา ถ้านอกเหนือจากเวลาที่กำหนดแล้วพื้นที่นี้จะใช้สำหรับผู้เป็นเจ้าของหรือเฉพาะคนในชุมชนเท่านั้นถ้าไม่มีการควบคุมนักท่องเที่ยวจะเกิดผลกระทบต่อการใช้พื้นที่ของคนในชุมชน
- พื้นที่ที่มีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวกับผู้พักอาศัยในชุมชนอย่าง Passive นั่นคือ นักท่องเที่ยวไม่มีปฏิสัมพันธ์กับคนในพื้นที่โดยตรง แต่ถ้าเกิดการปฏิสัมพันธ์ขึ้นจะเป็นการบังคับให้

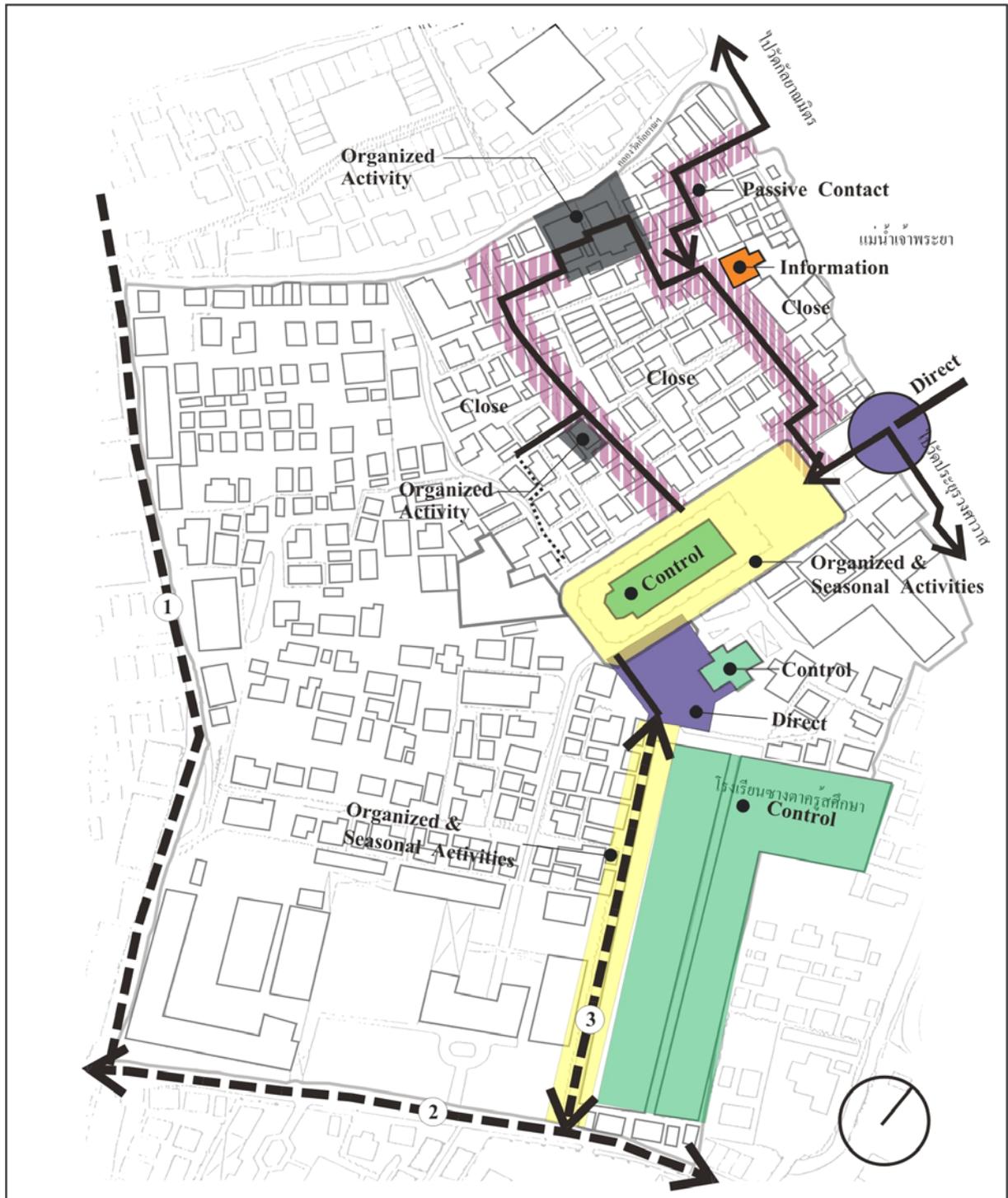
มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคนในพื้นที่ และอาจเกิดผลกระทบทั้งทางบวกและลบได้ เช่น บริเวณถนนภายในชุมชนพักอาศัย

พื้นที่ที่มีการกำหนดให้เกิดการปฏิสัมพันธ์หรือกิจกรรมระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยว ได้แก่บริเวณที่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวจำนวนมากตามลักษณะของกิจกรรมที่จะเกิดขึ้น กิจกรรมนี้จะเกิดขึ้นตามเวลา เช่นเป็นเทศกาล หรือตามกำหนดการเข้าชม

- พื้นที่ที่มีการติดต่อระหว่างคนในชุมชนและนักท่องเที่ยวโดยตรงตลอดเวลา เป็นบริเวณซึ่งนักท่องเที่ยวจะสามารถเข้าถึงได้ง่าย และกรณีที่นักท่องเที่ยวอยู่ในบริเวณนี้จะไม่เกิดผลกระทบต่อการใช้พื้นที่ และความเป็นส่วนตัวของคนในชุมชน ได้แก่พื้นที่สาธารณะ ถนนขนาดใหญ่ ท่าเรือสาธารณะ เป็นต้น

แผนผังที่ 4-7 แสดงวิธีการวิเคราะห์โครงสร้างทางกายภาพของชุมชนกุฎีจีน

แผนผังที่ 4-8 แสดงโครงสร้างทางกายภาพของชุมชนกุฎีจีน

สัญลักษณ์

ขอบเขตพื้นที่ศึกษา	ทางเดินเท้า	ถนนเทศบาล ซอย 1
ถนน ซอย รถวิ่งผ่านได้	ซอยวัดกัลยาณ	ซอยกุฎีจีน

4.4.2 โครงสร้างทางสังคมของชุมชนกุฎีจีน

ข้อมูลโครงสร้างทางสังคมจะใช้ประกอบกับลักษณะทางกายภาพ เพื่อกำหนดศักยภาพของการรองรับนักท่องเที่ยวและแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวภายในพื้นที่ ข้อพิจารณาทางด้านสังคมได้แก่

- ลักษณะสังคมคือการเป็นสังคมที่เปิดหรือสังคมปิด
- ความเหนียวแน่นของชุมชน ความสามัคคีภายในชุมชน
- วิธีการในการตัดสินใจของชุมชน
- ทักษะคิดต่อการเปลี่ยนแปลง
- ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนและถิ่นฐาน
- ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนและวัฒนธรรมประเพณีของพื้นที่
- ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนและการท่องเที่ยว
- ทรัพยากรบุคคลทางการท่องเที่ยวภายในพื้นที่
- ประสิทธิภาพในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน
- แหล่งเงินทุนสนับสนุนการท่องเที่ยว

จากการสำรวจทางกายภาพและการสัมภาษณ์คนในชุมชนและกรรมการชุมชนคณะกลุ่มผู้วิจัยพบว่าลักษณะทางสังคมของชุมชนกุฎีจีน จะเป็นสังคมที่ค่อนข้างปิด คือลักษณะของชุมชนที่ต่างคนต่างอยู่ไม่มีบทบาททางการบริหารชุมชน แต่ยังมีลักษณะการยึดเหนี่ยวคนในชุมชนด้วยกิจกรรมของศาสนาคริสต์ ซึ่งถือเป็นศูนย์รวมจิตใจและเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมที่คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับถิ่นฐานมีอยู่มากเนื่องจากส่วนใหญ่แล้วเป็นผู้อยู่อาศัยดั้งเดิมและมีความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์ของชุมชน แม้ว่าบางคนอาจจะยังไม่เห็นศักยภาพของชุมชนในฐานะที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้

การตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับชุมชน เช่นการพัฒนาด้านกายภาพของพื้นที่สาธารณะ การจัดกิจกรรมชุมชนตามเทศกาล เป็นหน้าที่ของกรรมการชุมชน ซึ่งมีพ่อเจ้าวัด หรือเจ้าอาวาสของโบสถ์ข้างตาคู๊ตเป็นประธาน แต่การจะดำเนินการใดๆก็ตาม จะต้องได้รับความเห็นชอบจากมิสซังคาทอลิกเสียก่อนจึงจะสามารถดำเนินการได้

สำหรับด้านการท่องเที่ยวในชุมชนปัจจุบันนั้น เป็นลักษณะของการท่องเที่ยวกลุ่มเล็ก (เดินทางเข้ามาชุมชนเองเป็นกลุ่มย่อยๆ หรือจัดกลุ่มการท่องเที่ยวเป็นกลุ่มย่อยออกจากกลุ่มใหญ่ เพื่อให้สามารถเดินชมพื้นที่ได้โดยไม่เบียดเสียด) สำหรับนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีความสนใจเฉพาะชุมชนมีวิทยากรท้องถิ่นหนึ่งคนเป็นผู้อาศัยอยู่ในชุมชนกุฎีจีนที่สามารถให้ข้อมูลด้านประวัติศาสตร์แก่ผู้สนใจได้เป็นอย่างดี ผู้สนใจต้องทำการนัดหมายล่วงหน้า การเข้ามาในชุมชนของนักท่องเที่ยวเข้า

มาในชุมชนด้วยตนเองจะไม่มีโอกาสได้ข้อมูลเกี่ยวกับชุมชนได้ดีเท่ากับการฟังวิทยากร และยังขาดการให้ข้อมูลในลักษณะอื่นๆ เช่น ป้ายสื่อความหมาย แผนที่ หรือการบอกทิศทางการเดินภายในชุมชน (จากการสอบถามผู้อาศัยในชุมชน วันที่ 29 กุมภาพันธ์ 2547)

4.5 แนวคิดและแนวปฏิบัติในการอนุรักษ์และพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนภูฎิน

เมื่อพิจารณาถึงคุณค่าความสำคัญ ด้านต่างๆของชุมชน ประกอบกับโครงสร้างด้านกายภาพและสังคมของชุมชน แล้วจะพบว่า ถ้าจะกำหนดแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาด้านการท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับ Carrying Capacity และในขณะเดียวกันก็รักษาคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมไว้ให้มากที่สุด แนวคิดในการดำเนินการควรจะเป็นดังต่อไปนี้

- ลักษณะของการท่องเที่ยวควรเป็นการท่องเที่ยวสำหรับคนกลุ่มเล็กการท่องเที่ยวที่จะเกิดขึ้นในชุมชนภูฎินต้องไม่ทำให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนในฐานะที่เป็นชุมชนพักอาศัย
- ส่งเสริมกิจกรรมสำหรับดึงดูดคนจำนวนมาก เฉพาะเวลาเทศกาลและจำกัดบริเวณพื้นที่กิจกรรมในบริเวณสาธารณะขนาดใหญ่เท่านั้น
- คำนึงถึงการอนุรักษ์อาคารสำคัญทางประวัติศาสตร์ของพื้นที่ โดยวัตถุประสงค์ของการอนุรักษ์ไม่ได้เน้นเพื่อการท่องเที่ยวแต่เพียงอย่างเดียว แต่เพื่อเป็นการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนสู่อนุชนรุ่นหลังด้วย
- คำนึงถึงการพัฒนาสภาพแวดล้อมของชุมชนให้มีความสะอาด และเป็นระเบียบเรียบร้อย เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีของคนในชุมชน
- มีการให้ข้อมูลนักท่องเที่ยวที่ถูกต้องและเหมาะสมกับความสนใจ
- ปลุกสำนึกด้านการอนุรักษ์และแนวคิดด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้กับชุมชน ให้ชุมชนมีทัศนคติและความคาดหวังที่ถูกต้องในเรื่องการท่องเที่ยวให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และการท่องเที่ยวที่จะเกิดขึ้นในพื้นที่

4.6 ข้อเสนอแนะในการอนุรักษ์และพัฒนาชุมชนภูฎิน

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้มีข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติให้บรรลุวัตถุประสงค์ด้านการอนุรักษ์ และพัฒนาของพื้นที่ โดยสามารถแบ่งออกเป็นข้อเสนอแนะด้านต่างๆดังนี้

- ข้อเสนอแนะในการอนุรักษ์และพัฒนาสภาพชุมชน
- ข้อเสนอแนะด้านการจัดการการท่องเที่ยวภายในชุมชน
- ข้อเสนอแนะด้านการจัดการองค์กรชุมชน

4.6.1 ข้อเสนอแนะในการอนุรักษ์และพัฒนาสภาพชุมชน

ชุมชนกุฎีจีนเป็นชุมชนประวัติศาสตร์ที่มีความน่าสนใจ สภาพทางกายภาพของชุมชนในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปมากจากอดีต เนื่องจากลักษณะการดำเนินชีวิตของประชากรในชุมชนและสภาพแวดล้อมโดยรอบของชุมชนที่ได้เปลี่ยนแปลงไป การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเป็นการพัฒนาเพื่อสนองต่อองค์ประกอบแวดล้อมอื่นๆ จากภายนอก ซึ่งการพัฒนาเหล่านี้ได้ทำให้เกิดผลกระทบต่อร่องรอยทางประวัติศาสตร์ของชุมชน ซึ่งเป็นร่องรอยที่สามารถอ้างอิง หรือคือหลักฐานให้กับคนรุ่นหลังได้เข้าใจและรู้ถึงข้อมูลทางประวัติศาสตร์เหล่านี้เอง จึงมีความสำคัญที่จะต้องรักษาหรืออนุรักษ์ไว้ให้มีความชัดเจน ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่การพัฒนาทางด้านกายภาพของชุมชนในปัจจุบัน จะต้องมีความระมัดระวังและการวางแผน โดยต้องมีการจัดทำขั้นตอน วิธีการที่ต่อเนื่องและชัดเจน ให้สอดคล้องกับสภาพการเปลี่ยนแปลงและร่องรอยทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญ อันทรงคุณค่าที่ควรเก็บรักษาไว้ รวมถึงต้องคำนึงถึงการส่งเสริมสภาพทางกายภาพและทัศนียภาพที่ดี ที่สามารถพัฒนาปรับปรุงให้เกิดคุณค่าในเชิงท่องเที่ยว ที่สร้างให้ภาพรวมของชุมชนเป็นชุมชนที่สวยงาม ส่งเสริมสภาพการดำเนินชีวิตและความเป็นอยู่ของประชากรในชุมชนทั้งในปัจจุบันและอนาคตอันใกล้

วัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์ของการอนุรักษ์และพัฒนาสภาพชุมชนกุฎีจีนมุ่งที่จะ

- พัฒนาสภาพแวดล้อมของชุมชนกุฎีจีนเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีของผู้อยู่อาศัยในชุมชน
- พัฒนา กายภาพชุมชนและสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
- ให้กายภาพชุมชนเป็นสิ่งที่ส่งเสริมความเข้าใจในคุณค่าด้านประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมของพื้นที่

แนวทางการดำเนินการ

1. พื้นที่โดยรอบบริเวณบ้านพักบาทหลวง

พื้นที่ดังกล่าวนี้ในปัจจุบันถูกใช้เป็นที่ทำการของชุมชน ทั้งยังถูกใช้เป็นลานอเนกประสงค์ในการทำกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชนอีกด้วย

● ข้อเสนอแนะ

สามารถปรับปรุงสภาพลานคอนกรีตในปัจจุบันให้เป็นสนามหญ้าได้ในบางส่วน เพื่อช่วยให้เกิดทัศนียภาพที่ดี ไม่ร้อนหรือสะท้อนแสงแดดมากเกินไป ทั้งยังเป็นส่วนของพื้นที่สีเขียวใช้ในกิจกรรมพักผ่อนได้ดี โดยสามารถเพิ่มเติมสัญลักษณ์ในการสื่อความหมายของพื้นที่ประวัติศาสตร์ในอดีต เช่น รูปปั้นนักบุญดังที่ปรากฏหลักฐานในภาพถ่ายเก่าของพื้นที่ซึ่งเคยใช้เป็นสุสานของชุมชนแห่งนี้มาก่อน ช่วยให้คนรุ่นหลังหรือผู้เยี่ยมชมระลึกถึงความสำคัญ

ของพื้นที่ในอดีตได้ นอกจากนี้ยังสามารถเพิ่มเติมในรายละเอียดของเฟอร์นิเจอร์สนาม เช่น ชุดม้านั่ง ถึงขยะ เป็นต้น

- **วิธีการ**

อาศัยความร่วมมือของประชากรในชุมชน สร้างให้เกิดความรู้สึกมีส่วนร่วม และความเป็นเจ้าของกับพื้นที่ ซึ่งทำให้พื้นที่ถูกใช้งานและได้รับการดูแลรักษาเกิดความยั่งยืนต่อไป

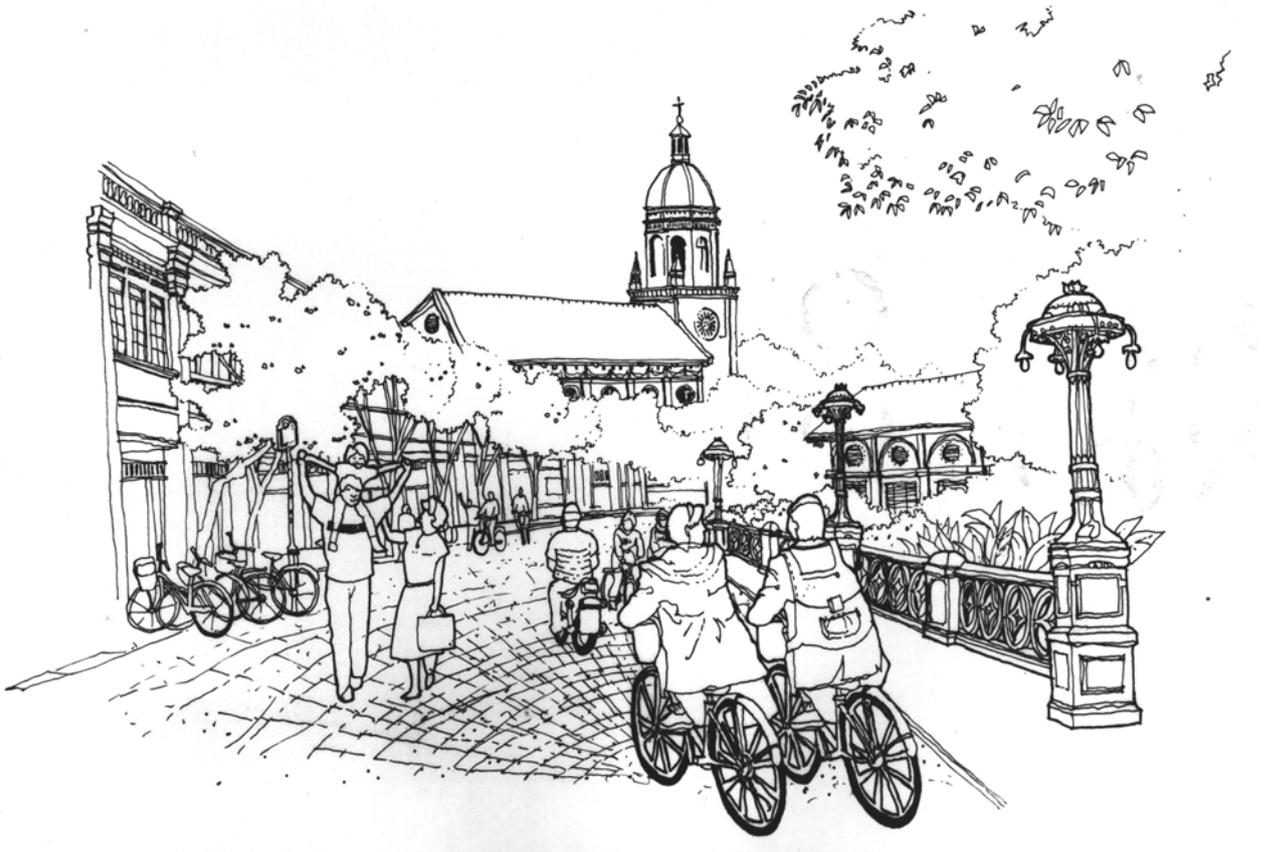
ภาพที่ 4-1 สภาพปัจจุบัน พื้นที่โดยรอบบริเวณบ้านพักบาทหลวง

ภาพที่ 4-2 ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงพื้นที่โดยรอบบริเวณบ้านพักบาทหลวง

ภาพที่ 4-3 สภาพปัจจุบัน พื้นที่ทางเข้าชุมชนด้านข้างสุสานเดิม

ภาพที่ 4-4 ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงบริเวณทางเข้าชุมชน ด้านข้างสุสานเดิม

2. บริเวณโบสถ์ข้างตาคูร์สูต

โบสถ์ข้างตาคูร์สูตเป็นโบสถ์เก่าแก่ของชุมชน ในปัจจุบันยังมีความน่าสนใจเป็นจุดเด่นที่นักท่องเที่ยวแวะเวียนเข้ามาเยี่ยมชมอยู่เสมอ ทั้งยังมีการใช้งานประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของคนในชุมชน อยู่อย่างปกติอีกด้วย

- ข้อเสนอแนะ

ควรปรับปรุงลานโดยรอบของโบสถ์ให้เป็นพื้นที่สีเขียว โดยปลูกต้นไม้ ดอกไม้ สีสันสวยงามที่ช่วยเป็นองค์ประกอบที่ส่งเสริมความงดงามของตัวสถาปัตยกรรมของโบสถ์ และควบคุมความสะอาด ป้ายสัญลักษณ์ สาธารณูปโภค และสิ่งก่อสร้างโดยรอบที่อาจก่อให้เกิดทัศนอุจาดแก่บริเวณพื้นที่รอบโบสถ์ นอกจากนี้ยังต้องคำนึงถึงมุมมองของโบสถ์จากแม่น้ำ ควรปรับปรุงด้านหน้าอาคารริมน้ำ และรั้วโรงเรียนอนุบาลริมท่าเรือกุฎีจีนให้น่ามองและสอดคล้องกับลักษณะสถาปัตยกรรมของโบสถ์

- วิธีการ

โบสถ์และชุมชนเป็นผู้ริเริ่ม โดยเริ่มจากการปรับปรุงภูมิทัศน์และรักษาความสะอาด เพื่อสร้างให้เกิดความสวยงาม และคงไว้ซึ่งพื้นที่ประวัติศาสตร์ ที่เป็นพื้นที่ท่องเที่ยวสำคัญของชุมชน

ภาพที่ 4-5 สภาพปัจจุบัน บริเวณโดยรอบโบสถ์ข้างตาคูร์สูต

ภาพที่ 4-6 ข้อเสนอแนะปรับปรุงบริเวณโดยรอบโบสถ์ซางตาครู้ส

3. บ้านเก่า และสิ่งก่อสร้างดั้งเดิมภายในชุมชนบริเวณริมแม่น้ำ

เสน่ห์ของชุมชนภูเก็ต คือความสวยงามและน่าสนใจของอาคารหรือสิ่งก่อสร้างในอดีต ที่มีรูปทรงรูปแบบ และวัสดุที่มีความแตกต่างและโดดเด่น มุมมองเข้าสู่ชุมชนจากแม่น้ำเจ้าพระยาจะถูกดึงดูดจากอาคารหรือสิ่งก่อสร้างเหล่านี้ที่ทำให้บริเวณชุมชนมีความแตกต่างจากพื้นที่อื่นๆ

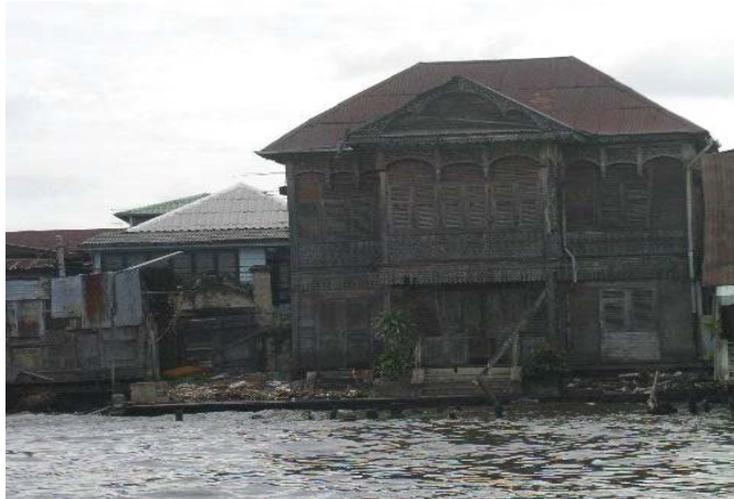
- ข้อเสนอแนะ

สามารถซ่อมแซมบูรณะอาคารริมน้ำที่ทรงคุณค่าและมีเสน่ห์เหล่านี้ รวมทั้งเปิดมุมมองที่สามารถรับรู้ได้จากริมแม่น้ำ อาคารบางหลังมีศักยภาพสามารถปรับปรุงและพัฒนาให้เป็นศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ร้านค้าของที่ระลึกชุมชนหรือแม้แต่พิพิธภัณฑ์ชุมชนได้อีกด้วย เช่น บ้านเก่าริมแม่น้ำ ตรงข้ามท่าเรือปากคลองตลาด โดยภายในพิพิธภัณฑ์จะจัดแสดงภาพเก่าและข้อมูลประกอบให้เข้าใจประวัติศาสตร์ ความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนภูเก็ตในอดีต นอกจากนี้ยังสามารถใช้ที่ว่างด้านข้างของพิพิธภัณฑ์ชุมชนภูเก็ต เป็นที่ตั้งเรือแจวจำลองที่

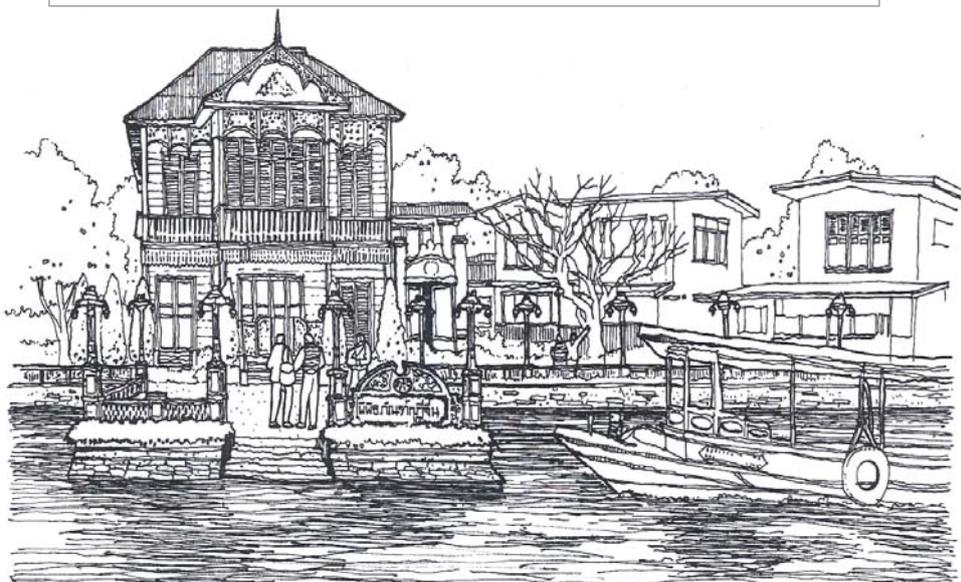
ปรากฏหลักฐานตามภาพถ่ายเก่าในอดีต เพื่อให้ผู้เยี่ยมชมสามารถเข้าใจอย่างต่อเนื่อง หลังจากทราบข้อมูลประวัติศาสตร์จากพิพิธภัณฑ์แล้ว

- วิธีการ

หน่วยงานภาครัฐที่มีหน้าที่รับผิดชอบช่วยเหลือในด้านการปรับปรุงเบื้องต้น เช่น การทำสี การเลือกใช้วัสดุ และวิธีการซ่อมแซม โดยสามารถช่วยเหลือได้โดยการให้ความรู้ หรือจัดหาวัสดุอุปกรณ์ เช่น สี หรือวัสดุก่อสร้าง ที่ช่วยในการซ่อมแซมอาคาร และต้องอาศัยความร่วมมือของประชากรในชุมชน เจ้าของอาคารที่มีความเข้าใจและมองไปในวัตถุประสงค์เดียวกัน โดยอาจต้องอาศัยการช่วยเหลือหรือประชาสัมพันธ์ เพิ่มคุณค่า ความรู้ ความเข้าใจของพื้นที่ต่อสาธารณะ จากหน่วยงานด้านการท่องเที่ยว เป็นต้น

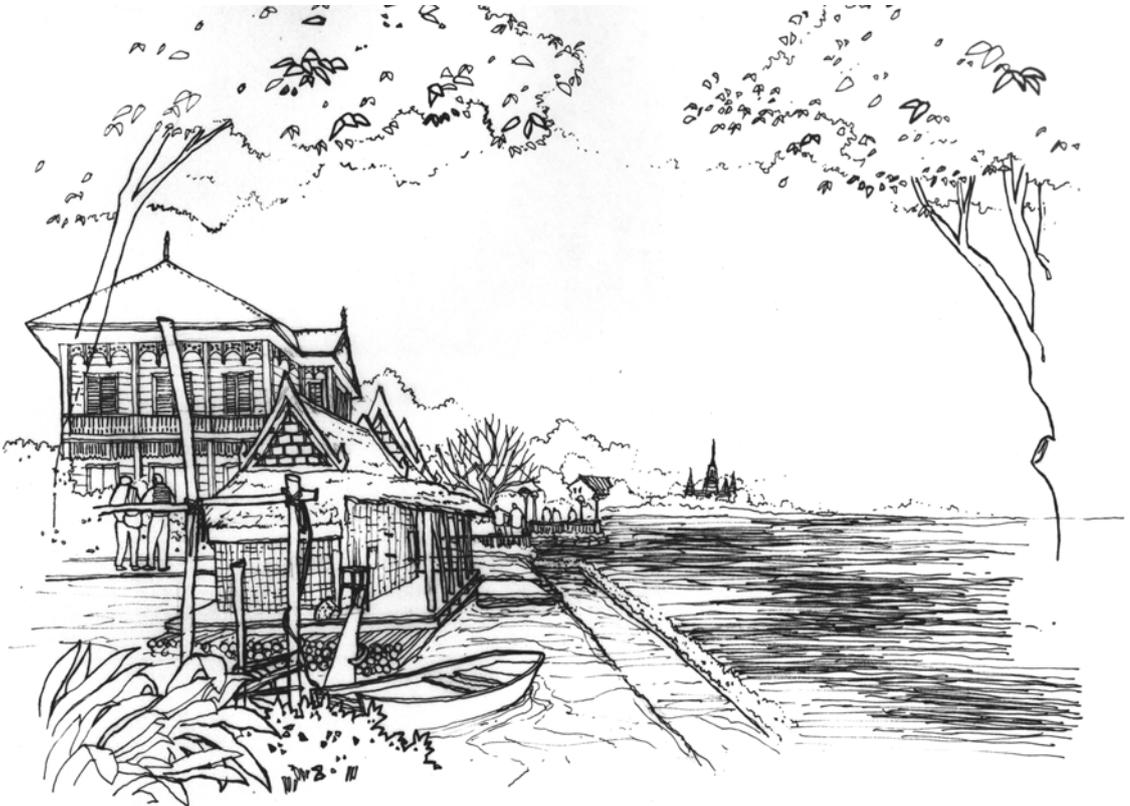
ภาพที่ 4-7 สภาพปัจจุบัน บ้านเก่าริมแม่น้ำเจ้าพระยา

ภาพที่ 4-8 ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงบ้านเก่าริมแม่น้ำเจ้าพระยา

ภาพที่ 4-9 สภาพปัจจุบัน สิ่งก่อสร้างและทางเดินริมน้ำของชุมชน

ภาพที่ 4-10 ข้อเสนอแนะปรับปรุงสภาพอาคารและทางเดินริมน้ำเพื่อเปิดมุมมองสู่ชุมชน

3. ป้ายข้อมูลพื้นที่ในอดีต และปัจจุบัน

ความน่าสนใจและเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนกุฎีจีนในปัจจุบันคือลักษณะการอยู่อาศัยของคนในชุมชนที่ยังเหนียวแน่น และใช้การสัญจรทางเท้าอยู่ เส้นทางสัญจรที่มีขนาดเล็กและแคบนี้ทำให้ชุมชนมีความใกล้ชิดและเป็นส่วนตัวมากกว่าที่อื่นๆ ดังนั้นการที่นักท่องเที่ยวจะเข้ามาเดินเยี่ยมชมชุมชนนั้น หากไม่ควบคุมให้อยู่ในขอบเขตอาจกลายเป็นการรบกวนความเป็นอยู่ของคนในชุมชนได้

- ข้อเสนอแนะ

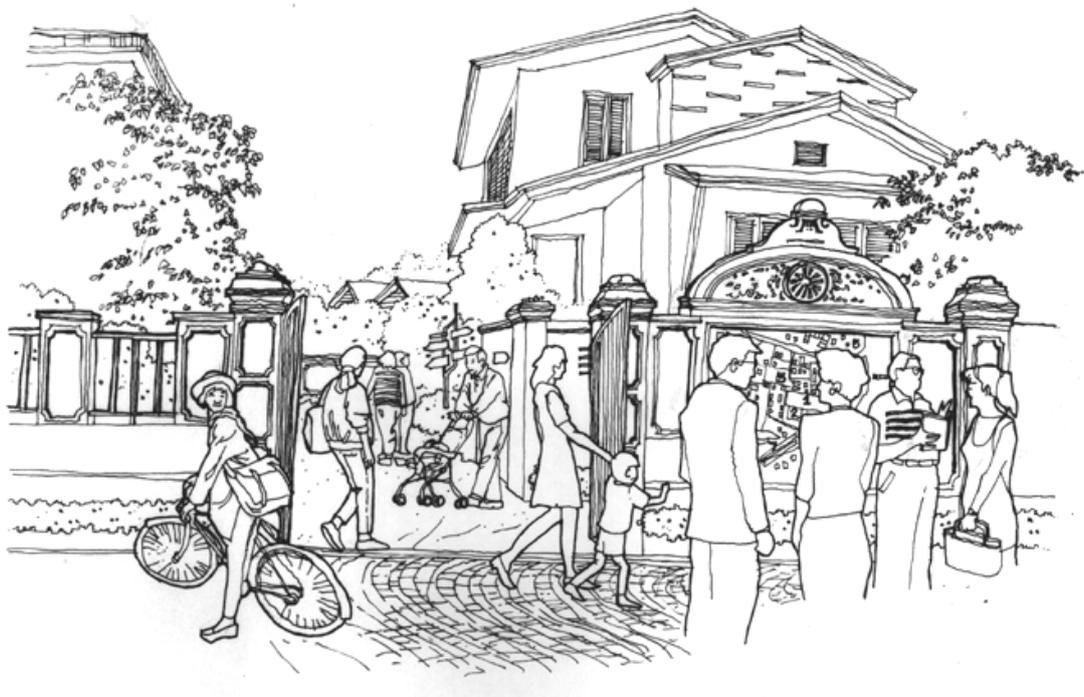
ควรมีการติดตั้งป้ายแสดงเส้นทางการเดินชมชุมชนที่จะไม่รบกวนคนที่อาศัยอยู่ในปัจจุบัน และควรติดตั้งป้ายข้อมูลประวัติศาสตร์ของพื้นที่ตั้งสำคัญในอดีต เช่น สุสาน เรือนแพพรานซิส จิตร เป็นต้น เพื่อให้ผู้เยี่ยมชมเข้าใจความหมายของพื้นที่มากกว่าสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ทั้งนี้ความเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ในปัจจุบันก็มีความน่าสนใจอยู่ จึงควรทำการติดตั้งป้ายข้อมูลไว้ตามสถานที่ที่น่าสนใจต่างๆ ด้วย เช่น โบสถ์ บ้านพักบาทหลวง ร้านขนมฝรั่งกุฎีจีน เป็นต้น

- วิธีการ

คณะกรรมการชุมชนติดต่อหน่วยงานภาครัฐที่มีหน้าที่รับผิดชอบให้ช่วยเหลือในเรื่องการออกแบบป้ายข้อมูลและติดตั้งป้ายในชุมชน แล้วประสานงานกับคนในชุมชน โดยชักชวนและส่งเสริมให้รักษาเอกลักษณ์ของชุมชนคงอยู่ เช่น เรื่องของสูตรอาหารโบราณ ขนมฝรั่งกุฎีจีน ฯลฯ

ภาพที่ 4-11 สภาพปัจจุบัน ปากทางเข้า – ออกของทางเดินภายในชุมชน

ภาพที่ 4-12 ข้อเสนอแนะในการติดตั้งป้ายแสดงเส้นทางการเดินชมชุมชน

4. ลักษณะเฉพาะตัวทางกายภาพ และภูมิทัศน์โดยรวมของชุมชน

บ้านในชุมชนกุฎีจีนส่วนใหญ่จะมีการตกแต่งและดูแลรักษาซุ้มประตูบ้านของตนเป็นอย่างดี ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าชื่นชมและเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของชุมชนกุฎีจีนในปัจจุบัน แต่สภาพภูมิทัศน์โดยรวมของชุมชนนั้นยังต้องปรับปรุงให้เกิดบรรยากาศที่ส่งเสริมนักท่องเที่ยวให้เดินเยี่ยมชมได้อย่างสะดวก

● ข้อเสนอแนะ

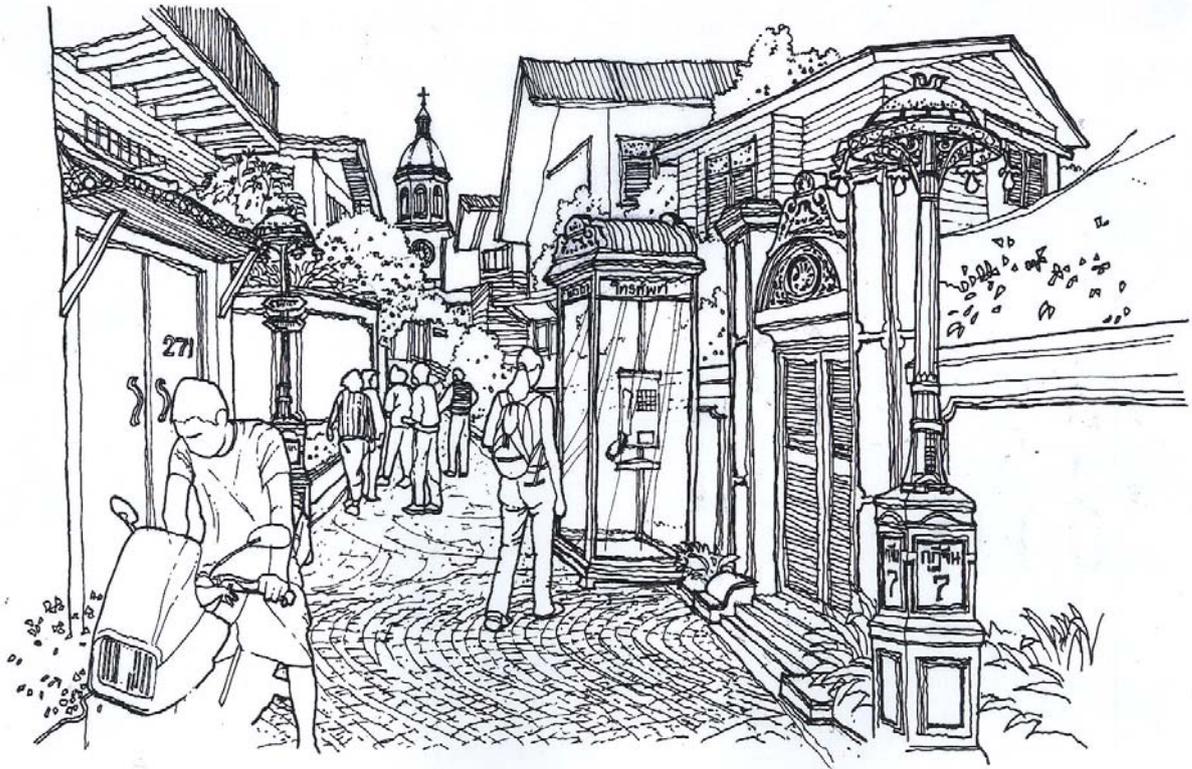
ควรส่งเสริมลักษณะเฉพาะตัวทางกายภาพของชุมชนดังกล่าว โดยรณรงค์ให้ทุกบ้านในชุมชนร่วมกันดูแลรักษาซุ้มประตูหน้าบ้านของตนต่อไปจนเกิดเป็นเอกลักษณ์ที่ต่างจากชุมชนอื่น เลือกลงไม้เลื่อยที่มีดอกและสีสันทนปลุกบริเวณซุ้มหน้าบ้าน ส่วนการปรับปรุงภูมิทัศน์โดยรวมนั้น ในระยะแรกควรปรับปรุงทางเดินโดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านความสะอาด ควรเพิ่มความสวยงามและประโยชน์ใช้สอยเพิ่มเติมโดยการตกแต่งพื้นทางเดินเป็นระยะๆ ด้วยการออกแบบลวดลายหรือเปลี่ยนวัสดุพื้นเพื่อเน้นให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินชมชุมชนได้ตามข้อมูลและเส้นทางการท่องเที่ยวในชุมชนที่กำหนดไว้ได้ง่ายขึ้น โดยรูปแบบที่จะใช้ในการก่อสร้างจริงควรเป็นแบบจากภูมิสถาปนิก

- วิธีการ

คณะกรรมการชุมชนประสานงานกับทุกครัวเรือนให้เห็นถึงความสำคัญและการมีเอกลักษณ์ทางกายภาพของชุมชน เพื่อชักชวนให้ร่วมกันตกแต่งดูแลรักษาซุ้มประตูบ้านให้สวยงามอย่างพร้อมเพรียงและชัดเจนมากขึ้น ส่วนเรื่องการปรับปรุงภูมิทัศน์โดยรวมนั้น คณะกรรมการชุมชนดำเนินการติดต่อขอความช่วยเหลือทั้งด้านงบประมาณและการจัดจ้างภูมิสถาปนิกในการออกแบบปรับปรุงทั้งหมด เพื่อให้สอดคล้องกับข้อมูลประวัติศาสตร์ของชุมชนทางและเส้นทางการเดินของนักท่องเที่ยว

ภาพที่ 4-13 สภาพปัจจุบัน ภูมิทัศน์ภายในชุมชน

ภาพที่ 4-14 ข้อเสนอแนะปรับปรุงภูมิทัศน์ภายในชุมชน และซุ้มประตูบ้าน

5. คุณภาพน้ำ และคลองในชุมชน

ชุมชนกุฎีจีนเป็นชุมชนริมน้ำที่มีระบบคมนาคมทางน้ำเป็นหลักมาก่อน แต่เนื่องจากปัจจุบันเปลี่ยนระบบการสัญจรในชุมชนเป็นสัญจรทางบกแทนแล้ว การดูแลรักษาและใช้ประโยชน์จากน้ำและคลองที่เหลืออยู่ในชุมชนก็ลดตามไปด้วย หากต้องการแสดงถึงลักษณะของชุมชนริมน้ำดั้งเดิมตามประวัติศาสตร์แล้ว จึงควรอย่างยิ่งที่จะต้องทำการปรับปรุงคุณภาพน้ำและสภาพคลองที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

● ข้อเสนอแนะ

ควรปรับปรุงลักษณะโครงสร้างกำแพงกันดินริมสองฝั่งคลอง ปัจจุบันซึ่งใช้เป็นระบบคานค้ำตลิ่งสองฟากไว้ คานคอนกรีตกันดินขาดคร่อมลำคลองไปตลอดนี้ทำให้ทัศนียภาพของคลองไม่สวยงาม ไม่น่าเดิน บ้านทุกครัวเรือนริมคลองจึงกันรั้วทึบ หันหลังบ้านให้คลอง ละเลยไม่ใช้ประโยชน์ คลองจึงมีสภาพกลายเป็นคลองระบายน้ำเท่านั้น จึงควรออกแบบปรับเปลี่ยนโครงสร้างกำแพงกันดินริมตลิ่งสองฟากคลองใหม่ให้มีความสวยงามดังเช่นคลองในอดีต

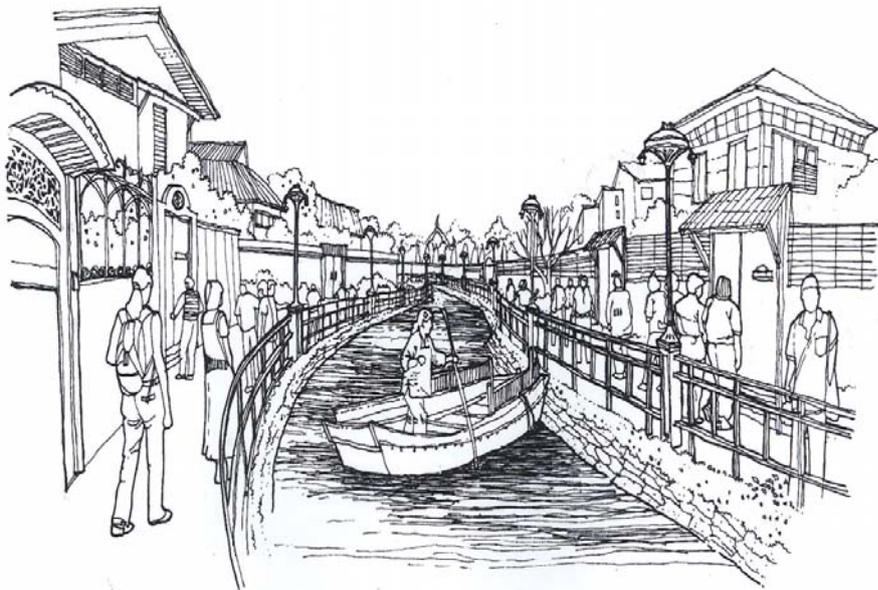
ทั้งนี้ยังต้องปรับปรุงคุณภาพน้ำในคลองให้มีมาตรฐานความสะอาดตามผู้เชี่ยวชาญด้านสิ่งแวดล้อมกำหนด

- วิธีการ

หน่วยงานภาครัฐที่มีหน้าที่รับผิดชอบเข้ามาทำการสำรวจปรับปรุงโครงสร้างกำแพงกันดินสองฝั่งคลอง และออกแบบให้สามารถมีทางเดินสองฟากคลองที่เชื่อมต่อกับทางเดินในชุมชนทั้งหมด เพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์ของคลองกับชุมชนริมน้ำให้กลับมาอีกครั้ง ส่วนเรื่องการปรับปรุงคุณภาพน้ำนั้น ควรปรึกษาผู้เชี่ยวชาญด้านสิ่งแวดล้อมในการสำรวจวัดค่าและเสนอแนะในการบำบัดน้ำต่อไป ทั้งนี้อาจคณะกรรมการชุมชนสามารถดำเนินการเบื้องต้นโดยจัดอบรมให้คนในชุมชนมีสำนึกรักน้ำ และเห็นความสำคัญของคลองกับชุมชนอีกครั้งหนึ่ง

ภาพที่ 4-15 สภาพปัจจุบัน คลอง และคาน้ำยันตลิ่งและทางเดินริมคลอง

ภาพที่ 4-16 ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงโครงสร้างตลิ่ง และทางเดินริมคลอง
4.6.2 ข้อเสนอแนะด้านการจัดการการท่องเที่ยวภายในชุมชน

วัตถุประสงค์

- ส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับศักยภาพของพื้นที่
- ส่งเสริมให้ชุมชนกุฎีจีนเป็นจุดหนึ่งของเส้นทางการท่องเที่ยวทางน้ำ
- ส่งเสริมการให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับชุมชนที่ถูกต้องและเหมาะสมกับลักษณะความต้องการของนักท่องเที่ยว
- จัดให้มีเทศกาลทางวัฒนธรรมเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวในวาระพิเศษ และเพื่อสร้างความเข้าใจในคุณค่าทางวัฒนธรรมของชุมชน

แนวทางการดำเนินการ

- ส่งเสริมให้กุฎีจีนเป็นจุดหนึ่งของเส้นทางการท่องเที่ยวทางน้ำ

ชุมชนกุฎีจีนมีศักยภาพด้านต่างๆ มาพอที่จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้แต่เนื่องจากนักท่องเที่ยวโดยทั่วไปต้องการประสบการณ์หลากหลายจากการเดินทาง เส้นทางท่องเที่ยวจึงควรประกอบด้วยแหล่งท่องเที่ยวที่มีลักษณะเฉพาะแตกต่างกัน เช่น การชมสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และสถาปัตยกรรม ควบคู่ไปกับการดูวิถีชีวิตชาวบ้านและการจับจ่ายของที่ระลึก การจัดเส้นทางท่องเที่ยว โดยให้ชุมชนกุฎีจีนเป็นจุดแวะชมจุดหนึ่งจึงจะน่าเหมาะสมกับการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวโดยทั่วไปที่ต้องการประสบการณ์หลากหลาย

ตัวอย่างการจัดเส้นทางท่องเที่ยวโครงการนำร่องเส้นทางท่องเที่ยวทางน้ำฝั่งธนบุรี กรณีที่นักท่องเที่ยวมีเวลาประมาณครึ่งวัน (เช้า หรือบ่ายก็ได้) และต้องการท่องเที่ยวเชิงลึก เข้าสัมผัสถึงการใช้ชีวิตของคนในชุมชน ตามสภาพที่เป็นอยู่จริงในปัจจุบัน

ตารางที่ 4 - 2 ตัวอย่างเส้นทางการท่องเที่ยวพื้นที่ศึกษาฝั่งธนบุรี

เวลา	สถานที่ท่องเที่ยว	หมายเหตุ
08.00 – 08.15	ขึ้นเรือจากท่าราชินี ข้ามฟากไปท่ากุฎีจีน	<ul style="list-style-type: none"> - จะเช่าเรือจากท่าใดก็ได้ แต่ท่าราชินีจะใกล้กับท่ากุฎีจีนมากที่สุด หลีกเลียงอาการเมาเรือที่อาจเกิดขึ้นได้จากคลื่นในแม่น้ำเจ้าพระยา
08.15 – 08.55	<p>เดินเที่ยวชุมชนกุฎีจีน โดยมีวิทยากรชุมชนเป็นผู้บรรยาย</p> <ul style="list-style-type: none"> - โบสถ์ซางตาครู้ส - บ้านโบราณริมแม่น้ำเจ้าพระยา - ชิมขนมฝรั่งกุฎีจีน - ชื้อขนมเป็นของฝาก 	<ul style="list-style-type: none"> - ต้องมีการนัดวิทยากรล่วงหน้า - มีเส้นทางเดินเที่ยวในกุฎีจีน แล้วสามารถเดินเชื่อมต่อไปยังชุมชนข้างเคียง (ชุมชนวัดกัลยาณมิตร) และสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจต่อไปได้ - ถ้าต้องการเห็นกิจกรรมทางศาสนาในชุมชน สามารถมาเที่ยวชมได้ตามกำหนดการพิธีกรรมต่างๆ ประจำปี <p>กุฎีฝรั่ง คือบริเวณที่ปัจจุบันเรียกว่ากุฎีจีน เดิมทีนั้น "กุฎีจีน" ใช้เรียกบริเวณด้านใต้ของปากคลองบางกอกใหญ่ ซึ่งเป็นชุมชนของชาวจีนจากอยุธยาที่กระจัดกระจายไปเมื่อเสียกรุง และอพยพมาเมื่อสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงตั้งธนบุรีเป็นราชธานี ยังปรากฏศาลเจ้าเทียนอันแก๊งตั้งอยู่จนถึงเดี๋ยวนี้ และเป็นที่สักการะของคนทั่วไป</p> <p>ส่วนกุฎีฝรั่ง เป็นพื้นที่บริเวณต่อเนื่องจากทางใต้ของกุฎีจีน เป็นหมู่บ้านของพวกฝรั่งเชื้อสายโปรตุเกส ที่มาสร้างค่ายรักษาป้อมบางกอก ตั้งแต่สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช และพระเจ้าตากสินมหาราช ได้พระราชทานปึกบันที่ดินบริเวณนี้ให้ใน พ.ศ. 2312</p> <p>คนในชุมชนนี้มิได้มีลักษณะเป็นฝรั่งชัดเจนอีกแล้ว คงเพราะได้มีการสมรสกับชาวไทย นับเนื่องมาถึงปัจจุบันเป็นเวลาหลายชั่วอายุคน แต่ยังคงเป็นชุมชนที่นับถือคริสต์ศาสนิกายโรมันคาทอลิก อย่างเคร่งครัด โบสถ์ซางตาครู้ส ของชุมชน เป็นโบสถ์ซึ่งสร้างขึ้นครั้งแรกในสมัยกรุงธนบุรี เมื่อทูลดโหมลงได้สร้างขึ้นใหม่โดยสังฆราชปาเลอกัว ใน พ.ศ. 2377 และต่อมาใน พ.ศ. 2456 บาทหลวงวงกุเลียลโม กิ้น ดาครู้ส ได้สร้างอาคารหลังที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน แทนหลังเก่าที่ทรุดโทรม</p> <p>พวกโปรตุเกสเมื่อเข้ามายังกรุงศรีอยุธยาได้นำวัฒนธรรมในเรื่องอาหาร โดยเฉพาะขนมเข้ามาด้วย เช่น ทองหยิบ</p>

		<p>ทองหยอด ฝอยทอง และสังขยา เพราะขนมไทยแบบดั้งเดิมนั้นจะประกอบด้วย แป้ง น้ำตาล และมะพร้าวเป็นหลัก ส่วนพวกที่ผสมด้วยไข่และ นมเนยเป็นขนมของต่างชาติ ชุมชนนี้มีขนมที่มีชื่อเสียงคือ ขนมฝรั่ง ซึ่งคงเพราะเดิมฝรั่งเป็นผู้ทำ จึงเรียกกันมาจนเป็นชื่อขนม</p>
<p>08.55 – 08.50</p>	<p>ขึ้นเรือจากท่ากุฎีจีน ไปถึงท่าวัดโมลีโลกยาราม</p>	
<p>09.00 – 09.50</p>	<p>เดินเที่ยวชมวัดโมลีโลกยาราม</p> <ul style="list-style-type: none"> - รูปแบบสถาปัตยกรรมวัดหลวงในสมัยอยุธยา - หอสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช - แนวกำแพงเมืองกรุงธนบุรีเดิม - สระสง - หมู่กุฎีเครื่องสับ 	<p>- วัดโมลีโลกยาราม หรือ วัดท้ายตลาด เป็นพระอารามหลวงชั้นโท ชนิดราชวรวิหาร เป็นวัดที่สร้างในสมัยอยุธยา แต่ไม่ปรากฏนามผู้สร้าง และเหตุที่เรียกว่า วัดท้ายตลาด เนื่องจากอยู่ต่อจากตลาดเมืองธนบุรี ปัจจุบันชาวบ้านยังนิยมเรียกชื่อนี้อยู่</p> <p>ในสมัยธนบุรี วัดนี้เป็นวัดในเขตพระราชฐาน จึงไม่มีพระสงฆ์อยู่ตลอดช่วงรัชกาล ส่วนพระวิหาร สันนิษฐานว่าได้ใช้เป็นที่ฝังศพของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชภายในพระวิหารกันเป็น 2 ตอน ปัจจุบัน ตอนหน้าที่หันออกคลองบางกอกใหญ่ ประดิษฐานพระพุทธรูปเป็นหมู่บนฐานชุกชี ส่วนตอนหลังเป็นพื้นที่ค่อนข้างแคบ ประดิษฐานพระพุทธรูปปูนปั้นขนาดใหญ่ ในรัชกาลที่ 3 ได้รับการปฏิสังขรณ์ใหม่ทั่วทั้งพระอาราม และทรงเปลี่ยนนามใหม่ว่า "วัดโมลีโลกยาราม" ภายหลังมาเรียกกันว่า "วัดโมลีโลกยาราม"</p> <p>- วัดมีศักยภาพพอที่จะเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจได้ แต่ปัจจุบันอาคารบางหลังมีสภาพทรุดโทรมมาก ต้องการการบูรณะและพัฒนาเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวได้ โดยทางคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้เคยทำวิจัยแนวทางปรับปรุงวัดไว้แล้วด้วย</p>
<p>09.50 – 10.50</p>	<p>ขึ้นเรือจากท่าวัดโมลีโลกยาราม ไปขึ้นท่าวัดคูหาสวรรค์ ระหว่างทางสามารถชมทัศนียภาพริมน้ำ และหากต้องการให้อาหารปลา สามารถแวะได้ที่ท่าวัดราชคฤห์วรวิหาร</p> 	<p>- ตัวอย่างทัศนียภาพ และสถานที่ที่พบเห็นได้ระหว่างทาง เช่นศาลเจ้ากวนอู วัดปากน้ำภาษีเจริญ วัดประดู่ฉิมพลี บ้านเรือนริมน้ำ สวนมะพร้าว</p>

<p>10.50 – 11.40</p>	<p>เดินเที่ยวชมชุมชนวัดคูหาสวรรค์</p> <ul style="list-style-type: none"> - เดินซื้ออาหารรับประทานตามใจชอบ - ชมการทำรองเท้าหนัง เป็นอุตสาหกรรมครอบครัวของคนในชุมชน 	<p>- ปัญหาในการบริหารชุมชน คนในชุมชนยังไม่สามารถรวมกลุ่มกันทำงานเพื่อส่งเสริมและสร้างเอกลักษณ์ของชุมชนได้</p>
<p>11.40 – 12.00</p>	<p>ขึ้นเรือจากท่าวัดคูหาสวรรค์ ไปขึ้นท่าร้านขายต้นไม้</p>	
<p>12.00 – 12.15</p>	<p>เดินชมและเลือกซื้อต้นไม้เป็นของฝาก</p> 	<p>- หากมีเวลามาก สามารถเดินเข้าไปชมในสวนต้นไม้ไม่ได้ด้วย</p> <p>- มีบริการขายเครื่องดื่ม และมีศาลานั่งพักผ่อนน้ำได้</p>
<p>12.15 – 13.15</p>	<p>ขึ้นเรือจากท่าร้านขายต้นไม้ ไปขึ้นท่าวัดป่าเชิงเลน</p>	<p>- แวะรับประทานอาหารได้ที่วัดนี้โดยต้องติดต่อล่วงหน้า ที่มัคทายกของวัด</p>
<p>13.15 – 13.45</p>	<p>เดินชมบรรยากาศเงียบสงบของวัดป่า</p> <ul style="list-style-type: none"> - นมัสการพระพุทธรูป ทำบุญ - เดินชมทิวทัศน์เรือสวนดั้งเดิมที่ยังเหลืออยู่ (ร่องสวนผักตบชวา) - แวะพักเข้าห้องน้ำ 	

13.45 – 14.00	ขึ้นเรือจากท่าวัดป่าเชิงเลน ไปขึ้นท่าบ้านบุ	- ปัญหาที่พบคือ ไม่มีท่าขึ้นเรือโดยตรงที่บ้านบุ ปัจจุบันจะต้องอาศัยท่าเรือสถานีรถไฟบางกอกน้อย แล้วเดินต่อไปอีกประมาณ 1 กิโลเมตร โดยไม่มีที่บังแดด
14.00 – 15.00	เดินเที่ยวชมชุมชนบ้านบุ	
15.00 – 15.20	ขึ้นเรือจากท่าบ้านบุ กลับถึงท่ากุฎีจีน	- หรือให้เรือไปส่งยังท่าเรืออื่นๆ ที่ต้องการเดินทางต่อ

นอกจากเส้นทางการท่องเที่ยวทางน้ำข้างต้นแล้ว กุฎีจีนยังเป็นจุดท่องเที่ยวที่สามารถเชื่อมต่อไปยังชุมชนใกล้เคียง และ สถานที่สำคัญทางวัฒนธรรมอื่นๆ อีกด้วย เช่นชุมชนวัดกัลยาณ์ ซึ่งมีวัดกัลยาณ์ และศาลเจ้าเกียนอันเกงเป็นจุดดึงดูด นักท่องเที่ยวสำคัญ หรือวัดประยูรวงศาวาส และบริเวณใกล้เคียงซึ่งสามารถเข้าถึงได้โดยทางถนนและทางเดินริมน้ำ นักท่องเที่ยวที่ขึ้นเรือที่ท่าเรือหน้าโบสถ์ทางตาคูร์สควรจะสามารถรับข้อมูลเกี่ยวกับชุมชนใกล้เคียงและเส้นทางเดินเท้าไปยังพื้นที่ต่างๆ ได้ (ดูรายละเอียดแหล่งท่องเที่ยวบริเวณใกล้เคียงชุมชนกุฎีจีนในภาคผนวก ง.)

■ ส่งเสริมการให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับชุมชนที่ถูกต้องและเหมาะสม

ข้อมูลที่ให้แก่นักท่องเที่ยวควรจะเป็นข้อมูลที่

- เป็นข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นต่อการท่องเที่ยว เช่นป้ายบอกเส้นทางแผนที่ ข้อมูลเกี่ยวกับกฎเกณฑ์หรือข้อควรระวังสำหรับนักท่องเที่ยว หรือข้อมูลเกี่ยวกับการเข้าชม เป็นต้น
- เสริมสร้างความเข้าใจในคุณค่า และความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของชุมชน
- ส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวได้ตระหนักถึงความสำคัญด้านการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม

ให้นักท่องเที่ยวได้รับความสนุกสนาน และเพลิดเพลินจากการเข้ามาเที่ยวในพื้นที่ตามความเหมาะสมของนักท่องเที่ยว แต่ละประเภท

การให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว สามารถแบ่งได้ออกเป็นลักษณะใหญ่ๆ สองลักษณะคือการให้ข้อมูลโดยบุคคล และ การให้ข้อมูลโดยการใช้อุปกรณ์ประกอบ ข้อเสนอแนะในเรื่องการให้ข้อมูลภายในชุมชนกุฎีจีน มีดังนี้

- จัดให้มีวิทยากรท้องถิ่น นำชมชุมชน วิธีการนี้จะเหมาะสมกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมาก เนื่องจากนักท่องเที่ยวสามารถได้รับข้อมูลจากบุคคลที่อยู่อาศัยในชุมชน และวัฒนธรรมนั้นจริงๆ นักท่องเที่ยวและวิทยากรสามารถพูดคุยโต้ตอบในเรื่องราวต่างๆ ได้
- จัดให้มีการอบรมวิทยากรท้องถิ่น อาสาสมัครภายในชุมชน หรือโดยผู้รู้ในชุมชนเอง หรือจากนักวิชาการท้องถิ่น
- จัดให้มีป้ายข้อมูล และแผนที่ชุมชนในตำแหน่งที่เหมาะสม
- จัดให้มีการทำแผ่นพับประชาสัมพันธ์ หรือหนังสือแนะนำเที่ยวภายในชุมชนและบริเวณใกล้เคียงเพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินชมชุมชนได้ด้วยตัวเอง
- จัดให้มีศูนย์ข้อมูลชุมชนซึ่งอาจอยู่ในรูปของพิพิธภัณฑ์ชุมชน เพื่อเป็นสถานที่ให้ข้อมูล รวบรวม และจัดแสดงเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชน

■ เทศกาลทางวัฒนธรรม

- จัดให้มีเทศกาลทางวัฒนธรรมที่มีความเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตในชุมชน เช่น เทศกาลดนตรี หรือเทศกาลอาหารและขนมพื้นบ้าน หรือการใช้สถาปัตยกรรมและพื้นที่ว่างในชุมชนจัดการแสดงที่เหมาะสม เพื่อเป็นการใช้ประโยชน์อาคารโบราณที่มีอยู่แล้ว และอาจเป็นส่วนส่งเสริมให้เกิดรายได้แก่องค์กรชุมชนด้วย
- ส่งเสริมประชาสัมพันธ์ให้เทศกาลที่จัดอยู่แล้วเป็นที่รู้จักมากขึ้น โดยความร่วมมือจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เขตธนบุรี หรือจากเครือข่ายองค์กรชุมชนใกล้เคียง

4.6.3 ข้อเสนอแนะด้านการจัดการองค์กรชุมชน

การจัดการด้านการอนุรักษ์และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภายในชุมชนเป็นงานที่มีขอบข่ายหน้าที่รับผิดชอบกว้างขวาง และเกี่ยวข้องกับส่วนราชการหลายหน่วยงาน รวมทั้งประชาชนภายในชุมชนต้องให้ความร่วมมือในการดำเนินการด้านต่างๆ อย่างจริงจัง จึงจะทำให้การอนุรักษ์และพัฒนาที่เกิดขึ้นมีความยั่งยืน การจัดตั้งองค์กรชุมชนเพื่อประสานการจัดการทั้งในระดับชุมชน ระดับท้องถิ่น และระดับประเทศ จึงเป็นสิ่งจำเป็น ในพื้นที่ที่มีองค์กรชุมชนอยู่แล้วแต่ยังไม่มีบทบาทในการอนุรักษ์และพัฒนาด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การส่งเสริมให้องค์กรชุมชนมีศักยภาพในด้านนี้มากขึ้นก็เป็นแนวทางหนึ่งที่จะทำให้เกิดการอนุรักษ์และพัฒนาอย่างยั่งยืน และทำให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวโดยตรง

วัตถุประสงค์

- เพื่อสร้างองค์กรชุมชนที่จะทำการประสานนโยบายและแผนของส่วนราชการกับความ ต้องการของชุมชน
- เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนได้ตระหนักถึงคุณค่าสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมทั้งในระดับ ชุมชน และระดับท้องถิ่น และมีบทบาทมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาคุณภาพ สิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นของตนอย่างมีหลักการที่ถูกต้อง อันเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

● ข้อเสนอแนะ

- ผลักดันให้องค์กรชุมชนเดิมมีบทบาทด้านการพัฒนาการท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรมมากขึ้น โดยองค์กรจะทำหน้าที่เสมือนตัวกลางระหว่างคนในชุมชน สร้างความเข้าใจในเรื่องการ ท่องเที่ยว และผลตอบแทน หรือผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว ให้คนในชุมชนมี ความเข้าใจ และมีทัศนคติที่ดีต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
- ในการดำเนินการอนุรักษ์และพัฒนา จำเป็นจะต้องให้ผู้อยู่อาศัยในชุมชนมีส่วนร่วมในการ ให้ความเห็น ร่วมคิดร่วมทำตั้งแต่ต้น เพื่อคนในชุมชนจะได้มีความรู้สึกว่าเป็นเจ้าของ โครงการ ถึงแม้ว่าชาวบ้านอาจจะไม่มีบทบาทไม่เท่ากันทุกคน แต่คนในชุมชนควรจะได้รับ ประโยชน์จากโครงการไม่ทางตรงก็ทางอ้อม
- องค์กรชุมชนต้องทำหน้าที่เป็นตัวกลางระหว่างชุมชนกับหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้อง ทั้ง หน่วยงานราชการและองค์กรเอกชน องค์กรชุมชนควรสร้างเครือข่ายระดับชุมชนด้วยกัน โดยเฉพาะชุมชนใกล้เคียง และชุมชนริมน้ำอื่นๆ ที่มีศักยภาพเป็นแหล่งท่องเที่ยว เพื่อ ร่วมมือในการพัฒนา และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกันได้ นอกจากนี้ชุมชนยังจะได้รับ ประโยชน์จากการสร้างเครือข่าย กับชุมชนที่มีบทบาทในการพัฒนาด้านการอนุรักษ์ และ การท่องเที่ยวที่มีอยู่แล้วเพื่อศึกษาแนวทางการจัดการ และเรียนรู้ปัญหาจากตัวอย่างใน ชุมชนอื่น

ตารางที่ 4 – 3 ตารางแนวทางการดำเนินการด้านต่าง ๆ

โครงการ และ กิจกรรม	หน่วยงานที่รับผิดชอบ	วิธีการดำเนินงาน
1. การพัฒนาด้านกายภาพชุมชน		
1.1 การปรับปรุงสภาพแวดล้อมภายในชุมชน	- องค์การชุมชน - เขตธนบุรี - มิสซังคาธอลิค	- ออกแบบ - จัดงบประมาณก่อสร้าง
1.2 การซ่อมแซมและบำรุงรักษาโบสถ์ซางตาครู้ส	- คณะกรรมการโบสถ์ - มิสซังคาธอลิค - กรมศิลปากร	- สำรวจสภาพอาคาร - ออกแบบ - จัดงบประมาณก่อสร้าง - กำหนดตารางการดูแลรักษา
1.3 การปรับปรุงสภาพคลองกุฎีจีนและบริเวณริมคลอง	- องค์การชุมชน - เขตธนบุรี - กรมเจ้าท่า	- สำรวจสภาพชุมชน - ออกแบบปรับปรุงบริเวณเขื่อน - การปรับปรุงสภาพน้ำ
1.4 การปรับปรุงป้ายข้อมูลในพื้นที่	- องค์การชุมชน - เขตธนบุรี - การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย	- สำรวจข้อมูล - ออกแบบป้าย - สำรวจสถานที่ที่จะติดตั้ง - จัดงบประมาณติดตั้งป้ายข้อมูล
2. การจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน		
2.1 การจัดเส้นทางการท่องเที่ยว	- องค์การชุมชน - เขตธนบุรีและเขตใกล้เคียง - การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย	- สำรวจและออกแบบเส้นทางการท่องเที่ยว - การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว - ประสานงานองค์กรที่เกี่ยวข้อง - ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว
2.2 การส่งเสริมการให้ข้อมูลการท่องเที่ยว	- องค์การชุมชน - เขตธนบุรี - นักวิชาการท้องถิ่น - การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย	- จัดทำแผ่นพับประชาสัมพันธ์ - จัดอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่น
3. การจัดตั้งองค์การท้องถิ่น		
3.1 สร้างศักยภาพในองค์กรท้องถิ่นเดิม	- องค์การชุมชน - มิสซังคาธอลิค - เขตธนบุรี - การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย - นักวิชาการท้องถิ่น	- จัดอบรมสมาชิกองค์กรด้านการอนุรักษ์และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม - จัดประชุมเครือข่ายองค์กรท้องถิ่น - กำหนดบทบาทขององค์กรชุมชนด้านการท่องเที่ยว

บรรณานุกรม

Bangkok 2000 City of Culture : Comform Company,Ltd., 2543

Compact Guide เกาะรัตนโกสินทร์ : สำนักพิมพ์ พี เอส พี, 2545

Timothy,Dallen J. & Boyd , Stephen W. Hentage Tourism. : Prentice Hall , 2003

Inskip, Edward. Tourism Planning : An Integrated and sustainable Development Approach.
Van Nostrand Reinhold : New York , 1991

The Must See Sites in BANGKOK : A.C.T. Publishing Co.,Ltd., 2542

การท่องเที่ยวโดยชุมชน แนวคิดและประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค, 2546

80 ปี วัดฆาตาคูร์สู : หนังสืออนุสรณ์โอกาสครบ 80 ปี วัดฆาตาคูร์สูหลังที่ 3 .

ของดีกรุงเทพฯ : ศูนย์ส่งเสริมการท่องเที่ยวกรุงเทพมหานคร, 2543

พจนา สวนศรี. คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน. โครงการการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ 2546

หนังสือชุด “นักเดินทาง...เพื่อความเข้าใจในแผ่นดิน”: ธนบุรี : สำนักพิมพ์สารคดี, 2542

เวียงวังฝั่งธนฯชุมชนชาวสยาม : สำนักพิมพ์มติชน, 2545

วัดในกรุงเทพฯ – ธนบุรี : สำนักพิมพ์แสงแดดเพื่อเด็ก, 2542

ท่องเที่ยวเขตภาษีเจริญ : สำนักงานเขตภาษีเจริญ

จดหมายเหตุ การอนุรักษ์กรุงรัตนโกสินทร์ : จัดพิมพ์เนื่องในการสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี

บรรณานุกรม(ต่อ)

สำนักงานเขตพระนคร : ข้อมูลจำนวนประชากรในชุมชน จำนวนหลังคาเรือน และประเภทชุมชน
ปี 2545

สำนักงานเขตบางกอกน้อย : ข้อมูลจำนวนประชากรในชุมชน จำนวนหลังคาเรือน และประเภทชุมชน
ปี 2545

สำนักงานเขตธนบุรี : ข้อมูลจำนวนประชากรในชุมชน จำนวนหลังคาเรือน และประเภทชุมชน
ปี 2545

สำนักงานเขตตลิ่งชัน : ข้อมูลจำนวนประชากรในชุมชน จำนวนหลังคาเรือน และประเภทชุมชน
ปี 2545

สำนักงานเขตบางกอกใหญ่ : ข้อมูลจำนวนประชากรในชุมชน จำนวนหลังคาเรือน และประเภทชุมชน
ปี 2545

สำนักงานเขตภาษีเจริญ : ข้อมูลจำนวนประชากรในชุมชน จำนวนหลังคาเรือน และประเภทชุมชน
ปี 2545

ภาคผนวก ก

รายชื่อชุมชนในเขตที่อยู่ในพื้นที่ศึกษา1. รายชื่อและที่ตั้งของชุมชนในเขตพระนคร

ชุมชนสามยอด	ตั้งอยู่ในแขวงพระบรมมหาราชวัง กรุงเทพมหานคร	เขตพระนคร
ชุมชนท่าวัง	ตั้งอยู่ในแขวงพระบรมมหาราชวัง กรุงเทพมหานคร	เขตพระนคร
ชุมชนตรอกเขียนนิวาสน์-ตรอกไก่แจ้	ตั้งอยู่ในแขวงพระบรมมหาราชวัง กรุงเทพมหานคร	เขตพระนคร
ชุมชนมัสยิดจักรพงษ์	ตั้งอยู่ในแขวงชนะสงคราม กรุงเทพมหานคร	เขตพระนคร
ชุมชนวัดสามพระยา	ตั้งอยู่ในแขวงวัดสามพระยา กรุงเทพมหานคร	เขตพระนคร
ชุมชนตรอกบ้านพานถม	ตั้งอยู่ในแขวงบ้านพานถม กรุงเทพมหานคร	เขตพระนคร
ชุมชนวัดใหม่อมตரச	ตั้งอยู่ในแขวงบ้านพานถม กรุงเทพมหานคร	เขตพระนคร
ชุมชนมัสยิดบ้านตึกดิน	ตั้งอยู่ในแขวงบวรนิเวศ กรุงเทพมหานคร	เขตพระนคร
ชุมชนหลังวัดราชนัดดา	ตั้งอยู่ในแขวงบวรนิเวศ กรุงเทพมหานคร	เขตพระนคร
ชุมชนวัดเทพธิดาราม	ตั้งอยู่ในแขวงสำราญราษฎร์ กรุงเทพมหานคร	เขตพระนคร
ชุมชนวังกรมพระสมมตอมรพันธ์	ตั้งอยู่ในแขวงสำราญราษฎร์ กรุงเทพมหานคร	เขตพระนคร
ชุมชนวัดอินทรวีหาร	ตั้งอยู่ในแขวงบางขุนพรหม กรุงเทพมหานคร	3เขตพระนคร

ชุมชนตรอกบวรรังษี	ตั้งอยู่ในแขวงบวรรังษี กรุงเทพมหานคร	เขตพระนคร
ชุมชนตรอกศิลป์ – ตรอกตี๊กดิน	ตั้งอยู่ในแขวงบวรนิเวศ กรุงเทพมหานคร	เขตพระนคร
ชุมชนราชบพิธพัฒนา	ตั้งอยู่ในแขวงวัดราชบพิธ กรุงเทพมหานคร	เขตพระนคร
ชุมชนวัดถนนารถ	ตั้งอยู่ในแขวงวัดสามพระยา กรุงเทพมหานคร	เขตพระนคร
ชุมชนหลังโบสถ์พราหมณ์	ตั้งอยู่ในแขวงเสาชิงช้า กรุงเทพมหานคร	เขตพระนคร
ชุมชนวัดสังเวชวิศยาราม	ตั้งอยู่ในแขวงสังเวชวิศยาราม กรุงเทพมหานคร	เขตพระนคร
ชุมชนครอกเฟื่องทอง-ตรอกกวิสูตร	ตั้งอยู่ในแขวงบูรพาภิรมย์ กรุงเทพมหานคร	เขตพระนคร
ชุมชนท่าเตียน	ตั้งอยู่ในแขวงพระบรมมหาราชวัง กรุงเทพมหานคร	เขตพระนคร
ชุมชนแพร่งภูธร	ตั้งอยู่ในแขวงเจ้าพ่อเสือ กรุงเทพมหานคร	เขตพระนคร

ซึ่งสามารถแบ่งกลุ่มออกไปตามระบบการจัดการด้านการบริหารปกครองตามเขตปกครองได้ดังนี้
เขตพระนครประกอบด้วย 12 แขวง เป็นแขวงที่ติดคลองรอบกรุงฯ และคลองหลอด ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่ศึกษารวมทั้งสิ้นนับได้ 7 แขวง ได้แก่ แขวงชนะสงคราม แขวงพระบรมมหาราชวัง แขวงตลาดสามยอด แขวงบวรนิเวศ และแขวงสำราญราษฎร์ แขวงบ้านพานถม แขวงวัดสามพระยา และแขวงวังบูรพาภิรมย์ แขวงที่อยู่นอกพื้นที่ศึกษา จำนวน 4 แขวง ได้แก่ แขวงศาลเจ้าพ่อเสือ แขวงเสาชิงช้า แขวงวัดราชบพิธ และแขวงบางขุนพรหม

2. รายชื่อและที่ตั้งของชุมชนในเขตบางกอกน้อย

ชุมชนวัดพระยาทำ	ตั้งอยู่ในแขวงบ้านช่างหล่อ กรุงเทพมหานคร	เขตบางกอกน้อย
-----------------	---	---------------

ชุมชนเหนือวัดสี่ท้าว	ตั้งอยู่ในแขวงบ้านช่างหล่อ กรุงเทพมหานคร	เขตบางกอกน้อย
ชุมชนวัดครุฑ	ตั้งอยู่ในแขวงบ้านช่างหล่อ กรุงเทพมหานคร	เขตบางกอกน้อย
ชุมชนวัดอัมพวา	ตั้งอยู่ในแขวงบ้านช่างหล่อ กรุงเทพมหานคร	เขตบางกอกน้อย
ชุมชนวัดคงมุลเหล็ก	ตั้งอยู่ในแขวงบ้านช่างหล่อ กรุงเทพมหานคร	เขตบางกอกน้อย
ชุมชนวัดยางสุทธาราม	ตั้งอยู่ในแขวงบ้านช่างหล่อ กรุงเทพมหานคร	เขตบางกอกน้อย
ชุมชนวัดโพธิ์เรียง	ตั้งอยู่ในแขวงบ้านช่างหล่อ กรุงเทพมหานคร	เขตบางกอกน้อย
ชุมชนวัดอมรทาศิการาม	ตั้งอยู่ในแขวงบ้านช่างหล่อ กรุงเทพมหานคร	เขตบางกอกน้อย
ชุมชนสายใต้เก่า	ตั้งอยู่ในแขวงบ้านช่างหล่อ กรุงเทพมหานคร	เขตบางกอกน้อย
ชุมชนตรอกข้าวเม่า	ตั้งอยู่ในแขวงบ้านช่างหล่อ กรุงเทพมหานคร	เขตบางกอกน้อย
ชุมชนซอยสุดสาคร	ตั้งอยู่ในแขวงบ้านช่างหล่อ กรุงเทพมหานคร	เขตบางกอกน้อย
ชุมชนพรพิพัฒน์	ตั้งอยู่ในแขวงบ้านช่างหล่อ กรุงเทพมหานคร	เขตบางกอกน้อย
ชุมชนเคหะสน.บางกอกน้อย	ตั้งอยู่ในแขวงบ้านช่างหล่อ กรุงเทพมหานคร	เขตบางกอกน้อย
ชุมชนซอยบ้านช่างหล่อ	ตั้งอยู่ในแขวงบ้านช่างหล่อ กรุงเทพมหานคร	เขตบางกอกน้อย
ชุมชนวัดระฆัง	ตั้งอยู่ในแขวงศิริราช กรุงเทพมหานคร	เขตบางกอกน้อย
ชุมชนวัดวิเศษการ – วัดฉิมทายกาवास	ตั้งอยู่ในแขวงศิริราช กรุงเทพมหานคร	เขตบางกอกน้อย

ชุมชนวัดสุวรรณาราม	ตั้งอยู่ในแขวงศิริราช กรุงเทพมหานคร	เขตบางกอกน้อย
ชุมชนตรอกวังหลัง	ตั้งอยู่ในแขวงศิริราช กรุงเทพมหานคร	เขตบางกอกน้อย
ชุมชนสันติสุข	ตั้งอยู่ในแขวงศิริราช กรุงเทพมหานคร	เขตบางกอกน้อย
ชุมชนวัดรวกสุทธาราม	ตั้งอยู่ในแขวงบางขุนศรี กรุงเทพมหานคร	เขตบางกอกน้อย
ชุมชนวัดเพลงวิปัสสนา	ตั้งอยู่ในแขวงบางขุนศรี กรุงเทพมหานคร	เขตบางกอกน้อย
ชุมชนวัดมะลิ 1	ตั้งอยู่ในแขวงบางขุนศรี กรุงเทพมหานคร	เขตบางกอกน้อย
ชุมชนวัดมะลิ 2	ตั้งอยู่ในแขวงบางขุนศรี กรุงเทพมหานคร	เขตบางกอกน้อย
ชุมชนวัดไชยทิศ	ตั้งอยู่ในแขวงบางขุนศรี กรุงเทพมหานคร	เขตบางกอกน้อย
ชุมชนตรอกไผ่ – วัดบางเสาธง	ตั้งอยู่ในแขวงบางขุนศรี กรุงเทพมหานคร	เขตบางกอกน้อย
ชุมชนซอยประชาร่วมใจ	ตั้งอยู่ในแขวงบางขุนศรี กรุงเทพมหานคร	เขตบางกอกน้อย
ชุมชนบุปผาสวรรค์	ตั้งอยู่ในแขวงบางขุนศรี กรุงเทพมหานคร	เขตบางกอกน้อย
ชุมชนปลายซอยเจริญฯ 29 ซ้าย	ตั้งอยู่ในแขวงบางขุนศรี กรุงเทพมหานคร	เขตบางกอกน้อย
ชุมชนปลายซอยเจริญฯ 29 ขวา	ตั้งอยู่ในแขวงบางขุนศรี กรุงเทพมหานคร	เขตบางกอกน้อย
ชุมชนหลังตลาดนครหลวง	ตั้งอยู่ในแขวงบางขุนศรี กรุงเทพมหานคร	เขตบางกอกน้อย
ชุมชนบางขุนศรี	ตั้งอยู่ในแขวงบางขุนศรี กรุงเทพมหานคร	เขตบางกอกน้อย

ชุมชนหมู่บ้านปัทมอร	ตั้งอยู่ในแขวงบางขุนศรี กรุงเทพมหานคร	เขตบางกอกน้อย
ชุมชนหัวถนน (วัดแก้ว)	ตั้งอยู่ในแขวงบางขุนศรี กรุงเทพมหานคร	เขตบางกอกน้อย
ชุมชนจรัญสามสิบเอ็ดรวมใจ	ตั้งอยู่ในแขวงบางขุนศรี กรุงเทพมหานคร	เขตบางกอกน้อย
ชุมชนวัดบางขุนนนท์	ตั้งอยู่ในแขวงบางขุนนนท์ กรุงเทพมหานคร	เขตบางกอกน้อย
ชุมชนวัดใหม่ยายแป้น	ตั้งอยู่ในแขวงบางขุนนนท์ กรุงเทพมหานคร	เขตบางกอกน้อย
ชุมชนชวนชื่น	ตั้งอยู่ในแขวงบางขุนนนท์ กรุงเทพมหานคร	เขตบางกอกน้อย
ชุมชนวัดดุสิตาราม	ตั้งอยู่ในแขวงอรุณอมรินทร์ กรุงเทพมหานคร	เขตบางกอกน้อย
ชุมชนสันติชนสงเคราะห์	ตั้งอยู่ในแขวงอรุณอมรินทร์ กรุงเทพมหานคร	เขตบางกอกน้อย
ชุมชนสวนหลวง	ตั้งอยู่ในแขวงอรุณอมรินทร์ กรุงเทพมหานคร	เขตบางกอกน้อย
ชุมชนมัสยิดหลวงอันซอริชสุนนะห์	ตั้งอยู่ในแขวงอรุณอมรินทร์ กรุงเทพมหานคร	เขตบางกอกน้อย
ชุมชนจรัญสนิทวงศ์ 41	ตั้งอยู่ในแขวงอรุณอมรินทร์ กรุงเทพมหานคร	เขตบางกอกน้อย

ซึ่งสามารถแบ่งกลุ่มออกไปตามระบบการจัดการด้านการบริหารปกครองตามเขตปกครองได้ดังนี้
เขตบางกอกน้อยประกอบด้วย 5 แขวงซึ่งเป็นแขวงที่ติดคลองบางกอกน้อยจำนวน 4 แขวงได้แก่
แขวงอรุณอมรินทร์ แขวงศิริราช แขวงบางขุนนนท์และแขวงบางขุนศรี แขวงที่ไม่ได้มีพื้นที่ติดคลองศึกษา
จำนวน 1 แขวงได้แก่ แขวงบ้านช่างหล่อ

3. รายชื่อและที่ตั้งของชุมชนในเขตธนบุรี

ชุมชนวัดใหม่ยายนุ้ย	ตั้งอยู่แขวงตลาดพลู เขตธนบุรี	กรุงเทพมหานคร
ชุมชนสามัคคีธรรม	ตั้งอยู่แขวงตลาดพลู เขตธนบุรี	กรุงเทพมหานคร
ชุมชนวัดบางสะแกใน	ตั้งอยู่แขวงตลาดพลู เขตธนบุรี	กรุงเทพมหานคร
ชุมชนปากคลองบางสะแก	ตั้งอยู่แขวงตลาดพลู เขตธนบุรี	กรุงเทพมหานคร
ชุมชนวัดกัณฑ์ทาราม	ตั้งอยู่แขวงตลาดพลู เขตธนบุรี	กรุงเทพมหานคร
ชุมชนข้างสถานีรถไฟวงเวียนใหญ่	ตั้งอยู่แขวงบางยี่เรือ เขตธนบุรี	กรุงเทพมหานคร
ชุมชนโรงเจ 1	ตั้งอยู่แขวงบางยี่เรือ เขตธนบุรี	กรุงเทพมหานคร
ชุมชนโรงเจ 2	ตั้งอยู่แขวงบางยี่เรือ เขตธนบุรี	กรุงเทพมหานคร
ชุมชนตากสินสัมพันธ์	ตั้งอยู่แขวงบางยี่เรือ เขตธนบุรี	กรุงเทพมหานคร
ชุมชนวัดอินทาราม	ตั้งอยู่แขวงบางยี่เรือ เขตธนบุรี	กรุงเทพมหานคร
ชุมชนตรอกเทวดา	ตั้งอยู่แขวงบางยี่เรือ เขตธนบุรี	กรุงเทพมหานคร
ชุมชนหลังศูนย์จันทรนิมโพนุลย์	ตั้งอยู่แขวงบางยี่เรือ เขตธนบุรี	กรุงเทพมหานคร
ชุมชนสวนพลู	ตั้งอยู่แขวงบางยี่เรือ เขตธนบุรี	กรุงเทพมหานคร
ชุมชนพัฒนาบ้านล่าง	ตั้งอยู่แขวงบางยี่เรือ เขตธนบุรี	กรุงเทพมหานคร
ชุมชนปู่ศุข	ตั้งอยู่แขวงบางยี่เรือ เขตธนบุรี	กรุงเทพมหานคร
ชุมชนวัดกัลยาณัม	ตั้งอยู่แขวงวัดกัลยาณัม เขตธนบุรี	กรุงเทพมหานคร
ชุมชนกุฎีขาว	ตั้งอยู่แขวงวัดกัลยาณัม เขตธนบุรี	กรุงเทพมหานคร
ชุมชนวัดบุปผาราม	ตั้งอยู่แขวงวัดกัลยาณัม เขตธนบุรี	กรุงเทพมหานคร
ชุมชนวัดประยูรวงศ์	ตั้งอยู่แขวงวัดกัลยาณัม เขตธนบุรี	กรุงเทพมหานคร
ชุมชนกุฎีจีน	ตั้งอยู่แขวงวัดกัลยาณัม เขตธนบุรี	กรุงเทพมหานคร
ชุมชนโรงคราม	ตั้งอยู่แขวงวัดกัลยาณัม เขตธนบุรี	กรุงเทพมหานคร
ชุมชนศรีภูมิ	ตั้งอยู่แขวงหิรัญรูจี เขตธนบุรี	กรุงเทพมหานคร
ชุมชนวัดใหญ่ศรีสุพรรณ	ตั้งอยู่แขวงหิรัญรูจี เขตธนบุรี	กรุงเทพมหานคร
ชุมชนสามัคคีศรีสุพรรณ	ตั้งอยู่แขวงหิรัญรูจี เขตธนบุรี	กรุงเทพมหานคร
ชุมชนมัสยิดบ้านสมเด็จ	ตั้งอยู่แขวงหิรัญรูจี เขตธนบุรี	กรุงเทพมหานคร
ชุมชนบางไส้ไก่บ้านสมเด็จ	ตั้งอยู่แขวงหิรัญรูจี เขตธนบุรี	กรุงเทพมหานคร
ชุมชนวัดประดิษฐาราม	ตั้งอยู่แขวงหิรัญรูจี เขตธนบุรี	กรุงเทพมหานคร
ชุมชนสี่แยกบ้านแขก	ตั้งอยู่แขวงหิรัญรูจี เขตธนบุรี	กรุงเทพมหานคร

ชุมชนประสานมิตร	ตั้งอยู่แขวงหิรัญรูจี เขตธนบุรี	กรุงเทพมหานคร
ชุมชนเจริญนคร	ตั้งอยู่แขวงบुकคโคไล เขตธนบุรี	กรุงเทพมหานคร
ชุมชนมะนาวหวาน	ตั้งอยู่แขวงบुकคโคไล เขตธนบุรี	กรุงเทพมหานคร
ชุมชนวัดราชวรินทร์	ตั้งอยู่แขวงบुकคโคไล เขตธนบุรี	กรุงเทพมหานคร
ชุมชนวัดบางน้ำซุ่น	ตั้งอยู่แขวงบुकคโคไล เขตธนบุรี	กรุงเทพมหานคร
ชุมชนหลังไปรษณีย์สำเหร่	ตั้งอยู่แขวงบुकคโคไล เขตธนบุรี	กรุงเทพมหานคร
ชุมชนสุทธาราม	ตั้งอยู่แขวงบुकคโคไล เขตธนบุรี	กรุงเทพมหานคร
ชุมชนแก้ววิทยา	ตั้งอยู่แขวงบुकคโคไล เขตธนบุรี	กรุงเทพมหานคร
ชุมชนวัดดาวคนอง	ตั้งอยู่แขวงบुकคโคไล เขตธนบุรี	กรุงเทพมหานคร
ชุมชนรวมพลัง	ตั้งอยู่แขวงบुकคโคไล เขตธนบุรี	กรุงเทพมหานคร
ชุมชนโกวป้อพัฒนา	ตั้งอยู่แขวงบुकคโคไล เขตธนบุรี	กรุงเทพมหานคร
ชุมชนตรอกสะพานยาว	ตั้งอยู่แขวงบुकคโคไล เขตธนบุรี	กรุงเทพมหานคร
ชุมชนสนามแดง	ตั้งอยู่แขวงบुकคโคไล เขตธนบุรี	กรุงเทพมหานคร
ชุมชนแช่ซิมส่วนบน	ตั้งอยู่แขวงบुकคโคไล เขตธนบุรี	กรุงเทพมหานคร
ชุมชนสองร้อยห้อง	ตั้งอยู่แขวงบुकคโคไล เขตธนบุรี	กรุงเทพมหานคร
ชุมชนสายสัมพันธ์	ตั้งอยู่แขวงบुकคโคไล เขตธนบุรี	กรุงเทพมหานคร

ซึ่งสามารถแบ่งกลุ่มออกไปตามระบบการจัดการด้านการบริหารปกครองตามเขตปกครองได้ดังนี้
เขตธนบุรีประกอบด้วย 5 แขวงซึ่งเป็นแขวงที่ติดคลองบางกอกน้อยจำนวน 4 แขวงได้แก่ แขวงตลาดพลู แขวงบางยี่เรือ แขวงวัดหิรัญรูจี แขวงวัดกัลยาณ์ แขวงที่ไม่ได้มีพื้นที่ติดคลองศึกษาจำนวน 1 แขวงได้แก่ แขวงบुकคโคไล

4. รายชื่อและที่ตั้งของชุมชนในเขตตลิ่งชัน

ชุมชนวัดช่างเหล็ก – วัดเวไร่	ตั้งอยู่ในแขวงคลองชักพระ กรุงเทพมหานคร	เขตตลิ่งชัน
ชุมชนริมคลองชักพระ	ตั้งอยู่ในแขวงคลองชักพระ กรุงเทพมหานคร	เขตตลิ่งชัน
ชุมชนหลังวัดกาญจนลีhausen	ตั้งอยู่ในแขวงคลองชักพระ กรุงเทพมหานคร	เขตตลิ่งชัน

ชุมชนวัดชัยพฤกษ์มาลา	ตั้งอยู่หมู่ที่ 4,5 แขวงตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร	เขตตลิ่งชัน
ชุมชนสะพานผัก – คลองศาลเจ้า	ตั้งอยู่หมู่ที่ 11 แขวงตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร	เขตตลิ่งชัน
ชุมชนซอยชัยพฤกษ์อุดม – วัดน้อยใน	ตั้งอยู่หมู่ที่ 4 แขวงตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร	เขตตลิ่งชัน
ชุมชนศาลเจ้าพ่อจ้อย	ตั้งอยู่หมู่ที่ 14,15 แขวงตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร	เขตตลิ่งชัน
ชุมชนวัดกระดังง์	ตั้งอยู่หมู่ที่ 14 แขวงตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร	เขตตลิ่งชัน
ชุมชนหมู่บ้านพัฒนาวัดอินทราวาส	ตั้งอยู่หมู่ที่ 22,23 แขวงฉิมพลี กรุงเทพมหานคร	เขตตลิ่งชัน
ชุมชนวัดจำปา	ตั้งอยู่หมู่ที่ 5 แขวงบางระมาด กรุงเทพมหานคร	เขตตลิ่งชัน
ชุมชนหมู่บ้านพัฒนาหมู่ที่ 13 บางระมาด	ตั้งอยู่หมู่ที่ 13 แขวงบางระมาด กรุงเทพมหานคร	เขตตลิ่งชัน
ชุมชนหมู่บ้านพัฒนาหมู่ที่ 4 บางระมาด	ตั้งอยู่หมู่ที่ 4 แขวงบางระมาด กรุงเทพมหานคร	เขตตลิ่งชัน
ชุมชนวัดมะกอก	ตั้งอยู่หมู่ที่ 7,8 ถ.พุทธมณฑล สาย1 แขวงบางระมาด เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร	
ชุมชนหมู่บ้านพัฒนา วัดกาญจนสิงหาสน์	ตั้งอยู่หมู่ที่ 18,19 แขวงบางระมาด กรุงเทพมหานคร	เขตตลิ่งชัน
ชุมชนศาลาหลังบ้าน	ตั้งอยู่หมู่ที่ 9,10 แขวงบางระมาด กรุงเทพมหานคร	เขตตลิ่งชัน
ชุมชนหมู่ 1,3 แขวงบางพรหม	ตั้งอยู่หมู่ที่ 1,3 แขวงบางพรหม กรุงเทพมหานคร	เขตตลิ่งชัน
ชุมชนวัดเกาะ	ตั้งอยู่หมู่ที่ 9,10 แขวงบางเข็อกหน้ง กรุงเทพมหานคร	เขตตลิ่งชัน
ชุมชนหมู่ 6 แขวงบางระมาด	ตั้งอยู่หมู่ที่ 6 แขวงบางระมาด กรุงเทพมหานคร	เขตตลิ่งชัน

ชุมชนริมทางรถไฟ ชัยพฤกษ์มาลา	ตั้งอยู่หมู่ที่ 7 ถ.ชัยพฤกษ์ แขวงตลิ่งชัน เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร	
ชุมชนวัดปากน้ำฝั่งเหนือ	ตั้งอยู่แขวงคลองชักพระ แขวงฉิมพลี เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร	
ชุมชนโรงเรียนวัดตลิ่งชัน	ตั้งอยู่หมู่ที่ 8 แขวงตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร	เขตตลิ่งชัน
ชุมชนบ้านลุ่ม	ตั้งอยู่หมู่ที่ 8 แขวงตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร	เขตตลิ่งชัน
ชุมชนหมู่บ้านเจ้าพระยา	ตั้งอยู่หมู่ที่ 8 แขวงตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร	เขตตลิ่งชัน
ชุมชนวัดสมรโกฏิ	ตั้งอยู่หมู่ที่ 11 แขวงฉิมพลี กรุงเทพมหานคร	เขตตลิ่งชัน
ชุมชนวัดเพลงกลางสวน	ตั้งอยู่แขวงบางพรหม กรุงเทพมหานคร	เขตตลิ่งชัน
ชุมชนหมู่บ้าน 2521	ตั้งอยู่หมู่ที่ 5 แขวงฉิมพลี กรุงเทพมหานคร	เขตตลิ่งชัน
ชุมชนคลองบางน้อย	ตั้งอยู่หมู่ที่ 10 แขวงบางเข็อกหน้ กรุงเทพมหานคร	เขตตลิ่งชัน
ชุมชนสองแขวง	ตั้งอยู่แขวงคลองชักพระและหมู่ที่ 2 กรุงเทพมหานคร	เขตตลิ่งชัน
ชุมชนฉิมพลี	ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 แขวงฉิมพลี กรุงเทพมหานคร	เขตตลิ่งชัน

ซึ่งสามารถแบ่งกลุ่มออกไปตามระบบการจัดการด้านการบริหารปกครองตามเขตปกครองได้ดังนี้
เขตตลิ่งชันประกอบด้วย 5 แขวงซึ่งเป็นแขวงที่อยู่ในพื้นที่ศึกษาริมน้ำติดคลองชักพระจำนวน 1 แขวง
ได้แก่ แขวงคลองชักพระ แขวงที่ไม่ได้มีพื้นที่ศึกษาริมน้ำจำนวน 5 แขวงได้แก่ แขวงตลิ่งชัน แขวงฉิมพลี
แขวงบางระมาศ แขวงบางพรหม แขวงบางเข็อกหน้

5. รายชื่อและที่ตั้งของชุมชนในเขตบางกอกใหญ่

ชุมชนวัดหงส์รัตนาราม	ตั้งอยู่ในแขวงวัดอรุณ กรุงเทพมหานคร	เขตบางกอกใหญ่
ชุมชนข้างโรงเรียนพาณิชยการราชดำเนิน	ตั้งอยู่ในแขวงวัดอรุณ กรุงเทพมหานคร	เขตบางกอกใหญ่
ชุมชนวัดนาคกลาง	ตั้งอยู่ในแขวงวัดอรุณ กรุงเทพมหานคร	เขตบางกอกใหญ่
ชุมชนวัดเครือวัลย์	ตั้งอยู่ในแขวงวัดอรุณ กรุงเทพมหานคร	เขตบางกอกใหญ่
ชุมชนปรกอรุณ	ตั้งอยู่ในแขวงวัดอรุณ กรุงเทพมหานคร	เขตบางกอกใหญ่
ชุมชนลานมะขาม – บ้านหม้อ	ตั้งอยู่ในแขวงวัดอรุณ กรุงเทพมหานคร	เขตบางกอกใหญ่
ชุมชนวัดโมลีโลกยาราม	ตั้งอยู่ในแขวงวัดอรุณ กรุงเทพมหานคร	เขตบางกอกใหญ่
ชุมชนอนันตภูมิ	ตั้งอยู่ในแขวงวัดอรุณ กรุงเทพมหานคร	เขตบางกอกใหญ่
ชุมชนวัดใหม่พิเรนทร์	ตั้งอยู่ในแขวงวัดท่าพระ กรุงเทพมหานคร	เขตบางกอกใหญ่
ชุมชนหลังวัดใหม่พิเรนทร์	ตั้งอยู่ในแขวงวัดท่าพระ กรุงเทพมหานคร	เขตบางกอกใหญ่
ชุมชนตรอกตาแทน	ตั้งอยู่ในแขวงวัดท่าพระ กรุงเทพมหานคร	เขตบางกอกใหญ่
ชุมชนหลังโรงกรองน้ำภาษีเจริญ	ตั้งอยู่ในแขวงวัดท่าพระ กรุงเทพมหานคร	เขตบางกอกใหญ่
ชุมชนวัดท่าพระ	ตั้งอยู่ในแขวงวัดท่าพระ กรุงเทพมหานคร	เขตบางกอกใหญ่
ชุมชนโค้งกระเทียม	ตั้งอยู่ในแขวงวัดท่าพระ กรุงเทพมหานคร	เขตบางกอกใหญ่

ชุมชนซอยสมบุญพัฒนา	ตั้งอยู่ในแขวงวัดท่าพระ กรุงเทพมหานคร	เขตบางกอกใหญ่
ชุมชนหลังโรงเคลีอบ	ตั้งอยู่ในแขวงวัดท่าพระ กรุงเทพมหานคร	เขตบางกอกใหญ่
ชุมชนริมคลองบางกอกใหญ่	ตั้งอยู่ในแขวงวัดท่าพระ กรุงเทพมหานคร	เขตบางกอกใหญ่
ชุมชนหลังโรงเรียนเสสะเวช	ตั้งอยู่ในแขวงวัดท่าพระ กรุงเทพมหานคร	เขตบางกอกใหญ่
ชุมชนเพชรเกษม 1	ตั้งอยู่ในแขวงวัดท่าพระ กรุงเทพมหานคร	เขตบางกอกใหญ่
ชุมชนปลายซอยศักดิ์เจริญ	ตั้งอยู่ในแขวงวัดท่าพระ กรุงเทพมหานคร	เขตบางกอกใหญ่
ชุมชนวัดดีดวด	ตั้งอยู่ในแขวงวัดท่าพระ กรุงเทพมหานคร	เขตบางกอกใหญ่
ชุมชนตรอกกระเจก	ตั้งอยู่ในแขวงวัดท่าพระ กรุงเทพมหานคร	เขตบางกอกใหญ่
ชุมชนวัดประดู่ฉิมพลี	ตั้งอยู่ในแขวงวัดท่าพระ กรุงเทพมหานคร	เขตบางกอกใหญ่
ชุมชนศาลเจ้าพ่อตก	ตั้งอยู่ในแขวงวัดท่าพระ กรุงเทพมหานคร	เขตบางกอกใหญ่
ชุมชนวัดราชสิทธิาราม	ตั้งอยู่ในแขวงวัดท่าพระ กรุงเทพมหานคร	เขตบางกอกใหญ่
ชุมชนพัฒนาอยู่สุข	ตั้งอยู่ในแขวงวัดอรุณ กรุงเทพมหานคร	เขตบางกอกใหญ่
ชุมชนข้างโรงเรียนเสสะเวช	ตั้งอยู่ในแขวงวัดท่าพระ กรุงเทพมหานคร	เขตบางกอกใหญ่
ชุมชนซอยเจริญสุขนิทวงศ์ 9	ตั้งอยู่ในแขวงวัดท่าพระ กรุงเทพมหานคร	เขตบางกอกใหญ่
ชุมชนวัดสังข์กระจาย	ตั้งอยู่ในแขวงวัดท่าพระ กรุงเทพมหานคร	เขตบางกอกใหญ่

ชุมชนวัดใหม่วิเชียร	ตั้งอยู่ในแขวงวัดท่าพระ กรุงเทพมหานคร	เขตบางกอกใหญ่
ชุมชนรวมพล	ตั้งอยู่ในแขวงวัดท่าพระ กรุงเทพมหานคร	เขตบางกอกใหญ่
ชุมชนซอยจำเนียรสุข 3	ตั้งอยู่ในแขวงวัดท่าพระ กรุงเทพมหานคร	เขตบางกอกใหญ่
ชุมชนเกษจำเริญ	ตั้งอยู่ในแขวงวัดท่าพระ กรุงเทพมหานคร	เขตบางกอกใหญ่
ชุมชนลานโพธิ์	ตั้งอยู่ในแขวงวัดท่าพระ กรุงเทพมหานคร	เขตบางกอกใหญ่

ซึ่งสามารถแบ่งกลุ่มออกไปตามระบบการจัดการด้านการบริหารปกครองตามเขตปกครองได้ดังนี้
เขตตลิ่งชันประกอบด้วย 2 แขวงเป็นพื้นที่แขวงที่ติดคลองบางกอกใหญ่ได้แก่ แขวงท่าพระ และแขวง
วัดอรุณ

6. รายชื่อและที่ตั้งของชุมชนในเขตภาษีเจริญ

ชุมชนหมู่บ้านพัฒนา หมู่ 7 บางหว้า	ตั้งอยู่ในแขวงบางหว้า กรุงเทพมหานคร	เขตภาษีเจริญ
ชุมชนสุภัทรวชิบาล	ตั้งอยู่ในแขวงบางหว้า กรุงเทพมหานคร	เขตภาษีเจริญ
ชุมชนวัดรางบัว	ตั้งอยู่ในแขวงบางหว้า กรุงเทพมหานคร	เขตภาษีเจริญ
ชุมชนเพชรเกษม 40	ตั้งอยู่ในแขวงบางหว้า กรุงเทพมหานคร	เขตภาษีเจริญ
ชุมชนหน้าวัดโคกอน	ตั้งอยู่ในแขวงบางหว้า กรุงเทพมหานคร	เขตภาษีเจริญ
ชุมชนแม่წყ่า	ตั้งอยู่ในแขวงบางหว้า กรุงเทพมหานคร	เขตภาษีเจริญ

ชุมชนคลองตาแป้น	ตั้งอยู่ในแขวงบางหว้า กรุงเทพมหานคร	เขตภาษีเจริญ
ชุมชนคานเรือ	ตั้งอยู่ในแขวงบางหว้า กรุงเทพมหานคร	เขตภาษีเจริญ
ชุมชนเพชรเกษม 42	ตั้งอยู่ในแขวงบางหว้า กรุงเทพมหานคร	เขตภาษีเจริญ
ชุมชนเพชรเกษม 44	ตั้งอยู่ในแขวงบางหว้า กรุงเทพมหานคร	เขตภาษีเจริญ
ชุมชนหลังวัดรางบัว	ตั้งอยู่ในแขวงบางหว้า กรุงเทพมหานคร	เขตภาษีเจริญ
ชุมชนหมู่บ้านดวงทอง	ตั้งอยู่ในแขวงบางหว้า กรุงเทพมหานคร	เขตภาษีเจริญ
ชุมชนเพชรเกษม 58	ตั้งอยู่ในแขวงบางด้วน กรุงเทพมหานคร	เขตภาษีเจริญ
ชุมชนริมคลองราชมนตรี หมู่ 11	ตั้งอยู่ในแขวงบางด้วน กรุงเทพมหานคร	เขตภาษีเจริญ
ชุมชนริมคลองราชมนตรี หมู่ 10	ตั้งอยู่ในแขวงบางด้วน กรุงเทพมหานคร	เขตภาษีเจริญ
ชุมชนวัดจันทร์ประดิษฐาราม เขต 1 หมู่ 1	ตั้งอยู่ในแขวงบางด้วน กรุงเทพมหานคร	เขตภาษีเจริญ
ชุมชนวัดจันทร์ประดิษฐาราม เขต 1 หมู่ 3	ตั้งอยู่ในแขวงบางด้วน กรุงเทพมหานคร	เขตภาษีเจริญ
ชุมชนวัดจันทร์ประดิษฐาราม เขต 1 หมู่ 7	ตั้งอยู่ในแขวงบางด้วน กรุงเทพมหานคร	เขตภาษีเจริญ
ชุมชนหลังโรงเรียนสาธิตศึกษา	ตั้งอยู่ในแขวงบางด้วน กรุงเทพมหานคร	เขตภาษีเจริญ
ชุมชนเพชรเกษม 56	ตั้งอยู่ในแขวงบางด้วน กรุงเทพมหานคร	เขตภาษีเจริญ

ชุมชนวัดจันทร์ประดิษฐาราม เขต 2	ตั้งอยู่ในแขวงบางด้วน กรุงเทพมหานคร	เขตภาษีเจริญ
ชุมชนวัดจันทร์ประดิษฐาราม เขต 3	ตั้งอยู่ในแขวงบางด้วน กรุงเทพมหานคร	เขตภาษีเจริญ
ชุมชนวัดจันทร์ประดิษฐาราม เขต 4	ตั้งอยู่ในแขวงบางด้วน กรุงเทพมหานคร	เขตภาษีเจริญ
ชุมชนวัดจันทร์ประดิษฐาราม เขต 5	ตั้งอยู่ในแขวงบางด้วน กรุงเทพมหานคร	เขตภาษีเจริญ
ชุมชนเทพประทาน	ตั้งอยู่ในแขวงบางด้วน กรุงเทพมหานคร	เขตภาษีเจริญ
ชุมชนข้างวัดโตนด	ตั้งอยู่ในแขวงบางแวก กรุงเทพมหานคร	เขตภาษีเจริญ
ชุมชนคลองยายเทียบฝั่งใต้	ตั้งอยู่ในแขวงบางแวก กรุงเทพมหานคร	เขตภาษีเจริญ
ชุมชนนวมประดิษฐ์	ตั้งอยู่ในแขวงบางแวก กรุงเทพมหานคร	เขตภาษีเจริญ
ชุมชนพุน้ำเปีย	ตั้งอยู่ในแขวงคลองขวาง กรุงเทพมหานคร	เขตภาษีเจริญ
ชุมชนเจริญวิถี	ตั้งอยู่ในแขวงคลองขวาง กรุงเทพมหานคร	เขตภาษีเจริญ
ชุมชนหลังวัดคูหาสวรรค์	ตั้งอยู่ในแขวงคูหาสวรรค์ กรุงเทพมหานคร	เขตภาษีเจริญ
ชุมชนข้างวัดบางแวก	ตั้งอยู่ในแขวงคูหาสวรรค์ กรุงเทพมหานคร	เขตภาษีเจริญ

ซึ่งสามารถแบ่งกลุ่มออกไปตามระบบการจัดการด้านการบริหารปกครองตามเขตปกครองได้ดังนี้คือ เขตภาษีเจริญประกอบด้วย 7 แขวงซึ่งเป็นแขวงพื้นที่ศึกษาที่ติดคลองชักพระและคลองบางกอกใหญ่จำนวน 2 แขวงได้แก่ แขวงคูหาสวรรค์ แขวงปากคลองภาษีเจริญ แขวงที่ไม่ได้มีพื้นที่ติดคลองศึกษาจำนวน 5 แขวงได้แก่ แขวงบางแวก แขวงบางจาก แขวงบางหว้า แขวงคลองขวาง แขวงบางด้วน

ภาคผนวก ข

เทศกาลทางวัฒนธรรมในพื้นที่ศึกษา

1. พระราชพิธีทอดพระกฐินทางชลมารค

เมื่อพ้นจากเทศกาลออกพรรษา จะเป็นช่วงเวลาทอดกฐิน ซึ่งพระมหากษัตริย์จะพระราชทานผ้าพระกฐินแก่วัดต่างๆ พระราชพิธีทอดพระกฐินทางชลมารคเป็นพระราชพิธีเก่าแก่ โดยพระมหากษัตริย์จะเสด็จพระราชดำเนินโดยขบวนเรือพระราชพิธีแบบโบราณจำนวน 52 ลำ ตามลำน้ำเจ้าพระยาไปยังวัดอรุณราชวรารามเพื่อพระราชทานผ้าพระกฐินแก่วัดดังกล่าว ซึ่งจะมีความงดงามทั้งกระบวนเรือ การแห่เรือ ท่วงท่าของพลประจำเรือ พระราชพิธีนี้ได้ขาดหายไปนานและได้รับการรื้อฟื้นขึ้นใหม่ในรัชกาลปัจจุบัน

2. เทศกาลชักพระวัดนางชี

งานชักพระวัดนางชีจัดขึ้นในวันแรม 2 ค่ำ เดือน 12 ของทุกปี นับเป็นวัดแห่งเดียวในกรุงเทพฯ ที่มีงานบุญนี้ โดยเป็นการอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุและพระธาตุสาวกลงเรือ ขบวนเรือเริ่มจากคลองด่านหน้าวัดไปเข้าคลองบางกอกใหญ่และคลองบางกอกน้อยจนถึงวัดไถ่เตี้ยที่ตลิ่งชันขากลับแห่ไปทางปากคลองบางกอกน้อยเข้าแม่น้ำเจ้าพระยา แล้ววกเข้าคลองบางหลวงที่หน้าวัดกัลยาณมิตรมุ่งหน้ากลับวัดนางชี จากเส้นทางเป็นการแห่รอบเกาะบางกอกน้อยหรือเมืองธนบุรีในอดีต ในอดีตงานชักพระวัดนางชีเป็นงานเทศกาลประจำปีที่ครึกครื้นใหญ่โตที่สุดของชาวฝั่งธนบุรี เรือที่ร่วมขบวนแห่จะมีหลายลำและที่แบบแตกต่างกันไป มีการตกแต่งหัวเรือท้ายเรืออย่างงดงาม บางลำจะมีมหรสพ เช่น ลิเก ละคร ปี่พาทย์บรรเลง เล่นกระต๊วแทงเสื่อ เล่นเพลงเรือเป็นที่สนุกสนาน ชาวบ้านสองฝั่งคลองจะออกมาชมการพระราชพิธีที่หน้าบ้านบ้าน บ้างก็พายเรือมารับหรือชักพระร่วมขบวนแห่ไปด้วย ซึ่งเชื่อกันว่าคนที่ช่วยชักพระจะเกิดมีสิริมงคล และมีการแข่งเรือหน้าวัดนางชี

3. งานแห่พระอิศวรทรงโค

ในวันแรม 7 ค่ำ เดือน 12 จะจัดให้มีงานแห่พระอิศวรทรงโคหรือชาวบ้านเรียกอีกชื่อหนึ่งว่าพระมเหศวรทรงโค ซึ่งเป็นพระศักดิ์สิทธิ์ประจำวัด โดยอัญเชิญลงเรือแห่เข้าคลองดาวคะนองต่อคลองบางหลวงไปออกเจ้าพระยาแล้วจึงวกกลับเข้าวัดแต่ปัจจุบันได้เปลี่ยนการแห่ทางน้ำมาเป็นการแห่ทางบกแทนเนื่องจากการตัดถนนและสร้างสะพานทำให้ไม่สะดวกต่อขบวนแห่ โดยใช้เส้นทางสุขสวัสดิ์ บางปะกอก บางบอน วงเวียนใหญ่แทน

4 งานแห่หลวงพ่อกessler วัดท่าพระ

งานแห่หลวงพ่อกesslerวัดท่าพระ เป็นงานเทศกาลที่ได้รับความนิยมจากชาวฝั่งธนบุรีเป็นอย่างมาก โดยจัดขึ้นในวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 5 พร้อมกับงานฉลองอีกจำนวน 9 วัน เนื่องจากหลวงพ่อกesslerเป็นที่พึ่งยึดเหนี่ยวทางใจของชาวบ้านในแถบนั้น และชาวฝั่งธนบุรีโดยทั่วไป

5 งานเทศกาลสงกรานต์บ้านมอญ

พื้นที่ฝั่งธนบุรีไม่เพียงแต่เป็นชุมชนเก่าแก่แต่ยังคงเคยเป็นราชธานีมาก่อน และมีผู้เข้ามาตั้งถิ่นฐานหลากหลายชนชาติรวมทั้งชาวมอญที่ตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ในพื้นที่ฝั่งธนบุรี แต่ในปัจจุบันที่ยังคงรวมตัวกันเป็นชุมชนมีเหลือเพียง 2 แห่ง ได้แก่ที่บางกระดี่กับบางไส้ไก่ โดยเฉพาะชุมชนบางกระดี่เป็นชุมชนใหญ่ที่มีที่ตั้งอยู่ชายขอบเมือง ที่ความเจริญยังแทรกตัวเข้าไปไม่มากนัก งานบุญประเพณีของชาวมอญมีการสืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่อง อาทิ งานบุญสงกรานต์ ที่มีผู้คนเดินทางมาร่วมทำบุญที่วัดเป็นจำนวนมาก

6 งานเทศกาลทิ้งกระจาดวัดกัลยาณ

งานประเพณีทิ้งกระจาดเป็นงานที่จัดกันทั่วไปตามชุมชนชาวจีนในช่วงกลางเดือนเจ็ดของชาวจีน โดยเชื่อกันว่าช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงที่ประตูมโหฬารเปิดให้ภูตผีที่ไม่มีญาติมารับส่วนบุญบนโลกมนุษย์ปีละครั้ง และวัดกัลยาณมิตรที่ตั้งอยู่ในย่านชุมชนกุฎีจีน ซึ่งเป็นย่านชาวจีนเก่าแก่ในฝั่งธนบุรีจะจัดงานประเพณีนี้ขึ้นที่ลานหน้าพระอุโบสถทุกปี และเป็นงานทิ้งกระจาดที่ใหญ่กว่าแห่งอื่นในฝั่งธนบุรี และในช่วงเทศกาลตรุษจีนจะมีชาวจีนและชาวไทยเชื้อสายจีนมากราบไหว้หลวงพ่อกesslerที่วัดแห่งนี้ที่เคารพนับถือ เพื่ออธิษฐานขอให้เกิดความเป็นสิริมงคลแก่ตนและครอบครัวในวันตรุษจีนซึ่งถือว่าเป็นวันขึ้นปีใหม่ของชาวจีน

7 งานเทศกาลออกบวชที่เจริญพาศน์

กุฎีเจริญพาศน์เป็นศาสนสถานของมุสลิมนิกายชีอะห์หรือที่เรียกกันว่าแขกเจ้าเซ็นในฝั่งธนบุรี แม้ในปัจจุบันสืบทอดย้ายไปจากชุมชน แต่ระเบียบทางศาสนาที่เคร่งครัดและพื้นฐานที่ตั้งของชุมชนเก่าแก่ จึงยังคงมีการจัดงานดังกล่าวสืบทอดติดต่อกันมาอย่างต่อเนื่อง โดยเป็นงานออกบวชหลังสิ้นสุดการถือศีลอดในเดือนรอมฎอน โดยจะมีชาวมุสลิมนิกายชีอะห์มาร่วมพิธีกันอย่างเนืองแน่น

8 งานเทศกาลถอดพระวัดช่างตาครุฑ

บริเวณที่ตั้งของวัดช่างตาครุฑจะเป็นชุมชนของสืบทอดคาทอลิกกุฎีจีน ที่เป็นชุมชนคริสตังที่เก่าแก่ที่สุดของฝั่งธนบุรี เมื่อถึงวันศุกร์ศักดิ์สิทธิ์ในเทศกาลอีสเตอร์ วัดจะจัดให้มีพิธีถอดพระเพื่อรำลึกถึงวันที่พระเยซูทรงถูกทรมานและสิ้นพระชนม์บนไม้กางเขน หรือที่เรียกกันว่าพิธีกรรมกางเขนอันศักดิ์สิทธิ์ นับว่ามี

ความสำคัญเช่นเดียวกับวันฉลองคริสต์สมภพหรือคริสต์มาส นอกจากนี้จะจัดงานที่วัดข้างตาคูู้สแล้ว ยังมีการจัดงานดังกล่าวที่วัดคอนเซ็ปชัน และวัดกาลหว่าร์ด้วย

9 เทศกาลทำบุญที่ศาลาโรงธรรมบ้านปูน

ในธรรมเนียมไทยโบราณจะมีการสร้างศาลาไว้สำหรับผู้เดินทางได้แวะพักผ่อนระหว่างการเดินทาง และคนในย่านนั้นก็ใช้เป็นที่พักผ่อนปะทำกิจกรรม เช่น ทำบุญเลี้ยงพระ ฟังเทศน์ หรือเป็นที่สอนปรีชาธรรมให้กับพระสงฆ์สามเณร หรือตั้งศพบำเพ็ญกุศล โดยศาลาโรงธรรมจะมีรูปแบบและขนาดแตกต่างกันไปในอดีตย่านวังหลังจะมีศาลาโรงธรรมตั้งอยู่หลายแห่ง เช่น ศาลาดันจันท์ ศาลาน้ำร้อน เป็นต้น ศาลาโรงธรรมบ้านปูนสร้างโดยตระกูลธนະภูมิ-ตระกูลเก่าแก่ที่เป็นเจ้าของเตาปูนในบ้านปูน ในอดีตช่วงเทศกาลเข้าพรรษามีการจัดให้มีพระธรรมเทศนาตอนเย็นทุกวันกับนิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์และเลี้ยงพระเข้าโดยเฉพาะวันพระ โดยการเทศนาจะมีผู้รับเป็นเจ้าภาพหมุนเวียนกันไป ภายหลังได้มีการเปลี่ยนการทำบุญกระทำโดยทำกันเฉพาะวันพระในช่วงเทศกาลเข้าพรรษาเท่านั้น และปัจจุบันได้เปลี่ยนจากวันพระมาเป็นวันอาทิตย์แทนทั้งนี้เพื่อความสะดวก

กิจกรรมประเพณีในรอบปีและพิธีกรรมทางศาสนาของพื้นที่กรณีศึกษาชุมชนกุฎีจีน

กิจกรรมประเพณีในรอบปี

1. ปีใหม่ จะมีกิจกรรมเล่นสนุกสนานบริเวณลานหน้าโบสถ์
2. คริสมาสต์ มีการเล่นเกมส์ ออกร้านขายของกันที่ลานหน้าโบสถ์
3. อีสเตอร์ วันที่พระเยซูจะถูกตรึงกางเขน มีการแห่พระเยซูทำพิธีที่ลานหน้าโบสถ์
4. วันฉลองวัด อาทิตย์ที่ 2 ของเดือนกันยา มีการใช้พื้นที่หน้าวัดมาทำพิธีทางศาสนา มีขบวนแห่มาที่ลานหน้าโบสถ์
5. วันแห่แม่พระรอบโบสถ์ มีทุกวันเสาร์สิ้นเดือน ท่านบาทหลวงอดีตกำหนดให้มีพิธีนี้ทุกเดือน ปัจจุบันได้ยกเลิกพิธีนี้แล้ว

พิธีกรรมทางศาสนาประจำวัน

1. พิธีมิสซา ทำพิธีมิสซาทุกวัน
วันจันทร์-วันเสาร์ สองรอบ เข้า 6.00 น. เย็น 19.00 น.
วันอาทิตย์ สามรอบ เข้า 6.00 น. สาย 8.30 น. เย็น 19.00 น.

หมายเหตุ คนในชุมชนที่นับถือศาสนาคริสต์ถ้าวันอาทิตย์ไม่ว่างทำพิธีก็สามารถมาวันเสาร์เย็นแทนได้ ถ้าไม่มาถือว่าบาป

2. งานแต่งงาน

มีพิธีเหมือนการแต่งงานชาวคริสต์ทั่วไป ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนก็มาแต่งงานที่โบสถ์ข้างตาคูร์สแห่งนี้ด้วย ชาวคาทอลิกภายนอกก็สามารถมาแต่งงานที่โบสถ์แห่งนี้ได้ แต่ต้องแสดงหลักฐานการเป็นคาทอลิกให้ท่านบาทหลวงด้วย โบสถ์ข้างตาคูร์สนี้มีผู้นิยมมาแต่งงานที่นี้เสมอเนื่องจากเป็นโบสถ์ที่สวยงาม ปัจจุบันคู่สมรสที่จะแต่งงานมักจะตกลงกันตามสะดวกกว่าจะแต่งงานที่โบสถ์แห่งไหน แต่โดยมากแล้วก็จะแต่งในโบสถ์ที่ตนเองไปอยู่ประจำ

ภาคผนวก ค.

สถานที่ท่องเที่ยวบริเวณพื้นที่ศึกษาส่วนเกาะรัตนโกสินทร์

ท่าพระจันทร์และถนนพระจันทร์

บริเวณนี้ในอดีตเป็นวังของกรมหลวงประจักษ์ ศิลปาคม ต่อมาได้ถวายที่ดินให้กับพระคลังข้างที่ ปัจจุบันอยู่ในความดูแลของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ โดยให้เอกชนเช่าพื้นที่ทำท่าเรือข้ามฟากระหว่างฝั่งพระนครและฝั่งธนบุรี มีถนนพระจันทร์เป็นเส้นทางเชื่อมต่อจากท่าพระจันทร์ไปยังสนามหลวงเดิมเป็นถนนทางเดินเท้ามีกำแพงวังหน้าด้านทิศใต้หลงเหลืออยู่ในปัจจุบัน ปัจจุบันเป็นแหล่งที่รู้จักกันดีในเรื่องเป็นแหล่งรวมการซื้อขายพระเครื่อง ซึ่งเกิดขึ้นประมาณ 20 ปี มีร้านค้าและแผงเช่าประมาณ 200 ร้าน

ท่าช้างวังหลวง

เชื่อกันว่าในสมัยรัชกาลที่ 1 เป็นท่าสำหรับอาบน้ำและเป็นท่ารับช้างเผือก ปัจจุบันอยู่ในความดูแลของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ เป็นท่าเรือข้ามฟากตลาดสด และร้านค้า ตั้งอยู่เรียงรายลักษณะเป็นตึกแถวโบราณสร้างในสมัยรัชกาลที่ 5 ที่คงสภาพตามสถาปัตยกรรมเดิม ชื่อเรียกทางราชการเรียกว่าท่าพระเนื่องมาจากมีการชลอพระศรีศากยมุนีจากสุโขทัยมาขึ้นที่นี่ และนำไปประดิษฐานที่วัดสุทัศน์เทพวราราม

ตึกแถวถนนมหาธาตุ บริเวณท่าช้างวังหลวง

ตั้งอยู่ริมถนนมหาธาตุ สร้างในสมัยรัชกาลที่ 5 บริเวณนี้สมัยรัชกาลที่ 3 เคยพระราชทานแก่ขุนสุนทรโวหาร (สุนทรภู่) ต่อมาถูกเวนคืนเมื่อสุนทรภู่ถูกปลดจากตำแหน่ง ครั้งสมัยรัชกาลที่ 5 จึงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างตึกแถวสูง 2 ชั้น หลังคาปั้นหยามุงกระเบื้องว่าง มีกระบังหน้าอาคารเป็นปูนปั้นนูนต่ำลายดอกไม้ คล้ายดอกบัว ประดับด้านข้างทั้งสองด้วยแจกันปูนปั้น คอสองหน้าต่างรูปโค้งครึ่งวงกลม ช่องลมหน้าต่างฉลุลายสวยงาม พื้นเดิมปูกระเบื้องลาย ปัจจุบันเป็นร้านค้าร้านอาหาร ซึ่งบางร้านเป็นร้านเก่าแก่ เช่นร้านอาหารท่งแสงหลีขายอาหารระดับเซเลบ์ชวนิม คือ เปาะเปี๊ยะสดหน้าปู และก๋วยเตี๋ยวเปิดตุ๋น เปิดขายมาประมาณ 40 ปี

ทำราชวรดิษฐ์ และพระที่นั่งราชกิจวินิจฉัย

ในสมัยรัชกาลที่ 1 เรียกว่า พระฉนวนน้ำ ประจำทำพระราชวังหลวง ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 2 ทรงโปรดให้สร้างพระตำหนักน้ำ และรัชกาลที่ 4 ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างเป็นหมู่พระที่นั่ง 4 องค์ ได้แก่ พระที่นั่งหลังคณพิมาน พระที่นั่งทิพยอันประเสริฐแห่งราชการ ปัจจุบันคงเหลือเพียงพระที่นั่งราชกิจวินิจฉัยเพียงองค์เดียวเท่านั้น

ทำโรงไม้ หรือทำคลังสินค้า

ตั้งอยู่บริเวณท้ายพระบรมมหาราชวัง ซึ่งปัจจุบันเป็นที่ตั้งของกรมการค้าภายใน เป็นท่าที่มีการขนส่งสินค้ามากแห่งหนึ่ง โดยเฉพาะสินค้าที่เป็นของหลวง และได้พัฒนาจนมาเป็นตลาดโรงไม้ เดิมบริเวณนี้เป็นโรงไม้หิน ต่อมาได้สร้างเป็นท่าไม้แพขึ้นและได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเป็นท่าคอนกรีตในปัจจุบัน

ท่าเตียน

เดิมบริเวณท่าเตียนเคยเป็นวังที่ประทับของเจ้านายในสมัยรัชกาลที่ 1 ต่อมาเกิดเพลิงไหม้จนเตียนโล่งจึงเรียกกันติดปากว่า “ท่าเตียน” จนกระทั่งรัชกาลที่ 4 ได้มีการสร้างศาลต่างประเทศและที่พำนักของชาวต่างชาติ ท่าเตียนอยู่ใกล้กับท่าโรงไม้ เป็นท่าที่เป็นจุดรับส่งทั้งคนและสินค้าที่สำคัญมากแห่งหนึ่ง โดยเฉพาะเมื่อมีการขยายพระบรมมหาราชวังและตลาดท้ายสนมมารวมกันที่ตลาดท่าเตียน ปัจจุบันเป็นท่าเรือข้ามฟากไปท่าวัดอรุณราชวรารามและท่าเรือด่วนประจำแม่น้ำเจ้าพระยา

บ้านจักรพงษ์ และมูลนิธิโลกสีเขียว

บ้านจักรพงษ์ เดิมเป็นวังของพระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ ปัจจุบันเป็นที่พักอาศัยของ ม.ร.ว.นริศรา จักรพงษ์ พระธิดา (สร้างในสมัย ร. 5) บ้านจักรพงษ์เป็นบ้านพักอาศัยส่วนบุคคล และในบริเวณบ้านเป็นที่ตั้งของสำนักพิมพ์ปริเวอร์บุ๊กส์และมูลนิธิโลกสีเขียว ในพระอุปถัมภ์ของสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยณิวัฒนากรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ จัดตั้งโดย ม.ร.ว. นริศรา จักรพงษ์ และดำเนินกิจกรรมต่างๆ เช่น หนังสือ “โลกสีเขียว” ศูนย์ข้อมูลค้นคว้าเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

โรงเรียนราชินี

เป็นโรงเรียนสตรีเก่าแก่ของเมืองไทยแห่งหนึ่งเดิมชื่อ โรงเรียนสุนันทาลัย จากที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้สร้างตึกสุนันทาลัยขึ้นในปี พ.ศ. 2463 เพื่อเป็นอนุสรณ์แด่สมเด็จพระนางเจ้าสุนันทา กุมารีรัตน์ ซึ่งสิ้นพระชนม์เพราะอุบัติเหตุเรือล่ม จากนั้นโรงเรียนก็มีการขยายกิจการเจริญก้าวหน้าเป็นลำดับจนเป็นโรงเรียนราชินีในปัจจุบัน สำหรับตึกสุนันทาลัยนั้นบางแห่งก็เรียกว่าตึกเซมินารี ตามชื่อที่จารึกอยู่ด้านหน้าอาคารสุนันทาลัย (ROYAL SEMINARY-หมายถึงโรงเรียนหลวงหรือโรงเรียนที่

พระมหากษัตริย์โปรดเกล้าฯให้สร้าง) ที่อยุธยาแม่น้ำเจ้าพระยา สมเด็จพระปรมิทธมหาจุฬาลงกรณ์พระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นในปีมะโรง โทศก 1452

สะพานเจริญรัช 31

เป็นสะพานคอนกรีตเสริมเหล็กทอดข้ามคลองหลอด โดยเชื่อมถนนจักรเพชรเข้ากับถนนมหาธาตุหน้าสถานี
ตำรวจนครบาลพระราชวังเป็นสะพานแรกในชุดเจริญต่างๆ โดยสร้างในปีแรกที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎ
เกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นครองราชย์สมบัติในขณะที่มีพระชนมายุ 31 พรรษา ดังนั้นจึงมีชื่อว่า “เจริญรัช 31”
ลักษณะเด่นของสะพานอยู่ที่ฝั่งของสะพานซึ่งมีขอบสะพานทั้งสองข้างเป็นรูปครึ่งวงกลม ส่วนลูกกรง
สะพานทั้งสองข้างเป็นปูนปั้นรูปเสื่อพายืดพระขรรค์ บริเวณกึ่งกลางราวสะพานมีป้ายประดิษฐานพระ
นามาภิไธย ย่อว่า ว.ป.ร. และชื่อสะพาน

พระราชอุทยานสราญรมย์

เป็นพื้นที่ส่วนหน้าของพระราชวังสราญรมย์ สร้างในสมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อปีพ.ศ. 2417 ปัจจุบันใช้เป็น
สวนสาธารณะอยู่ในความดูแลของกรุงเทพมหานคร

สะพานมอญ

เป็นสะพานข้ามคลองคูเมืองเดิมตรงด้านหลังวัดราชบพิธและพระราชวังสราญรมย์ สร้างโดยชาวมอญใน
สมัยรัชกาลที่ 3 ตัวสะพานเป็นไม้ขนาดใหญ่และหนา เชิงสะพานทั้งสองข้างก่ออิฐถือปูน ต่อมาในสมัย
รัชกาลที่ 6 ได้รื้อของเดิมออกแล้วสร้างใหม่เป็นคอนกรีตเสริมเหล็กอย่างง่าย ๆ ความงามของสะพานอยู่ที่
ราวสะพานลูกกรงเหล็กดัดลวดลายแบบอาร์ตนูโว (ART NUVEAU)

ศาลเจ้าพ่อหอกลอง

สร้างขึ้นเมื่อพ.ศ. 2509 ตั้งอยู่ภายในกรมการรักษาดินแดน เพื่อไว้เคารพสักการะและระลึกถึงเจ้าพ่อ
หอกลอง ซึ่งเป็นผู้แจ้งข่าวและบอกเวลาด้วยการตีกลอง ในสมัยรัชกาลที่ 1 หอกลองตั้งอยู่หน้าวัดพระเชตุ
พนฯ แต่ถูกรื้อออกไปในสมัยรัชกาลที่ 5 ในปัจจุบันได้มีการรื้อฟื้นความเป็นมาของกลองแจ้งเหตุ 3 ใบคือ
ย่าพระสุรสีห์สำหรับบอกเวลา อัคคีพินาศแจ้งเหตุเพลิงไหม้ และพิฆาตไพร่แจ้งเหตุสงคราม

สะพานอุบลรัตน์

รัชกาลที่ 6 ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นเพื่อเป็นที่ระลึกแก่พระองค์เจ้าอุบลรัตน์นารีนาถ พระอรรคชายาเธอ
ในรัชกาลที่ 5 สะพานนี้อยู่ที่ปลายถนนบ้านหม้อข้ามคลองคูเมืองเดิม มีลักษณะเป็นสะพานคอนกรีต มีฝั่ง
โค้งเป็นรูปครึ่งวงกลม ลูกกรงเป็นลูกมะหวดกลมที่มีทรวดทรงและลายประดับแบบไทย

สะพานปึกน

สะพานปึกนหรือสะพานหมู่นี้สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระราชทานทรัพย์ส่วนหนึ่งสร้างเพื่อเฉลิมพระชนมายุครบ 50 ปี เมื่อพ.ศ. 2454 ลักษณะเป็นสะพานทางเดินทำด้วยคอนกรีตเสริมเหล็กคูเบา บาง จุดเด่นของสะพานอยู่ที่เสาสี่มุมสะพานแบบคลาสสิกเซาะร่อง หัวเสาเป็นทรงถ้วยประดับช่อมาลา

อนุสาวรีย์สหชาติหรืออนุสาวรีย์หมู

บริเวณเชิงสะพานปึกนด้านวัดราชประดิษฐฯ มีอนุสาวรีย์หมูหล่อด้วยโลหะประดิษฐานอยู่ หมายถึงผู้ที่เกิดปึกนปีเดียวกับสมเด็จพระศรีพัชรินทราฯ ได้แก่ สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ พระยาพิพัฒน์โกษา และพระยาราชสงคราม ร่วมกันสร้างขึ้น

สะพานหก

เป็นสะพานไม้หกได้ เรียกกันว่าสะพานหกแบบวิลันดา ใช้กันในสมัยรัชกาลที่ 4 ต่อรัชกาลที่ 5 ตอนต้น สะพานหกที่เห็นในปัจจุบันอยู่ที่หน้ากระทรวงมหาดไทย สำหรับข้ามคูคลองคูเมืองเดิม เป็นสะพานที่สร้างขึ้นใหม่ตามภาพถ่ายหลักฐานเดิม

กระทรวงมหาดไทย

ตัวอาคารเป็นคอนกรีตสูง 2 ชั้น เดิมเรียกว่ากระทรวงนครบาล เริ่มสร้างเป็นอาคารครั้งแรกที่ตึกแถวถนนบำรุงเมืองด้านใต้เชิงสะพานข้างโรงสี เมื่อพุทธศักราช 2439 เป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัสขนาดใหญ่ สร้างครบสี่ด้านเมื่อ พ.ศ. 2458

สะพานข้างโรงสี

สร้างขึ้นเมื่อ ร.ศ. 106 ในสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นสะพานไม้ซุงแข็งแรงแน่นหนา ในสมัยก่อนสะพานที่มีความแข็งแรงพอที่จะให้ช้างเดินข้ามได้จะเรียกว่าสะพานข้างทั้งสิ้น สำหรับสะพานข้างโรงสีนั้นตั้งอยู่ในละแวกโรงสีข้าวจึงเรียกกันว่าสะพานข้างโรงสีใน พ.ศ. 2518 กรุงเทพมหานครปรับปรุงและขยายสะพาน ได้พยายามคงลักษณะรูปแบบเดิมไว้เป็นสะพานคอนกรีตเสริมเหล็กและลูกกรงปูนหล่อโปร่งเบา ที่เสาปลายราวสะพานมีรูปสุนัข หมายถึงปีจอซึ่งเป็นปีที่สร้างสะพานนี้

กรมแผนที่ทหาร

เดิมเป็นพระราชวังสราญรมย์ ปัจจุบันเป็นที่ทำการของกระทรวงการต่างประเทศ ในขณะที่สวนสราญรมย์เรียกว่าโรงเรียนทหารสราญรมย์ ต่อมาได้ใช้เป็นกรมเสนธิการทหารบก และได้เปลี่ยนเป็นกรมแผนที่ทหาร

เมื่อ พ.ศ. 2474 ลักษณะสถาปัตยกรรมทรงโรมัน กระบังและปูนปั้นหน้าอาคารมีลวดลายตราพระเกี้ยวและลายช้างสามเศียร

ตึกแถวริมถนนอัษฎางค์ช่วงก่อนถึงถนนบุญศิริและย่านหลังกระทรวง

เป็นตึกแถว 2 ชั้นประมาณ 10 คูหา สร้างในสมัยรัชกาลที่ 5 มีลักษณะที่บ่งว่าตึกแถวช่วงอื่นๆ บนถนนเดียวกัน เพราะรูปแบบทางสถาปัตยกรรมจะเป็นแบบเดียวกับตึกแถวริมถนนมหาราชบริเวณท่าเตียน คือเป็นแบบยุโรปยุคหลัง แต่ตึกแถวถนนอัษฎางค์ไม่มีคูหาที่ก่อเป็นมุขเหมือนกับบริเวณถนนมหาราช ปัจจุบันตึกแถวบริเวณนี้เป็นร้านค้าขายของประเภทเครื่องไฟฟ้า เครื่องดนตรี และเสื้อผ้าเครื่องแบบทหารที่เป็นที่รู้จักกันดีในชื่อของหลังกระทรวง

สะพานเจริญศรี 34

สร้างใน พ.ศ. 2456 รัชกาลที่ 6 ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างเพื่อเฉลิมพระชนมพรรษา 34 พรรษาเป็นสะพานคอนกรีตเสริมเหล็ก มีเสาปูนหล่อ 4 เสาเป็นรูปพานลวดลายแบบตะวันตก แทนของเสาจารึกเลข 4 หมายถึงปีที่ 4 แห่งการครองราชย์

วัดบูรณศิริมัตถาราม

เป็นพระอารามหลวงชั้นตรีชนิดสามัญ ซึ่งกรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานสำคัญของชาติเมื่อ พ.ศ. 2520 วัดนี้สร้างในสมัยรัชกาลที่ 3 โดยเจ้าพระยาสุรธรรมมนตรี (บุญศิริ) ขณะที่ดำรงตำแหน่งเป็นพระยาพิพัฒน์โกษา และรัชกาลที่ 3 ได้พระราชทานนามให้ว่า “วัดศิริอัมมัตถาราม” ต่อมารัชกาลที่ 4 ได้พระราชทานนามใหม่เป็น “วัดบูรณศิริมัตถาราม” โดยไม่มีใครทราบเหตุผลของการเปลี่ยนชื่อดังกล่าว แต่มีการสันนิษฐานว่าถูกเปลี่ยนโดยพระมหาสมณนิยมในสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ขณะที่ยังดำรงพระยศเป็นกรมหมื่น

พระอุโบสถเป็นอาคารก่ออิฐถือปูน เดิมพื้นเป็นกระเบื้องหน้าวัว แต่ได้รับการบูรณะใหม่ในปี 2451 จึงเปลี่ยนเป็นกระเบื้องซีเมนต์มีลวดลายแทน

พระเจดีย์เป็นเจดีย์ย่อมุมไม้สิบสองก่ออิฐถือปูน โดยรัชกาลที่ 4 ได้พระราชทานทรัพย์ส่วนพระองค์สร้างขึ้น แต่ครั้งหนึ่งพายุได้พัดปลิวยอดพระเจดีย์ให้หักลง พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงสรรพศาสตร์ศุภกิจ จึงประทานเงินเพื่อบูรณะปลิวยอดขึ้นใหม่ และโปรดให้ติดสายล่อฟ้าเพิ่มขึ้นด้วย

อุทกทาน

สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 โดยสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถในรัชกาลที่ 5 โปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยามรราช (ปั้น สุขุม) สร้างขึ้นเพื่อแจกจ่ายน้ำบริสุทธิ์ให้ประชาชนได้ใช้บริโภค รัชกาลที่ 6 จึงได้พระราชทานคำแนะนำให้สร้างเป็นรูปนางพระธรณีบีบมวยผมนั่งอยู่ในชুমเรือแก้ว ซึ่งสมเด็จพระยาปริศนารัตตดิวงส์ได้ทรงออกแบบรูปพระนางธรณีตามพระราชดำริ ส่วนพระยาจินดารังสรรค์ (พลับ) เป็นผู้ออกแบบชุมเรือแก้ว และทำพิธีเปิดให้ใช้ในวันเฉลิมพระชนมพรรษาของสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ คือวันที่ 27 ธันวาคม พ.ศ.2460 ต่อมาในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 มีประชาชนมาขโมยถังอุกพรณ์ที่น้ำต่างๆไป จนทำให้รูปอุทกทานนี้ได้รับความเสียหายมาก จนกระทั่งรัฐบาลในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์จึงได้รับการบูรณะใหม่ รวมทั้งติดตั้งไฟและปรับปรุงบริเวณโดยรอบ จนมีสภาพดังปัจจุบันและอุทกทานนี้ได้กลายเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ มีประชาชนมาสักการบูชาและรอรับน้ำที่ไหลออกมาจากมวยผม เพราะเชื่อกันว่าเป็นน้ำมนต์

สะพานผ่านพิภพลีลา

สร้างใน พ.ศ. 2449 รัชกาลที่ 5 โปรดเกล้าฯ ให้สร้างสะพานขึ้นให้รับกับสะพานมัจฉานรังสรรค์ทางด้านปลายถนนราชดำเนินกลาง ลักษณะสะพานมีความเอียงน้อยมากเกือบเสมอกับระดับถนน รวาลูกทรงสะพานเป็นเหล็กดัดที่มีลวดลายงดงาม ต่อมามีการรื้อปรับปรุงสะพานใหม่หลายครั้ง จนกระทั่งปัจจุบันเหล็กดัดดังกล่าวไม่มีปรากฏให้เห็นอยู่

พระอนุสาวรีย์พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์

พระอนุสาวรีย์แห่งนี้ประดิษฐานบริเวณสนามหน้ากระทรวงยุติธรรม ถนนราชดำเนิน พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ทรงเป็นพระราชโอรสองค์ที่ 14 ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและเจ้าจอมมารดาตลับมีนามเดิมว่า “พระองค์เจ้าวิพัฒน์ศักดิ์” ทรงสำเร็จการศึกษาได้รับปริญญาทางกฎหมายจากประเทศอังกฤษในปี พ.ศ.2439 ได้รับการโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงยุติธรรม พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ทรงปฏิรูปกฎหมาย ทรงวางรากฐานกระบวนการยุติธรรม สร้างความเจริญมั่นคงให้กับศาลยุติธรรมของประเทศไทยในปี พ.ศ. 2440 ได้ทรงริเริ่มจัดตั้งโรงเรียนกฎหมายขึ้นเป็นครั้งแรก ตลอดจนทรงสอนกฎหมายด้วยพระองค์เอง รวมไปถึงทรงแต่งตำราเพื่อใช้สอนที่เรียกกันว่า “กฎหมายราชบุรีหรือเลขเซอร์ราชบุรี” อีกด้วย นอกจากนี้ยังทรงร่วมเป็นกรรมการร่างกฎหมายลักษณะอาญา รศ.127 นับได้ว่าทรงสร้างความเจริญให้กับวงการยุติธรรมและการศาลเป็นอย่างมาก ด้วยเหตุนี้ผู้ที่อยู่ในวงการยุติธรรมจึงพร้อมใจกันถวายพระนามว่า “พระบิดาแห่งกฎหมายไทย”

และ”พระบิดาแห่งนักนิเวศวิทยาไทย” และร่วมกันบริจาคเงินโดยมอบให้กับคณะกรรมการเนติบัณฑิตยสภา จัดสร้าง

พระอนุสาวรีย์พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ เพื่อเป็นอนุสรณ์แด่พระองค์ท่าน โดยถือเอา วันที่ 7 สิงหาคม ของทุกปี ซึ่งเป็นวัดคล้ายวันสิ้นพระชนม์ของพระองค์ เป็นวัน “ระพี” ที่เหล่าสมาชิกเนติ บัณฑิตยสภาและนักกฎหมายพร้อมใจกันบำเพ็ญพระราชกุศลถวายและวางพวงมาลาสักการะ

กระทรวงยุติธรรม

ตั้งขึ้นเมื่อพุทธศักราช 2435 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในระยะเริ่มต้นศาลสถิต ยุติธรรมตั้งอยู่ที่อาคารริมคลองลุมพินี ริมถนนหน้าหีบฝอย และอาคารที่ทำการกระทรวงอยู่ที่มูมถนนหน้า พระธาตุและถนนราชินีในเขตพระราชวังบวรเดิม ในปีพุทธศักราช 2483 จึงได้สร้างอาคารกระทรวง ยุติธรรมขึ้นใหม่ ณ สถานที่ตั้งปัจจุบัน

ศาลหลักเมือง

ในการสร้างกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1 ได้โปรดเกล้าฯให้กระทำพิธียกเสาหลักเมืองเพื่อความเป็นสิริมงคล ตามความเชื่อที่มีมาแต่โบราณ เมื่อวันที่ 21 เมษายน 2325 เวลา 6.45 น. ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 4 ได้ โปรดเกล้าฯให้บูรณะซ่อมแซมใหม่ เสาหลักเมืองสร้างด้วยไม้ชัยพฤกษ์สูงพื้นดิน 108 นิ้ว ส่วนที่ฝังอยู่ใน ดินยาว 79 นิ้ว มียอดสวมลงบนเสาธงรักปิดทองสำหรับบรรจุตะขากิ่งเมืองต่อมาในปี 2523 ได้มีการบูรณะ ซ่อมแซมครั้งใหญ่ ปัจจุบันอยู่ในความดูแลขององค์การทหารผ่านศึก มีการจัดละครรำ ละครชาตรี ไว้ สำหรับให้ผู้ต้องการแสดงความคารวะได้ว่าจ้างด้วยการรำบูชาศาลหลักเมืองอยู่ตรงด้านข้างด้วย

กำแพงและประตูเมืองหน้าวัดบวรนิเวศ

ตั้งอยู่ริมถนนพระสุเมรุตรงข้ามวัดบวรนิเวศวิหาร สร้างในสมัยรัชกาลที่ 3 ขึ้นทะเบียนโบราณสถานไว้ตั้งแต่ พ.ศ. 2525 กำแพงและประตูเมืองนี้เป็นแนวกำแพงเมืองชั้นนอกที่เหลืออยู่ ตัวกำแพงก่ออิฐถือปูนมีใบเสมา ประดับตลอดแนว ส่วนที่เป็นช่องประตูนั้นเหลือเพียงกรอบไม้เบาะซุ้มยอดซ้อนกันเช่นเดียวกับประตูเทว ภิรมย์ในพระบรมมหาราชวัง

ย่านแหล่งค้าธงชาติและตราสัญลักษณ์

ย่านแหล่งค้าธงชาติและตราสัญลักษณ์ตั้งอยู่บริเวณตึกแถวเก่าติดรั้ววัดบวรนิเวศ และบริเวณใกล้เคียงกับ สะพานเฉลิมวันชาติ บางลำพู เป็นแหล่งดั้งเดิมของกรุงเทพฯ โดยร้านที่เก่าแก่ที่สุดของย่าน ซึ่งเป็นร้าน แรกที่เริ่มต้นกิจการค้าขายชนิดนี้คือ ร้านธงบรรณการ ซึ่งตั้งมา 50 กว่าปีแล้ว โดยหลวงวิสุทธิบรรณการ

ข้าราชการกระทรวงวังในสมัยรัชกาลที่ 7 ซึ่งต่อมาได้ลาออกจากราชการ โดยตอนแรกใช้ชื่อว่า ร้านคลังเสาชิง ภายหลังเปลี่ยนชื่อร้านเป็นร้านเสาชิงชาติ และเป็นร้านธงบรรณาคารในปัจจุบัน

อาคารมหามกุฏราชวิทยาลัย

ปัจจุบันนิยมเรียกกันว่าตึกสมามคมโหร ตั้งอยู่ถนนพระสุเมรุ สร้างในสมัยรัชกาลที่ 6 พ.ศ. 2455 เพื่อเป็นสถานศึกษาของวัดบวรนิเวศ ผู้สร้างประสงค์จะสร้างอุทิศถวายพระราชกุศลแด่รัชกาลที่ 5 ด้วยเงินบริจาคของบรรดามหาดเล็กในรัชกาลที่ 5 ทำพิธีเปิดในวันที่ 23 ตุลาคม 2455 ลักษณะอาคาร 2 ชั้นหลังคามุงกระเบื้องว่าว ชั้นบนมีมุขกระเจกติดด้วยของไม้ทาสีแดง ภายในประดิษฐานพระบรมรูปรัชกาลที่ 5 ประทับภายในซุ้มที่มีเสากลมแบบคอรินเธียนรองรับ ปัจจุบันใช้เป็นที่ทำการของอายุรเวทวิทยา ซึ่งเปิดสอนวิชาแพทย์แผนโบราณและใช้เป็นที่ทำการสมามคมโหรด้วย อาคารยังคงรูปเดิมแม้จะเสื่อมโทรมตามกาลเวลาแต่ยังมั่นคงแข็งแรงและใช้งานได้

คลองบางลำพู

เป็นส่วนหนึ่งของคลองรอบกรุงทางตอนเหนือเริ่มจากแม่น้ำเจ้าพระยาจรดปากคลองมหานาค ในสมัยตอนต้นกรุงรัตนโกสินทร์ริมแม่น้ำด้านปากคลองมีต้นลำพูขึ้นอยู่เป็นจำนวนมาก จึงเรียกกันว่า คลองบางลำพู เดิมบริเวณนี้มีวัดอยู่ 5 วัด เป็นวัดในกำแพงพระนคร 2 วัด ส่วนนอกกำแพงได้แก่ วัดพรหมสุรินทร์หรือวัดปริณายก วัดตรีทศเทพ และวัดบางลำพูหรือวัดสังเวชวิทยาราม วัดในกำแพงคือ วัดรังษีสุทธาวาส กับ วัดบวรฯ ภายหลังรวมเป็นวัดบวรฯ บริเวณคลองบางลำพูในสมัยรัชกาลที่ 5 มีสภาพเหมือนป่าหญ้าคา และว่ากันว่าถ้าไปวัดตรีทศเทพจะต้องได้เห็นศพตลอดจนดับไฟได้ฟุ้ง ส่วนที่วัดสระเกศจะเห็นศพที่ถูกทิ้งให้แฉะกิน

ป้อมพระสุเมรุ

ป้อมพระสุเมรุอยู่ติดแม่น้ำเจ้าพระยา ปากคลองบางลำพูหรือคลองรอบกรุงด้านเหนือ สร้างเมื่อ พ.ศ. 2326 ในสมัยรัชกาลที่ 1 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นป้อมปราการป้องกันพระนคร สร้างขึ้นมาทั้งหมด 14 ป้อม แต่ปัจจุบันเหลือเพียงป้อมพระสุเมรุและป้อมมหากาฬ ลักษณะรูปทรงของป้อมเป็นแปดเหลี่ยมมีฐาน 2 ชั้น ฐานชั้นแรกมีบันไดทางขึ้นได้สองทางและมีทางโดยรอบฐานชั้นนี้ กำแพงของฐานชั้นที่ 2 ทำเป็นรูปไบเซมา ประตูหน้าต่างเจาะเป็นช่องสี่เหลี่ยม และเจาะช่องลมรูปวงโค้งแหลมเป็นระยะ บริเวณผนังมีการเจาะเป็นช่องรูปกากบาทโดยรอบ หลังคาเป็นโครงไม้ฉาบปูน

บ้านเลขที่ 201/1 ถนนพระอาทิตย์

สร้างในสมัยรัชกาลที่ 6-7 บนเนื้อที่ประมาณ 2 ไร่ เดิมเป็นที่ตั้งวังของเจ้าเสนาบดีฝ่ายพระราชวังบวรสถานมงคลเมื่อสมัยรัชกาลที่ 1 จนกระทั่งสมัยรัชกาลที่ 5 จึงตกเป็นของเจ้าพระยาวรพงศ์พิพัฒน์ (มรว. เย็น อิศรเสนา) ซึ่งเป็นเสนาบดีกระทรวงการคลังในสมัยรัชกาลที่ 6 ได้สร้างบ้านขึ้นใหม่เพราะวังเดิมชำรุดทรุดโทรมไปแล้ว ลักษณะอาคารเป็นตึก 2 ชั้นยกพื้นสูง หลังคามุงกระเบื้องว่าว ลักษณะเด่นอยู่ที่ยอดโดมของอาคารหลังใหม่และอาคาร 2 หลังที่เชื่อมโยงกันด้วยระเบียง ประดับชายคาและช่องลมด้วยลวดลายไม้ฉลุ

อาคารที่ทำการกองทุนสงเคราะห์เด็กสหประชาชาติ (ยูนิเซฟ)

ตั้งอยู่บนถนนพระอาทิตย์ ตำนกเดิมเป็นของเจ้าจอมมารดากลิ่นในรัชกาลที่ 4 ต่อมาสมัยรัชกาลที่ 6 ได้สร้างตำหนักใหม่พระราชทานเรียกว่า วังมะลิวัลย์ ซึ่งปัจจุบันเป็นที่ทำการองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ ลักษณะเป็นอาคารรูปทรงเรียบง่าย ประดับตกแต่งด้วยลวดลายปูนปั้นที่สวยงามแปลกตา และลวดลายไม้ฉลุที่ชายคาโค้งหน้าต่างและหน้าจั่ว ทำให้อาคารสวยงามและลดความแข็งของรูปทรงอาคารลงไปมาก

ท่าพระอาทิตย์

ตั้งอยู่ในซอยแยกจากถนนพระอาทิตย์ ติดกับองค์การอาหารและเกษตรแห่งชาติ (FAO) เป็นท่าที่สำคัญที่นักท่องเที่ยวต่างประเทศใช้กันมากเนื่องจากอยู่ใกล้กับถนนข้าวสาร ซึ่งเป็นแหล่งรวมของห้องพักราคาถูกที่เรียกว่า “เกสต์เฮาส์” โดยนักท่องเที่ยวจะใช้ท่าพระอาทิตย์โดยสารเรือด่วนล่องลงมาয়ংท่าเรือทางใต้ เช่น ท่าสี่พระยา ท่าโอเรียลเต็ล และท่าสาทร ซึ่งเป็นแหล่งรวมของการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวอีกแห่งหนึ่งของกรุงเทพมหานคร

สะพานสมเด็จพระปิ่นเกล้า

เป็นสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาเชื่อมระหว่างท่าช้างวังหน้าและพื้นที่บางส่วนของวัดดุสิตาราม ธนบุรี สร้างใน พ.ศ.2514 ลักษณะสะพานเป็นคอนกรีตเสริมเหล็กอัดแรงสะพานแรกของไทย ได้รับพระราชทานนามว่า “สะพานสมเด็จพระปิ่นเกล้า” เพื่อเทิดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ด้วยพื้นที่ฝั่งพระนครเคยเป็นวังที่ประทับของพระองค์

ลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์

สร้างขึ้นตรงมุมถนนราชดำเนินกลางตัดกับถนนมหาไชย พื้นที่เดิมเป็นโรงภาพยนตร์ศาลาเฉลิมไทยได้รื้อออกเพื่อเป็นที่ประดิษฐานพระบรมราชานุสาวรีย์ กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ ซึ่งต่อมาคือรัชกาลที่ 3 พื้นที่โดยรอบ

ตกแต่งสวยงามและสร้างเป็นพลับพลาที่ประทับเพื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงออกรับแขกเมืองของประเทศ

สะพานผ่านฟ้าลีลาศ

เป็นสะพานข้ามคลองรอบกรุงตรงจุดต่อเมืองระหว่างถนนราชดำเนินกลางกับถนนราชดำเนินนอก สันนิษฐานว่า จะสร้างพร้อมกับถนน เป็นสะพานที่มีรายละเอียดสวยงามถึงแม้ว่าจะมีการขยายความกว้างของสะพาน เพื่อรองรับกับจำนวนรถยนต์พาหนะที่สัญจรผ่านไปมาหลายครั้ง แต่ก็พยายามที่เก็บรายละเอียดที่สวยงามของสะพานไว้

ศาลเจ้าพ่อเสือ

ตั้งอยู่ที่ถนนตะนาว แขวงเจ้าพ่อเสือ เขตพระนคร บนเนื้อที่ 2 ไร่เศษ เดิมตั้งอยู่ริมถนนบำรุงเมือง เป็นศาลขนาดใหญ่ ภายในเคยมีเทพเจ้าเงินทำด้วยทองคำหนัก 120 บาท แต่ถูกโจรปล้นในสมัยรัชกาลที่ 2 ต่อมาเมื่อรัชกาลที่ 5 ขยายถนน ได้โปรดให้พระยาโชฎีกาฯ เศรษฐราชเสนาบดีย้ายศาลมาไว้ที่ถนนตะนาว

ซุ้มประตูวังแพ่งสรรพศาสตร์ศุภกิจ

ซุ้มประตูนี้เป็นส่วนหนึ่งของวังของพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงสรรพศาสตร์ศุภกิจ ซึ่งสร้างเมื่อปี พ.ศ. 2444 โดยมีอาณาเขตกว้างขวางมาก ต่อมาในปี พ.ศ. 2462 พระองค์สิ้นพระชนม์ วังนี้ได้ตกทอดเป็นของผู้อื่น พื้นที่ในวังได้มีการพัฒนาใหม่ ในปี พ.ศ. 2510 ได้เกิดเพลิงไหม้บริเวณนี้ ตึกแถวและสิ่งก่อสร้างดั้งเดิมได้ถูกไฟไหม้จนหมดสิ้น เหลือแต่เพียงส่วนของซุ้มประตูวัง หลังจากไฟไหม้แล้วภายในพื้นที่ได้มีการสร้างตึกแถวสมัยใหม่ขึ้นแทนที่ และต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2519 กรุงเทพมหานครจึงได้ทำการปรับปรุงบูรณะ

โรงเรียนตะลະภักศึกษา

อาคารเรียนภายในโรงเรียนตะลະภักศึกษาตั้งอยู่ที่ถนนแพ่งนรา สร้างในสมัยรัชกาลที่ 5 เดิมเคยเป็นส่วนหนึ่งของตำหนักสมเด็จพระนราธิปประพันธ์พงศ์ อาคารนี้มีทั้งที่เป็นตึกและอาคารไม้ซึ่งสร้างต่อเนื่องกัน ส่วนประดับตกแต่งส่วนใหญ่เป็นไม้ฉลุลายยังคงความสวยงามอ่อนหวานแบบไทยๆ และสามารถเข้ากันได้ดีกับส่วนบนอาคารที่เป็นตึกและประดับลวดลายปูนปั้นตัวอาคารสูง 2 ชั้น ทั้งอาคารตึกและอาคารไม้ ส่วนที่สร้างเป็นพิเศษคือห้องชั้นลอยต่อด้วยไม้ขนาดย่อม มีบันได้เวียนเหล็กหล่อเป็นทางขึ้นของห้องชั้นลอยนี้

ปัจจุบันใช้เป็นอาคารเรียนทั้ง 2 อาคาร แต่เนื่องจากโรงเรียนขาดทุนทรัพย์ในการทำนุบำรุง อาคารจึงมีสภาพที่ทรุดโทรมมาก

ตึกแถวแพรงนรา

ตั้งอยู่ถนนแพรงนรา ลักษณะเป็นตึกแถว 2 ชั้น หลังคามุงกระเบื้องเกดัด เดิมเคยเป็นบริเวณวังเก่าของพระนารายณ์ประพันธ์พงศ์ สร้างในรัชกาลที่ 5 ภายหลังกกรมพระนราฯ ทรงตัวถนนแพรงนราผ่านกลางวัง และสร้างตึกแถวขึ้นสองฟากถนนเป็นแบบสถาปัตยกรรมยุโรป นอกจากตึกแถวแล้วยังมีโรงละครของกรมพระนราฯ ชื่อโรงละครปรีดาลัย ซึ่งมีชื่อเสียงในสมัยรัชกาลที่ 6 ถึงรัชกาลที่ 7 ปัจจุบันเหลือเพียงตึกแถวบางส่วน

ตึกแถวแพรงภูธร

แพรงภูธร เดิมเคยเป็นวังริมสะพานข้างโรงสี เรียก “วังเหนือ” ในสมัยรัตนโกสินทร์ ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 4 และ 5 เป็นวังกรมหมื่นภูธรเรศธำรงค์ศักดิ์ หลังจากนั้นได้มีการตัดถนนและสร้างตึกแถว รัชกาลที่ 5 ได้พระราชทานชื่อว่า “ตำบลแพรงภูธร” ปัจจุบันยังมีตึกแถวที่ยังคงรูปแบบเดิมอยู่อีกกว่า 100 คูหา ซึ่งบางคูหาได้มีการเปลี่ยนแปลงวัสดุไปบ้าง โดยเฉพาะวัสดุหลังคาและส่วนของประตูชั้นล่าง

กระทรวงมหาดไทย

ตั้งอยู่ถนนแพรงนรา ลักษณะเป็นตึกแถว 2 ชั้น เดิมเรียกว่ากระทรวงนครบาล เริ่มสร้างเป็นอาคารครั้งแรกที่ริมถนนบำรุงเมืองด้านใต้ เิงสะพานข้างโรงสี เมื่อพุทธศักราช 2439 เป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัสขนาดใหญ่สร้างครบสี่ด้านเมื่อ พ.ศ.2458

สะพานสมมติอมรรมาศ

เป็นสะพานข้ามคลองโอง่างตรงบริเวณที่เรียกว่า “ประตูผี” ด้านถนนบำรุงเมืองทางทิศตะวันตก สร้างในสมัยรัชกาลที่ 5 ยาว 23 ม. กว้าง 7.50 ม. เป็นสะพานขนาดกลางมีลวดลายปูนปั้นระดับตัวสะพานทำเป็นรูปวงกลมเล็กๆ 4 ล้อมรอบวงกลมใหญ่ ส่วนลูกกรงราวสะพานทำเป็นเสาแบบไอโอนิก คือมีฐานเสา ตัวเสาชะร่องตลอดแนวและปลายเสาเป็นสายขมวดกันหอย เดิมเคยเป็นสะพานที่ใช้โครงเหล็กรองรับพื้นสะพานที่สามารถชักเลื่อนออกจากกันได้ ต่อมามีการตัดถนนบ้านบาตรที่เชิงสะพาน รัชกาลที่ 5 จึงโปรดเกล้าให้สร้างสะพานใหม่ขึ้น

วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร

ชาวบ้านเรียกกันว่าวัดสระเกศ หรือวัดสระแก เริ่มสร้างในสมัยกรุงศรีอยุธยา ตั้งอยู่ในแขวงบ้านบาตร เป็นวัดที่มีความงดงามและเด่นมากโดยเฉพาะพระบรมบรรพตซึ่งเรียกกันทั่วไปว่า"ภูเขาทอง" สร้างเป็นรูปภูเขา มีพระเจดีย์อยู่บนยอดเป็นสีทอง มีบันไดเวียนเป็นทางขึ้นไปจนถึงพระเจดีย์ ถือเป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่งของกรุงเทพฯ

สะพานมหาตไทยอุทิศ

สะพานนี้มีขนาดกว้าง 2 วา 2 ศอก ยาว 1 เส้น 3 วา 2 ศอก สูงจากระดับน้ำธรรมดา 5 ศอก ตัวสะพานทำด้วยปูนผสมศิลาอย่างมีแกน มีภาพปั้นที่สะดุดตาและสะดุดใจอยู่ภาพหนึ่งคือ ภาพของคนร้องไห้ เป็นสะพานเดียวในเมืองไทยที่มีรูปคนแสดงอาการโศกเศร้าเหงาหงอย และเป็นสะพานประวัติศาสตร์สะพานหนึ่งของไทย

ป้อมมหากาฬ

อยู่เชิงสะพานผ่านฟ้าลีลาศ ถนนมหาไชย สร้างในรัชกาลที่ 1 เมื่อ พ.ศ. 2326 ลักษณะเป็นรูปแปดเหลี่ยม มีกำแพงล้อมรอบสองชั้นประดับด้วยลูกป้อม มีทางเดินระหว่างกำแพงทั้งสอง บนกำแพงมีปืนโบราณตั้งอยู่ 12 กระบอก ป้อมนี้สร้างพร้อมกับการสร้างพระบรมมหาราชวังและวังหน้า โดยมีทั้งหมด 14 ป้อม ปัจจุบันเหลือให้เห็นเพียง 2 ป้อม

ภาคผนวก ง

แหล่งท่องเที่ยวข้างเคียงชุมชนกุฎีจีน

1. มัสยิดบางหลวงหรือกุฎีขาว

มัสยิดแห่งนี้สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในปี พ.ศ.2325 ในสมัยรัชกาลที่ 1 ชาวมุสลิมสุหนี่ ซึ่งเดิมอยู่เรือนแพในคลองบางกอกใหญ่ได้ย้ายขึ้นมาสร้างบ้านเรือนอยู่บนฝั่งตรงข้ามวัดหงส์ตั้งเป็นหมู่บ้านบางหลวงขึ้น สร้างโดยพ่อค้ามุสลิมชื่อ โต๊ะหยี เป็นอาคารทรงไทยก่ออิฐถือปูนทาสีขาวทั้งหลัง จึงเป็นที่มาของชื่อกุฎีขาว ถือว่าเป็นมัสยิดแห่งเดียวในโลกนี้ที่เป็นอาคารทรงไทย โดยมีการผสมผสานศิลปะเข้าไปถึง 3 ชาติ คือไทย จีนและฝรั่ง จะเห็นว่ามิมบัวร์ (แท่นแสดงธรรม) และมิหอรอบ (ซุ้มครอบมิมบัวร์) ที่สร้างขึ้นใหม่เน้นเป็นซุ้มทรงวิมานบริเวณฐานเสาจะเป็นปูนปั้นลวดลายไทยเกี่ยวกระหวัดด้วยกิ่งใบฝรั่งเทศ ซึ่งเป็นศิลปะแบบตะวันตกและมีดอกเมตาลของจีนตลอดเสา มีการประดับกระจกสีลายไทยไว้ด้วย

สภาพแวดล้อมภายในชุมชนมัสยิดบางหลวง(ชุมชนกุฎีขาว)

มัสยิดบางหลวง หรือกุฎีขาว

2. วัดกัลยาณมิตรวรมหาวิหาร

เป็นพระอารามหลวงชั้นโท ชนิดวรมหาวิหาร ตั้งอยู่ปากคลองบางกอกใหญ่ แขวงวัดกัลยาณ์ เขตธนบุรี สร้างขึ้นในปี พ.ศ.2368 ในสมัยรัชกาลที่ 3 โดยเจ้าพระยามหินทรทินทร์ (โต กัลยาณมิตร) ได้อุทิศบ้านและที่ดินบริเวณใกล้เคียง ซึ่งเดิมเรียกว่าหมู่บ้านกุฎีจีน ถวายเป็นพระอารามหลวง ได้รับพระราชทานนามว่า “วัดกัลยาณมิตร” พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระที่นั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสร้างพระวิหารหลวงและพระประธานในพระวิหาร ซึ่งต่อมาได้รับพระราชทานว่า พระพุทธไตรรัตนนายก ในสมัยรัชกาลที่ 4 ซึ่งสิ่งสำคัญในพระอารามได้แก่

พระวิหารหลวง สร้างเมื่อ ปี พ.ศ.2380 ให้เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปไตรรัตน์นายก ซึ่งเป็นที่นิยมนับถือกันทั่วไป โดยเฉพาะชาวจีน เรียกกันแบบจีนว่า ซำปอฮุดกงหรือซำปอกง พระวิหารหลวงนี้มีรูปแบบสถาปัตยกรรมไทย ก่ออิฐถือปูน หลังคามุงกระเบื้องเคลือบ ประดับช่อฟ้าใบระกา หน้าบันจำหลักลายดอกไม้ประดับกระจก ชุ่มประตุน้ำต่างเป็นลายดอกไม้ปั้นปิดทองประดับกระจก ด้านในพระวิหารหลวงที่ผนังและเสาเป็นลายดอกไม้ ด้านหน้าพระวิหารหลวงมีชุ่มประตุนหินและตุ๊กตาทินศิลปจีนตั้งเรียงราย

พระอุโบสถ เดิมเป็นบ้านของเจ้าพระยาธิบดีมนตรี (โต) เป็นอาคารก่ออิฐถือปูน ลักษณะสถาปัตยกรรมจีน ภายในพระอุโบสถมีภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องพุทธประวัติและรูปเครื่องบูชาไม้แบบไทยปนจีน

หอพระธรรมมณเฑียรถลิงพระเกียรติ สร้างในปี พ.ศ.2408 เป็นที่เก็บพระไตรปิฎกและพระคัมภีร์ต่างๆ เป็นอาคารสองชั้นก่ออิฐถือปูนมีระเบียงล้อมรอบ หลังคาประดับช่อฟ้าใบระกาหางหงส์

กรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนวัดกัลยาณมิตรเป็นโบราณสถานสำคัญของชาติ เมื่อวันที่ 22 พฤศจิกายน พ.ศ.2492

พระวิหารหลวงวัดกัลยาณมิตรธรรมหาวิหาร

พระอุโบสถและสภาพชุมชนวัดกัลยาณมิตรธรรมหาวิหาร

3. วัดประยูรวงศาวาสวิหาร

เป็นพระอารามหลวงชั้นโท ชนิดวรวิหาร ตั้งอยู่แขวงวัดกัลยาณ เขตธนบุรี สร้างขึ้นในปี พ.ศ.2371 ในสมัยรัชกาลที่ 3 โดยสมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ ต่อมาสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ เจ้าพระยาสุรวงศ์ไวยวัฒน์ เจ้าพระยาภาสกรวงศ์ และเจ้าพระยาสุรวงศ์วัฒนศักดิ์ ได้ปฏิสังขรณ์ วัดนี้ชาวบ้านนิยมเรียกว่า วัดรั้วเหล็ก เนื่องจากมีรั้วเหล็กเป็นกำแพงวัดอยู่บางตอน ทำเป็นรูปอาวู คือ หอก ดาบ ขวาน สิ่งสำคัญในพระอารามได้แก่

พระอุโบสถ เป็นสถาปัตยกรรมทรงไทย หน้าบันเป็นลายดอกบุษราคัม ด้านหลังพระอุโบสถมีประตูทางเข้า 2 ทาง หน้าบันต่างแปดเหลี่ยมอยู่ตรงกลาง ภายในมีจิตรกรรมฝาผนังเรื่องพุทธประวัติด้านหลังพระประธาน

พระวิหาร เป็นสถาปัตยกรรมทรงไทย หน้าบันเป็นลายดอกไม้ บานประตูประดับมุก ฝาผนังด้านในทาสีเขียว ในพระวิหารประดิษฐานพระพุทธรูปขนาดเล็ก หรือที่นิยมเรียกว่า หลวงพ่อภาค และชาวจีนนิยมนับถือ เรียกกันว่า ลักน้อย ซึ่งแปลว่า กลีบบัว 6 ชั้น พระพุทธรูปองค์นี้ เป็นพระพุทธรูปหล่อทองค้ำปางมารวิชัย

พระเจดีย์ใหญ่ สร้างขึ้นพร้อมกับวัด แต่ยังไม่แล้วเสร็จ เพราะสมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ ผู้สร้างถึงพิราลัย สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ จึงสร้างต่อมาจนเสร็จสมบูรณ์ เป็นเจดีย์ทรงระฆัง ชั้นล่างเป็นซุ้มประดิษฐานพระพุทธรูปรายรอบพระเจดีย์ 55 ซุ้ม พระเจดีย์นี้เป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุและบรรจุอัฐิของตระกูลขุนนาค

เขามอ ตั้งอยู่หน้าวัด เป็นภูเขาหินจำลองอยู่กลางน้ำซึ่งเป็นสระ มีถ้ำประดิษฐานพระนอนอยู่เชิงเขา ยอดเขาประดิษฐานโบสถ์และเจดีย์ขนาดเล็กอยู่บนสุด บริเวณเขามอประดับด้วยต้นไม้และตุ๊กตาจีน และเป็นสุสานบรรจุอัฐิชนทั่วไป

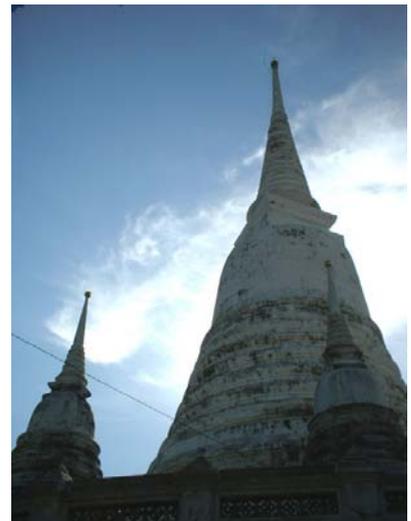
กรศิลาการขึ้นทะเบียนวัดประยูรวงศาวาส เป็นโบราณสถานสำคัญของชาติ เมื่อวันที่ 22 พฤศจิกายน พ.ศ.2492

พระอุโบสถวัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร

พระวิหารวัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร

พระเจดีย์ใหญ่วัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร

4. ศาลเจ้าศาลเจ้าแม่กวนอิม (ศาลเจ้าเกียนอันเกง)

ศาลเจ้าศาลเจ้าแม่กวนอิม (ศาลเจ้าเกียนอันเกง) สร้างโดยชาวจีนที่ตามเสด็จสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช เมื่อคราวที่พระองค์ทรงสถาปนากรุงธนบุรี ที่ยังคงมีความงามของไม้ลายฉลุ, ภาพเขียนสีประดับแบบโบราณ และองค์เจ้าแม่กวนอิมที่สร้างในสมัยราชวงศ์จิ้น จากประเทศจีนได้อัญเชิญมาประดิษฐานเป็นพระประธานให้ชาวไทยเชื้อสายจีนได้เคารพสักการะจนถึงปัจจุบัน แล้วไปเยือนโบสถ์เก่าแก่มีชื่อเสียงในย่านฝั่งธนบุรี

สภาพทางเข้าศาลเจ้าจากทางเดินริมแม่น้ำเจ้าพระยา

ศาลเจ้าแม่กวนอิม (เกียนอันเกง)

สภาพการตกแต่งอาคารด้วยไม้แกะสลักลวดลายจีน

การตกแต่งโดยทั่วไปในศาลเจ้า

ภาคผนวก จ.

รายงานการสัมภาษณ์ชุมชน

คณะผู้วิจัยได้จัดทำการศึกษาความคิดเห็นของชุมชนที่มีต่อข้อเสนอแนะในการปรับปรุงและพัฒนาภายในชุมชนและแผนการปฏิบัติ ขึ้นในวันที่ 31 กรกฎาคม 2547 โดยมีผู้ร่วมเสนอความคิดเห็นซึ่งเป็นตัวแทนจากชุมชนที่ได้ทำการศึกษา 2 ชุมชน ได้แก่ คุณ อนุชา เกื้อจรรยา ซึ่งเป็นตัวแทนจาก (เขตบางกอกน้อย) และ คุณเฉลิมพล โกญจนาท คุณชาติชาย สรกุล จากชุมชนกุฎีจีน (เขตบางกอกใหญ่) ซึ่งสามารถสรุปเนื้อหาจากการประชุมได้ดังนี้

ชุมชนกุฎีจีน

1. กิจกรรมของชุมชน

กิจกรรมชุมชนเป็นส่วนหนึ่งที่เป็นส่วนสนใจของการท่องเที่ยว ซึ่งต่อได้รับการประชาสัมพันธ์ และสนับสนุนการจัดการ ในการจัดงานนอกจากชุมชนจะได้เงินจากการเข้ามาจับจ่ายซื้อหาสินค้าจากนักท่องเที่ยวแล้ว ยังเป็นการเพิ่มความสัมพันธ์อันดีขึ้นภายในชุมชน โดยเฉพาะกิจกรรมที่เกิดขึ้นจะต้องเป็นกิจกรรมที่ชุมชนต้องการให้เกิดเช่นกิจกรรมทางศาสนา ของในชุมชนกุฎีจีน

ทางชุมชนกุฎีจีน จะจัดพิธีกรรมทางศาสนาภายในชุมชนเป็นประจำทุกปีซึ่งทางชุมชนมีความยินดีต้อนรับบุคคลภายนอกที่สนใจงานเทศกาลทางวัฒนธรรมและนักท่องเที่ยวทั่วไปทั้งชาวไทยและต่างชาติเข้ามาชมและร่วมพิธีกรรมซึ่งในเดือนกันยายนของทุกปี ชุมชนกุฎีจีนได้จัดพิธีกรรมทางศาสนา 2 พิธีคือ

1. แห่งพระธาตุกวางเขนทุกปีซึ่งจัดขึ้น 1-2 วัน ก่อนหน้าวันงานฉลองโบสถ์
2. งานฉลองโบสถ์ ปีนี้จัดในวันที่ 12 กันยายน 2547 ซึ่งในปีนี้กำหนดการจะเร็วกว่าทุกปี (14 กันยายนของทุกปี) เพื่อให้คนในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมได้โดยสะดวก พิธีกรรมจัดขึ้นในระหว่างเวลา 10.30-12.00 น. บริเวณโบสถ์และลานหน้าวัด ผู้ที่สนใจสามารถเดินทางเข้าร่วมพิธีกรรมได้ทางรถยนต์และ ทางน้ำจากท่าเรือวัดกัลยาณ์ หรือท่ากุฎีจีน

ทางชุมชนยินดีต้อนรับนักท่องเที่ยว ภายในงานจะเป็นการจัดในบรรยากาศแบบโบราณ

พิธีกรรมที่จัดแต่แม่พระประจำเดือนปัจจุบัน พ่อเจ้าวัดองค์ใหม่ได้ยกเลิกไปแล้ว

2. การท่องเที่ยวภายในชุมชน

เขตรมนบุรีเป็นเขตที่สามารถจัดการท่องเที่ยวได้หลายแบบทั้งการท่องเที่ยวทางน้ำ การเดินท่องเที่ยว การท่องเที่ยวทางจักรยาน ส่วนชุมชนกุฎีจีนนั้นปัจจุบันมีเส้นทางท่องเที่ยวทางน้ำจัดโดยสำนักงานเขต

ธนบุรี ชื่อที่เรียกเส้นทางท่องเที่ยวที่วัดอินทาราม – วัดไทร (ตลาดน้ำวัดไทร) มีเส้นทางเข้ามาชมชนบทวิถีจีน และชุมชนใกล้เคียง โดยมีกิจกรรมดังนี้

- ชมโบสถ์ซางตาครู้ส เวะชิมขนมฝรั่ง
- ชมศาลเจ้าเกียนอันเกง (ศาลเจ้าแม่กวนอิม) และรับประทานอาหารโต๊ะจีนหน้าศาลเจ้า
- ชมมัสยิดกุฎีขาว มัสยิดแห่งเดียวที่มีหลังคาทรงไทย

รูปแบบการท่องเที่ยวถ้าทำให้มีความหลากหลายและกว้างขวางมากขึ้น จะสร้างความน่าสนใจกับนักท่องเที่ยวมากขึ้น ซึ่งในเขตธนบุรีเขตเดียว อาจเป็นเส้นทางท่องเที่ยว เริ่มที่วัดกัลยาณิ แล้วไปศาลเจ้าเกียนอันเกง เข้าชมชนบทวิถีจีน ชมโบสถ์ซางตาครู้ส ไปวัดรั้วเหล็ก วัดดอกไม้ วัดพิชัยญาติ และสวนสมเด็จพระยา

ปัจจุบันนักท่องเที่ยวที่เข้ามาชมภายในชุมชนนิยมใช้เส้นทางเดินท่องเที่ยวจากชุมชนวัดกัลยาณิไปชมชนบทวิถีจีนโดยเดินทางเดินเลียบบแม่น้ำที่มีชาวบ้านทำทางไม้เชื่อมไว้ เดินเท้าผ่านซอย 7 ไปโบสถ์ซางตาครู้ส

3. ลักษณะทางกายภาพภายในชุมชน

ปัจจุบันการปรับปรุงกายภาพใดๆ ในชุมชนกุฎีจีนนั้นจะต้องได้รับความเห็นชอบจากพ่อเจ้าวัดเสมอ เนื่องจากพื้นที่ชุมชนเป็นกรรมสิทธิ์ที่ดินของมัสยิดซางตาครู้ส ซึ่งมีอำนาจตัดสินใจดำเนินการใดๆทั้งหมดในชุมชนเพียงผู้เดียว

ข้อเสียของลักษณะกายภาพ

การสร้างสะพานทางเดินริมน้ำ เพื่อให้เป็นทางเดินเชื่อมต่อจากชุมชนวัดกัลยาณิ กับ ชุมชนกุฎีจีน กลับกลายเป็นผลเสียหลายด้าน

สะพานที่สร้างบดบังทัศนียภาพของชุมชน ไม่สามารถมองเห็นชุมชนได้จากแม่น้ำเช่นในอดีต อีกทั้งสะพานเป็นพื้นที่ส่วนกลางจึงไม่มีคนให้ความสนใจดูแล ไม่มีการเก็บขยะ และเมื่อไฟทางเดินริมน้ำเสีย ก็ไม่ได้มีหน่วยงานใดแสดงความรับผิดชอบซ่อมแซม และกลายเป็นที่มั่วสุม และขายยาเสพติด

4. ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

การปรับปรุงทางกายภาพที่ทางคณะผู้วิจัยเสนอในรายงานนั้น มีความน่าสนใจ แต่การดำเนินการใดๆ ต้องอาศัยงบประมาณ และต้องได้รับความเห็นชอบจากท่านพ่อเจ้าอาวาส ซึ่งเป็นตัวแทนของมัสยิดซางตาครู้ส ส่วนการดำเนินการภายในชุมชนที่มีปัจจุบันเป็นเพียงเพื่อการแก้ปัญหาพื้นฐานภายในชุมชนเท่านั้น

ชุมชนบ้านบุ

การท่องเที่ยวภายในชุมชน

ชุมชนบ้านบุเป็นชุมชนที่มีจุดเด่นจากการเป็นชุมชนที่มีการรวมตัวกันภายในชุมชนโดยจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมลักษณะเด่นภายในชุมชนเพื่อให้บริการนักท่องเที่ยว

ที่มาของการท่องเที่ยวชุมชนบ้านบุ

เกิดขึ้นหลังจากเหตุการณ์ไฟไหม้ในชุมชน ชุมชนต้องการปรับพื้นที่ที่ถูกไฟไหม้ให้เป็นลานกีฬาเยาวชน และเริ่มดำเนินการหาเงินเพื่อปรับปรุงพื้นที่ จากการที่ชุมชนประชุมกันได้สรุปแนวคิดว่าจะจัดทำทริปท่องเที่ยวขึ้นเสนอขายบุคคลทั่วไปและรวบรวมข้อมูลวัตถุดิบทางการท่องเที่ยวที่มีในชุมชน ได้แก่ ศาสนาสถาน วัดสุวรรณารามที่มีภาพเขียนสีที่งดงาม ประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรมภายในชุมชนสุวรรณาราม สินค้าชั้นลงหินของบ้านบุ นำเสนอเป็นเส้นทางการท่องเที่ยว การเตรียมการสำหรับนักท่องเที่ยวเป็นแบบง่ายๆ โดยมีอาหารว่างและน้ำบริการส่วนอาหารนักท่องเที่ยวจะหาซื้อจากในชุมชนตนเอง

ขั้นตอนการดำเนินงานการท่องเที่ยวคลองบางกอกน้อย

1. รวบรวมวัตถุดิบในแหล่งท่องเที่ยวภายในท้องถิ่น เช่น การทำชั้นลงหิน สถานีรถไฟ บางกอกน้อย การแสดงรำกระบี่กระบอง
2. ตั้งกลุ่ม และจัดตั้งคณะกรรมการ ตกลงเส้นทางท่องเที่ยว
3. ทดลองทริปการท่องเที่ยว
4. ทำการประชาสัมพันธ์ และจำหน่ายทริปการท่องเที่ยว
5. ประเมินผล
6. ปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องและดำเนินการต่อ

ผลการดำเนินงานประสบความสำเร็จอย่างสูงและมีผู้ที่สนใจที่ไม่สามารถร่วมเดินทางท่องเที่ยวด้วยในตอนแรก และต่อมาจึงกลายเป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวาง แต่ก็ยังมีข้อที่ควรได้รับการสนับสนุนเพิ่มเติมเพื่อให้การท่องเที่ยวภายในชุมชนมีความแข็งแกร่ง

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านบุ

การท่องเที่ยวที่มีอยู่ในปัจจุบันมีอยู่ 2 ชนิด

1. การจัดทริปท่องเที่ยว ใช้ระยะเวลา 1/2 วัน หรือเต็มวัน

2. แหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางมาเข้าชมได้เอง โดยอาศัยแผนผังข้อมูลสถานที่ท่องเที่ยว และป้ายบอกทาง ซึ่งอาจเข้ามาท่องเที่ยวได้ทั้งทางบกและทางน้ำ โดยวิธีการเดินเท้า หรือการขี่จักรยาน

โดยสรุปถ้าชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้เช่นเดียวกับวัดโพธิ์ซึ่งนักท่องเที่ยวรู้จักกันมากให้เข้ามาได้เองจะเป็นดีกว่าการจัดทริปการท่องเที่ยวเพราะชุมชนจะไม่ต้องเสียเวลาจัดการนำนักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่

ข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาด้านการประสานงานการท่องเที่ยว

ควรเป็นการประสานงานระหว่างชุมชนด้วยกัน โดยอาจจะให้ทางเขตเข้ามาช่วยประสานงานให้ในทีหลัง ตัวอย่างเช่นการล่องเรือชมคลองนั้น นักท่องเที่ยวควรจะได้ขึ้นไปบนท่าน้ำได้ทั้งสองฝั่งคลอง ซึ่งเป็นพื้นที่การดูแลของเขต ธนบุรี บางกอกใหญ่ บางกอกน้อย ภาษีเจริญ และตลิ่งชัน แต่ในปัจจุบันยังไม่ได้รับการอนุญาตจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งทำให้ทริปการท่องเที่ยวไม่สมบูรณ์

การท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นผู้จัดควรจะต้องเลือกมัคคุเทศก์ท้องถิ่น เพราะโดยมากมัคคุเทศก์ท้องถิ่นจะมีเกร็ดความรู้ในชุมชนที่นอกเหนือจากมัคคุเทศก์ทั่วไปที่เน้นการเล่าเรื่องราวทางวิชาการ และโดยมากนักท่องเที่ยวจะชื่นชอบมัคคุเทศก์ท้องถิ่นมากกว่า

การท่องเที่ยวควรจะดูศักยภาพของพื้นที่เป็นหลัก และดูความต่อเนื่องกับพื้นที่ใกล้เคียงซึ่งอาจทำให้เกิดรูปแบบการท่องเที่ยวที่หลากหลาย และเป็นแนวทางที่น่าสนใจมากขึ้น ตัวอย่างเช่น การท่องเที่ยวทางน้ำ สามารถทำให้เส้นทางท่องเที่ยวหลากหลายมากขึ้นโดยการจอดเรือแล้วให้นักท่องเที่ยวเลือกเดินชมพื้นที่ ขี่จักรยาน

ควรมีการรณรงค์ให้เกิดความเข้าใจ ภายในชุมชน โดยเน้นให้ชุมชนเป็นผู้ดำเนินการทางด้านการท่องเที่ยวเอง ไม่ขายทัวร์ให้แก่เอกชนดำเนินการ เพื่อให้ผลประโยชน์จากการที่นักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่ตกเป็นของคนชุมชนโดยแท้จริง และมีความยั่งยืนสืบไป

การประชาสัมพันธ์เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้นักท่องเที่ยวทราบว่า มีสถานที่ไหนที่น่าสนใจบ้างและถ้ามีการประชาสัมพันธ์ที่ดี นักท่องเที่ยวก็สามารถเดินทางมาท่องเที่ยวในชุมชนได้ง่าย

การประสานงานกับหน่วยงานราชการ ในเรื่องงบประมาณควรให้เปิดกว้างมากขึ้นโดยให้ชุมชนบริหารจัดการด้วยตัวเอง

ความช่วยเหลือจากหน่วยงานราชการ อยากให้มีการติดต่อประสานงานมากกว่านี้ ด้านงบประมาณควรจะไต่ถามงบประมาณด้านวัฒนธรรมของกทม. แต่ปัจจุบันยังไม่มี

ภาคผนวก จ.

บทความสำหรับเผยแพร่ โครงการศึกษาเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาการท่องเที่ยวทางน้ำ ในกรุงเทพฯ ชั้นในและบริเวณใกล้เคียง

บทนำ

กรุงเทพมหานครเป็นเมืองที่มีแม่น้ำ คู คลองไหลผ่านซึ่งเป็นเส้นทางคมนาคมหลักในอดีตก่อให้เกิดการตั้งถิ่นฐานของชุมชนริมฝั่งน้ำซึ่งมีประวัติศาสตร์ความเป็นมา วิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่สำคัญยิ่ง ถึงแม้ว่าในปัจจุบันความสำคัญของแม่น้ำคู คลองทั้งที่เป็นเส้นทางคมนาคมทางน้ำ แหล่งอุปโภคบริโภคของผู้คนริมฝั่งคลองจะลดน้อยลง แต่ชุมชนริมน้ำและสถานที่ทางประวัติศาสตร์ต่าง ๆ เหล่านี้ยังคงมีความสำคัญและยังปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัด สถาปัตยกรรมสองฝั่งแม่น้ำคูคลองยังเป็นองค์ประกอบภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรมสะท้อนรูปแบบสังคมและลักษณะไทยที่มีคุณค่า นับเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสมควรพัฒนาฟื้นฟูเพื่อเป็นทางเลือกของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทั้งในระดับเมืองและระดับประเทศอย่างยิ่ง

อย่างไรก็ตามนักท่องเที่ยวที่ไปเยี่ยมชมบริเวณริมน้ำ คู คลองซึ่งเป็นที่ตั้งของชุมชนริมน้ำและสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมต่าง ๆ ในปัจจุบันยังคงมีจำนวนน้อย ถึงแม้ว่าจะมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวในเขตกรุงเทพมหานครบ้างแล้ว เนื่องจากการท่องเที่ยวกรุงเทพมหานครในปัจจุบันเน้นไปที่การเยี่ยมชมสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การจับจ่ายซื้อของที่ระลึกอาหารและบริการต่าง ๆ โดยมีเกาะรัตนโกสินทร์เป็นศูนย์กลาง ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจจะอยู่บนเส้นทางท่องเที่ยวที่เข้าถึงได้โดยใช้ถนนเป็นเส้นทางคมนาคม และยังไม่มีการพัฒนาและส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวริมน้ำเหล่านี้อย่างเป็นระบบ การท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในปัจจุบันนี้ ชุมชนยังไม่ได้รับผลตอบแทนจากการท่องเที่ยวโดยตรง ในขณะที่เด็กรุ่นนักท่องเที่ยวก็เห็นชุมชนอย่างผิวเผินไม่ได้เห็นวิถีชีวิตและวัฒนธรรมอย่างแท้จริง การท่องเที่ยวในลักษณะนี้อาจทำให้เกิดผลเสียตามมาอีก เป็นการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางกายภาพและวิถีชีวิตชุมชนเพื่อผลประโยชน์ทางการค้า ทำให้เกิดการสูญเสียคุณค่าทางด้านวัฒนธรรมของท้องถิ่นไปได้

โครงการศึกษาเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางน้ำในกรุงเทพฯ ชั้นในและบริเวณใกล้เคียงจึงมีเป้าหมายเพื่อศึกษาความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมริมฝั่งแม่น้ำ คู คลอง ในกรุงเทพมหานครในการกำหนดศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของพื้นที่ และวางแผนเพื่ออนุรักษ์และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางน้ำซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่า โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้และความเหมาะสมในเชิงสังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจของชุมชน ภายใต้การจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable tourism) และการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งจะส่งผลประโยชน์โดยตรงต่อชุมชนทั้งทางด้าน

เศรษฐกิจ การอนุรักษ์และสืบทอดคุณค่าและเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของพื้นที่ไว้ การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางน้ำนอกจากจะเป็นการเสนอทางเลือกใหม่ของการท่องเที่ยวโดยตรงแล้ว ยังก่อให้เกิดประโยชน์เกี่ยวเนื่องอีกหลายประการได้แก่

- ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน กล่าวคือ เป็นทั้งการอนุรักษ์ และฟื้นฟูสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม ทางสังคม และเศรษฐกิจไปพร้อมๆกัน
- ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาเส้นทางคมนาคมทางน้ำ เพื่อแบ่งเบาการสัญจรของคนเมืองจากระบบการจราจรทางบก ซึ่งมีปัญหาการติดขัด และเกิดความสูญเสียด้านการใช้ทรัพยากรเชื้อเพลิงมากมาย
- แก้ปัญหาสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน กล่าวคือ เมื่อมีการใช้แม่น้ำคูคลอง เป็นเส้นทางคมนาคม และให้ความสำคัญในคุณภาพน้ำและสภาพแวดล้อมมากขึ้น เช่น การใช้แม่น้ำคูคลอง เป็นทางระบายน้ำเสีย ทิ้งขยะ เสมือนเป็น “หลังบ้าน” ก็ค่อยๆเปลี่ยนไป กลับมาเป็น “หน้าบ้าน” ของเมืองอีกครั้งหนึ่ง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

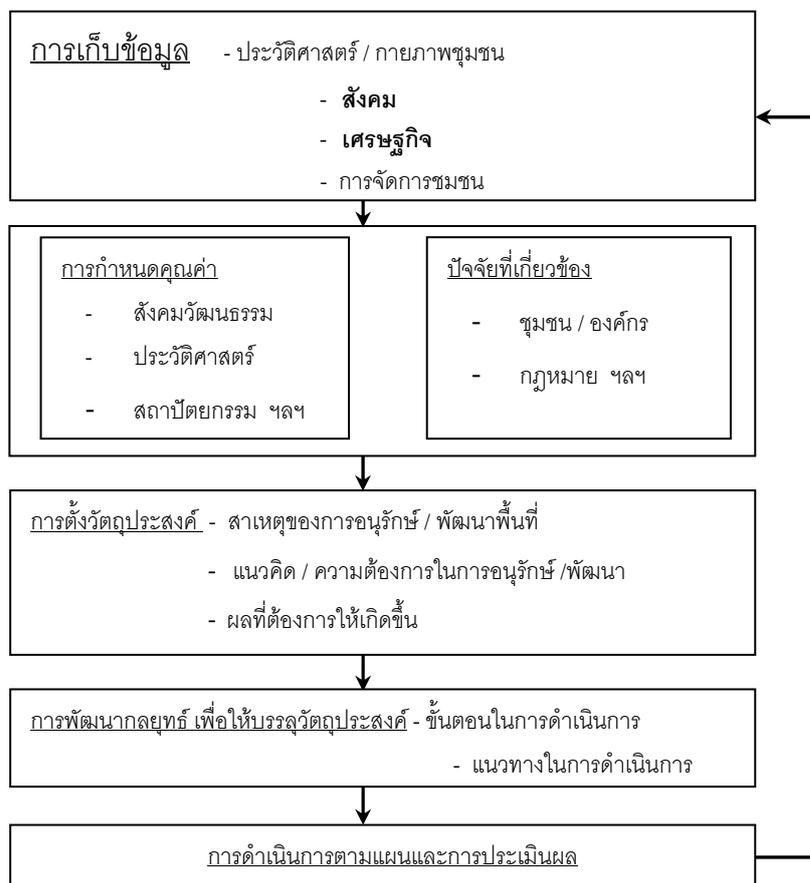
การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาถึงความสำคัญและศักยภาพทางการท่องเที่ยวของพื้นที่ริมน้ำ ในบริเวณกรุงเทพฯ ชั้นในและบริเวณใกล้เคียงเพื่อพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมต่อไป นอกจากนี้ยังต้องการกำหนดนโยบาย และแนวความคิดการพัฒนาและอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยศึกษาพื้นที่กรณีตัวอย่างเป็นโครงการนำร่อง

วิธีการศึกษา

1. การค้นคว้าข้อมูลเอกสารได้แก่ ข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ของพื้นที่ศึกษา ข้อมูลทางกายภาพของพื้นที่ ข้อมูลด้านสังคม เศรษฐกิจ กายภาพ และข้อมูลด้านการท่องเที่ยว
2. การสำรวจพื้นที่เพื่อเปรียบเทียบและเพิ่มเติมข้อมูลที่ไม่ปรากฏในข้อมูลเอกสารทั้งทางด้านกายภาพ สังคม และเศรษฐกิจ โดยการสำรวจจะครอบคลุมถึงโครงข่ายการคมนาคม สภาพการใช้ที่ดิน สถาปัตยกรรม ทัศนียภาพ และสภาพแวดล้อมเป็นต้น
3. การวิเคราะห์เพื่อประเมิน คุณค่าและศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของพื้นที่
4. การกำหนดตำแหน่งและขอบเขตของพื้นที่ศึกษา
5. การศึกษาข้อมูลเชิงลึกในพื้นที่กรณีศึกษา เพื่อกำหนดศักยภาพของพื้นที่ และศึกษาปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ และพัฒนาด้านการท่องเที่ยวของพื้นที่

การเสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยว และการอนุรักษ์ในพื้นที่กรณีศึกษา เพื่อใช้เป็นแนวทางสำหรับพื้นที่อื่นๆ ที่มีความคล้ายคลึงกันต่อไป

ขั้นตอนการศึกษา

ผลการวิจัยและข้อค้นพบ

ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของพื้นที่ศึกษา

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมประกอบไปด้วยการท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ ที่มีความเกี่ยวเนื่องกับเรื่องราวในประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมของพื้นที่ในแง่ใดแง่หนึ่ง กิจกรรมการท่องเที่ยวอาจเป็นการผสมผสานกันระหว่าง การชม สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ เมืองเก่า การชมการแสดงทางวัฒนธรรม และการจับจ่ายใช้สอย ชื้อของที่ระลึกในตลาดโบราณ หรือแหล่งหัตถกรรมพื้นบ้าน ดังนั้นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจึงมีความหลากหลาย สามารถแบ่งออกเป็นประเภทต่างๆ ได้ดังนี้

- แหล่งสำคัญทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และโบราณคดี
- แหล่งที่มีวิถีชีวิต ประเพณีและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์
- แหล่งที่มีรูปแบบสถาปัตยกรรม เป็นเอกลักษณ์

- บริเวณที่มีการค้าและการประกอบอาชีพที่น่าสนใจ
- เมืองใหญ่ที่มีการผสมผสานของแหล่งหลายประเภท
- พิพิธภัณฑ์และสถานที่อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม
- เทศกาลทางวัฒนธรรม
- แหล่งวัฒนธรรมที่มีความหมายต่อนักท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่ม

ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของย่านในพื้นที่ศึกษา

เราจะพบว่าย่านสำคัญ ภายในพื้นที่ศึกษาต่างก็มีศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีจุดเด่นในลักษณะ ต่าง ๆ กัน ได้แก่

▪ ย่านท่าพระจันทร์ – ท่าช้าง

ในอดีตท่าพระจันทร์เป็นที่ตั้งของวังหน้า ส่วนท่าช้างเป็นทำนน้ำสำหรับนำช้างมาทำความสะอาด ปัจจุบันใช้เป็นที่เรือบริการผู้คนในพื้นที่ และผู้สัญจรผ่านพื้นที่ระหว่างฝั่งพระนครและฝั่งธนบุรีเป็นจำนวนมาก รวมทั้งบริเวณนี้เป็นที่ตั้งของสถานที่สำคัญหลายแห่ง เช่น พระบรมมหาราชวัง เสาหลักเมือง พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ โรงละครแห่งชาติ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ หอศิลป์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และมหาวิทยาลัยศิลปากร วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ และกระทรวงกลาโหม เป็นต้น

▪ ย่านบางลำพู

เป็นที่ตั้งของชุมชนดั้งเดิมหลายชุมชน ได้แก่ ชุมชนมัสยิดจักรพงษ์ ชุมชนตรอกไก่แจ้ อีกทั้งเป็นแหล่งชุมชนของศิลปินดนตรีไทยที่มีชื่อเสียงในอดีต ได้แก่ โรงลิเกคณะหอมหวาน และคณะละครแม่บุญนาถ เป็นต้น ปัจจุบันย่านบางลำพูเป็นย่านการค้าที่น่าสนใจและมีชีวิตชีวาอยู่เสมอ อีกทั้งยังมีชื่อเสียงด้านการจำหน่ายเครื่องแบบนักเรียนโดยเฉพาะมีชื่อเสียงด้านการเป็นแหล่งรวมของร้านจำหน่ายรองเท้าและเสื้อผ้านักเรียน

ถนนข้าวสารเป็นชุมชนใหม่ของนักท่องเที่ยวต่างชาติในกรุงเทพฯ เป็นจุดนัดพบของนักเดินทางทั่วโลก สองฝั่งถนนมีบ้านเช่าราคาถูก หอพักชั่วคราว (Guest House) ร้านขายของที่ระลึก ร้านขายเครื่องประดับ ร้านขายเสื้อผ้า ร้านอาหาร ร้านหนังสือให้เช่า และบริษัทจำหน่ายตัวเครื่องบินราคาถูก

▪ ย่านถนนพระอาทิตย์

เดิมเป็นที่ตั้งวังเจ้านายในสมัยรัชกาลที่ 4 หลายพระองค์ ปัจจุบันวังมีการเรียกชื่อใหม่และใช้ประโยชน์ใหม่แตกต่างกันไป เช่น วังพระองค์เจ้าคำรบ (บ้านเจ้าพระยา) เป็นสำนักงานบริษัทผู้จัดการ วังพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนเรศวรฤทธิเป็นอาคารองค์การยูนิเซฟ ตำนันวังมะลิเป็นสำนักงานองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ เป็นต้น อีกทั้งตึกแถวริมถนนพระอาทิตย์ยังมีคุณค่าทางสถาปัตยกรรม

ที่น่าสนใจ เป็นย่านร้านอาหารทั้งเก่าแก่และใหม่ และจำหน่ายหนังสือเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ทั้งยังเป็นที่ตั้งของป้อมพระสุเมรุ 1 ใน 2 ป้อม จาก 14 ป้อมรอบเมืองที่ยังเหลืออยู่ในฝั่งพระนคร

■ ย่านปากคลองตลาด

เป็นตลาดส่งสินค้าเกษตรที่สำคัญ เป็นตลาดเก่ามีมาตั้งแต่สมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นที่ตั้งของตลาด 3 แห่ง ได้แก่ ตลาดสดปากคลองตลาด ตลาดยอดพิมาน และตลาดส่งเสริมเกษตรไทย สินค้าส่วนใหญ่เป็นจำพวกผักสด ผลไม้ และดอกไม้

■ ย่านคลองบางกอกน้อย

เป็นที่ตั้งของชุมชนเก่าแก่ ตั้งอยู่ตามแนวคลองซึ่งเคยเป็นแม่น้ำเจ้าพระยาสายเดิม ในอดีตใช้ทางน้ำเป็นการคมนาคมหลัก และมีเอกลักษณ์ของวิถีชีวิตและอาชีพของชุมชน ได้แก่ ชุมชนวัดสุวรรณาราม (ชุมชนบ้านบน ชุมชนบ้านบุ ชุมชนบ้านล่าง) ชุมชนบ้านข้าวเม่า ชุมชนช่างหล่อ และชุมชนบ้านมะตูม เป็นต้น ปัจจุบันเอกลักษณ์ของชุมชนในพื้นที่ลดน้อยลง เนื่องจากคนในชุมชนหันไปประกอบอาชีพอื่นมากขึ้น

■ ย่านคลองชักพระ

เป็นที่ตั้งของชุมชนริมน้ำ มีอาชีพทำสวนผัก สวนผลไม้เป็นส่วนใหญ่ มีการปลูกเรือนพักอาศัยกระจายอยู่ตลอดแนวลำคลอง ส่วนที่มีความหนาแน่นเป็นชุมชนได้แก่ ชุมชนริมคลองชักพระ ชุมชนวัดช่างเหล็ก- เเร่ ชุมชนหลังวัดกาญจนสิงหาสน์ ชุมชนหลังวัดรัชดาภิเษราช และชุมชนวัดปากน้ำฝั่งเหนือและพื้นที่ริมน้ำ (สถานีรถไฟบางกอกน้อยในอดีต) ที่มีเอกลักษณ์ทางด้านสถาปัตยกรรม อาคารราชนาวิกสภา และย่านการค้าและพาณิชยกรรมอันได้แก่บริเวณตรอกวังหลัง ตลาดศาลาน้ำร้อนในวัดอมรินทราราม และภัทราวดีเธียเตอร์ ซึ่งจัดการแสดงบนเวที ในรูปแบบของการเต้น และละครเวที เป็นต้น

■ ย่านคลองบางกอกใหญ่

ย่านคลองบางกอกใหญ่หรือคลองบางช้างหลวง หรือคลองบางหลวง คือ แม่น้ำเจ้าพระยาสายเดิมก่อนมีการขุดคลองลัดแม่น้ำเจ้าพระยาในสมัยสมเด็จพระไชยราชาธิราช ต่อกับแม่น้ำเจ้าพระยาในปัจจุบันบริเวณป้อมวิไชยประสิทธิ์ ในพื้นที่จะเป็นที่ตั้งของชุมชนตามแนวคลองบางกอกใหญ่โดยเฉพาะบริเวณตอนต้นของคลอง ได้แก่ ชุมชนวัดหงส์รัตนาราม ชุมชนกุฎีขาว ชุมชนต้นสน และชุมชนกุฎีเจริญพาศน์ เอกลักษณ์ที่น่าสนใจของชุมชนเหล่านี้ ได้แก่ บ้านริมน้ำตามแนวคลองที่มีความเก่าแก่และสวยงามซึ่งนับวันจะหมดลงไปคงเหลืออยู่ไม่มากนักตามการเปลี่ยนแปลงของความเป็นเมือง

■ ย่านวัดกัลยาณมิตรวรมหาวิหาร – กุฎีจีน- วัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร

เป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีความต่างทางด้านความเชื่อและวัฒนธรรม ได้แก่ ชุมชนชาวพุทธบริเวณวัดกัลยาณมิตรวรมหาวิหาร ชุมชนชาวคริสต์หรือชุมชนกุฎีจีนบริเวณวัดช่างตาครู้ส และชุมชนมุสลิมหรือกุฎีขาวเยื้องกับมัสยิดต้นสน สิ่งปลูกสร้างในพื้นที่เป็นสถาปัตยกรรมที่งดงามและมีเอกลักษณ์ และเป็นพื้นที่ที่

เป็นที่ตั้งของสิ่งปลูกสร้างที่มีสถาปัตยกรรมงดงามและมีเอกลักษณ์ อันได้แก่พระอุโบสถวัดกัลยาณมิตร ศาลเจ้าแม่กวนอิม (ศาลเจ้าเกียนอันเกง) เจดีย์วัดประยุรวงศาวาส โบสถ์ซางตาครู้ส เป็นต้น

■ ย่านท่าเตียนและวัดโพธิ์

เป็นชุมชนเก่าแก่ เคยเป็นที่ตั้งของวังที่ประทับของพระบรมวงศานุวงศ์ บ้านเรือนเสนาบดี ราชวร และโรงงานหลวง ปัจจุบันเป็นย่านค้าพาณิชยกรรม ทั้งค้าปลีกและค้าส่ง สถาปัตยกรรมที่มีคุณค่า ได้แก่ ตึกสุนันทาลัย วังจักรพงษ์ และกลุ่มอาคารเก่า 2 ชั้นตามถนนมหาธาตุ

วัดพระเชตุพลวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) เป็นพระอารามหลวงชั้นเอกและเป็นวัดประจำรัชกาลที่ ๑ แห่งราชวงศ์จักรี และได้ชื่อว่าเป็น “มหาวิทยาลัยแห่งแรกของประเทศไทย” ประกอบด้วยสิ่งที่น่าสนใจมากมายได้แก่ พระพุทธไสยาสน์(พระนอนวัดโพธิ์) พระเจดีย์ พระพุทธเทวปฏิมากร พระพุทธโลกนาถ ศาสตราจารย์ พระวิหาร พระตำหนักวาศูกรีหรือบ้านกวี โรงเรียนแพทย์แผนโบราณและอายุรเวทวัดโพธิ์ และศาลเจ้าพ่อกรมหลวงชุมพร เขตอุดมศักดิ์

แนวคิดด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

การวางแผนการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในพื้นที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ จำเป็นจะต้องคำนึงถึงปัจจัยต่างๆ จำนวนมาก แนวคิดทางด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม สามารถประมวลเป็นหัวข้อสำคัญได้ดังต่อไปนี้

1. การตัดสินใจวางแผนและพัฒนาการท่องเที่ยว ต้องคำนึงถึงคุณค่าทางด้านกายภาพและวัฒนธรรมของพื้นที่
  2. การกำหนดรูปแบบของการท่องเที่ยวภายในชุมชนต้องคำนึงถึงศักยภาพด้านการรองรับนักท่องเที่ยวทั้งในแง่ของกายภาพ ระบบการบริการต่างๆ และความเปราะบางทางวัฒนธรรม
  3. การพัฒนาการท่องเที่ยวต้องยึดความสมดุลย์ทางวัฒนธรรม และวิถีชีวิตชุมชนเป็นหลัก และต้องไม่ให้เกิดผลกระทบในเชิงลบต่อคุณค่าของมรดกวัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน
  4. การท่องเที่ยวจะต้องเป็นการจัดการและพัฒนาอย่างยั่งยืน(Sustainable development)
  5. ชุมชนควรมีบทบาทในการวางแผนเพื่อการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์ชุมชนตั้งแต่เริ่มต้น
  6. ประชาชนในชุมชนควรจะได้รับประโยชน์จากการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวอย่างเท่าเทียมกัน
- ผลประโยชน์ที่ได้รับอาจจะอยู่ในรูปแบบที่แตกต่างกัน

แนวคิดนี้จะนำมาใช้เป็นกรอบในการทำแผนเพื่อการพัฒนาและอนุรักษ์ เพื่อการท่องเที่ยวในกรณีศึกษา ชุมชนภูเก็ตต่อไป

กรณีศึกษาชุมชนกุฎีจีน

จากการศึกษาข้อมูลทางกายภาพของชุมชนริมน้ำในกรุงเทพฯ ชั้นในและบริเวณใกล้เคียง ประกอบกับปัจจัยด้านต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว พบว่าในพื้นที่ที่ศึกษามีชุมชนที่มีศักยภาพในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้หลายแห่ง แต่ละแห่งประกอบด้วยสถานที่ และกิจกรรมที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ในลักษณะต่างๆกัน เช่น เป็นชุมชนพักอาศัย ชุมชนศาสนา และชุมชนการค้า ความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวและความพร้อมของชุมชนก็แตกต่างกันไปด้วย ดังนั้นเพื่อการจัดทำแผนการอนุรักษ์และพัฒนาในรายละเอียด ผู้วิจัยจึงต้องตั้งเกณฑ์ในการเลือกพื้นที่ศึกษาขึ้น เพื่อที่การวางแผนและการดำเนินงานจะมีความเป็นไปได้ และสามารถนำไปใช้เป็นตัวอย่งสำหรับชุมชนอื่นๆต่อไป

เกณฑ์ในการพิจารณาในการเลือกพื้นที่กรณีศึกษาได้แก่

- เป็นพื้นที่ที่มีคุณค่าในด้านต่างๆ ทั้งด้านกายภาพ ด้านวัฒนธรรม ประเพณีและทางด้านเศรษฐกิจ

- เป็นพื้นที่ที่มีการจัดการด้านองค์การชุมชนที่ชัดเจนอยู่แล้วแต่ยังไม่มียุทธศาสตร์ในการจัดการการท่องเที่ยว หรือการอนุรักษ์

- เป็นพื้นที่ที่สามารถจัดรวมให้อยู่ในเส้นทางของการท่องเที่ยวทางน้ำเพราะชุมชนไม่อาจเป็นแหล่งดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ด้วยตัวเอง จำเป็นต้องสร้างโครงข่ายของแหล่งท่องเที่ยวผสมผสาน กับแหล่งอื่นๆ ที่อาจมีลักษณะคล้ายคลึงกัน เช่น ชุมชนอื่น หรือแตกต่างกัน เช่น วัดพิพิธภักดิ์หรือสวน เป็นต้น

- คนในชุมชนมีทัศนคติที่ดีต่อการท่องเที่ยว

ชุมชนกุฎีจีนเป็นชุมชนที่มีคุณสมบัติตรงกับเกณฑ์ดังกล่าวเมื่อเปรียบเทียบกับชุมชนอื่นๆ ที่ตั้งอยู่ในเส้นทางท่องเที่ยวทางน้ำที่มีอยู่แล้ว

การกำหนดคุณค่าและความสำคัญของชุมชนกุฎีจีน

คุณค่าทางประวัติศาสตร์

ชุมชนกุฎีจีนเป็นชุมชนโบราณที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของกรุงเทพฯ มานาน มีความสำคัญกับประวัติศาสตร์การค้า การคมนาคม และศาสนา เดิมผู้พำนักเป็นชาวโปรตุเกสมาตั้งบ้านเรือนและสร้างโบสถ์ข้างตาคูร์ลุ ตั้งแต่สมัยพระเจ้าตากสินมหาราช

คุณค่าด้านสถาปัตยกรรมและชุมชน

ชุมชนกุฎีจีนประกอบไปด้วยสถาปัตยกรรม ที่มีคุณค่าในรูปลักษณะต่างๆ เช่น โบสถ์ข้างตาคูร์ลุ บ้านพักอาศัยโบราณที่มีเอกลักษณ์ นอกจากนี้ชุมชนก็ยังคงลักษณะของความเป็นชุมชนพักอาศัยอย่างดั้งเดิม ผู้อยู่อาศัยมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมและพื้นที่ตั้งของชุมชน การประกอบอาชีพและวิถีชีวิตอย่างดั้งเดิมยังคงปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจน ทั้งทางกายภาพและด้านชนบประเพณี

คุณค่าด้านสังคม

ชุมชนกุฎีจีนเป็นพื้นที่ที่ยังคงลักษณะสังคมแบบดั้งเดิมไว้ได้ เป็นความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับศาสนาซึ่งมีศูนย์กลางทั้งทางด้านกายภาพและจิตวิญญาณอยู่ที่โบสถ์ นอกจากนี้บริเวณแวดล้อมชุมชนกุฎีจีน ยังประกอบไปด้วยชุมชนต่างศาสนาที่อยู่รวมกันอย่างเป็นเอกภาพมาช้านาน

คุณค่าทางด้านวัฒนธรรม-ประเพณี

ประเพณีในชุมชนกุฎีจีนเกี่ยวข้องกับความเชื่อทางศาสนาเทศกาลตามโอกาสพิเศษจะมีตลอดปี นอกจากคนในชุมชนจะเข้าร่วมกิจกรรมกันอย่างสม่ำเสมอแล้วยังเป็นจุดดึงดูด คนภายนอกชุมชนอีกด้วย อย่างไรก็ตามการที่จะกำหนดว่า บริเวณใดมีศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไม่สามารถพิจารณาจากคุณค่า ความสำคัญ ทางกายภาพของแหล่งแต่เพียงอย่างเดียว เราจำเป็นต้องพิจารณาถึงปัญหาและปัจจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่นั้นด้วย เพื่อที่จะได้ทำการวางแผนการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของพื้นที่ได้อย่างถูกต้อง ปัจจัยที่ควรนำมาพิจารณาประกอบกับศักยภาพของพื้นที่ อาทิ

- ข้อจำกัดด้านความสำคัญของพื้นที่
- ข้อจำกัดทางด้านสังคมและวัฒนธรรมของพื้นที่
- ศักยภาพในด้านการรองรับการท่องเที่ยวของพื้นที่ (carrying capacity)
- ทัศนคติของชุมชนต่อการท่องเที่ยว
- แผนการพัฒนาในด้านต่างๆ ที่มีผลต่อพื้นที่ศึกษา
- ลักษณะขององค์กรท้องถิ่นในพื้นที่ศึกษา

ศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยวของชุมชนกุฎีจีน

สิ่งสำคัญที่เป็นตัวกำหนดลักษณะของการท่องเที่ยวในพื้นที่คือ ศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยวหรือ Carrying capacity ซึ่งเป็นเป้าหมายของการวางแผนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีอยู่สองประการใหญ่ๆ นั่นคือ นักท่องเที่ยวควรได้รับประสบการณ์ด้านวัฒนธรรมอย่างเต็มที่ และในขณะเดียวกันก็ได้รับความสนุกสนานจากการท่องเที่ยวนี้ นอกจากนี้แล้วการท่องเที่ยวจะต้องไม่ก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านลบต่อสถานที่ทางวัฒนธรรมที่นักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปด้วย

Carrying capacity ของพื้นที่นั้นพิจารณาจาก

- โครงสร้างทางกายภาพของชุมชน
- โครงสร้างทางสังคมของชุมชน

จากการวิจัยพบว่าโครงสร้างทางกายภาพของชุมชนเป็นลักษณะชุมชนพักอาศัยและพื้นที่ทางศาสนา ลักษณะการคมนาคมภายในชุมชนเป็นถนนซอยขนาดเล็ก รถยนต์ไม่สามารถสัญจรได้ และมีพื้นที่โล่งขนาดใหญ่เฉพาะด้านหน้าและด้านข้างของโบสถ์ ทำให้บริเวณพักอาศัยเป็นบริเวณที่ค่อนข้างปิดใช้เฉพาะ

คนในพื้นที่ชุมชนเป็นส่วนใหญ่ ถ้ามีนักท่องเที่ยวจำนวนมากเข้าไปในบริเวณนี้อาจจะทำให้เกิดผลกระทบต่อการอยู่อาศัยของคนในบริเวณนั้น ส่วนพื้นที่โล่งรอบโบสถ์มีลักษณะเป็นพื้นที่สาธารณะที่สามารถรองรับคนจำนวนมาก มีความต่อเนื่องกับท่าเรือของชุมชน การจัดกิจกรรม เทศกาลต่างๆจะใช้บริเวณนี้เป็นพื้นที่รองรับ

ส่วนโครงสร้างทางสังคมนั้น จากการสำรวจทางกายภาพและการสัมภาษณ์คนในชุมชนและกรรมการชุมชนคนละกลุ่มผู้วิจัยพบว่าลักษณะทางสังคมของชุมชนกุฎีจีน จะเป็นสังคมที่ค่อนข้างปิด ต่างคนต่างอยู่ ถึงแม้คนในชุมชนความเป็นชุมชนยึดเหนี่ยวไว้ด้วยศาสนาคริสต์ ซึ่งเป็นศูนย์รวมจิตใจและเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมที่คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับถิ่นฐานมีอยู่มากเนื่องจากส่วนใหญ่แล้วเป็นผู้อยู่อาศัยดั้งเดิมและมีความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์ของชุมชน แม้ว่าบางคนอาจจะยังไม่เห็นศักยภาพของชุมชนในฐานะที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้

การตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับชุมชน เช่นการพัฒนาด้านกายภาพของพื้นที่สาธารณะ การจัดกิจกรรมชุมชนตามเทศกาล เป็นหน้าที่ของกรรมการชุมชน ซึ่งมีพ่อเจ้าวัด หรือเจ้าอาวาสของโบสถ์ฆาตาครั้สเป็นประธาน แต่การจะดำเนินการใดๆก็ตาม จะต้องได้รับความเห็นชอบจากมิสซังคาทอลิกเสียก่อนจึงจะสามารถดำเนินการได้

สำหรับด้านการท่องเที่ยวในชุมชนปัจจุบันนั้น เป็นลักษณะของการท่องเที่ยวกลุ่มเล็ก สำหรับนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีความสนใจเฉพาะ ชุมชนมีวิทยากรท้องถิ่นหนึ่งคนเป็นผู้อาศัยอยู่ในชุมชนกุฎีจีนที่สามารถให้ข้อมูลด้านประวัติศาสตร์แก่ผู้สนใจได้เป็นอย่างดี ผู้สนใจต้องทำการนัดหมายล่วงหน้า การเข้ามาในชุมชนของนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนด้วยตนเองจะไม่มีโอกาสได้ข้อมูลเกี่ยวกับชุมชนได้ดีเท่ากับการฟังข้อมูลวิทยากร และยังขาดการให้ข้อมูลในลักษณะอื่นๆ เช่น ป้ายสื่อความหมาย แผนที่ หรือการบอกทิศทางการเดินทางภายในชุมชน (จากการสอบถามผู้อาศัยในชุมชน 29 กุมภาพันธ์ 2547)

แนวคิดด้านการอนุรักษ์และพัฒนาชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว

เมื่อพิจารณาถึงคุณค่าความสำคัญ ด้านต่างๆของชุมชน ประกอบกับโครงสร้างด้านกายภาพและสังคมของชุมชน แล้วจะพบว่า ถ้าจะกำหนดแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาด้านการท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับ Carrying Capacity และในขณะเดียวกันก็รักษาคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมไว้ให้มากที่สุด แนวคิดในการดำเนินการควรจะเป็นดังต่อไปนี้

- ลักษณะของการท่องเที่ยวควรเป็นการท่องเที่ยวสำหรับคนกลุ่มเล็กการท่องเที่ยวที่จะเกิดขึ้นในชุมชนกุฎีจีนต้องไม่ทำให้ลักษณะเกิดผลกระทบต่อชุมชนในฐานะที่เป็นชุมชนพักอาศัย
- ส่งเสริมกิจกรรมสำหรับดึงดูดคนจำนวนมาก เฉพาะเวลาเทศกาลและจำกัดบริเวณพื้นที่กิจกรรมในบริเวณสาธารณะขนาดใหญ่เท่านั้น

- คำนึงถึงการอนุรักษ์อาคารสำคัญทางประวัติศาสตร์ของพื้นที่ โดยวัตถุประสงค์ของการอนุรักษ์ไม่ได้เน้นเพื่อการท่องเที่ยวแต่เพียงอย่างเดียว แต่เพื่อเป็นการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนผู้อยู่อาศัย
- คำนึงถึงการพัฒนาสภาพแวดล้อมของชุมชนให้มีความสะอาด และเป็นระเบียบเรียบร้อยเพื่อความ เป็นอยู่ที่ดีของคนในชุมชน
- มีการให้ข้อมูลนักท่องเที่ยวที่ถูกต้องและเหมาะสมกับความสนใจ
- ปลุกสำนึกด้านการอนุรักษ์และแนวคิดด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้กับชุมชน ให้ชุมชนมีทัศนคติและความคาดหวังที่ถูกต้องในเรื่องการท่องเที่ยวให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และการท่องเที่ยวที่จะเกิดขึ้นในพื้นที่

ข้อเสนอแนะในการอนุรักษ์และพัฒนาสภาพชุมชน

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้มีข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติให้บรรลุวัตถุประสงค์ด้านการอนุรักษ์ และพัฒนาของพื้นที่ โดยสามารถแบ่งออกเป็นข้อเสนอแนะด้านต่างๆดังนี้

- ข้อเสนอแนะในการอนุรักษ์และพัฒนาสภาพชุมชน
- ข้อเสนอแนะด้านการจัดการการท่องเที่ยวภายในชุมชน
- ข้อเสนอแนะด้านการมีส่วนร่วมขององค์กรชุมชน

ข้อเสนอแนะในการอนุรักษ์และพัฒนาสภาพชุมชน

ชุมชนกุฎีจีนเป็นชุมชนประวัติศาสตร์ที่มีความน่าสนใจ สภาพทางกายภาพของชุมชนในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปมากจากอดีต เนื่องจากลักษณะการดำเนินชีวิตของประชากรในชุมชนและสภาพแวดล้อมโดยรอบของชุมชนที่ได้เปลี่ยนแปลงไป การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเป็นการพัฒนาเพื่อสนองต่อองค์ประกอบแวดล้อมอื่นๆ จากภายนอก ซึ่งการพัฒนาเหล่านี้ได้ทำให้เกิดผลกระทบต่อร่องรอยทางประวัติศาสตร์ของชุมชน ซึ่งเป็นร่องรอยที่สามารถอ้างอิง หรือคือหลักฐานให้กับคนรุ่นหลังได้เข้าใจและรู้ถึงข้อมูลทางประวัติศาสตร์เหล่านี้เอง จึงมีความสำคัญที่จะต้องรื้อฟื้นหรืออนุรักษ์ไว้ให้มีความชัดเจน ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่การพัฒนาทางด้านกายภาพของชุมชนในปัจจุบัน จะต้องมีความระมัดระวังและการวางแผน โดยต้องมีการจัดทำขั้นตอน วิธีการที่ต่อเนื่องและชัดเจน ให้สอดคล้องกับสภาพการเปลี่ยนแปลงและร่องรอยทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญ อันทรงคุณค่าที่ควรเก็บรักษาไว้ รวมถึงต้องคำนึงถึงการส่งเสริมสภาพทางกายภาพและทัศนียภาพที่ดี ที่สามารถพัฒนาปรับปรุงให้เกิดคุณค่าในเชิงท่องเที่ยว ที่สร้างให้ภาพรวมของชุมชนเป็นชุมชนที่สวยงาม ส่งเสริมสภาพการดำเนินชีวิตและความเป็นอยู่ของประชากรในชุมชนทั้งในปัจจุบันและอนาคตอันใกล้

วัตถุประสงค์ของการอนุรักษ์และพัฒนาสภาพชุมชนกุฎีจีนมุ่งที่จะ

- พัฒนาสภาพแวดล้อมของชุมชนภูมิถิ่นเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีของผู้อยู่อาศัยในชุมชน
- พัฒนา กายภาพชุมชนและสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
- ให้กายภาพชุมชนเป็นสิ่งที่ส่งเสริมความเข้าใจในคุณค่าด้านประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมของพื้นที่

ในการวิจัยได้มีการเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาพื้นที่ที่สำคัญในชุมชน หลายแห่งเช่นบริเวณ บ้านพักบาทหลวง บริเวณรอบโบสถ์ซางคาครู้ส บริเวณพื้นที่ริมแม่น้ำ และภูมิทัศน์โดยรวมของพื้นที่ชุมชนเป็นต้น

ข้อเสนอแนะด้านการพัฒนาการท่องเที่ยว

มีวัตถุประสงค์ที่จะ

- ส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับศักยภาพของพื้นที่
- ส่งเสริมให้ชุมชนภูมิถิ่นเป็นจุดหนึ่งของเส้นทางการท่องเที่ยวทางน้ำ
- ส่งเสริมการให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับชุมชนที่ถูกต้องและเหมาะสมกับลักษณะความต้องการของนักท่องเที่ยว
- จัดให้มีเทศกาลทางวัฒนธรรมเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวในวาระพิเศษ และเพื่อสร้างความเข้าใจในคุณค่าทางวัฒนธรรมของชุมชน

ข้อเสนอแนะด้านการมีส่วนร่วมขององค์กรชุมชน

ผู้วิจัยได้เสนอแนะให้เกิดการผลักดันให้องค์กรชุมชนเดิมมีบทบาทด้านการพัฒนาการท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรมมากขึ้น โดยองค์กรจะทำหน้าที่เสมือนตัวกลางระหว่างคนในชุมชน สร้างความเข้าใจในเรื่อง การท่องเที่ยว และผลตอบแทน หรือผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว ให้คนในชุมชนมีความเข้าใจ และมีทัศนคติที่ดีต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

นอกจากนี้ในการดำเนินการอนุรักษ์และพัฒนา จำเป็นจะต้องให้ผู้อยู่อาศัยในชุมชนมีส่วนร่วมในการให้ความเห็น ร่วมคิดร่วมทำตั้งแต่ต้น เพื่อคนในชุมชนจะได้มีความรู้สึกรู้ว่าเป็นเจ้าของโครงการ ถึงแม้ว่าชาวบ้านอาจจะมีบทบาทไม่เท่ากันทุกคน แต่คนในชุมชนควรจะได้รับประโยชน์จากโครงการไม่ทางตรงก็ทางอ้อม

ในขณะเดียวกันองค์กรชุมชนต้องทำหน้าที่เป็นตัวกลางระหว่างชุมชนกับหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้อง ทั้งหน่วยงานราชการและองค์กรเอกชน องค์กรชุมชนควรสร้างเครือข่ายระดับชุมชนด้วยกัน โดยเฉพาะชุมชนใกล้เคียง และชุมชนริมน้ำอื่นๆ ที่มีศักยภาพเป็นแหล่งท่องเที่ยว เพื่อร่วมมือในการพัฒนา และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกันได้ นอกจากนี้ชุมชนยังจะได้รับประโยชน์จากการสร้างเครือข่าย

กับชุมชนที่มีบทบาทในการพัฒนาด้านการอนุรักษ์ และการท่องเที่ยวที่มีอยู่แล้วเพื่อศึกษาแนวทางการจัดการ และเรียนรู้ปัญหาจากตัวอย่างในชุมชนอื่น

บรรณานุกรม

Bangkok 2000 City of Culture : Comform Company,Ltd., 2543

Compact Guide เกาะรัตนโกสินทร์ : สำนักพิมพ์ พี เอส พี, 2545

Timothy,Dallen J. & Boyd , Stephen W. Heritage Tourism. : Prentice Hall , 2003

Inskeep, Edward. Tourism Planning : An Integrated and sustainable Development Approach.

Van Nostrand Reinhold : New York , 1991

The Must See Sites in BANGKOK : A.C.T. Publishing Co.,Ltd., 2542

การท่องเที่ยวโดยชุมชน แนวคิดและประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค, 2546

80 ปี วัดช้างตากุ้ง : หนังสืออนุสรณ์โอกาสครบ 80 ปี วัดช้างตากุ้งหลังที่ 3

ของดีกรุงเทพฯ : ศูนย์ส่งเสริมการท่องเที่ยวกรุงเทพมหานคร, 2543

พจนานวน สนวนศรี. คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน. โครงการการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ 2546

หนังสือชุด “นักเดินทาง...เพื่อความเข้าใจในแผ่นดิน”: ธนบุรี : สำนักพิมพ์สารคดี, 2542

เวียงวังฝั่งธนฯชุมชนชาวสยาม : สำนักพิมพ์มติชน, 2545

วัดในกรุงเทพฯ – ธนบุรี : สำนักพิมพ์แสงแดดเพื่อเด็ก, 2542

ท่องเที่ยวเขตภาษีเจริญ : สำนักงานเขตภาษีเจริญ

จดหมายเหตุการอนุรักษ์กรุงรัตนโกสินทร์:จัดพิมพ์เนื่องในการสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี

สำนักงานเขตพระนคร : ข้อมูลจำนวนประชากรในชุมชน จำนวนหลังคาเรือน และประเภทชุมชน ปี 2545

สำนักงานเขตบางกอกน้อย : ข้อมูลจำนวนประชากรในชุมชน จำนวนหลังคาเรือน และประเภทชุมชน ปี 2545

สำนักงานเขตธนบุรี : ข้อมูลจำนวนประชากรในชุมชน จำนวนหลังคาเรือน และประเภทชุมชน ปี 2545

สำนักงานเขตตลิ่งชัน : ข้อมูลจำนวนประชากรในชุมชน จำนวนหลังคาเรือน และประเภทชุมชน ปี 2545

สำนักงานเขตบางกอกใหญ่ : ข้อมูลจำนวนประชากรในชุมชน จำนวนหลังคาเรือน และประเภทชุมชน
ปี 2545

สำนักงานเขตภาษีเจริญ : ข้อมูลจำนวนประชากรในชุมชน จำนวนหลังคาเรือน และประเภทชุมชน
ปี 2545